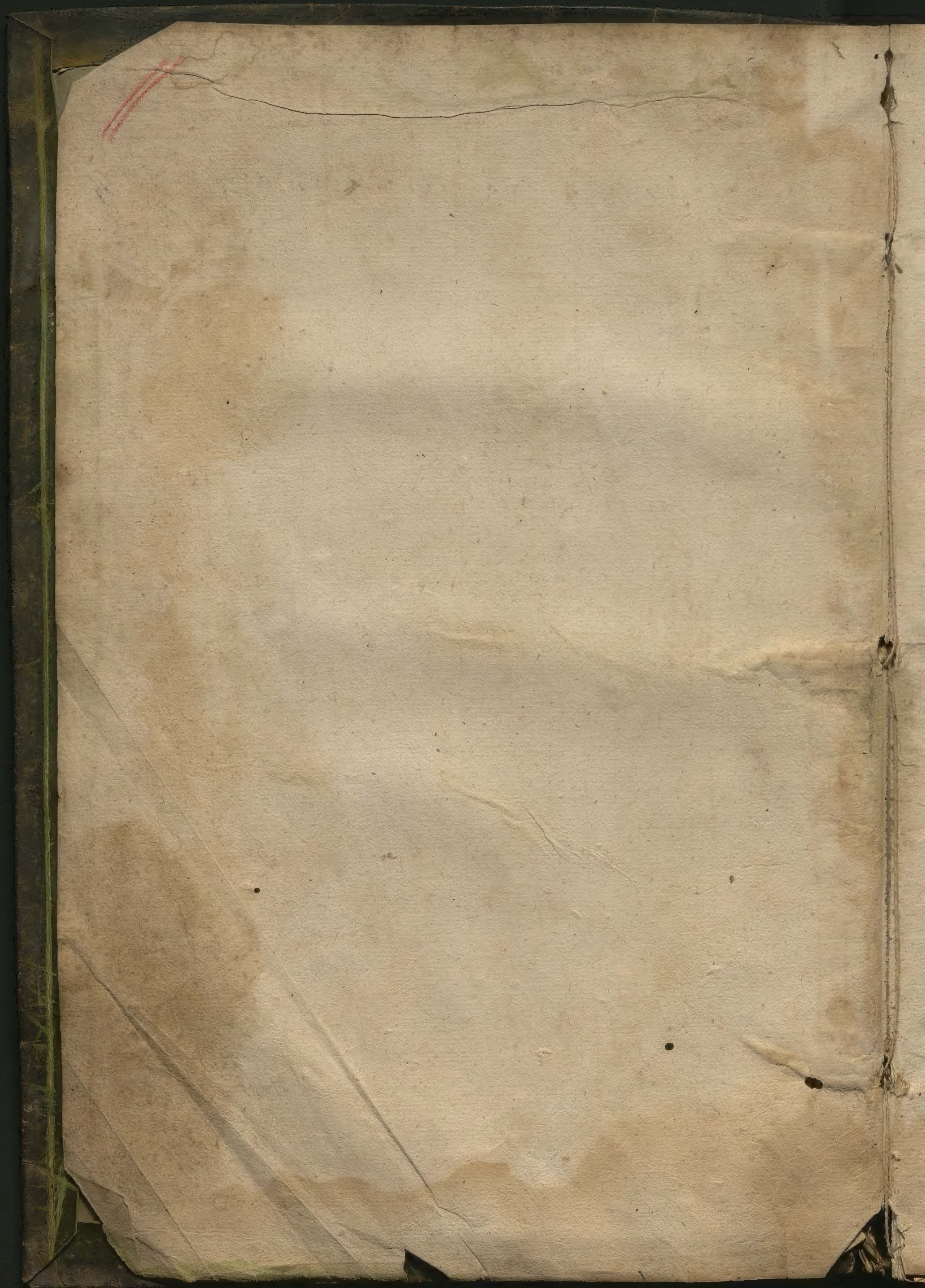

Desperatum Evangelium Lutherano Calvinistarum

CENSVRA ORIENTALIS ECCLESIÆ.

De præcipuis nostri ſeculi hæreticorum dogmatibus:

HIEremię Conſtantinopolitano Patriarchę, iudicij, & mutuę communionis cauſſa, ab Orthodoxę doctrinę aduerſarijs, non ita pridem oblatis. Ab eodem Patriarcha Conſtantinopolitano, ad Germanos Græcè conſcripta:

A STANISLAO autem SOCOLOVIO, Sereniſsimi STephani Poloniæ Regis Theologo, ex græco in latinum conuerſa, ac quibusdam annotationibus, ad proprias Græcorum opiniones reſpondentibus illuſtrata.

AD GREGORIVM XIII. Pontificem Maximum.

[redacted]

Cracouiæ,
In officina Typographica Lazari.
clↄ. Iↄ. XXCII.

1581

1582 r.

79

R.do Baltazaro Gorniczki Patrus Hieronymus Jarossowski in signum amoris D.t

[redacted]

GREGORIO XIII.

PONTIFICI MAXIMO AMPLISSIMO RELIGIONIS Catholicę propagatori.

IVRE AC INSTITVTO belli ſancitum eſt, GREGORI XIII. *Pontifex Max: vt qui transfugam in aliena caſtra tranſeuntem deprehenderit; illum Imperatori ſuo, aut cuipiam alteri ex Ducibus militiæ ſiſtat, atque præſentet. Non diſsimile quid hoc tali tempore in ſpirituali hac noſtra militia deprehenſum, ad ſacroſanctum S^tis. V. tribunal, eodem iure, pro officio meo adfero. Cùm enim ante hoc biennium, vnà cum Sereniſsimo Rege meo, Principe integerrimo, ac Religionis catholicæ ſtudioſiſsimo, principio regni illius, has oras Sarmatiæ noſtræ peragro, atq. perluſtro; Leopolim Metropolim Ruſsiæ, emporium apud nos imprimis nobile veni. Habet hoc ea vrbs ante alias ſingulare, vt cùm reliquarum planè omnium religionum ritus, et cerimonias ex antiquo admiſerit; ab huius tamen ſeculi hæreſibus peculiari quodam Dei munere penitus ſit libera, illisque ſummo ſtudio ac diligentia mirè obſiſtat. Incidi tum fortè ibi in quendam Archimandritam Græcum, hominem non indoctum, nec illiberalem: cum quo, vbi multa de multis, vt fit ſæpè, familiariter contuliſsem; deuenimus tandem in ſermonem, de his hæreſibus, ac magiſtris earum, quæ hoc noſtro infelici ſeculo, orbem exercent Chriſtianum. Ac cùm vtrinque eam temporum noſtrorum calamitatem,*

hominumque temeritatem, abundè ita vti par fuit, deploraßemus; intulit ille, ad Patriarcham item suum istos ex Germania, non ita multò antè scripsisse, illiq. summa, fidei et confeßionis suæ capita obtulisse; ac, vt in communionem eius Ecclesiarũ reciperentur, studiosè petijsse: quos tamen ille tantùm abest, vt recipiendos duxerit; vt etiam scripto quodam suo illa ipsa, quæ tum illi proposuerant capita, confutarit. Agnoui hoc idem planè quondam Pellagianos, temporibus D. Augustini fecisse, eodemque modo ab occidentali Ecclesia ad orientalem necquidquam confugisse. Obijcit eam rem his verbis Iuliano Pellagij discipulo D. Augustinus. Non est, inquit, quòd prouoces ad orientales Antistites; quia et ipsi vtiq. Christiani sunt, et vtriusque partis terrarum fides ista vna est; quia et fides ista Christiana est; et te certè occidentalis terra genuerat, occidentalis regenerauit Ecclesia. Quid ei quæris inferre, quod in ea non inuenisti; quando in eius membra venisti? imo quid quæris auferre, quod in ea tu quoque accepisti? puto tibi eam partem orbis sufficere debere, in qua primũ Apostolorum dominus voluit gloriosißimo martyrio coronari. Cui Ecclesiæ præsidentem beatum Innocentium, si audire voluißes; iam nunc periculosã iuuentutem tuam Pellagianis laqueis excußißes. Quid enim potuit vir ita sanctus Affricanis respondere consiliis, nisi quod antiquitus Apostolica sedes et Romana cum cæteris tenet perseueranter Ecclesia? Hæc et alia his similia D. Augustinus. Lætabar iam tum, me nouas istorum artes, nouum nocendi studium deprehendiße. Et quoniam eodem ipso tempore, homo ille Graecus Bisantium repetebat, petij, vt exemplum scripti illius Patriarchæ sui ad nos mitteret. Quod ille libenter, et promptè se facturum obtulit; vt et postea amici functus officio fecit. Quod, vbi primùm græcè legi; dici non potest, quantam ex eius lectione voluptatem cepi: statimque operam dedi; vt illud quàm diligentißimè in linguam latinam, pro nostra tenuitate translatum, publicè nostris homi-

*ſtris hominibus legendum proponerem. Idq́ue plurimas, e-
asq́ue iuſtiſſimas ob cauſſas. Primùm vt iſtos homines ni-
hil non contra matrem ſuã molientes, nullamq́ partem no-
cendi relinquentes proderem, eorumq́ artes, clandeſtinaq́.
conſilia in lucem proferrem, ac detegerẽ. Deinde, vt quan
tùm eos ipſos huius ſuæ nouitatis, pudeat atq. tedeat; quòd
cùm nulla Apoſtolica, veteriq́ue ſede coniuncti ſint; quod
ſucceſſionem nullam demonſtrare poſſint; quod ἀκέφαλοι hoc
eſt membra ſine capite mutila ſint, vel ex hoc ipſorum fa-
cto demonſtrem. Demum vt quàm ſit vtriusque Eccleſiæ,
occidentalis, inquam, et orientalis de his rebus, quas i-
ſti ex ſede ſua commouerunt, incredibilis conſenſus, ſum-
ma concordia; vt non eadem tantùm dicamus omnes, ſed
iisdem penè verbis etiam omnibus clarum fiat. Quò am-
pliùs conuiciari deſinant, hæc Latina eſſe; ab hoc vel illo
Romano Pontifice profecta: cùm hæc eadem ab his, qui
Romanis, vniuerſisq́ue Latinis, inſito quodam odio infen-
ſiſſimi ſunt, non minore ſtudio atque contentione colantur
atq. defendãtur. Simulq́. perſpiciant ſe non ſolùm à Ro-
mano Pontifice; ſed ab ipſo terrarum orbe, omnibusq́. Ec-
cleſiis defeciſſe: in eoq́. mentis ſuæ errorem recognoſcant,
quòd illud ſe ſub his frigidis ſeptemtrionibus videre, pro-
fiteri non erubeſcant; quod vniuerſus occidens et oriens
orbis, longè antiquiùs et benigniùs ab illo diuino et cœleſti
ſole Chriſto Ieſu colluſtratus, hactenus non viderit. Demũ
ne ampliùs in ſuis confirmandis, incautaq́ue plebecula de-
cipienda, orientalis Eccleſiæ authoritate, et teſtimoniis
(quod quidem hactenus fecerunt) abutantur; cuius con-
tra ſe tam inſignia referant teſtimonia. Poſtremò, vt agno-
ſcãt, nuſquam ſibi in orbe Chriſtiano, nuſquam in Eccleſia
Catholica locum relictum eſſe; nuſquam cùm iſtis mori-
bus, et ſententiis conſiſtere poſſe. Et quemadmodũ ipſi im-
piè gremium eius matris, quæ eos genuit, lacteq́. ſuo aluit,
ſpreuerunt, ab eoq́ue longè aberrarunt; ita illos viciſſim
tanquam proteruos, parentibusq́ue inobedientes filios, vbi*

 que

que sperni ac repudiari; vt illud Isaiæ in eis abundè completum esse videatur: Væ qui spernis, nonne et ipse sperneris? cùm defatigatus, desieris contemnere; tum ipse contemneris. A castris in quæ confugiunt, arcentur: ab illis, quos patronos parabant, accusantur: eorum, quos ipsi iudices communis caussæ constituerunt sententiis, condemnantur: ita, vt vel hoc solum tam clarum et illustre orientalis Ecclesiæ testimonium, et eos, et alios omnes; si modo secum consentire velint; si veritatem ipsam ex animo quærant, et non ipsa pertinatia, opinioneque ingenij, ac studio nocendi vincantur; ab errore quidem reuocare, ad rectam autem et Catholicam fidem reducere meritò debeat. Nam cùm neque illi, neque nos, vt quidem isti dicunt, communis caussæ, propter priuatum cuiusque in re sua studium, æqui iudices esse possimus; detur sanè rectè hoc ab illis factum esse, quòd ad eos iudices prouocarunt, qui neq. cum hac, neq. cum illa parte cõiunguntur. Quòd autem eorum iudiciis et sententiis acquiescere nolunt, quos ipsi iudices delegerunt; in hac quidem certè parte, iam non cum aliis, sed secum ipsi pugnant; suumque contumacem, et incurabilem morbum aperiunt: nec tam se in hac caussa iudices, quàm assentatores quæsiuisse, abundè docent. His inquam ex caussis, hanc ipsam orientalis Ecclesiæ, de eorum confessione censuram, quam isti non sine caussa suppresserunt; ipse magna ratione in lucẽ proferre volui. Ad te autem potissimum Beatissime Pater, hanc totam caussã deferendam æquissimum esse putaui. Primùm, quòd in castris DEi exercituum dux et Imperator secundum IESum Christum sis, ad quem omnem cognitionem de perfugis pertinere, superiùs diximus. Demum, quòd ante alios omnes, ijs studiis, quæ vel ad illustrandam, vel exornandam Catholicam religionem spectant, mirificè delecteris; quorum tot gymnasia, tot scholas, tot seminaria per orbem terrarũ vno tempore inaudita liberalitate, et incredibili erga exteras nationes charitate, simul aperuisti: vt verè te non nomine tan-

mine tan-

mine tantùm, ſed re ipſa multò magis, illius hominis agricolæ vicarium eſſe demonſtres, qui largè et munificè ſeminat ſemen bonum; ſiue illud cadat ſecus viam, et conculcetur ab hominibus, volucresque cœli comedant illud; ſiue ſuper petram, et ſtatim areſcat; ſiue inter ſpinas et ſuffocetur; ſiue in terram bonam, et ferat fructum centuplum: illiusque patris familias, qui primo manè ad conducendos operarios vineæ ſuę egreditur, munificèq. operarios, ac vinitores omni hora in eam conducit. Quo fit, vt te tam diligente, et aſsiduo agri dominici cultore; flores apparuerint in terra noſtra; vineæ florentes odorē dederint ſuum; fruges, quas iam infelix lolium planè obruerat, ita creſcant, vt ipſum lolium vix iam appareat. Deinde quòd hoc idem Regem meum velle ſuſpicabar, qui omnia ſua, et ſuorum in hac parte S^ti V. ſubiecta eſſe expetit; quiq. item in hac Dei agricultura, non ita multis poſt paſsibus, veſtigia S^tis tuæ ſecutus, et ipſe ſtrenuè torquet aratrum. Quem quidē virum Deus ille immortalis, (cuius prouidentia omni prouidet ſeculo) tanquam alterum Abraham quendam, aut Iob, ex reliquiis illis, florentiſsimi quondam Pannonici regni ſolum ferè, vnà cum pientiſsimo fratre ſuo, ad excitanda iterum in ea gente Catholicæ religionis ſemina, omnipotenti dextera ſua, ab omni labe hæretica, purum, et liberū conſeruauit, nec genu ſuum coram Baal flectere permiſit: quem poſtea de domo, et de cognatione ſua eduxit, in gentemque magnam, et regnum eximium, iſtius conſtantię et pietatis cauſſa, creſcere fecit; pulcherrimisq., ac quaſi repetitis ex potentiſsimis hoſtibus victoriis, ſedique Sanct^tis veſtrę inimicis, illuſtrauit, magnificeq. exornauit; ac in dies magis ac magis nouo rerum ſucceſſu ornat, et auget. Vt omnibus mortalibus, Regibus item et Principibus, ſpecimen detur; eum qui habitat in adiutorio altiſsimi, in protectione Dei cœli non cōmoueri: et diuites quidem ac potentes ſaepius eſurire, et egere; inquirentes autem dominum, non diminui omni bono. Vltimò quòd te Pontifice, his ipſis ſtudiis

 Romae

Romae operam dederim, quorum nunc hunc ipsum exiguum fructum in publicam vtilitatẽ confero. Et contendi quidem ego ſedulò, vt in hac mea verſione, ab ipſius autoris verbis, ne latum quidem vnguẽ, quo ad eius fieri poſſet, recederem. Verùm cùm praeſens Graecia, multũ mutauerit dicendi genus, à priſcaq. illa orationis ſinceritate, et ſanitate; compoſitionis item et ſtructurę veritate, et concĩnitate, plurimùm diſceſſerit; cumque hoc ipſum exemplar valdè incorrectè, et incõcinnè deſcriptum ad nos miſſum fuerit: neceſſe itẽ, et ipſe habui paucis quibusdam in locis, ad ſententiam magis, quàm ad verba, ipſam interpretationem accõmodare; ita tamen, vt omnibus ſententiis integritatem, et religionem ſuam eandemque plane ſimplicitatem, ac vt ita dicam, ruditatem, quantùm poſſem conſeruarem. Reliquum eſt, vt hanc meam liberiorem S tis V. compellationem deprecer; ac ipſius Paternę et Apoſtolicæ benedictioni, me, ſtudiaq. mea humillimè ſubmittam: Deum immortalem precatus, vt quã diutiſsimè publicę utilitati S tas tua viuat; ac demum cum gaudio, et exultatione, portans manipulum vberis conſitionis ſuae, ad principem paſtorem Chriſtum redeat. Cracouiae, tertio Idus Aprilis. Anno à natiuitate Domini M. D. LXXXI.

Index

INDEX ET SERIES PRÆCIPVORVM CAPITVM LIBRI HVIVS.

Neque

Epiſtola

EPISTOLA THEOLIPTI ARCHIMANDRITÆ, CVM QVA CONSTANTINOpoli opus istud ad nos huc est perlatum.

Τῷ λογιωτάτῳ καὶ αἰδεσιμοτάτῳ κυρίῳ στι σικλεῖ τῷ τῆς ἐκκλησίας διδασκάλῳ καὶ ἐμοὶ φιλτάτῳ εὐλαβῶς χειρισθεῖναι.

ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως

εὖ πράττειν

Οὐκ ἐσιώπησα, ἀλλ' ἔγραψα σοὶ πρότερον, καὶ ἔπεμψα ἐκεῖνο τὸ βιβλίον τὸ κατὰ τῶν λουτέρων, μετὰ τοῦ ἀρμενίου ἱερέως τοῦ ἡλιοπολίτου. περὶ δὲ ἐμοῦ γίνωσκε ὅτι οἰκῶ ἐν Κωνσταντινουπόλει εἰς τὸ πατριαρχεῖον, ἐν ᾧ εἴμην καὶ ἄλλοτε. ἢν δὲ θέλῃς μαθεῖν, ἕνεκα τῆς ἀφίξεως μου τῆς πρὸς ὑμᾶς, τὰ νῦν οὐ δύναμαι ἐλθεῖν, διὰ τοὺς πολέμους καὶ τὰς ἀκαταστασίας. ἐὰν δὲ εἰρηνεύσωσιν ἀμφότεροι, θεοῦ εὐδοκοῦντος ἐλεύσομαι. ἔρρωσο φίλτατε ἀνδρῶν.

Τὸν σεβασμιώτατον καὶ εὐγενέστατον κατὰ ἱερώνυμον τὸν πρεσβύτερον, ὡς ἐξ ἐμοῦ πρόσειπε. ὁμοίως καὶ τὸν κατὰ πάντα φίλτατον καὶ ἐνδοξότατον κύριον γεώργιον τὸν ἡμέτερον ἀδελφόν.

Ἀντιβολῶ σοὶ κύριε, πέμψον μοὶ τὰ βιβλία, ἃ εἰς ἐνθύμησιν ἔγραψα σοι καὶ δόσω τὰ χρήματα τῷ κομίζοντι προθύμως. ἢν δὲ ἄλλο τι ζητεῖς ἀπεντεῦθεν, γράψον μοὶ καὶ ἀσμένως ὑπηρετήσω.

Vos miſiſtis ad Ioannem: et teſtimoni-
um perhibuit veritati. Ioan: V.

HIEREMIAS

MISERICORDIA DIVINA, NOVÆ ROMÆ ARCHI-EPISCOPVS, OECVMENICVS Patriarcha:

Sapientißimis, & doctißimis viris dominis, IACOBO, Theologiæ Doctori, & MARTINO Crußio, benè & feliciter agere.

DIV, MVLTVMQVE, ET A vobis desideratam, & à nobis pleno & integro in vos studio conquisitam & elaboratam, viri doctissimi Germani, in Spiritu sancto filii medi ocritatis nostrę charissimi, Epistolam; iam tandem Dei immortalis munere absolutam, charitati vestrę mittimus: idq. cum ea, qua par est, læticia, ac spirituali gaudio, paternique vultus erga filios hilaritate. Precamur autem Deum Opt: Max: eiusq. omni parte beatissimam matrem; vt vos item vtriusque hominis, interioris, inquam, & exterioris, perfundat gaudio. Sin autem in quibusdam partibus dogmatū pietatis nostrę, prima statim quasi fronte, vos non exhilaramus; confidimus tamen, quę vestra est sapientia, doctrinæq. & prudentię vbertas; nihil vos rectę & sanę doctrinę antelaturos: neque instituta, & sanctiones plane nouas, ac quasi ex diametro, cum Euāgelica IESV Christi Philosophia pugnantes, complexuros: neq. in hac ex alia in aliam, à recta fide alienorum dogmatum, commigratione, tempus frustra consumpturos: neq. consuetas, & præiudicatas opiniones vestras, cum omni recta ratione pugnantes, (homines enim sumus omnes; ideo timidę parumq. securę sunt, iuxta sapientissimi Salomonis dictum, omnes cogitatio-

nes ac ſtudia noſtra) potius quám id,quod verum & ſincerum eſt, ſequuturos: magis autem ipſiſsimę veritati, ac ſapientię Domini noſtri Ieſu Chriſti;quam diuini eius diſcipuli, atq. Apoſtoli, in ſuis canonicis ac ſalutaribus ſcriptis profitentur: quam omnes vniuerſales & particulares ſanctorum Patrum Synodi ſequutę ſunt: quam vnius Sanctę Eccleſię diuina ſcientia pleni præcones atque Doctores nobis tradunt; omnesq́ue in eam, communi concordia & voluntate, clarè conſentiunt; animo & confeſsione adhæſuros. Qui his quidem omnibus, qui eorum præcepta & inſtituta, verbo,& opere ſequuntur;certam ſalutem,regniq́. cœleſtis hæreditatem, precibus ſuis conciliant: vt iterum illis, qui eorum ſanctis mandatis & inſtitutis non parent,eaq́. temerè tranſgrediuntur; ſupplicium, ac damnationem æternam accerſunt: Si enim volueritis, *inquit Scriptura*, & audieritis me; bona terrę comedetis. Quibus ſanè verbis; mediocritas item noſtra, quę & ipſa, Chriſti domini miſeratione,ſucceſsione quadam,hîc in terris,eius locum tenet; ad amabilem concordiam, & conſenſum cum ea, quę apud nos eſt Ieſu Chriſti Eccleſia, charitatem veſtram cohortatur. quam, ſi verè, & ex animo, non tàm verbis, quàm re ipſa,nobiſcum ingreſsi fueritis; dici non poteſt,quantum, & in cœlo, & in terra, ex ea vtriuſque Eccleſię coniunctione, futurum ſit gaudium: quamq́. ad laudem, & gloriam Domini noſtri Ieſu Chriſti ceſſuram eſſe,certiſsimam ſpem habemus. Valete.

Ex omnibus partibus Syntagmatis huius; Epiſtola hæc, viciosiſsimè deſcripta, ad nos perlata fuit.

HIEREMIÆ MISERATIONE DIVINA *NOVÆ ROMÆ ARCHIEPISCOPI, OECVMENICI PATRIARCHÆ,*

Doctrina exhortatoria ad Germanos conscripta.

POSTEAQVAM LITERAS à Dilectione vestra nobis missas, simulq. opusculum, in quo summa capita fidei vestrę continebantur, accepimus, vestramque charitatem, complexi & exosculati sumus; illud, de quo inter nos conuenit, & in quo item discrepamus, ita vti postulatis, vobis aperiendum duximus. Charitatis enim officium, atque debitum, Legis, & Prophetarum adimpletio est. perfici autem charitatem, certum est, non verborum inani strepitu, sed factis & operibus præclarè illam testificantibus. Vt et preciosissimę quæque gemmę, non inde precium & commendationem suam accipiunt, quod laudantur; sed quia præstanti sua virtute & operatione, illos, qui talia norunt, in admirationem sui rapiunt. Quam eandem charitatem ergà nos, vos item doctissimi viri Germani, præ vobis ferentes; quantáque illius gloriatio sit, rectè ex sacris scripturis edocti; hæc vestra nobiscum communicare voluistis. Quibus nos mutuo responsuri, in eo maximè elaborandum putauimus; vt nihil ex priuato nostro sensu diceremus: sed ea omnia, quę in medium adferrentur, ex sanctis, & vniuersalibus septem Synodis; quas item & vos, vt scribitis, præclarè facientes, amplectimini & exosculamini: ex sensu item sanctorum Patrum, diuinitusq. nobis traditę Scripturę, interpretum,

 quos sancta

quos ſancta, & vniuerſalis IESV Chriſti vnanimi con-ſenſu laudat, & approbat Eccleſia, depromamus. Hi e-nim quaſi hæc omnia Spiritu ſancto per eos ſpirante, ac in ore illorum loquente: admirabili doctrina, varijs ſi-gnis, & portentis, tanquam lucidiſsima aſtra, orbem terrarum illuſtrârunt: horum doctrina, & inſtitutio, nul lo vnquam æuo, nulla temporis diuturnitate, aut com-moueri, aut aboleri poterit; vt quę omnipotenti ver-bó domini ſit fundata. Chriſti enim Eccleſia, teſte D. Paulo, columna eſt, & firmamentum veritatis: contra quam, ipſę portę inferni, iuxta diuinam & immortalem Ieſu Chriſti promiſsionem, præualere non poterunt. Etſi enim mali & peruerſi homines, aliquam eius partem, pra uis & alienis dogmatibus, perturbare, & transuerſim a-gere poſsint; ipſa tamen nihilominus ſtabilis, & incon-cuſsa, fundata ſuper firmam petram, perpetuò manet: eiusque veritatis præſidio, cui innititur, & eam in omni-bus ſequitur, validè fulcitur. Qui enim ciues & dome-ſtici Eccleſię Dei ſunt; iidem per omnia veritatem ſe-quuntur: vt qui veritati non adhærent, illi itidem Ec-cleſię Dei membra, nullo modo eſse poſsunt. Eidem veritati nos item inſiſtentes; præſentem hanc ſanam & incorruptam doctrinam, ad publicam vtilitatem, ac ve-rę fidei ædificationem inſtituimus: ac pro parte noſtra in medium adferimus: etſi, dum id facimus, multum in ea re, eorum, qui diligunt Dominum; ope, & precibus opus habeamus: quo eius diuina, & cœleſti gratia, mens noſtra, in viam dirigatur pacis.

ANNOTATIONES.

Quas item & vos vt ſcribitis. &c. *Quàm falſi vtrinq; ſunt: ſi enim vel has ſolas ſeptem Synodos ſequerentur; neq; iſtis ſchiſmate, neq; illis hæreſi quicquam opus eſset: cùm in his ſeptem abundè expli catum ſit, quid de quaq; re ſentiendũ: quid quoque loco habendum ſit. Ideo*

ſit. Ideo autem ſeptem ſolas amplectuntur Synodos: quòd cùm antea tacitas ſimultates tantum, cum occidentalibus intus alerent; tùm iā post ſeptimam Synodum apertos ſe hoſtes latinorū ſunt profeſſi, eosq; hæreſeos inſimulare non dubitarunt. Primum, quòd iam planè deſperarant fore aliquādo, vt latini incredibili illorum ambitioni, cui ſemper mirè obſtiterunt, eſſent ſubſcripturi: et qua, non ſolùm ſe his ſedibus Patriarchalibus anteferre voluerunt; in quibus illi, qui columnæ inter Apoſtolos dicebantur, conſederunt: Antiochenæ, inquā, Alexandrinæ et Hieroſolymitanæ: ſed etiam illi, in qua princeps ipſe Apoſtolorum Petrus conſederat, et qui ex ore ipſo Dominico ſummam Eccleſiæ Dei gubernandæ acceperat. Secundò, quòd Imperatores eorū, propter orientis imperij, ad occidentales Principes, ob hæreſes, rerumq; Chriſtianarum proditionem, præcipua ſummorum pontificum auctoritate tranſlationem, quæ circa illa tempora contigerat; nihil eos commune cum occidentalibus habere, nullamq; obedientiā illis præſtare voluerunt: quod tamen à volentibus, & ſponte in omnem diſſenſionem effuſis, facile impetrari potuit. Deinde, ob ſummum odium, maximamq; inuidiam; quam ex gentis Bulgarorum, ac multorum aliorum Sarmatiæ populorum, ad occidentales Eccleſias, quæ in idem ferè etiam tempus inciderat acceſſione, conceperunt. Demum, quod in conſequentibus Synodis maximè de Saracenorum Imperio comprimendo, Terraq; Sancta reſtituenda, deliberabatur: cui pio conatui Græci, ob incredibilem, quod contra occidentales ex tranſlato imperio conceperant odium, iniquiſſimè aduerſati ſunt; illiq;, quantum potuerunt, obſtiterunt. Poſtremò, quod in quarta Conſtantinopolitana Synodo, quæ verè & propriè octaua dicitur; & in qua, præter trecentos octoginta ſeptem Epiſcopos Vicarij omnium primarum ſedium, ac ipſe præſens Imperator, adfuerunt; euidentius quaſi, quàm in alijs omnibus declaratum eſt; quam poteſtatem & auctoritatem Romanus Pontifex, in Patriarchas Conſtantinopolitanos, haberet. cùm in ipſa eorundem vrbe Conſtantinopoli, trecentis octuaginta tribus collectis Epiſcopis, Adrianus Romanus Pontifex, Nicolai I. ſucceſſor, per legatos ſuos, reſiſtentibus primum et reclamantibus Imperatoribus: poſtea autem aſſentientibus, & quaſi pœnitentiam agentibus, ipſiuſq; facti auctoribus: Phocium, ex Magiſtro curiæ, atq; militiæ Præfecto, à Michaele Imperatore, Patriarcham Conſtantinopolitanum factum, detecit: grauiq; anathemate, cum omnibus ſequacibus, percuſſit: ordinationeſq; eius abrogauit:

gauit: Ignatium in ſedem ſuam, quam totis duodecim annis integerrimè tutatus eſt, reſtituit: vnàq;, qui, & quales, & ex quibus Patriarchæ eligi, & creari deberent, docuit: atq; ita vniuerſum Eccleſiæ illius ſtatum & ordinem reſtituit. In eademq; Synodo decernitur; omnes quidem honorandos Patriarchas eſſe, præcipuè tamen Sanctiſsimum Papam ſenioris Romæ: nec oportere etiam ſententiam dicere in vniuerſali Synodo, contra ſummos ſeniores Romæ Pontifices. In eadem pulcherrimum illud Pij Imperatoris Baſilij exauditur, de Sedis Apoſtolicæ authoritate, teſtimonium: Neque enim, vt ſacratiſsimus Patriarcha ad proprium regrederetur thronum; Imperij mei opus, vel excogitatio facta eſt: ſed multum ante, ſanctiſsimus & beatiſsimus Papa Nicolaus, quę circa illum erāt certiſsimè diſcens, ſynodicè decreuit; reddi ei ius proprij throni: & anathema, cum tota Sancta Romanorum Eccleſia, pronunciauit; contra reſiſtentes huiuſmodi conſilio ac ſententię. Hoc autem nos olim ſcientes, & pauentes anathematis iudicium; promulgari, obſecundare Synodico iudicio, Romanę Eccleſię neceſſarium duximus: & huius rei gratia, reddidimus ei proprium thronum. *Hæcq; illa eſt cauſſa, cur Græcis tantopere octaua non placeat Synodus. Quanquam & alijs poſtea interfuerunt Synodis, vndecimæ & duodecimæ, Lateranenſi, Florentinæ item, quam illi octauam vocant; & cui Imperator, ipſeq; Patriarcha, vniuerſæ item Græciæ Patres interfuerunt, eamq; manu ſua obſignârunt. Sed idem odij, & ambitionis æſtus, omnia deinceps euertit ac perturbauit. Earum autem rerum, quas diximus, autores eam ob cauſſam hoc loco non appellamus; quia nemo, tàm ex Gæcis, quàm ex Latinis, eorum ſæculorum hiſtoriam ſcripſit; qui non idem doceat, atque teſtetur: tum ipſius octauæ ſynodi acta, hoc idem clarè confirmant.*

Symbolum

SYMBOLVM NICOENVM APPROBATVR: PROPRIVS GRÆCORVM DE PROCESSIone Spiritus Sancti error aſſeritur.

Caput I.

RIMVM IGITVR CAput confeſsionis veſtrę; vniuerſum Chriſtianę fidei dogma: id autem ſacrũ ſanctę vniuerſalis Nicœnę ſynodi complectitur Symbolum; de vna, in tribus perſonis, omnia excedente natura, & ſubſtantia Diuina. Quod quidem præclarè à vobis teneri, ac piè prædicari, libenter confitemur: præter quàm quod Nicœna Synodus, & reliquæ cum ea conſentientes, omnes decreuerunt; Spiritum ſanctum ex ipſo ſolo Patre procedere. Quod quidem ſacra illa & incorrupta fidei Chriſtianę confeſsio; ſacrum, inquam, Symbolum, hoc ita eſse diſertisſimis verbis explicat; *Spiritum* ſcilicet *Sanctum, ex ſolo patre procedere.* Quam quidẽ ſententiam, à trecentis decemocto plenis Deo patribus, in Nicœna primum Synodo propoſitam; deinde in Conſtantinopolitana à cẽtum quinquaginta confirmatam: quam reliquę item vniuerſales quinque ſynodi; nihil addentes, nihil detrahẽtes, verum in idem planè vno Spiritu ſancto conſpirantes; obſignârunt: qua denique tot ſanctiſsimi viri, qui in medijs illis temporibus claruerunt; à ſacris ſynodis edocti, confeſsi ſunt: nos item cum illis omnibus, Dei gratia ſequimur, atque confitemur. Quem quidem ſenſum præclarè illius confeſsionis eſse; ex ipſius Symboli verbis

bis, quod in medium adferimus, facilius quàm aliundè, perspici potest. *Credo in vnum Deum, patrem omnipotentem, factorem cœli et terræ, visibilium omnium, et inuisibilium. Et in vnum Dominum nostrum Iesum Christum, filium Dei vnigenitum, et ex patre natum ante omnia secula. Lumen de lumine: Deum verum de Deo vero: genitum, non factũ: consubstantialem patri: per quem omnia facta sunt. Qui propter nos homines, et propter nostram salutem; descendit de cœlis: et incarnatus est de Spiritu Sancto, et Maria virgine: et homo factus est. Crucifixus etiam pro nobis, sub Pontio Pilato, passus et sepultus est. Et resurrexit tertia die, secundum scripturas. Et ascendit in cœlum, sedet ad dexteram Patris. Et iterum venturus est cum gloria iudicare viuos et mortuos: cuius regni non erit finis. Et in Spiritum Sanctum, Dominum, et viuificantem: qui ex Patre procedit: qui cum patre et filio simul adoratur, et conglorificatur: qui locutus est per prophetas. Et vnam sanctam, Catholicam, et Apostolicam Ecclesiam. Confiteor vnum Baptisma, in remissionem peccatorum. Et expecto resurrectionem mortuorum. Et vitam venturi seculi. AMEN.* Atque hic quidem est ille verę, & incorruptę fidei thesaurus: ab ipso Spiritu sancto, ne quid ex eo aut auferatur, aut aliquid alienum, & adulterinum illi addatur, sanctè obsignatus. Hæc est illa diuina, sanctissima, perfecta, ac vniuersalis, per orbem terrarum fusi populi Christiani, tessera. Hæc est illa communis confessio, omnium sanctorum Patrum. Hic est certissimus vniuersę Christianę fidei limes: quem in pectore nostro recondentes: quem vtrisque manibus amplectentes: quem vbique magna libertate & alacritate confitentes; veluti quoddam cœleste, integrum, & incorruptum, nullaque parte contaminatum, sanctorum, diuinoq. numine afflatorum hominum depositum; ad extremum vsque finem vitę nostrę con-

ſtrę conſeruabimus. Quo precibus & interceſsionibus eorum, qui nobis eam fidem expoſuerunt, atque ſanctè conſeruarunt, tanquam mundam hoſtiā, eam pulcherrimam confeſsionem, & nos ipſi Sanctiſsimę Trinitati offerentes; ab æterna liberemur damnatione, ac ſempiterna in Chriſto cœleſtis regni ipſius poſseſsione potiamur. Quod vt conſequamur gratia & miſericordia Chriſti noſtri; etiam atque etiam vehementer oramus.

ANNOTATIONES.

Nicæna Synodus. *Nuſquam hoc decreuit Nicœna Synodus, in cuius Symbolo, non plura de Spiritu Sancto pronunciata eſſe, quàm illud,* Et in Spiritum Sanctum, *teſtantur acta eiusdem Synodi: teſtantur duo grauiſsimi authores, illisq; temporibus proximi, D. Baſilius, atq; Gregorius Nazianzenus. Baſilij verba in Epiſtola quadam ad Eccleſiam Antiochenam hæc ſunt:* Quoniam verò doctrina de Spiritu ſancto indefinita eſt, quod nondum comparerent impugnatores Spiritus Sancti; an condemnandi ſint, qui Spiritum ſanctum creatę, & ſeruilis naturę dicunt, in ea Synodo, nulla facta eſt mentio: nihil enim prorſus creatum eſt in diuina & beata Trinitate. *hæc ille. In Conſtantinopolitana igitur demum ſecunda vniuerſali Synodo, quæ contra Eunomium, Photinum, Macedonium, Conſtantinopolitanum Epiſcopum, qui negabat Spiritum Sanctum Deum eſſe, eumq; inter creaturas impiè conijciebat, collecta fuit; hoc totum additum eſt:* Et in Spiritum Sanctum, Dominum, & viuificantem: qui ex Patre procedit: qui cum Patre & Filio ſimul adoratur, & conglorificatur: qui locutus eſt per Prophetas. *In Romana autem Synodo, quam in idem tempus frequentiſsimam contra Arrium, Macedonium, Photinum, Appolinarem, Damaſus Romanus Pontifex, Romæ congregauerat: & in qua item Petrus, Alexandrinus Patriarcha, adfuit; hoc ipſum* Filioq. *per quandam Conſtantinopolitanæ Synodi interpretationem, additum fuit. Cùm enim centum quinquaginta illi Patres, qui item à Damaſo, opera Theodoſij Imperatoris COnſtantinopolitani vocati erant, omninò, cùm propter perſequutionum vim, à quibus necdum, exitioſiſsimè vrgente atq; defendente, Arrianam &*

Macedonianam impietatem, Conſtantio atq; Valente, reſpirarant, tùm propter Hæreticorum inſidias, quas illis abſentibus, Eccleſiis illorum ſtruxiſſent, ipſamq; itineris longitudinem, & difficultatem, Romam ipſi venire non poſſent; eam de Spiritu ſancto confeſſionem, per Euſebium, & Priſcianum Epiſcopos, legatos ad Damaſum, cæteroſq; Patres, confirmationis cauſſa, Romam miſerunt: quam per omnia idem ſentientes ſancti illi Patres, vnà cum Damaſo pontifice, approbarunt: hocq; ſolum, quod dictum erat, qui ex Patre procedit, *per additionem huius particulæ* Filioq. *propter eos hæreticos, qui tum dicebant, Sanctum Spiritum per filium fuiſſe factum, quos ibidem ſancta anathematiſat Synodus; & qui itidem Spiritum Sanctum, filij quidem filium, patris autem nepotem dicebant; ſanctè & piè interpretati ſunt. Ita ex vtriuſq; partis orbis terrarum ſententiarum collatione, vna perfecta, de Spiritu Sancto, confeſſio, conſcripta fuit: eum eſſe Spiritum viuificantem, qui ex Patre, Filioq;, procedit: qui cum Patre & Filio, ſimul adoratur, & conglorificatur. Qui quidem ſancti patres, tàm illi, qui Conſtantinopoli cum Imperatore, quàm iſti, qui Romæ cum Damaſo congregati erant; etſi loco diſtincti fuerunt, re tamen vnum vniuerſale concilium conſtituebant: cùm & ab eodem, et ſub eodem capite, congregati fuiſſent: & in eodem ſpiritu, & eiusdem Spiritus ſancti cauſſa, ad eosdem etiam hæreticos damnandos, & conuincendos, collecti eſſent; ex mutuaq; ſententiarum collatione, & approbatione, vnum vniuerſale ſymbolum ediderunt. Quorum deinceps ſententiam, ſine vlla controuerſia, vniuerſa Eccleſia ſecuta eſt, vſq; ad octauam ſynodum. Nam tum demum, poſt octauam ſynodum, eam, de Spiritus Sancti proceſſione, tragœdiam, recentiores Græci odio, & maleuolentia excitarunt. Conſtant hæc omnia primum ex Epiſtola ea, qua orientales patres reſpondent Damaſo; cauſſam, cur Romam venire non poſſent, explicantes: conſtãt item ex eiusdem Damaſi Epiſtola, qua Conſtantinopolitanis reſpondet Patribus, eorumq; decreta approbat: conſtãt ex Actis vtriuſq; Concilij: conſtãt ex lib. 9. Tripartitæ hiſtoriæ cap: 16. conſtat ex Hugone Etteriano, libro 3. de proceſſione Spiritus ſancti, cap: 16. & alijs multis authoribus, antiquæ vetuſtatis peritiſſimis, fideq; digniſſimis.*

Omnes vniuerſales Synodi obſignarunt, nihil addentes, nihil detrahentes, &c.

Duæ

Duæ sunt partes vniuersi prætextus, quo Græci iniquißimum Schisma suum, in quæstione, de Spiritus Sancti processione, velare, ac veluti integumento quodam tegere volunt. Primum falsò Latinos, contraq; sanctorum Patrum sententiam, & iudicium, Spiritum sanctum ex Patre & Filio procedere, opinari. Secundo, quamuis hoc rectè & verè dicatur; non tamen illos, vel hoc, vel aliud quicquam sacro symbolo adijcere debuisse. Et cùm primum illud manifestè sit falsum, & erroneum, vt paullò post docebimus; posterius hoc, in quo se arcem negocij tenere putant, Canone potißimùm Ephesini Concilij septimo, confirmant: cuius illa sunt verba. His igitur recitatis, (*Canones autem Nicœni Concilij tum lecti erant*) constituit sanctum Concilium, vt nemini liceat aliam fidem, vel proferre, vel conscribere, vel componere; quám eam, quæ præstituta, ac perscripta est á sanctis Patribus, qui in Nicœnorum vrbe, cum auxilio Spiritus sancti, coacti fuerunt. Qui autem audeant aliam fidem vel componere, vel producere, vel proferre, volentibus conuerti ad agnitionem veritatis; siue ex Gentilitate, siue ex Iudaismo, siue alia quacunq. secta; vt hi siquidem Episcopi aut Clerici sint; isti ab Episcopatu, hi á Clero remoueantur, ac prohibeantur: sin autem laici sint, vt extrema detestatione & execratione, percellantur. *hactenus sancta synodus Ephesina. Quo quidem Canone docent Græci, post duo illa œcumenica Concilia, Nicœnum, inquam, atq; Constantinopolitanum, ita symbolum, ita fidem Christianam, ab Ephesina synodo conclusam & obsignatam esse; vt illi nihil amplius à quoquam mortalium addi, aut adijcere liceat. Quod cùm Latini in huius particulæ adiectione* Filioq., *sint ausi; meritò illos supradicto anathemati subiacere, seq; iustè ab illorum coniunctione & communione disiunxisse. Atq; hic est ille summus Græcæ schismatis Aries, maximum præsidium. Verùm longè aliam mentem sacri Canonis esse, quàm isti putant, vel ipsa Canonis verba clarè docent. Primum enim, vbi dicit,* Ne quis aut Episcopus, aut Clericus, aut laicus, quicquam adijcere audeat: *proculdubiò singulos & priuatos homines; non autem vniuersum concilium vel publicam authoritatem intelligit. quod plenius ipsa Canonis occasio indicat. Cum enim post Nicœnam, atque Constantinopolitanam Synodum, singuli ferè Episcopi, in suis Diocœsibus, sua conscriberent symbola: eaque populis sibi subiectis proponerent: nec Episcopi tantum, verùm & laici nonnunquam: eaq;,*

 cum

cùm collectis demum vniuersalibus Synodis, publicè vnusquisque ambitiosè legi, ac recitari in Synodo vellet: et posteaquã item Theodoti Mopsneñ Episcopi symbolum, à Chariosо presbytero Philadelpheñ, sacro etiam Ephesino concilio oblatum, publicéq; lectum esset: in eaq; re plurimum periculi, et confusionis, moræq; et ambitionis, sacra animaduertisset inesse Synodus; statim post eius lectionem hunc tulit Canonem: Ne quis in posterum, aut Episcopus, aut Clericus, aut laicus, suum proferat symbolum: hocq. genere & vnitatem fidei Catholicę turbet: nouisq. erroribus occasionem præbeat: et Sacras Synodos impediat: tempusq. frustra extrahat; sed vt omnes communem fidei, à trecentis decemocto sanctis Patribus, in Nicœna Synodo, formulam conscriptam, sequantur, illiq. adhæreant. *Secundò, cùm idem sanctus Canon doceat, & ne quis aliam fidem proferat, aut conscribat, manifestè explicat; non illud prohiberi, ne quid Symbolo conueniens & consentaneum interpretationis causa addatur: sed simpliciter,* ne quis aliam fidem cõscribat; *hoc autem est, diuersam, pugnantem, planèque contrariam ab illa, quam sancti tradiderunt Patres. Quomodo hoc nostro infelici tempore multi exoriuntur nebulones, qui vel Ebionem, vel Cherynthum, vel Arrium quendam sequuti: Lutherum item, aut Caluinum, aliam fidem componere non erubescunt; suaq; somnia pro vniuersali Canone, & Regula fidei Christianæ, miseris populis, obtrudere non verentur. Tertio cum dicit,* componere, producere, proferre, conscribere: *non excludit interpretari, explanare, illustrare: quæ longè diuersa sunt, & nonnunquam planè necessaria. Non illud igitur sacer Canon docet; nihil simpliciter symbolo addendum esse: sed hoc potius: nihil priuata authoritate, nihil priuato sensu, pugnans præsertim, & diuersum aut contrarium, his, quæ à sacris Synodis instituta sunt; confessioni fidei apponendum esse. Quãquam autem ex his ipsis sacri Canonis verbis hoc ita esse clarissimè demonstratum est: tamen & aliundè hoc idem manifestissimè doceri potest. Nisi enim symbolo aliquid adijcere liceret; tum contingeret aliquem, vt quod corde creditur ad iusticiam, id ore confiteri ad salutem non permitteretur: contrà quam D. Paulus docet atque præcepit. Deinde, si amplius neque illustrare, neque amplificare, neque obscura in fide Christiana explicare post concilium Ephesinũ liceret; frustra igitur paullò pòst contra Eutichen sexcentorum quadraginta Patrum Chalcedoneñ concilium conuocatum fuit, frustra & aliæ*

quæ

quæ post consequutæ sunt synodi: quæ non aliam ob causam conuocabantur, quam, nouis erroribus & hæresibus exorientibus, illustrandæ & explicandæ fidei Christianæ causa; eidemq́; Anathemati subiecta erunt consilia omnia. Verùm vt propiùs ad id quod totam causam continet accedamus. Fuit idem penitus Canon ijsdem ferè verbis à Nicœna etiam synodo perscriptus, qui quanquam vt multa alia nunc in actis eius synodi non reperiatur; in ea tamen Epistola Liberij Papæ, quam ad B. Athanasium Alexandriæ Patriarcham conscripsit, & quæ sic incipit: Iam à principio accepimus à Beato Petro principe Apostolorum, *&cet. his verbis legitur.* Prædicta namq. vti legimus, sancta decreuit Nicœna Synodus, aliam fidem nulli proferre licere, aut conscribere, aut componere, aut sapere, aut aliquid docere, nec aliquid in fide vel intelligere, quod horum Patrum decretis contrarium sit. Qui verò aliam fidem proferre, aut docere, aut aliud symbolum tradere illis, qui ad viam veritatis, de quacunq. fide, velint conuerti, aut ex Iudaismo, aut ex Gentilitate; si Episcopus sit, aut Clericus, priuetur: Episcopus ea dignitate, & Clericus clero: si verò Monachus aut Laicus, anathematisetur. *Recognoscimus eadem verba, eandemq́; verborum sententiam concilij Nicæni; quæ fuerunt Synodi Ephesinæ. Si igitur Canon hic hunc sensum habet; vt non liceat quicquam Symbolo addere; vti quidem Græci putant: subiectum igitur erit eidem anathemati ipsum, quod paulò post sequutum est generale Constantinopolitanum concilium: ipseq; adeò magnus ille Theologus Nazianzenus, quem ex sententia vniuersæ Synodi: propter eius præstantem doctrinam, qua tum excellebat; inter omnes symbolum illud conscripsisse, plurimi censent. Multa enim, vltra ea, quæ Nicœno continebantur symbolo, vel illustrandæ, vel explicandæ veritatis causa, in ea synodo adiecta fuisse, multa detracta; non aliunde melius patet, quam ex vtriusq. symboli mutua collatione. Et Nicœni quidem symboli forma hæc est:*

Credimus in vnum Deum Patrem omnipotentem, omnium visibilium, & inuisibilium conditorem. Et in vnum dominum Iesum Christum, filium Dei, de Patre natum, vnigenitum, id est, ex substantia Patris, Deum ex Deo, lumen ex lumine, Deum verum ex Deo vero, genitum, non factum, consubstantialem Patri, *hoc est, eiusdem cum patre substantiæ:* per quem omnia facta sunt, siue, quæ in cœlo, siue, quæ in terra sunt. Qui propter nos

 homi-

homines, & propter noſtram ſalutem, deſcendit: & incarnatus, & homo factus, paſſus eſt: & reſurrexit tertio die, & aſcendit in cœlos, inde venturus eſt iudicare viuos & mortuos. Et in Spiritum ſanctum. Eos autem qui dicunt, erat aliquando, quando non erat: & antequam naſceretur, non erat: & quia ex non extantibus factus eſt; aut ex alia ſubſiſtentia, vel ſubſtantia dicentes eſſe, aut conuertibilem, aut mutabilem filium Dei; hos anathematiſat Catholica & Apoſtolica Eccleſia.

Conſtantinopolitani autem hæc.

Credimus in vnum Deum Patrem omnipotentem, factorem cœli ac terræ, viſibilium omnium & inuiſibilium. Et in vnum Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, filium Dei vnigenitum, & ex patre natum ante omnia ſecula, Deum ex Deo, lumen ex lumine, Deum verum ex Deo vero, natum, non factum, homouſion patri, hoc eſt, eiuſdem cum patre ſubſtantiæ, per quem omnia facta ſunt. Qui propter nos homines, & propter noſtram ſalutem, deſcendit. Et incarnatus eſt de Spiritu ſancto, ex Maria virgine, homo factus: crucifixus eſt pro nobis, ſub Pontio Pilato, & ſepultus: tertio die reſurrexit, aſcendit ad cœlos, ſedet ad dexteram patris; iterum venturus eſt in gloria iudicare viuos & mortuos: cuius regni non erit finis. Et in Spiritum ſanctum, dominum, & viuificatorem, ex patre procedentem, cum patre & filio coadorandum & conglorificandum: qui loquutus eſt per Prophetas. In vnam Catholicam & Apoſtolicam Eccleſiam. Confitemur vnum baptiſma, in remiſsionem peccatorum: expectamus reſurrectionem mortuorum: & vitam futuri ſeculi. Amen.

Vbi multa detracta, multa addita eſſe; quis non videt? in quibus hoc eſt, incarnatus de ſpiritu ſancto, ex Maria virgine: *& hoc*, & ſepultus: *& hoc*, ſedet ad dexteram patris: *& hoc*, cuius regni nō erit finis: *& alia, quæ ſequuntur, ad finem vſque ſymboli. Sed & Epheſina Synodus, eidem ſubiacebit anathemati. Multa ſiquidem & ipſa illuſtrauit, ad fidem Chriſtianam pertinentia: multa addidit: multa interpretata eſt. Et quanquam hæc clariſsima ſint; tamen ſi demonſtrauerimus, eundem Spiritum ſanctum, qui & in Nicœna prius, & poſtea in Epheſina Synodo, eius Canonis autor fuit, & magiſter; ipſummet eiuſdem interpretem, ac enarratorem, in conſequenti Chalcedanenſi Synodo fuiſſe, longeq; alium ſenſum eius eſſe docere; num amplius quidquam ad eam cauſam confirmandam de-*

dam desiderari poterit. In quarta igitur vniuersali Chalcedonensi Synodo, cum Eutiches, qui naturas in Christo confundebat, libellum sacræ Synodo obtulisset, neq; quidquam aliud se sentire professus fuisset, quam id quod in Nicæno symbolo perscriptum esset; vbi ne verbum quidem vllum de distinctione naturarum positum erat. Indeq; cum Patres ipsos cohortatus esset, ne aliquid symbolo contra Ephesinæ synodi Canonem addant; hæc inter cœtera dixit: Hanc, inquit, fidem, memorata hæc anterior sancta & vniuersalis synodus confirmauit, cuius Præsul fuit beatæ & sanctæ recordationis Pater noster, & Episcopus Cyrillus; eamque definitionem protulit. Qui præter ista addiderit aliquid, aut inuenerit, aut docuerit; eum damnationibus, quæ tunc scriptæ sunt, subiacere: quorum exemplaria in codice destinauit mihi memoratus Pater noster, & Episcopus, Cyrillus, quæ & piè in manibus habeo. Subijciens igitur me ipsum sanctæ synodo; definitionem eius vsque nunc custodiui. *Quæ vbi publicè lecta sunt; responsum est Eutichi, à sanctis Patribus, primum per Eusebium Episcopum Dorithei:* Mentitus es: non est definitio talis: nõ est regula hæc præcipiens. *Deinde per Diogenem Episcopum Cyscij:* Dolosè, inquit, proposuit synodum sanctorum Patrum; quæ in Nicœa facta est. Accepit namq. additamenta à sanctis Patribus; propter peruersum intellectum Appolinaris, & Valentini, & Macedonij, & qui eis similes sunt: & additum est in symbolo sanctorum Patrum; Qui descendit, & incarnatus est de Spiritu sancto, ex Maria virgine. *Hoc idem igitur & isti sibi dictum putent, à sexcentis quadraginta sanctißimis Patribus, veteriq; Græcia dignis; eos mentiri, doloseq; eodem modo, in allegatione istius Canonis agere. Quid enim hac interpretatione clarius? quid istis verbis Spiritus sancti illustrius esse potuit? Ruit igitur firmamentum Græciæ: detractum est velamen maliciosi Schismatis; cum neque diuersum quidquam, neque priuata authoritate, symbolo Latini addiderint; sed potius ex sententijs veterum, tam Græcorum, quàm Latinorum Patrum, vt post docebimus, nouis hæresibus vrgentibus, illud interpretati sint: cum in prioribus illis vniuersalibus synodis, nondum planè de Spiritu sancto, totum dogma definitum, aut explicatum fuerit: vti quidem magnum illum Basilium, in ea, quam scribit, ad Ecclesiam Antiocheam, Epistola, testari superius diximus. Sed & Patres ipsos temporis illius, inprimis autem Basilium, quem Chalcedonensis synodus ministrum gratiæ, & cum*

& eum qui primus doctrinam de Spiritu ſancto illuſtrauit, appellare ſolet; multa indefinitè, multa minus clarè, de Spiritu ſancto, ac quaſi diſsimulanter dixiſſe, ex quadam Epiſtola Gregorij Nazianzeni perſpicitur: vbi eam querelam, quam Philoſophus quidam contra Baſilium magnum, atq; adeò ipſum Gregorium, in quodam conuiuio propoſuerat, his verbis exponit. Cœtera quidem laudentur viri illius, ſi ita lubet, nec ipſe quidem contradico: cœterum quod maximum eſt, non illis concedam. Orthodoxiæ nomine, fruſtra laudatur Baſilius: fruſtra Gregorius: ille, quia veritatem ſuis diſputationibus prodit; hic quia tollerantia ſua, proditionis ſocium ſe præbet. Audiui ſiquidem Baſilium magnum, de patre quidem, & filio, optimè ac præſtantiſsimè, atque vt vix quiſquam alius facile queat, diſſerentem: Spiritum autem ſanctum conuellentem, ac deijcientem. *Ac cum liberam Gregorij confeſsionem Spiritum ſanctum Deum eſſe confitentis, idem Philoſophus attuliſſet: de Baſilio ibidem ſic inquit.* Baſilius autem fidei doctrinam obſcurè ſubindicat, ac velut adumbrat, nec veritatem liberè profitetur. *Ac deinde, quæ ipſe Gregorius in Baſilij defenſionem dixerit, paullò poſt ſubijcit.* Quoniam, inquit, ego in obſcuro poſitus, ac pleriſque incognitus; ſic, vt nec quæ loquar, nec an loquar, fermè homines ſciãt; tutò philoſophor: illius autem maior habetur ratio, vt potè & à ſeipſo clarioris, & ab Eccleſia: tum etiam, quia id omne, quod dicit; in publico hominum cœtu dicit: grauiq. hæreticorum bello vrgetur; nudam præſertim à Baſilio vocem arripere quærentium, vt eo, (qui ſolus fermè reliquus eſt veritatis fomes, viſq. viuifica) vicinis omnibus captis, ac ſubiugatis, ex Eccleſia pulſo, & exturbato; malum iſtud in ciuitate radices agat: atque ab hac Eccleſia non ſecus, atque ex aggere quodam & propugnaculo, terrarum orbem peruaſtet, ac populetur. Præſtare itaque veritatis doctrinam cautiùs aliquanto, minuſq. liberè, profiteri, temporiq. quaſi nebulæ cuidam cedere; quàm eam aperta prædicatione opprimere. *Deinde ipſum alloquitur Baſilium: ab eoq; petit, vt, quantum in doctrina de Spiritu ſancto ſit progrediendum, quid de ea pronunciandum ipſe putet, ſibi explicet.* Tu verò diuine vir, & ſacroſancte, facito, vt nos doceas, quouſq. in diſputatione de Spiritus ſancti diuinitate progredi: quaſq. voces vſurpare: & quouſq. cautione, certaq. diſpenſatione vti debeamus: vt ea, aduerſus eos, qui contradicunt, in promptu habeamus. *Quod idem in eius laudibus*

ijsdem fe-

ijsdem ferè verbis prolixius docet. Sed hæc quidem hactenus.

Quod idem Sanctißimi viri, qui medijs illis temporibus vixerunt, confeßi sunt.

Cæca eße eorum, qui nocere volunt, consilia, præclarè dixit quidam. Euenit enim plerumque, vt non modo falsa se dicere non animaduertant, verùm etiam pugnantia: ac non tantum cum alijs, sed etiam secumipsos pugnare. Quod idem in hac caußa, Græcis ambitione elatis, eueniße video: nam et hoc falsum est; veteres Patres ita, vt isti dicunt, sentire: & isti non magis cum latinis, quàm cum ipsis Græcis incauti, & imprudentes, in hac parte pugnant. Et de Latinis quidem nihil attinet dicere: de Græcis paucis id quod proposuimus demonstremus. Duo sunt potißima Græciæ lumina, D. Basilius, atque Gregorius, quos isti maximè suspiciunt, ac eos se in omnibus sequi profitentur: horum vterque eam proponunt quæstionem: Cur Spiritus sanctus non dicatur filius filij. *Quod nunquam facerent; nisi eundem, quemadmodum à Patre, sic & à filio procedere iudicarent. Iuuat ipsius Basilij hac de re verba audire. Hic igitur lib: 5. contra Eunomium, eam in hunc modum proponit quæstionem.* Quare inquit, & Spiritus sanctus filius filij non dicitur; *Et statim respondet: non illud quod isti volunt; quod ex filio non procedat, ex eoque suum eße non accipiat, (quod quidem proximè et propriè, si ita iudicaßet, dicendum fuit,) sed contrarium.* Non, inquit, propter hoc, quod non sit ex Deo per filium; sed ne Trinitas existimetur multitudo infinita, filiosq. ex filijs, vt fit in hominibus, suscipere iudicetur. Sed dices, inquit, si Dei imago est filius, filij autem Spiritus sanctus; quare filius, Spiritus sanctus non dicitur? hoc enim fortißimo argumento ad suam impietatem firmandam abutuntur Eunomiani: aut enim filium, aut creaturam iubes suspicari. Cum autem filius non appelletur: propterea creaturam esse dicis illum, qui creaturam sanctificat. *Hæc Basilius. Quid his verbis clarius est? quid hac consequentia magis perspicuum? Quid enim neceße fuit D. Basilio alias caußas eius rei quærere; cur Spiritus sanctus, filius filij, non dicatur: et non simpliciter, illam, quæ verißima, et simplicißima eßet, adferre; quod scilicet ex filio ita non procedat, quemadmodum ex patre filius generatur; si id tantus vir sensißet? At non dicit hoc; sed contrarium potius.* Sicut, inquit, filius se ad patrem habet; sic & Spiritus ad filium. Propterea, inquit, & Dei quidem verbum filius est, filij autem verbum

C Spiritus.

Spiritus. *Idem ferè dicit magnus Athanasius in Epistola ad Serapionem:* Talem inquit, habet ordinem & naturam Spiritus erga filium; qualem habet filius erga patrem. etc. *Quid hac oratione clarius? quid explicatiùs, aut quid euidentiùs dici potest? Nisi forte illud à nobis expectat, dum ijsdem quoque verbis,* ex patre filioq. procedere, *ipsos eorundem orientales patres vsos fuisse, doceamus. Pareamus igitur et in hac parte illis. Audiant primùm D. Athanasium Alexandriæ Patriarcham in Dialogo, quem in Synodo Nicœna contra Arrium habuit, ita dicentem:* Siquidem Spiritus ex patris filijq. substantia non est: cur filius, cum sanctum Baptisma suis discipulis traderet, de eo fecit mentionem dicens: Euntes in mundum vniuersum &c. *Et alio loco.* Ipse, inquit, spiritum dat, & quæcunque spiritus habet, à verbo habet. *Et ad Serapionem scribens:* Spiritus inquit, à verbo accipit, iuxta Domini vocem: De meo accipiet, & annunciabit vobis. *Et in illo, vniuersi orbis terrarum iudicio omnibus seculis approbato, symbolo:* Pater inquit, à nullo est factus, nec creatus, nec genitus. Filius à patre solo est, non factus, nec creatus, sed genitus. Spiritus sanctus à patre & filio, non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens. *Et in sermone de incarnata dispensatione:* Ne credat quis, quod is quod non habebat accipiebat: is enim supernè demittebat, vt Deus; & infernè ipse eum suscipiebat, vt homo. ex eo igitur in eum descendebat: ex eius deitate in humanitatem ipsius. Audis? ipse supernè mittebat vt Deus: & ipse ipsum infernè suscipiebat, vt homo: & veluti Deus mittebat, veluti homo recipiebat: nam totus erat in terra; nulloq. modo à cœlo aberat: quippe, cùm in eo omnis deitatis plenitudo corporaliter resideret. Cùm ergo carne esset circumscriptus, in Iordane conspiciebatur: sed deitate cùm esset incircumscriptus, paternum sinum non relinquebat; vnde ex eo in eum descendebat. Ideo nihil prodest, quod à vobis allatum est; imò pro nobis videtur facere, vobisq. magnum importat detrimentum. *Audiant D. Epiphanium, qui sic in suo Augyroto sermone inquit:* Spiritus sanctus ex patre & filio, tertius nominatione. *Et rursus.* vterque habitat in iusto homine; Christus & Spiritus eius. Quod si Christus ex Patre creditur, Deus ex Deo; Spiritus quoque ex ipso, vel ex vtroq.: quemadmodum ait Christus: Qui ex Patre procedit, & hic ex meo accipiet. *Et iterum.* Sed dicet quispiam: Ergo duos filios esse dicimus: & quomodo est

modo est vnigenitus? at quisnam es tu, qui contradicis Deo? Si enim filium nominat, qui ex Patre est; Spiritum verò sanctum, qui ex vtroque etc. *Et rursus.* Spiritus sanctus, spiritus veritatis est, tertium lumen à Patre & filio. *Et demum.* Quemadmodum enim nemo nouit Patrem, nisi filius, nec filium nisi Pater; ita dicere audeo, nec spiritum nisi Pater & filius, à quo procedit, & à quo accipit; neque filium & patrem, nisi Spiritus sanctus, qui verè glorificat, qui omnia docet, qui ex patre & filio est. *Audiant aureum illud os Chrysostomum, in expositione Symboli Homil.* 1. *ad Neophitos.* Iste est spiritus procedens de Patre & filio, qui diuidit propria bona singulis pro vt vult. *Et in alio Sermone.* Itaq. credendum esse dicimus, Spiritum sanctum Patri esse & filio coęqualem, & procedentem de patre & filio. *Ita et alio loco, fonti quidem patrem, fluuio autem filium, aquæ verò, quæ inde hauritur Spiritum sanctum, testimonio vtens Domini comparat, qui ait: Qui biberit ex hac aqua, quam ego dabo ei; non sitiet in æternum. Audiant Gregorium Nazianzenum, qui sic inquit:* Item aliam differentiam intelligimus, vnum nempe propinquum ex primo, scilicet, filium ex patre; alium autem ex propinquo, Spiritum sanctum ex filio. *Audiant iterum illustratorem illum doctrinæ de Spiritu sancto Basilium, qui in eodem lib.* 3. *contra Eunomium sic inquit:* Fuitne vnquàm homo sic audax, qui diuinorum dogmatum innouationes induceret? Cur enim necesse est, si dignitate ac ordine tertius est spiritus, natura quoque ipsum tertium esse? dignitate namque ipsum secundum á filio, cùm ab ipso esse habeat, & ab ipso accipiat, & annunciet nobis, & omninò ab illa caussa dependeat; pietatis ratio tradit: natura verò tertia vti, nec à diuinis scripturis docti sumus, nec à dictis possibile est, consequenter ratiocinari. Nam quemadmodum filius ordine quidem à Patre secundus est: quoniam ab illo & dignitate est, quia origo atq. caussa essendi, Pater ipsi est: & quoniam per ipsum accessus & adductio ad Deum Patrem est; natura vero nullo modo secundus, quoniam in vtroque vna est Deitas; ita videlicet & Spiritus sanctus: etsi dignitate & ordine secundus à filio est; non tamen verisimiliter alienæ ipsum esse naturæ inde consequetur. *Et in eo capite quod inscribitur: Quòd spiritus diuina natura est:* Spiritus namque inquiens, viuenti verbo ad creandum adiunctus, viuens potentia diuina, natura ineffabilis, ex ore ineffabili manifestata, ineffabi-

liter per fufflationem ad hominem miffa, & fecundum corporalem à Chrifto monftratam figuram, rurfus ab eo per fufflatione͂ reddita: conuenire namque decet creationi nouam reparatione͂. Conuenientiam autem figurauit, fufflans; quòd non eft alius præter illum, qui à principio fufflauit; fed idem, per quem Deus fufflauit; tum quidem cum anima, nunc verò in animam. *Audiant Cyrillum non in vno fed in multis locis, ac primo in expofitione Ioelis Prophetæ, fuper illum locum:* Effundam à fpiritu meo, fic ait: Inquantùm etenim Deus ex Deo, fecundum naturam filius eft, cùm natus fit ex Deo & patre; proprius eius, & in eo, & ex eo, fpiritus eft: quemadmodum, & de ipfo Deo & patre intelligitur. Et ex eo eft, inquit: & ita ex eo; quemadmodum de ipfo Deo & patre intelligitur; omne dubium quærentibus caufsam tollens. *Idem rurfus in fermone ad Theodofium Imperatorem:* Baptifantem, inquit, IEfum in igne & Spiritu fancto; non alienum baptifantis effudiffe fpiritum, feruiliter & inftrumentaliter; fed tanquam Deum fecundum naturam cum authoritate fumma, qui ex eo, & proprius eius eft. *Et iterum in Thefauris:* Legem igitur cùm ferat Chriftus, ita condit eam, tanquam in eo, & ex eo, fit fpiritus eius. *Et rurfus:* Nullam igitur naturæ differentiam filij & Spiritus fancti Paulus nouit; fed tanquam ex eo, & in eo, naturaliter fit, Dominico nomine eum vocat. *Et in expofitione noni Anathematifmi:* Homo factus inquit, vnigenitus Dei filius, non minus permanfit Deus, omnia habens quæcunq. & pater; præterquàm quod non fit Pater: & proprium habens, qui, ex eo, & in eo infitus eft Spiritus fanctus. *Et alio loco:* Procedit quidem Spiritus fanctus ex Deo Patre, fecundum verba faluatoris: non tamen eft alienus à filio: omnia namq. cum patre habet. Et hoc ipfemet docuit, dicens de Spiritu fancto: Omnia quæcunque habet Pater, mea funt: ideo dixi vobis: ex meo accipiet, & annunciabit vobis. Nam etfi à patre procedere Spiritum fanctum Saluator dixit, non minus tamen eft etiam Filij. Eft autem Filij, quemadmodum & patris. *Et in Epiftola ad Neftorium:* Etfi eft, inquit, fpiritus in propria hypoftafi, pro vt fpiritus eft non filius; non tamen ab eo alienus. Profluit enim ex eo, ficuti ex Deo & patre. *Et in fermone ad Theodofium Imperatorem:* Non ex menfura (inquit fecundum Ioannem) dat fpiritum filius; fed ipfe eum ex fe ipfo emittit, quemadmodum & ipfe Pater. Quare B. Paulus omni in

hoc diffe-

hoc differentia postposita, nunc quidem Deo & patri illum attribuit, nunc rursus filio. *Et in illis quæ ad Palladium in forma Dialogi scribit:* Mutabilis verò minimè inquit, est spiritus. Nam si mutabilitati subiaceret; ipsi diuinæ naturæ iste defectus asscriberetur: siquidem Dei & patris, nec non & filij est, qui essentialiter ex vtroque, scilicet ex patre per filium, profluit spiritus. *Item in quinto ad Hermiam, reddens caussam, cur spiritus filij, dicatur spiritus:* Cuiusnam, inquit, proprium dicimus esse Spiritum sanctum? Vtrum solius Dei, & patris? an etiam filij? an & disiunctim vtriusque & simul amborum, tanquam vnum ex patre per filium propter identitatem essentiæ? *Et in septimo ad Hermiam.* Inhabitantem enim sibi, & insitum quis haberet eum, qui natura & verè Deus est, (de filio dicens) cum spiritum accipiat, qui non alienus & essentia disiunctus ab eo est; sed qui ex eo, & in eo, & eius proprius est, & æquè atque ille, Dominus est? *Et post pauca:* Misit autem nobis è cœlo paracletum, per quem, & in quo nobiscum est, & in nobis inhabitat: non alienum in nobis affluens; sed qui essentiæ suæ, & patris sui proprius est spiritus. *Obsignemus rem totam primæ synodi testimonio, quæ dicit,* Spiritum sanctum ex patre procedere; proprium autē esse filij, & ab eo scaturire. *Vnde manifestò constat falsò istos dicere, omnes sanctos Patres diuersum quid à Latinis sensisse. Et non minus ab illis, quos duces sequuntur, quàm à nobis dissidere, ac æquè ab vtrisque iniquo Schismate disiunctos esse. Cùm inter veteres Græcos et Latinos, nulla sit in hac parte differentia; præter id, quod Latini quidem summam quandam Patris et Filij æqualitatem declarantes, particula,* Ex, *quæ parem quandam, et æqualem vim designare solet, vtuntur: Græci autem veteres ordinem quendam in diuinis connotare volentes; sæpius particula,* Per, *magis ad eam rem comparata vti solent: ita vt dicant, Spiritum sanctum ex patre per filium procedere. Quomodo Basilius, Gregorius Nissenus, Damascenus, et alij sæpius loqui solent; vti quidem doctissimè, doctissimus ipse, in eo libello, quem hac de re ad Lascharum conscripsit, annotauit Besarion, quorum vterque patrio schismate damnato, Latinis se adiunxerunt. Neque verò aut veteres Græci, aut ipsi Latini, dum Spiritum sanctum ex patre et filio procedere dicunt, hoc ita intelligunt; vt aut duo principia Spiritus sancti constituant, aut patris et filij personas confundant, aut aliquam diminutionem personarum, vel imperfectionem*

 processio-

processionis faciant: quæ omnia imperitè & malitiosè noua Græcia nobis obijcit. Quod ita esse vt rectius intelligatur, rem totam paucis vt est, penitiùs explicemus.

Cùm igitur vna quæque res aut persona duplicem quodammodo habeat formam & proprietatem: aliam quidem communem cum cæteris eiusdem naturæ & generis rebus: aliam autem sibi propriam & immediatam; quæ & personam eius constituat, & ab alijs eiusdem generis rebus eam distinguat, & ex qua omnia quæ sequuntur promanant: quam, personalem, constitutiuam, particularem, incommunicabilem, immediatam, principium indiuiduationis Philosophi appellare solent. Vnaquæque item simili modo in diuinis persona, hac vtraque prædita est forma & proprietate: quemadmodum patris quidem persona, communem habet formam, qua cum filio & Spiritu sancto communicat ipsam Deitatem; secundum quam vnus est cum illis Deus: habet autem & aliam propriam, quæ eius propriã constituit personam, eamq́; à filio & Spiritu sancto discernit; à qua item prima operatio, eaq́; immediata proficiscitur, quam cæteræ omnes consequuntur. Et forma quidem est, atq; proprietas paternitas ipsa, à qua & nomen, & rem ipsàm patris accipit. Prima autem & propria operatio, generatio ipsa: generare siquidem prima & immediata est operatio patris. Cùm igitur hæc sit prima, & immediata, & incommunicabilis patris proprietas, eiusq; personæ constitutiua: hæcq; ipsa prima eius propria operatio, generare inquam; necesse est omnes alias eius consecutiuas esse: non vt accidentia, quod in Deo non est; sed secundum naturam, & essentialiter. Vt enim prima & immediata cuiusq; operatio, ab eius constitutiua forma pendet: ita omnes aliæ operationes hanc ipsam consequuntur. Cùm igitur patris prima & immediata sit operatio generare; spirare autem, & reliquæ omnes secundæ et immediatæ sint operationes; necesse est per ipsam generandi vim, spirandi rationem prouenire. Cùm autem ipsa spirandi facultas Spiritus sancti sit productiua; necesse erit Spiritum sanctum ex patre per filium procedere. Vt, quemadmodum generationem vi, & natura sua, spiratio consequitur; ita Spiritus sancti productionem, ipsam filij generationem consequi oportet; ipsumq; Spiritum sanctum, ex patre et filio procedere: non tanquam à duobus principiis, sed tanquam ab vno. Si enim vt à duabus personis proficiscitur Spiritus sanctus; sic à duabus formis distinctis, secundum quas producitur, promanaret: tum necessariò duo eius essent

principia

principia. Cùm autem à duabus quidem personis producitur: forma tamen qua producitur, vna numero est, et omnino indistincta. Est enim ipsa diuina essentia vna, et eadem numero, communis ambobus, vna item spiratio, secundum quam Spiritus sanctus producitur; vnum profecto et non plura eius erunt principia. Neq; tamen patris et filij personæ hac ratione confundentur. Si enim in aliqua forma propria, eorumq; personæ constitutiua, Pater et Filius conueniret, vt potè in paternitate vel filiatione; tum meritò confundi dicerentur: nunc autem manente cuiusque sua constitutiua, et incommunicabili proprietate; in ea tantum, quæ communis est, et quæ iam constitutas sequitur personas, spiratione inquam ipsa, atque Spiritus sancti productione, coniungi dicuntur. Ita nulla ratione eorum personæ inter se confundentur, etiamsi communiter Spiritum sanctum spirent, atque producant; cùm vnicuique eorum sua constitutiua & propria, incommunicabilis cum altero proprietas permaneat, qua à se inuicem distinguantur. Neque item ob eam caussam minor erit Spiritus sanctus Filio, quod ab illo producatur: quia neque filius ea caussa est minor patre, quòd ab eo generatur; neque ideò minor Spiritus sanctus, quòd nec patrem nec filium producat: quia neque filius ideo minor patre, quòd patrem non generet; sed solum Spiritum sanctum vnà cum patre producat. Neq; item aliqua imperfectio processionis hinc colligitur, quòd à patre per filium Spiritus sanctus producatur; cum nullam imperfectionem inde res sumant, quod per primas operationes et facultates suas, res alias producant atque constituant. Neque item illi calumniæ relinquitur locus, cur non potiùs ex patre et Spiritu sancto filius, quàm Spiritus sanctus ex patre et filio proficiscatur: potentia siquidem generandi præcedit, vti dictum est, spirandi potentiam; tanquam prima et immediata patris operatio: spirandi verò facultas, cum filij generationem sequatur; necesse erit, vt non filium ex patre per Spiritum sanctum, sed Spiritum sanctum potiùs ex patre per filium procedere, fateamur. Ex se ipso autem Spiritus sanctus procedere non dicitur; quod nihil sui ipsius sit principium: neque spirationem actiuam, quæ soli patri, et filio communis est, habere potest. Vnaquæque enim diuinarum personarum, manens in eo quod est, et suam proprietatem personalem seruans; communia ad inuicem habet omnia essentialia. Eodem modo Spiritus quoque: etsi omnia communia habeat cum patre et filio; seruet tamen suam proprietatem necesse est: quoniam spirare seipsum

non po-

non potest, cùm hoc repugnet eius proprietati. Hæc autem omnia dignè Deo, supra omne tempus, et ad nostrum intelligendi modum, relatè sunt accipienda. Et sic omnia ab his facile explicantur; qui spontè errare nolunt, pertinaciq́; contentione non vincuntur. Hanc autem et non aliam Latinorum de Spiritu sancto sententiam esse ex D. Augustino, quem tanquam Ducem et Principem vniuersa occidentalis sequitur Ecclesia, manifestum est: cuius illa sunt verba: Non inquit, duo principia spiritus sunt, pater & filius; sed vnum eius ambo principium sunt: *pulcherrimoq́; exemplo, rem totam explicat.* Quemadmodum creaturæ non tria principia, sed vnum, Pater, Filius, & Spiritus sanctus; ipsa Trinitas, est vnus Deus. Nam & si patrem, & filium, & Spiritum sanctum, creaturæ causam credamus; tamen ad patrem omnia referuntur: quia ab eo habet, & filius, & Spiritus sanctus; & ipsum esse, & creandi potentiam. Item quod vna & eadem numero, potentia creant; cum pater, & Filius, & Spiritus sanctus, ex vna & eadem numero, & communi diuinitate, sine diuina essentia prodeant: ideo vnus Deus, & creator est omnium. Idem de Spiritus sancti, ex patre & filio processione, sentiendum est. Namq́ue vna & eadem spirandi potentia, quæ illis communis est, pater & filius; Spiritum sanctum spirant: & cum à patre hanc spirandi potentiam, vt cœtera, filius per generationem habeat; vnus spirator, vna caussa, & vnum principium processionis spiritus ambo sunt. *Plura, qui de hac materia legere velit; legat præter concilium Florentinum duorum doctissimorum, qui illi concilio interfuerunt; Græcorum libros Bessarionis, inquam, orationem dogmaticam ad Græcos: Gennadij autē Scholarij Patriarchæ Constantinopolitani librum defensionum quinque capitum; quæ in sancta, et Oecumenica Florentina synodo continentur: quem librum nuper ad me Roma misit, Stanislaus Rescius, vir elegantissimus, Magni quondam Hosij familiaris: quibus eò maior fides adhiberi debet; quod ex Græcis ipsis orti, contra eosdem Græcos tam strennuè, pro veritate dimicarunt. Et hæc quidem hactenus.*

ARTICVLI FIDEI SVMMATIM EXPLICANTVR, AD VITÆQ. ET MORVM INSTITVtionem accomodantur.

Caput II.

AM VERO AD SECVNdum Caput instituti vestri accedentes, quod ipsos Articulos fidei nostrę recenset atque enumerat; ita, vti rerum ordo postulat, illud dicimus: hanc esse veram & vnicam Christianam fidem, omnem rationem,& intellectum humanum,longè excedentem: vt potè, quę sit vera & syncera vnius Dei in Trinitate confessio, quę in his Sacri Symboli capitibus, tanquam in compendio quodam continetur; totamq. rationem fidei nostrę ob oculos ponit. Quam omnes fideles rectè de religione sentientes, ac quicunque modò salui esse velint; liberè, ac sine omni cunctatione, profiteri tenentur. Quę quidem religionis nostrę capita, (qui item articuli fidei appellari solent) tanquā principia quædam & fundamenta vniuersæ doctrinę Christianę sunt, duodecimque numerantur; Duodenarium sanctorum Apostolorum numerum repræsentantes. Ex quibus quidem tres sanctissimę Trinitatis confessionem continent: sex verò, filij Dei, ipsiusque verbi Incarnationem; totam denique, salutis nostrę œconomiam explicant: reliqui tres, ea, quę ad futuram mundi consummationem pertinent, complectuntur.

Primus igitur articulus docet, vnam esse diuinam naturam, & non plures: Vnam, potestate, principio,

omnipotentia, atque dominatione.

Secundus articulus tradit, eam ipſam diuinitatem, tribus, non vna contineri perſonis; quãtumvis ipſa ſubſtantia diuina, vna, & indiuidua ſit: in quibus, hoc quidem eſt ingenitum; aliud autem genitum; illud verò procedens. Pater, Filius, & Spiritus ſanctus; à Sanctis Theologis dicta.

Tertius verò, hanc ipſam Trinitatem vniuerſorum eſſe opificem; ex nihilo res omnes ad id, vt ſint, producentem; idque ſub certo & definito tempore: tam ea, quę mente intelliguntur; quàm hæc, quę ſub ſenſum cadunt, viſibilia ſimul & inuiſibilia omnia.

Quartus autem, propter eam curam & prouidentiam, quam circa nos hic ipſe in Trinitate Deus benignè gerit, æterni patris beneplacito, cooperante autem Spiritu ſancto; Verbum Dei manens in ſua diuina natura, ab omni alteratione & mutatione remotum, omniſque paſsionis expers, ſineque omni fluxu, atque corruptione; propter nos carnem factum eſſe: plenamque & perfectam noſtram naturam, in vno indiuiduo aſsumpſiſſe.

Quintus autem, verbum hoc ex incorrupta virgine natum eſſe: quę eadem & ante partum, & in partu, & poſt partum, diuina verbi omnipotentia virgo ſit conſeruata.

Sextus articulus tradit, eundem ſpontè & voluntate ſua, propter nos, noſtramque ſalutem, carne paſsum eſſe, crucifixum item & mortuum, nulla in parte diuinitate eius diminutionẽ aliquam patiente; vt, in quam nulla affectio, nullus cadat interitus.

Septimus docet hunc eundem Ieſum Chriſtum, ita paſsum, tertia die vi, & potentia ſua, à mortuis ſurrexiſſe, ſuiſque diſcipulis ſæpius apparuiſſe.

Octauus, poſt quadraginta dies magnificę reſuſcitationis ſuę, videntibus diſcipulis, eundem in cœlos glo-

riosè

rioſè aſsumptum eſse, atque ad dexteram patris conſediſse; carnem & humanitatem ſuam, eiuſdem glorię & adorationis declaraſse; vt, quę nunquam ab ea diuinitate, à qua ſemel aſsumpta eſt, ſeparetur; ſed perpetuo vnitatis vinculo, cum ea coniuncta ac planè deificata, permanet.

Nonus, hunc eundem iterum de cœlis in terram cum gloria patris venturum; vt reddat ſempiternam quidem regni ſui hæreditatem illis, qui ei ſan&cè, & piè, ſeruierunt; impijs autem, & flagitioſis hominibus, perpetuam damnationem.

Decimus, hunc ipſum vniuerſam humanam naturam à morte excitaturum, animaſque corporibus, in quibus prius vixerunt, redditurum; in vna, & eadem omnes ætate: vt in iiſdem corporibus recipiat vnuſquiſq. mercedem, prout in vita geſserit: ipſaque corpora ſine omni corruptione perpetuis temporibus duratura.

Vndecimus, eam quę conſequitur vitam, ſempiternam futuram: vtpotè iam vtraque parte noſtra ab omni interitu vindicata.

Vltimus & duodecimus, hunc eundem Chriſtum tam viuos, quàm mortuos iudicaturum: & impiis quidem ac perfidis æternam damnationem; piis autem, & his, qui in omnibus præceptis & iuſtificationibus eius ſtrenuè ſeſe exercuerunt, ſempiternam gloriam redditurum.

In quorum Capitum, prima quaſi parte, illud docetur; vnum eſse Deum, vnum eſse Dominum, Patrem, Filium, & Spiritum ſanctum. Nam & Patrem, Deum confiteri audimus: & filium item Deum de Deo, lumen de lumine dici. Et Spiritum ſanctum, Dominum, appellari ſentimus; totamque ſanctam Trinitatem, vnius ſubſtantię, æqualiſque glorię eſse, patrem, & filium, cum ſancto Spiritu, æternum, omnipotentem opificem; quod & omnes ſancti Prophetę vno ore confeſsi ſunt:

Deum, inquam, Patrem, Verbum, & Spiritum ſanctum, vnum in Trinitate Deum, vbique celebrantes. Et cœleſtes illę, & diuinę mentes, apud Iſaiam, interna illa præpotentis Dei veneratione, vnum canunt, & confitentur Dominum.

Secunda autem pars Symboli illud continet, hunc ipſum Deum trinum in perſonis, vnum autem in Diuinitatis ſuę natura; patrem eſse, filium & Spiritum ſanctum. Et patrem quidem ingenitum eſse, omnique cauſsa & principio carentem; auctorem autem & principium omnium earum rerum, quę ex ipſo ſunt, exiſtere: Filium autem genitum, Deum ex Deo: Spiritum verò ſanctum Dominum viuificantem, & ex patre ſolo procedentem. Vnam item eſſe illorum naturam, vnam gloriam, vnam poteſtatem, vnam adorationem; idque ante omnia ſecula, illis verbis confitemur: *Qui cum patre, et filio, ſimul adoratur, et conglorificatur.*

Tertio verò capite illud demonſtratur, vniuerſam ſanctam Trinitatem eſſe rerum omnium creatricem, atque opificem; quę ex nihilo ea, quę ſunt, omnipotenti ſua virtute produxerit. Itaque & Patrem creatorem cœli & terrę, omniumque aliarum rerum confitemur. Et filium item eum eſse, per quem omnia facta ſunt, agnoſcimus. Et Spiritum ſanctum Dominum omnia viuificantem celebramus.

Quarto autem capite, ipſa Incarnatio filij Dei annunciatur; hoc ipſum ſcilicet verbum ex Spiritu ſancto, & Maria virgine, carnem factum eſse.

Quinto demũ, eam ipſam Mariam matrem eius, perpetuam virginem conſeruatam eſse; ex qua Dei verbum, carnem noſtram viuam, anima rationis participe, voluntateque ipſa præditam acceperit: puruſque, ac ſimplex exiſtens; duplex quodammodo noſtrę ſalutis cauſsa, fieri voluit vnus; ex duabus perfectis naturis,

Diuini-

Diuinitate, inquam, & humanitate.

Sexto autem docetur, eundem Christum Deum, & hominem, in carne pro nobis crucifixum, passum, & sepultum esse.

In reliquis autem vltimis Articulis illud continetur, hunc ipsum á mortuis resurrexisse,ac in cœlos assumptũ esse; iterumque de cœlis ad iudicandum viuos, & mortuos, venturum: futuram item mortuorum resurrectionem: pœnam & supplicium sempiternum: regnum item, & præmium eodem modo.

Hæc igitur Capita Sacro continentur Symbolo, non solùm si Christianę Philosophię Theoriam spectes; verùm etiam, si illud ad vitam & mores, æternæque salutis consequutionem, referre velis. Ideo enim propter nos, nostramq. salutem, Verbum Dei de cœlis descendisse docet; vt & nos ad formam & exemplum con uersationis eius, vitam, moresque nostros componentes, saluemur. Ideo passum, ideo mortuum,ideo resurrexisse; vt & nos in spem salutis erecti & excitati, perfectę virtutis viam ingrediamur. Ideo ad iudicium viuorum & mortuorum venturum profitemur; vt ad acceptationem, & præparationẽ aduentus eius, excitemur. Ideo deniq. vitę quidem æternę certissimam spem, metum autem æterni supplicij,nobis idem symbolum proponit; vt inter spem & metum viuentes, certam operemur salutem. Per quę omnia triplex illa animę nostrę facultas, qua omnis eius natura continetur; perfici, ac expurgari solet: mens quidem, & rationalis vis; pia æternę Trinitatis contemplatione atque confessione: irę autem & vindictę impetus, Incarnationis memoria: appetitus verò, & cupiditas; futurę resurrectionis prædicatione: vt in horum desiderium excitati, promptius curriculum mandatorum Dei decurramus.

Cùm verò septem sint principales virtutes, quę cœ-

cœteras continent omnes; Humilitas, inanis glorię contemptus, paupertas, ieiunium, caſtitas, patientia, tolerantia, & æquanimitas. Septem item contraria his vitia; ſuperbia, vanę glorię ſtudium, amor pecunię, gula, proſtituta pudicitia, ſocordia, iracundia poſtremò. Idem ſanctiſsimum fidei noſtrę Symbolum, ad eas quidem virtutes amplectendas nos ſtudioſè cohortatur; à vitijs autem quàm maximè fieri poteſt, deterret. Et ad humilitatem quidem nos excitat tunc, cùm nobis proponit ipſum Dei Verbum, propter nos de cœlis deſcendiſſe. Ad contemptum verò inanis glorię, tum; cùm Deum exiſtentem, hominem factum eſſe docet. Ad paupertatem autem, ieiunia, caſtitatem, ac reliquas virtutes omnes; cùm hæc omnia noſtra cauſa, eum in ſe recepiſſe confitetur. Ad tolerantiam item et patientiã; cùm eadem omnia patientiſsimè illum pertuliſſe, & ad extremùm, crucem et mortem noſtra cauſa ſubiiſſe, nobis proponit. Singulis enim vitæ et conuerſationis ſuæ partibus, ſingulos illicitos animi noſtri motus, Saluator noſter confutat, atque perimit. Humilitate quidem ſua; ſuperbiam noſtram: vnde incredulitas, ac in Deum blaſphemię oriuntur. Deiectione autem ac demiſsione ſua; vanę glorię ſtudium noſtrum: vnde inuidię, cœdes, mẽtis veſania, profluunt. Paupertate ſua; noſtram auaritiam, quam furta, doli, mendatia, Dei & proximi dilectionis proditio, conſequuntur. Ieiunijs ſuis, gulam noſtram; quam ebrietas, luxus, profuſio, peruerſitas, ac inconditus rerum ſtatus, omniſque praua conſequitur cupiditas. Caſtitate & continentia ſua, noſtram impudentiam, pudoriſque proſtitutionem; ex qua omnis vitę impuritas, ac fœditas, ab ipſaque Dei puriſsima & mundiſsima mente aberratio, promanat. Perſeuerantia ſua, noſtram ſocordiam, animorumque inconſtantiam; vnde diffidentia, ingratitudo, mentis tenebrę, animi pu-

ſillani-

ſillanimitas oritur. Tollerantia denique & æquanimitate ſua, noſtrum impetum, ac iracundiam, in fraternumque exitium planè diabolicum furorem; vnde inueteratum odium, inimicitię, cœdes, cupiditas vindictę, triumque primarum & ſummarum virtutum, Fidei, Spei, & Charitatis peremptio, naſcitur. Quę quidem virtutes, tanquam tres pulcherrimę in honorem ſanctiſsimę trinitatis dedicatę victimę; eos qui illas habent plenè & integrè, cum eodem trino, & vno Deo, coniungunt & vniunt, ac quodammodo per gratiam deos nos efficiunt. Quare & nos fratres chariſsimi omnes, recta in Deum fide, eam partem animę, quę rationis eſt particeps, émundemus, atque exornemus: magis autem & alijs communibus virtutibus, fortitudine, inquam, temperantia, iuſtitia, atque prudentia; in quibus reliquę omnes, tanquam in ſuis primis radicibus continentur: ſanctificantes noſmetipſos: quantumque homini licet, ab omni perturbatione liberi; vitam vniuerſam ad exemplum & imitationē Ieſu Chriſti componamus; illiuſque veram fidem, ciuſque ſanctiſsimam vitam, vita, moribuſque noſtris repræſentemus: diligamus eum, eiuſque præcepta impleamus: efficiamur templa eius, ac bonus Dei odor, ſanctificati in operibus bonis; vt & immortalis vitę, atque glorię, regnique cœleſtis ipſius, perpetuis temporibus participes efficiamur: idque non ea ſolum iuſtitia, quę operum eſt; ſed multò magis diuina, & cœleſti eius gratia; vt ita demum eius veriſsimis potiamur promiſsis.

De pecca-

DE PECCATO ORIGINIS, BAPTISMO, SACRO CHRYSMATE, ET EORVM QVI BAPTIsantur communione.

Caput III.

TERTIVM CAPVT CONFESsionis vestrę illud docet; omnes homines peccato primi parentis nostri obligari: quod idem & nos vobiscū affirmamus. Dicit enim diuinus psaltes: *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea.* Et ipse Dominus in Euangelio testatur: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto; non potest introire in regnum Dei.* Non aliam certè ob causam, quàm vt primorum parentum noxa, atque delictum expietur, atque emundetur. Vt autem in hac parte idem sentimus omnes; ita de regenerationis sancto baptismate: quod itē sacro profitemur symbolo: *Confiteor vnum baptisma, in remissionem peccatorum.* Hoc inter nos & Latinos interest, quòd nos quidem eos, qui baptisantur, triplici mersione baptisamus: Latini verò, non rectè, vna sola contenti sunt. Oportet enim vetustissimo Ecclesię more, tres personas in vna diuinitate hac ipsa trina mersione prædicare, ac profiteri: & ita tres adhibere emersiones, atque immersiones; inuocato Patris, & Filij, & Spiritus sancti, nominibus. Simul verò eadem terna, eius qui baptisatur, emersione, & immersione; illius, qui propter nos carne crucifixus est, atque à mortuis resurrexit, triduanam sepulturam atque resurrectionem repræsentari putamus.

Illud eti-

Illud etiam ſimul profitemur, oportere ſtatim eum qui baptiſatur, diuino inungi chryſmate. Ea enim vnctio, atque adeò chryſma ipſum, ſigillum eſt atque obſignatio Chriſti: noſque ex ipſo in ea vnctione gratiam accipientes, Chriſtiani appellamur: Chriſtique Domini efficimur. Neque enim ille nos ſuo dedignatur nomine; ſiquidem & filios Dei, adoptione quadam, atque adeò ſecundum gratiam & electionem, deos ipſe nos, vocare non erubeſcit. Vngens autem Sacerdos eum qui baptiſatur ſic dicit: ſigillum & obſignatio doni Spiritus ſancti Amen. Vnde magna ratione Baptiſmum, ſacra ſtatim ſequitur vnctio; neque omninò in aliud differtur, aut reijcitur tempus. Sed & illud conſequens & conſentaneum eſſe videtur, vt huic ipſi qui baptiſatus eſt, pars tremendę communionis corporis & ſanguinis domini impartiatur: hic enim eſt finis & conſummatio omnis myſterij. Vt ſic ab omni errore liberi, ab omni item inquinatione & ſorde peccati mundati, ſacraque vnctione obſignati, & communiti; corporis, & ſanguinis eius, participes efficiamur, illique ſummè vniamur: vt inambulet, & inhabitet in nobis Chriſtus dominus; nobiſcumque ſit, omnibus diebus vitę noſtrę. Quod nobis diuina eius gratia largiatur.

Apud Simonem Theſſalonicen: ex quo hoc totum caput ad verbũ deſumptũ eſt, pro ἱερεὺς ἀρχιερεὺς legitur, magis Sacramento Confirmationis cõſentaneæ, quod per ſolos Epiſcopos conferi ſolet: de quo hoc loco inſtitutum eſſe ſermonem, cùm ex re ipſa, tũ ex eodem Sermone Theſſalonicen, in eodem loco clarius patet.

ANNOTATIONES.

Latini verò non rectè vna ſola contenti ſunt. Oportet enim etc.

Non eundem ſemper in hac cerimonia ſeruauit Dei Eccleſia ritum. Primo enim ſtatim ab initio, ad inculcandum vnum Deum in tribus diſtinctis perſonis; tam neceſſariam eam trinam immerſionem indicauit, quàm ipſam trinam perſonarum prolationem: extat hac de re 50. *Apoſtolicus Canon.* Si quis Epiſcopus aut Presbyter, non trinam merſionem vnius myſterij celebret, ſed ſemel mergat in baptiſmate, quod dari videtur in domini morte; deponatur. Nõ enim dixit nobis Dominus: In morte mea baptiſate: ſed, euntes

docete omnes gentes; baptiſantes eos, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. *Docet hoc idem Tertullianus.* Chriſtus, inquit, nouiſsimè mandauit diſcipulis, vt tingerent in Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum; non in vnum: nam nec ſemel, nec ter ad ſingula nomina, in perſonas ſingulas tingimur. *Docet & Baſilius in libro de Spiritu ſancto:* Iam, inquit, ter mergi hominem, vnde eſt traditum. *Quin eò amplius præceptum Euangelicum hoc fuiſſe, docet Pelagius Papa; vbi inquit:* Multi ſunt, qui in nomine ſolummodo Chriſti, vnica merſione ſic aſſerunt baptiſare. Euangelicum verò præceptum, ipſo Deo & domino Saluatore noſtro IEſu Chriſto dicente, & tradente, nos admonet; in nomine Trinitatis, trina etiam merſione, ſanctum baptiſma vnicuique tribuere, dicēte domino: Ite, baptiſate omnes gētes; In nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. *Itaq; inter cæteras cauſas, cur Eunomiani rebaptiſarētur; eam ponit* 7. *Canon* 1. *Conſtātinopolitanæ Synodi, quòd in vnam demerſionem baptiſarentur. Poſtea tamen, vbi ex orti ſunt Hæretici illi, qui ſummam Trinitatem non perſonis tantū, ſed natura etiam, et ſubſtantia, diſtinctā eſſe docebant; hacq; cerimonia, ad ſuum confirmandum errorem, abuti cepiſſent: primæ Hiſpanicæ, et Gallicæ, Eccleſiæ, vna merſione, ad indicandum diuinæ naturæ vnitatem, vſæ ſunt. Qua de re conſultus à Leandro Hiſpaniæ Epiſcopo, Gregorius magnus, ſic reſpondet:* De trina verò merſione baptiſmatis, nihil reſponderi verius poteſt; quàm quod ipſi ſenſiſtis: quia in vna fide nihil efficiat ſanctæ Eccleſiæ conſuetudo diuerſa. Nos autem, quòd tertiò mergimus; triduanæ ſepulturæ Sacramenta ſignamus. Et dum tertiò infans ab aquis educitur; reſurrectio triduani temporis exprimitur. Quod ſi quis, & fortè pro ſummæ Trinitatis veneratione exiſtimet fieri: neq. hoc aliquid obſiſtit baptiſando, ſemel in aquis mergere: quia dum in tribus perſonis vna ſubſtantia eſt; reprehenſibile eſſe nullatenus poteſt, infantem in baptiſmate, vel ter, vel ſemel immergere: quando, & in tribus merſionibus perſonarum Trinitatis, & in vna, poteſt diuinitatis ſingularitas deſignari. Sed quod nunc hucusque ab Hæreticis infans in baptiſmate tertiò mergebatur; fiendum apud nos eſſe non cenſeo: ne, dum merſiones numerant, diuinitatem diuidant: dumq. quod faciebant, faciunt; ſe morem noſtrum viciſſe glorientur. *Cuius reſponſum poſtea Concilium Toletanum quartum cap:* 5. *ſecutum, hac de re; in hunc ipſum decreuit modum.*

uit modum. Propter vitandum autem ſchiſmatis ſcandalum, vel hæretici dogmatis vſum; ſimplam teneamus baptiſmi merſionem: ne videantur apud nos, qui tertiò mergunt, hæreticorum approbare aſſertionem, dum ſequuntur & morem. Et ne fortè cuiquam ſit dubium, huius ſimpli myſterium Sacramenti; videat in eo mortem, & reſurrectionem Chriſti ſignificari. Nam in aquis merſio; quaſi ad infernum deſcenſio eſt: & rurſus ab aquis emerſio; reſurrectio eſt. Item videat in eo vnitatem diuinitatis, & Trinitatem perſonarum oſtendi vnitatem; dum ſemel mergimus: Trinitatem; dum in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, baptiſamus. *Romana tamen Eccleſia, vt illo tempore, ita & nunc trina vtitur merſione: quod non aliunde melius patet, quàm ex ipſo Romanæ Eccleſiæ Sacerdotali: ex cuius forma, Romæ Sacramenta adminiſtrari ſolent; vbi ſic ratio baptiſmi inſtituitur.* Tunc Sacerdos accipiat puerum diligenter: & baptiſet eum ſub trina immerſione, ſanctiſsimam Trinitatem ſemel inuocans: vel affundendo aquam ſuper caput pueri, ſecundùm conſuetudinem loci illius, dicendo: Petre, ego te baptiſo, in nomine Patris +, & ſemel immergat: & Filij +, et ſecundo immergat: & Spiritus ſancti, Amen +, & tertio immergat. Et cum ſurrexerit de fonte, Sacerdos facit ſignum crucis de chryſmate, in vertice illius &c. *Quem eundem planè ritum, fuiſſe temporibus ſuis, teſtatur his verbis Ambroſius.* Interrogatus es: Credis in Deum patrem omnipotentem; Dixiſti, credo: & merſiſti, hoc eſt, ſepultus es. Iterum interrogatus es: Credis in Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, & in crucem eius? Dixiſti, Credo; & merſiſti: ideo & Chriſto es conſepultus; qui enim Chriſto conſepelitur, cum Chriſto reſurget. Tertiò interrogatus es: Credis & in Spiritum ſanctum; Dixiſti, Credo; tertio merſiſti: vt multiplicem lapſum ſuperioris ętatis, abſolueret trina confeſsio. *Damnant igitur iſti illud, quod ignorant, quod ſchiſmaticorum atque hæreticorum eſt proprium. Vt autem in hac cerimonia, non eundem ritum ſemper ſequuta eſt Eccleſia: ita nec in illo; vtrum mergi, an aſpergi tantum illi, qui baptiſantur, debeant. Mergebantur ſæpius: aſpergebantur tamen etiam nonnunquam; vt eo tempore, quo ad mortem ducebatur Diuus Laurentius, quendam, vrceo allato, ab eodem baptiſatum eſſe legimus. Quomodo item illi, qui Clinici dicebãtur baptiſari ſolebant; qua de re ſic ſcribit D. Cyprianus lib: 4. cap: 7.* Exiſtimamus, in-

Tom: 4. li:2. de Sacramen: Cap: 7.

 mus, in-

mus, inquit, in nullo mutilari & debilitari posse, beneficia diuina: nec minus aliquid illic posse contingere; vbi plena, & tota fide, & dantis, & sumentis accipitur, quod diuinis muneribus hauritur. Neq. enim sic in Sacramento salutari, delictorum contagia, vt in lauacro carnali & seculari, sordes cutis, & corporis abluuntur; vt & sapone, & nitris, & cæteris quoque adiumentis, & dolio, & piscina opus sit, quibus ablui & mundari corpusculum posit: aliter pectus credentis abluitur: aliter mens hominis, per fidei merita, mundatur. *Et paullo post.* Vnde, inquit, apparet, aspersionem quoque aquę, instar lauacri salutaris obtinere: & quando hæc in Ecclesia fiunt, vbi sit & dantis & accipientis fides integra; stare omnia, & consummari, ac perfici eos salutari aqua, & fide legitima, Christi gratiam consecutos. *Et hæc hactenus. Plura hac de re qui cognoscere velit, legat Walaphredum, Strabonem lib: De Exordiis, & incrementis rerum Ecclesiasticarum cap: 26. Claudium de Sanctis decimæ repetitionis cap: 4.*

Sigillum & obsignatio etc. *Formā hanc verborum Sacramenti confirmationis, olim fuisse testatur Canon septimus Concilij 1. Constantinopolitani.* Signatos, inquit, siue vnctos, primùm sancto chrysmate, & frontem, & oculos, & nares, & os, & aures, & eos signantes, dicimus; Signaculum doni Spiritus sancti. *Non dissimilis est item ea formula, qua nunc in Ecclesia vtimur:* Consigno te signo sanctę Crucis, & chrysmo te oleo salutis: *quam item vetustissimam esse patet ex D. Ambrosio, de ijs, qui mysterijs instituuntur, cap: 7.* Signauit te Deus Pater: confirmauit te Christus Dominus, & dedit pignus Spiritus in cordibus tuis; sicut Apostolica lectione didicistis.

Neque omninò in aliud differtur aut reijcitur tēpus. etc. *Fuit hoc quidem in veteri Ecclesia receptum, vt qui baptisarentur, siue illi paruuli, siue adulti essent; idem simul per sacrum vnguentum, manuumq; impositionem, confirmarentur, & sacra Eucharistia reficerentur: vnoq;, ac eodem plane tempore, tria simul in vnum conferebantur Sacramenta; Baptismus, Confirmatio, atque Eucharistia. Idq; eam ob caussam, quòd nullum perfectum Christianum esse iudicabant, qui per manuum impositionem Spiritum sanctum non accepisset; neminemq; Eucharistia dignum esse putabant, qui non idem confirmatus esset: quin, ne inter consumatos quidem Christianos, illi locus erat, qui nondum sacro vnguento delinitus esset. Patet hoc in*

primis

primis ex Epistola 4. *Clementis ad Iulium, & Iulianum, ex illis verbis:* Omnibus ergo festinandum est sine mora renasci Deo, & demum consignari ab Episcopo, id est, septiformem gratiam Spiritus sancti percipere: quia incertus est vniuscuiusque exitus vitę. Cùm autem regeneratus fuerit per aquam; & postmodum septiformi spiritus gratia, ab Episcopo, vt memoratum est, confirmatus; quia aliter perfectus Christianus nequaquam esse potuit, nec sedem habere inter perfectos; si non necessitate, sed incuria, aut voluntate remanserit: vt à B. Petro accepimus, & cœteri sancti Apostoli præcipiente Domino docuerunt. etc. *Patet hoc idem ex Tertulliano in lib. de resurrectione:* Caro, inquit, abluitur, vt anima emaculetur: caro vngitur, vt anima consecretur: caro signatur, vt & anima muniatur: caro, manus impositione adumbratur, vt & anima spiritu illuminetur: caro, corpore & sanguine Christi vescitur, vt & anima de Deo saginetur; etc. *vbi tria simul Sacramenta coniuncta audis; ablutionem, manuum impositionem, corporis atque sanguinis Domini alimentum. Et de præscriptione Hæreticorum:* Tingit & ipse quosdam vtique credentes, & fideles suos: signāt & illi in frontibus milites suos: celebrant & panis oblationem. *Vbi enim dicit:* In frontibus signāt: *clarè ostendit, non de baptismo, in quo vertex signatur; sed de confirmatione, in qua frons inungi solebat, se agere. Deinde cùm dicit,* milites suos, *alludit ad vsum confirmationis, qui est, militem Christi roborare. Et in lib. de baptismo:* Dehinc, inquit, manus imponitur, id est, statim post baptismum etc. *Patet hoc idem ex D. Ambrosio.* Sequitur spiritale signaculū, quod audistis hodie legi: *Lib: 3. de Sacramen: ca. 2.* quia post fontē superest, vt perfectio fiat, quando ad inuocationē sacerdotis, Spiritus sanctus infunditur: spiritus sapientię, & intellectus: spiritus cōsilij atq. virtutis: spiritus cognitionis, atq. pietatis: spiritus sancti timoris; septem quasi virtutes spiritus. Et omnes quidem virtutes ad spiritū pertinēt; sed istę, quasi Cardinales, sunt quasi principales. Quid enim tam principale, quàm pietas? Quid tam principale, quàm cognitio Dei? Quid tam principale, quàm virtus? Quid tam principale, quàm consilium Dei? Quid tam principale, quàm timor Dei? Sicut timor seculi infirmitas; ita timor Dei, magna est fortitudo. Istę sunt septem virtutes, quando consignaris. *Vrbanus etiam in Epistola* 1. *generaliter docet, omnes fideles post baptismum confirmari debere. Quæ res*

ij causa fuit; vt sæpè veteres Scriptores ita ferè coniungant Sacramentum confirmationis, cum Sacramento baptismi: vt Sacramentum sanguinis, cum Sacramento corporis domini, coniungitur. Inde in vetusto libello Romani ordinis legitur, Pontificem in die Paschæ egredi, á fonte in sacrarium; ibiq; sedere, & expectare, dum infantes, qui baptisati sunt vestiuntur, ac demum per eum confirmentur. Ut autem eum morem venerandæ vetustatis, vt qui pro temporibus illis rationem probabilem habuit, præsens Ecclesia non damnat: ita maximè in sacra cõmunione paruulis conferenda; neq; sequitur, neque necessarium esse putat. Non sequitur partim propter indispositionem eorum, & periculum irreuerentiæ; cuius rei maximam rationem habendam esse diligenter præcepit ipse D. Paulus. Ut enim ex parte corporis, solidioris cibi, propter ætatis teneritatem, capaces paruuli non sunt, lacteq; solo reficiuntur: ita multò minus huius cibi longè solidioris capaces esse possunt: partim, quòd esca hæc probatione sui ipsius opus habeat; diiudicatione item communis mensæ à sacra, & mystica refectione: tum ipsa memoria, & annunciatione mortis dominicæ, sine qua omnino sumi & manducari non debet. Quæ omnia cùm in ætatem paruulorum non cadant, meritò illis Ecclesia sacram non porrigit communionem. Ut autem his de caussis, alijsq; multis, hunc morem ipsa non sequitur; ita neque ad salutem quidem necessarium esse putat: siquidem per baptismi lauacrum regenerati, & Christo incorporati, adeptam iam filiorum Dei gratiam, in illa ætate amittere non possunt; neque illi sententiæ eos subiectos esse: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis sanguinem eius, non habebitis vitam in vobis. *Impartit siquidem se & illis Christus Dominus in hac etiam parte, eò modo, qui illi soli cognitus est: cùm per ætatem commodè sacramentaliter illo frui non possint; tum scilicet cum vniuersa Ecclesia, cuius illi sunt membra, pro omnibus viuis, & mortuis offert, & manducat hoc Sacramentum. Quod vel ex suo Nicolao Cabasila Græci abundè discere possunt; qui, vbi modum explicat, quo mortui huius Sacramenti participes efficiuntur, hæc inquit.* Ergo dixerit quispiam: si quis etiam viuorum, bona quidem, quę dicta sunt, in anima habeat, ad mysteria autem non accedat; habebit illinc nihilo secius sanctificationem? Non quilibet: sed si quis non potest corporaliter accedere, sicut defunctorum animę; quales fuerunt ij, qui in desertis errabant montibus, de speluncis, & foraminibus terrę, qui

rę, qui ad altare sacerdotem, nullo modo videre poterant. Eos enim Christus ipse hac sanctificatione inuisibiliter sanctificabat. Vnde nam potest hoc sciri? quòd vitam in se habebant: non habituri; nisi huius essent Sacramenti participes. Ipse enim Christus dixit: Nisi comederitis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem; non habebitis vitam in vobis. Et vt hoc significaret, multis horum sanctorum misit Angelos dona ferentes. Si quis autem cùm posset, ad mensam non accesserit; fieri non potest, vt, quę ex eis prouenit, sanctificationem assequatur: non quòd non accesit solummodo, sed quòd cùm posset, non accessit. & propterea clarum est; quòd bonis, quę debentur Sacramentis, vacuam habet animam. *Hæc ille.*

DE POENITENTIA, PECCATORVMq; REMISSIONE.

Caput IIII.

VARTVM CAPVT, MOdum & rationem remisionis peccatorum continet; in quo, illud, omni studio obtinere vultis; per solam fidem nos propriè peccatorum remisionem consequi. Catholica autem Ecclesia, fidem, illa, quidem inprimis requirit; tamen non quamcunque fidem, sed illam quę viua sit, quę testimonium à bonis habeat operibus. Nam fides sine operibus, vt inquit Iacobus, mortua est. Vnde Magnus ille Basilius ait: *Neque inquit, superna gratia in eum, qui seriò, & studiosè, virtutem complexus non sit, descendere potest: sed vtramque quasi temperari & consociari, oportet: tam conatum & intentionem humanam; quàm supernæ eius, quæ ex fide prouenit, gratiæ præsens auxilium: vt ad perfectum virtutis decus perueniatur.* Itaque & ipsa dimittendi peccata pote-

ta poteſtas, non ſimpliciter, neque abſolute conceſsa eſt; ſed in reſipiſcentis obedientia, & conſenſu cum eo, cui animę pœnitentis cura demandata eſt. Qua de re, ſic ſcriptum eſt: *Dico vobis: quia ſi duo ex vobis conſenſerint ſuper terram; de omni re quamcunque petierint, fiet illis à patre meo, qui in cœlis eſt.* In cuius autem vel qualis peccati remiſsione conſentire debeāt; non eſt quod rogetur: cum lex Euangelica, nullum in hac parte peccatorum faciat diſcrimen; ſed omnium munificentiſsimum illis omnibus, qui dignè pœnitentiam agunt, promittit veniam. Verè autem & conuenienter pœnitere hic dicitur, qui illius affectum induit, qui dixit: *Iniquitatem odio habui & abominatus ſum.* Et qui illa omnia facit, quę in Pſal. 6. Et in alijs; de bonis operibus explicata ſunt: quique præſtanti ſua virtute, bonorumque operum exercitio, vberiùs & prolixiùs omnia peccata & defectus ſuos, Zachæi exemplo, compenſare ſtudet: qui item in animo conſtanter propoſuit ſuo, purum & immaculatum ante conſpectum Dei ſe conſeruare: ociosum non eſſe: virtutem ſequi; ipſiq. confeſsioni ſuę per omnia ſatis facere. Quę enim à nobis requiruntur, illa ſunt: futurę reſurrectionis fides: venturę retributionis milleque bonorum, quę ſanctis præparata ſunt, firma ſpes, & expectatio: vt item CHriſtum Ieſum, verum Deum eſſe credamus: vt vniuerſam Chriſtianam fidem rectam, & ſalutarem eſſe profiteamur. Hæc igitur confiteamur omnes, hæc amplectamur: fidem noſtram bonis operibus repræſentemus. Neque enim ea, quę noſtra ſunt; iuſtum Dei effugiunt oculum. Quare pro viribus, bonis operibus incumbendum eſt: neque humanę imbecillitatis infirmitas prætexenda; aut in excuſationem ignauię, & inertię adferenda. Expertus enim eſt in omnibus Pontifex noſter, infirmitatem noſtram; ideo & compati poterit, & condonare his, qui peccant.

Matth: 18.

Pſal: 118.

peccant. Si igitur peccauimus; ad eius genua qui ſine omni peccato eſt,per veram pœnitentiam atq. confeſsionem, prouoluamur: perfectam ab omni malo abſtinentiam vndiq. demonſtremus: cum ſumma fiducia,ad portum pœnitentię recurramus; vt inueniamus miſericordiam,& ea omnia, quę nobis maximè ſalutaria quærimus. Neque enim eſt vllum peccatum tantum, quod bonitatem & miſericordiam Dei vincere poſsit. In hoc enim magnificentię & liberalitatis illius vis conſpicitur: hoc verè regium, Deoq. dignum donum eſt; peccata ſontibus condonare,ſi modo pœniteant,ſi tempore opportuno exorent. Nam in fine mundi, non iam ad largiendum & condonandum; ſed ad iudiciũ conſurget Dominus. Dum igitur tempus habemus,accedamus ad verę pœnitentię remedium: accedamus cum omni ſpe, & fiducia,ad miſericordiam Ieſu Chriſti: expurgemus conſcientias noſtras, omnemq. tergiuerſationem, ac diffidentiam procul ab animis noſtris remoueamus: qui enim cunctatur, qui dubitat, cum fiducia accedere non poteſt; hoc enim dicit Scriptura: *Tempore, inquit, acceptabili, exaudiui te, & in die ſalutis opem tuli tibi.* Isaiæ 49. 2. Cor. 6. Relicta ſiquidem eſt nobis, poſt primum ſalutaris lauacri naufragium, pœnitentia, quaſi ſecunda ſalutis tabula. Regnemus cupiditatibus noſtris: vera pœnitentia & confeſsione expugnemus illas. Reges ſimus potentiores longe his, qui purpura & auro induti magnificè incedunt: affectus, & cupiditates noſtras,in ordinem ſatellitij mancipemus. Qui enim in peccatis perſiſtunt; illis ſalutis,& venię,vt quidem in omnibus ferè ſacrę ſcripturę locis proclamatum, & denunciatum eſt, nulla ſpes relicta eſſe videtur.

DE FIDE, ET OPERIBVS.

Caput V.

VINTVM CAPVT CONfeſsionis veſtrę; non multum à proximo, quod de pœnitentia, atque remiſsione peccatorum, inſtitutum fuit, diuerſum eſt. Docet enim, non per aliqua bona opera, aut ſatisfactiones; ſed per ſolam fidem, Deique gratiam, nos ſaluari. Fides autem Catholica hæc eſt. Tunc vnumquemque ſuorum remiſsionem conſequi peccatorum; cùm per veram pœnitentiam, fidemq. viuam, per bona opera, ſeſe prodentem atque commendantẽ, ad Deũ conuerſus fuerit; vti iam ſuperius diximus, nec dicere vnquam deſinemus. Dicit enim ſcriptura: *Qui*
Ioan: 8. *ex Deo eſt, facit mandata Dei.* Et rurſum: *Non omnis,*
Mat: 7. *qui dicit mihi Domine, Domine; intrabit in regnum cœ-*
Rom. 2. *lorum: ſed qui facit voluntatem patris mei, qui in cœlis*
Ioan: 15. *eſt; ipſe introibit in regnum cœlorum. Et non auditores, ſed factores legis iuſtificabuntur.* Et alio loco. *Vos amici mei eſtis, ſi feceritis omnia quæ præcipio vobis.* Qui-
In procemio bus ſimilia Magnus ille Baſilius docet: *Recordemur, in-*
Aſceticorum *quit, conditionis, qua nobis cœleſte regnum promiſſum*
Cap 2. Matt: 5. *eſt. Dominus enim IEſus Chriſtus aſcendens in montem, ſuæq. Sanctæ doctrinæ quaſi prima fundamenta & principia iaciens; primam illam beatitudinem, promiſsionem habentem regni cœleſtis, orbi denunciat: Beati pauperes Spiritu; quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum. Beati qui lugent, quoniam ipſi conſolabuntur: Et ſic deinceps reliquarum virtutum refert labores, & præmia.* Et in alio loco, vltimę retributionis compellationem, benedictionemq. in parabola Paſtoris, ſegregantis oues ab hædis, mun-

dis, mundo prædicens, inquit: *Venite benedicti patris* Mat: 25.
mei, poßidete regnum, vobis paratum ab origine mundi:
esuriui enim, & dedistis mihi comedere etcet. Et alio lo-
co. *Vendite quæ poßidetis, et date eleemosynam: facite* Lucæ 12.
vobis sacculos, qui non veterascant; thesaurum non defi-
cientem in cœlis, quo fur non appropiat, neq; tinea cor-
rumpat. Hæc quidem, & talia opera scriptura sacra,
docet esse: per quæ, quis regno cœlesti dignus efficia-
tur; & sine quibus imposſibile sit, vt regnum cœlorum
quisquam ingrediatur. Sic enim apud Matthæum de-
cernit clarè Dominus: *Nisi abundauerit iusticia ve-* Matt: 5.
stra, plusquam Scribarum, et Pharisæorum; non pote-
stis ingredi in regnum cœlorum. Et rursus. *Nisi con-* Mat: 18.
uersi fueritis, et efficiamini sicuti paruuli; non intrabitis
in regnum cœlorum. Et apud Ioannem ad Nicodemum.
Nisi quis natus fuerit denuò; non potest videre regnum Ioan. 3.
Dei. Quomodo & illud dixit: *Nisi quis renatus fue-*
rit ex aqua & Spiritu sancto. De quibus enim vna est
sententia, liquet idem periculum esse, si alterum illorum
prætermittatur. Si enim dominus dicit, vnum iota aut Matth: 5.
vnum apicem legis non præteriturum, priusquam o-
mnia compleantur; quanto magis omnia illa, quæ in
lege Euangelij promittuntur, compleri necesse est, ipso
Domino dicente: *Cœlum & terra transibunt, verba* Matth: 24.
autem mea non transibunt. Vnde Iacobus Apostolus,
confidenter denunciauit dicens: *Quicunque autem to-* Iaco: 2.
tam legem seruauerit, offenderit autem in vno; factus est
omnium reus. Hoc autem ex eo didicit, quod ipse Do-
minus, post tot diuinas promisſiones, post tot excellen-
tia testimonia, post tot beatitudines Petro concessas;
illud tamen vltimò illi comminatus est: *Si non lauero* Ioan: 13.
te, non habebis partem mecum. Paulus verò, qui Chri- 2. Corin: 13.
stum in se loquentem habuit, clarè docet, quid sit illud,
quod nos à regno cœlesti excludat: quodq. æternę da-

mnationi subiiciat : nunc quidem definitè , & per partes: *Qui enim talia agunt, morte digni sunt.* Nunc verò in ipso genere decernit : *Iniusti regnum cœlorum non hæreditabunt.* Et Dominus ipse : *Nemo mittens manum suam ad aratrum, et respiciens retrò, aptus est regno Dei.* Ex his igitur & similibus instruimur , sic demum Diuinis & ęternis promissis dignos nos effici; atque certa, & non fallaci spe, ea expectare posse ; si illa omnia, quorum merito regni cœlestis promissio facta est , & sine quibus eius gratia denegata est , plenè & legitimè perfecerimus : etsi ab omnibus illis rebus nos cohibuerimus, quę eius acquisitionem impediunt. Oportet enim certamen hoc placendi Deo, non modo ab omni malo liberum esse ; sed etiam in offenso, ac inculpabili pede, per vniuersum mandatorum Dei curriculum decurrere . Ita Diuo Paulo, post summę illius & inenarrabilis in nos charitatis, & dilectionis Dei, & Christi ipsius commendationem, præcipiente : *Nullam , inquam, cuiquã dantes offensionem , vt non reprehendatur ministerium nostrum ; sed in omnibus exhibentes nosmetipsos tanquam Dei ministros.* Scriptum est enim : *Vt exhibeat sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam , aut rugam, aut quid huiusmodi ; sed vt sit Sancta & immaculata.* Et alia multa in hanc sententiam dicuntur, quę diligens lector, in omnibus Sacrę scripturę partibus, facile inueniet. Quale est & illud Pauli : *Gratia, inquit, Deo, quod fuistis quidem serui peccati ; obediuistis autem ex corde in eam formam doctrinæ, in qua traditi estis.* Vt quemadmodum cera subiecta sigilli figurę, cedit, atque in eandem ipsam speciem exactè formatur ; sic & nos, prælo Euangelicę doctrinę subijcientes nosmetipsos, iuxta eundem Paulum, *secundum interiorem hominem*, figuremur : *expoliantes veterem hominem cum actibus suis ; & induentes nouum, eum, qui renouatur in agnitionem Dei,* *secundum*

Roman: 1. *1. Corint: 6.* *Lucæ 9.* *2. Cor: 6.* *Ephes: 5.* *Romano: 6.* *Romano: 7.* *Colos: 3.*

ſecundum imaginem eius, qui creauit eum. Vt quemadmodum excitatus eſt Chriſtus à mortuis; ſic & nos in nouitate vitæ ambulemus, vt ea quę debemus, quæque ea gratia quam accepimus digna ſunt; & nos ipſi ex parte noſtra conferamus, in eoq́. ęterni parentis, in nobis voluntas, ac beneplacitum compleatur. Certamine enim opus eſt, et eo magno et legitimo: ne talem & tantam gratiam, eius, quę in Chriſto eſt, dilectionis, in vanum accepiſse videamur. 2. Corint: 6. Ad quam quidem rem conſequendam, vel inprimis nobis ſuperno ac cœleſti auxilio opus eſt; quod nos in omnem partem virtutis, & honeſti, manu quaſi deducat. Lubricam & præcipitem ingreſsi ſumus viam: multum diuina gratia, ne huc vel illuc declinemus, quaſi amuſsi, atque libra quadam, nobis opus eſt. Neque omninò aut præſidio, aut vlli iuſtitię, meritisq́. noſtris, in tali curſu rectè conficiendo, confidendum nobis eſt; vt in cœlum, ſine omni deducamur errore: via enim præſens hæc, vita noſtra eſt; & ideò ſuperna manuductione opus habet. Si enim in vrbem aliquam, vbi antea nunquam fuimus, ingreſsuri, ducem & præmonſtratorem vię quærimus: quantò magis in cœlum vſque peregrinatione ſuſcepta, ſuperna ope, & auxilio, indigebimus? quę & iter nobis demonſtret: & pedes noſtros, ne vnquam in mortem prolabantur firmet: & ad portas quaſi ipſas æternę felicitatis, nos deducat. Multę enim ſunt in hac via arduę calles, multa diuerticula; & ideo ſuperno fulcimento, cui innitamur, cui adhæreamus, plurimum opus habemus. Et deducere quidem, atque iter monſtrare diuinę opis eſt: dignos autem nos, vt manu eius regamur, atque gubernemur, exhibere; noſtri eſt ſtudij, noſtri meriti. Si enim impuri & inquinati fuerimus: nequaquam ſanctam eius dexteram præhendere poterimus. Opus igitur eſt ex hac parte omni ſtudio virtutis: opus eſt o-

mni munditia & caſtitate vitę, vt Dei prehenſione, & adiutorio, digni inueniamur. Sed & D. Chryſoſtomus exponens ſecundę ad Corinthios Epiſtolę illum locum: *Obſecramus ne in vacuum gratiam Dei recipiatis*, ait: *Charitas, inquit, Dei, conſtringit nos, hoc eſt, premit, impellit, vrget.* Ne ergò tempus & opportunitatem prodamus; ſed ea gratia, par ſtudium, & diligentiam adferamus; nec repellamus tantum donum. Non enim ſola fides nos Deo reconciliat; ſed eò ampliùs, vitam honeſtam præ nobis ferre oportet: idq. quod iuſtum, ac cum omni virtute coniunctum eſt, ſequi. A peccatis enim liberatum, amicumq. Dei factum, iterum ijsdem flagitiis contaminari? hoc quidem eſt, in priores inimicitias relabi, ac in vacuum gratiam Dei, iuxta vitę verbum accipere. Non modo enim ea gratia quam accepimus, ſi impurè, ſi incontinenter viuemus, nihil iuuamur; ſed longè maiorem etiam inde acquirimus damnationem: quòd poſt tantum cognitionis lumen, poſt tantum cœleſte donum, ſcientes & prudentes, in eadem relabamur mala. Quandiu igitur ad calcem non peruenimus: quandiu in vinea DOmini operamur: quandiu vndecima non elabitur hora; opus promoueamus: vitam rectam, cum omniq. virtute coniunctam, exerceamus; vt ęternis illis perfruamur bonis. Si enim nos tum, cùm adhuc omnibus malis onuſti eramus, apprehendit, ab omniq. flagitiorum onere releuauit: quantò magis iam ab his omnibus liberatos, bonaq. noſtra qualiacunque, promptè, & ex animo conferentes, non repudiabit? Nam ſi in eodem peccatorũ luto hærebimus: vel hæc ipſa, incredulitatem in nobis parient. Nam vt defectus fidei, vitę eſt cauſa peſsimę; ſic item animus, vitiis contaminatus, vbi in profundum malorum venerit, contemnit. Vbi autem omnia contempſerit; ne credere quidem vult amplius: illudque

Dauidi-

Dauidicum ſemper occinit: *Non videbit Dominus, nec* Pſal: 93.
intelliget Deus Iacob. Et. *Labia noſtra à nobis ſunt, &*
quis noſter eſt Dominus? Ad extremum autem: *Dicet* Pſal: 11.
inſipiens in corde ſuo; non eſt Deus: omnis enim qui mala Pſal: 13.
facit, ait Dominus, odit lucem, & non venit ad lucem. Quandiu igitur largitatis & munificentiæ tempus eſt, nemo animum deſpondeat. Tunc autem demum deſperationis tempus erit, vbi thalamus nuptialis claudetur: vbi illi, qui piè & ſanctè vixerunt, Abrahę potientur ſinu. Nunc autem tempus hoc nondum aduenit: necdum enim theatrum ſolutum eſt, necdum ſtadium & curſus confectus: adhuc certamen feruet: nondum præmia certaminis ſublata. Intendamus igitur vires, excitemus ſtudium, curſu opus eſt, & eo vehementi: ipſa enim perfectio quæritur. Eam ergo vitam, quę ſit optima, complectamur; rectę fidei, vitam honeſtam, & eam, quę cum Dei mandatis coniuncta ſit, ſociemus. Si enim quis fidem ſe habere dicit, viuit autem turpiter; hic, vel eam ipſam fidem, & doctrinam ſuam, quam dicit ſe habere, graui contumelia afficit, ac ſtultus puerq. meritò habetur. Neque enim conuenit virum, ſemper circa elementa verſari, neque ſapientem in ſolis fundamentis iaciendis, omne tempus conſumere; ſed ad reliquas etiam ędificii partes, ſeſe aliquando transferre oportet, ipſamque ſummitatem ac perfectionem, toti ędificio imponere. Si enim ſemper circa elementa verſamur, ſi in ſolis fundamentis conſiſtimus; ſic quidem nihil vnquam proficiemus: ſic plenum ſalutis ædificium conſtruemus nunquam. Neque, ſi vt ſapientes ædificatores, fundamentum ponemus, vt iterum in eo cum D. Paulo ſuper ædificemus; ita ne ſapientes quidem iudicabimur vnquàm. Si ergò CHriſtum amamus, vti quidem meritò amare debemus; virtutis ingrediamur iter: et ſi in aliquo delinquimus; ipſi ex nobis pœnam

ſumamus.

ſumamus. Neque gehennam metuamus tantùm, quantum illud, ne Deum offendamus, nève ex amico, inimicum nobis faciamus. Hoc enim omni gehenna grauius eſt, quando ille iratus, ſuum benignum à nobis auertit vultum: in quo, quantum inſit mali, paucis recognoſcamus. Si quis, latronem, aut alium quempiam maleficum, ad ſupplicium duci videns, Rex præſertim ipſe, miſericordia & pietate permotus, in redemptionem illius perditi hominis; non vulgare aliquod precium, ſed ex ſe natum vnigenitum filium, quem chariſsimum habeat, vt illius occidatur loco, tradat: neque ſolum eius cauſsa occidi illum patiatur; ſed etiam omne crimen ab ipſo nocente, in filium innocentem transferat; quò illum, qui iam ad vltimum ſupplicium ducebatur, ſeruet, ac ab omni infamia vindicet. Deinde poſt hæc omnia, vbi ad ſummũ dignitatis gradum illum euexerit; poſt eam ſalutem, poſt eam gloriam, quę nulla oratione dignè explicari poteſt, aliqua contumelia, ab illo, in quem tot contulerit beneficia, ille ipſe Rex afficiatur: an non plures mortes hic potius, ſiquidem aliquid mentis ſanę haberet, eligeret, quam vt tam ingrati animi criminis obnoxius eſse videatur? Atqui mutato nomine de nobis fabula narratur. Hoc igitur nobiſcum & ipſi reputemus: ſummumq́. dolorem ob ea flagitia, quibus tam benignum, & clementem dominum, offendimus, corde & animo concipiamus. Neque ideo, quod tanta toties à nobis iniuria affectus, ſumma ſua patientia, ac longanimitate, nos perfert, animis efferamur: imo hoc ipſum maximè nos moueat, atque terreat. Si

Mat: 5. enim quis, iuxta Domini præceptum, in dextram maxillam percuſsus, porrigat & ſiniſtram; plus ſua profectò patientia, & moderatione, inimicum percellit, quam ſi ſexcentos illi referat pugnos: aut ſi maledictis quis pro ſciſsus, non modo vicem non reddat, ſed etiam homini ini-

ni inimico bona precetur; plus certè hominis petulantis impudentiam confundit, quàm si multis probris illi vicem retulisset. Quod si in humanis, nostram insolentiam, patientia, & tollerantia aliena, maximè confundit; quantò magis Dei patientia, & longanimitas, nostram improbitatem, ac insolentiam percellere debet; quantóque magis metuendum est, si quotidie peccantes, nulla nos sequitur diuina vindicta, sed potius eius benignitas ac humanitas vbique fouet: ne, ea patientia, carbones congerantur in caput nostrum; nève in diem irę & vltionis, omnis hæc, quę nulla oratione explicari potest, reponatur pœna. Hæc nobiscum rectè expendentes, ante omnia peccata metuamus. In his enim est summa vltio: in his gehenna: in his infinita mala. Nec metuamus tantùm; sed omni etiam studio, & diligentia fugiamus, Deoq. assiduè, in omnibus placere, contendamus. In hoc enim situm est cœleste regnum: in hoc vita æterna: in hoc mille bona. Hac enim ratione, eamque solam ob causam, & regno cœlesti potiri, & bona futura consequi poterimus; quibus vtinam, gratia & misericordia eius, potiamur omnes. Etsi enim prouocat nos ipse, etsi vult saluos fieri omnes; tamen & nos ipsi supplices illi simus: reconciliemur Deo: neque ab illo resiliamus vnquàm; sed potius spe, & animo toto, ad eum erigamur. *Ne, inquit Paulus, in vanum gratiam accipiamus. Non enim, quia obsecrat,* ait 2. Cor: 6.
Chrysostomus: *non, quia legatos supplices mittit; propterea negligentes esse debemus: sed propter illud ipsum, magis etiam contendamus; vt placeamus illi, & spiritualem mercem congeramus. Etsi enim salutis nostræ princeps caussa gratia est; tamen et ille eiusdem salutis auctor efficitur, qui multis præclarè gestis, multis sudoribus, eam sibi comparat, ac quasi manibus prehendit.* Si autem quis, vltra hæc, quę dicta sunt, hæc ita interpretari ve-

lit; se non in vacuum gratiam Dei accepisse, hoc est, nulla ex parte se in ea spirituali gratia offendisse, nulloq. modo illa abusum esse; ne hic quidem planè à vero huius loci sensu aberrabit: cùm & illi, qui donum linguarum acceperant, aliquando eo se superbius efferentes, vehementer reprehensi sunt. Contingit enim sæpiùs donis spiritualibus, non ita vt par est vti. Nos igitur in charismatibus, iuxta præceptum Pauli, irreprehensibiles simus; vt nulla detur offensio cuiquam, vt non vituperetur ministerium nostrum: in laboribus multis, in vigiliis, in ieiuniis, in castitate; dumq. supersumus, quę spiritus sunt operemur; omneq. hoc peregrinationis nostræ reliquum tempus, in timore & veritate, in virtute Dei, sanctè, & piè, transigamus: omnia nostra, in DEum omnium bonorum auctorem locupletissimum, referentes; omniaque præclarè gesta, ita vti æquum est; & vti decet, illi adscribentes.

2. Cor: 11.

NEQVE NIMIS DE GRATIA DEI PRÆSVMENDVM, NEque desperandum esse.

Caput VI.

EXTO LOCO DOCETIS, oportere quidem Christianum hominem, in bonis operibus sese exercere; neque tamen in illis nimium confidendum esse. Dicit enim Dauid: *Non intres in iudicium cum seruo tuo Domine.* Cui respondentes illud dicimus: Fidem principalem quidem esse, ac fundamenti instar: opera autem veluti id, quòd natura sua fidem consequi debet. Necessaria autem ad salutem eadem

Psal: 142.

adem opera esse dicimus, propter domini præceptum; mercedem, æternæq. vitę præmium, reportantibus omnibus iis, qui se ita, vti oportet, in illis exercuerint. Illa item verè bona opera esse iudicamus; quę à vera & recta fide seiuncta non sunt. Dicimus item, neminem debere in solis bonis operibus confidere; aut ex illis sese nimis, more Pharisaico, efferre: sed etsi omnia fecerimus, iuxta tamen præceptum Domini, seruos nos inutiles dicere debemns. Omnia siquidẽ nos iustitię illi, quę ex Deo est, primo, & principaliter accepta, referre oportet: cùm id, quod nos ipsi conferimus, paruum quid, aut planè, si cum diuina munificentia conferatur, nihil sit. Quod quidem pulchrè à sancto Chrysostomo in hunc explicatur modum: *Ne inquit, ociosos nos introducat in regnum cæleste dixit: Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.* Non igitur nos de bonis operibus superbè aut magnificè se efferre oportet; explere autem illa maximè est necessarium: sine enim bonis operibus, saluari omninò impossibile est. Si enim Christo Domino (nos illis verbis monenti; Si hæc, inquit, scitis, beati eritis si feceritis ea) parebimus: magnam profectò vtilitatem inde percipiemus. Oportet enim post cœleste donum, ac benignissimi parentis munificentiam; nostra item qualiacunque sequi bona opera. Nam si solam infirmitatem nostram præteximus, si ipsam bonitatem Dei iactamus; ea autem quę in nobis sunt prætermittimus; hac quidem ratione nullam ex ea opinione consequemur vtilitatem. Quomodo enim Deo nulla ex parte placato; eius, ad curandas peccatorum nostrorum cicatrices, opem & misericordiam implorabimus. Audiamus, quæso, diuum Chrysostomum, illa Psalmi verba interpretantem: De profundis clamaui ad te Domine, Domine exaudi vocem meam. *Hinc ait, duo discimus: Primum, non posse nos simplici-*

Lucæ 17.

1. Petri 5.

Ioan. 13.

Psalmo 129.

ter quidquam à Deo impetrare; nisi ipsa nostra, primò in medium attulerimus. Primo enim dicit, clamaui; tum demum infert, & exaudisti me. Secundum autem perseuerantem orationem, lachrymisq; plenam, ad flectendum cœlestem patrem, vt votis nostris annuat, magnam vim habere. Ne autem dicat quis, peccatorem se esse, ac sexcentis inquinatum sordibus; & ideo nec posse, nec audere ad Deum accedere, ab eoq; supplex veniam petere, eiusq; nomen sanctißimum inuocare: eam excusationem consequenti aufert oratione: Si iniquitates, inquit, obseruaueris domine, domine quis sustinebit? Ac si diceret: nemo. Non enim quisquam mortalium potest, non, si illi exacta totius vitæ gestorum ratio sit referenda, ante Deum consistere: non venia, & beneuolentia eius, dignus inueniri. Vbi enim misericordiam ab eius iustitia seiunxeris, vbi ipse iustus iudex iustam in manus ceperit causæ nostræ lancem, vt in ea pœnas peccatis nostris debitas reponat; quis erit, qui se huic sententiæ credat? qui eam sustinere poßit? & qui non potiùs certum contra se expectet decretum, certum interitum? Hæc autem eò dicimus, non quo ignauiæ & socordiæ fenestras aperiamus; sed eos con solantes, qui cadunt in desperationem. Quis enim gloriari potest mundum se cor habere? Aut quis potest liberè pro fiteri, se absque peccato esse? Nam quid de aliis dicam, si vel ipsum Paulum in medium adduxero, et eorum quæ fecit rationem, summo iure ab eo poposcero; non profectò poterit sustinere, non tantæ rationi par esse. Quid enim poterit dicere? Prophetas legit abundantiùs cæteris; vt qui legis patrum diligens eßet æmulator: signa vidit quæ fiebant; neque tamen prius credidit, quàm illa ipsa horrenda visione, in terram deiectus, & prostratus est, voceq; mirabili cœlitus delata, perculsus. Quod priusquam fieret, tanquam torrens quidam agens & vertens miscebat et confundebat omnia. Quid coriphæũ illum Apostolici col-

Acto: 22.

lici collegij Petrum, post innumerabilia quæ vidit miracula, post tam amicam & sollicitam ipsius Christi præmonitionem; an non ob triplicem illam abnegationis lapsum arguet? Nisi igitur magnus ille iudex misericordia & pietate sua potius, quàm exacta censura, nobiscum examen facere voluerit; nemo certè erit, qui iudicium eius sustinere posit: nemo qui debitor non remaneat. Vnde Paulus dicebat: Nihil mihi conscius sum, neque tamen in eo iustificatus sum. Et Propheta. Si iniquitates obseruaueris domine, domine quis sustinebit? Neque frustra aut superfluè, bis idem repetit verbum, Domine; sed ex summa quadam admiratione, & stupore, immensæ eius clementiæ, infinitæ maiestatis, vastiq; pelagi bonitatis eius. Sciebat enim rectè, sciebat, quàm in multis offendimus omnes, & quod etiam ea, quæ nobis parua delicta videntur, apud illius iustum Tribunal, magnam mereantur pœnam. Quoniam, inquit, apud te propitiatio est, hoc est, non in nostris rectè factis, sed in tua bonitate situm est; vt tantam effugiamus damnationem: nisi enim tuæ benignæ pietatis participes facti fuerimus; nostræ certè vires & merita, nunquam à tua futura ira nos eripere poterunt. Quamuis enim nunc par sit misericordia & iustitia tua, ac vtroque ex æquo abundes; tamen illa magis, quàm hac, vti soles. Hoc enim ipse profiteris: Ego sum, qui deleo iniquitates, id est, hoc est meum proprium, hoc meæ bonitatis peculiare opus. Sis quantumuis iustus, abundes meritis; nunquam tamen illa, nisi cum mea misericordia & humanitate coniungantur, erunt tanti; vt te ab æterna damnatione vindicare posint. Et alio loco. Ego sustinero vos: verè enim apud Dominum misericordia, vera apud eum est propitiatio; ideo in accipienda ratione est munificus, & liberalis. Propter nomen tuum inquit, sustinui te domine: quasi diceret: Propter nomen tuum plenum humanitatis & pietatis, expectaui salutem, & redemptionem me-

Matt: 26. 1. Cor: 4. Psalmo 129. Psalmo 129. Isaiæ 43. Psal: 129.

onem meam: nam si ad mea respexissem; iam olim desperassem; iam olim omnem fiduciam abiecissem: nunc autem legi tuæ adhærens, & mandata tua implens, meliorem concipio spem. Tu enim dixisti: Quantum distat cœlum à terra, tantum consilia mea à consiliis vestris distincta sunt; & viæ meæ, à viis vestris remotæ. Et iterum.

Esa: 55.

Psalmo 102.

Secundum altitudinem cœli à terra, confirmauit dominus misericordiam suam, super timentes ipsum: hoc est, non eos tantum seruaui, qui se rectè gesserunt; sed peccatoribus etiam peperci, ac inter eorum quotidiana delicta, meam in eos diuinam curam, illorumq; gubernationem, magnificè ostendi. Et apud Ezechielem dicit: Non propter vos ego facio; sed propter nomen meum, ne prophanetur inter gentes. Nos enim, inquit Propheta, non sumus digni, vt seruemur; neque nobis virtus nostra magnam spem pollicetur: propter autem ipsum nomen tuum, optatam expectauimus salutem. Hæcq; vnica nobis, eaq; certissima, relicta est salutis & incolumitatis spes; & quasi sacra anchora: si pœnitebimus; Dei pietatem & humanitatem nos consecuturos. Si enim audieritis, inquit scriptura; bona terræ comedetis, sanctaq; promissa, hæreditate adire poteritis. Neque omnino desperandum est, neque vnquam animo concidendum; si sexcentæ sint minæ, si sexcenti terrores, qui nos in desperationem adducere velint; certissimamq; mortem nobis ob oculos ponant: omnia enim summo illi Parenti, sunt facilia, & expedita; ac ea, quæ hominibus plerumq; impossibilia esse videntur, ab eo facillimè explicantur. Apud eum enim est fons vitæ, et redemptionis, pelagus salutis, perpetuo scaturiens, inexhaustusq; benignitatis thesaurus. Vbi enim est misericordia; illic est etiam redemptio. Nec simpliciter redemptio; sed multa, & copiosa; sed ipsum immensum clementiæ pelagus. Etsi ergo simus à peccatis proditi; non tamen oportet animo concidere, nec desperare. In eo enim tribunali

Esech: 36.

Isaiæ 1.

in quo

in quo vera pietas & benignitas præſidet, non omnia exactè computantur; non omnia ad rationem reuocantur; iudice, propter magnam ſuam miſericordiam, & ad parcendum facilitatem, multa prætermittente, multa condonante. Huiuſcemodi enim eſt Deus: nempe qui aſsiduè miſeretur, ſemper condonat: miſericors enim, & miſerator eſt; & qui omnibus pœnitentibus, ac pro viribus ſuis in bonis operibus ſe exercentibus, præſentem confert ſalutem. Cùm igitur talis & tantus ſit, ac vbique diffuſa eſt clementiæ eius magnitudo, apudq́ eum vera eſt miſericordia, copioſa redemptio; clarum eſt eum populum ſuum ſeruaturum, nec vnquam æterna damnatione puniturum. Conferamus igitur, cum omni ſtudio ac prudentia, ea, quę noſtra ſunt; & ille viciſſim perbenignè & munificè, ſua in nos impendet, vt potè cuius eſt immenſa miſericordia, ineffabilis bonitas. Vera enim ſapientia eſt, vita laudabilis, in oculiſque Dei caſta, & munda, ſeſeque humilians & deijciens. Illi autem qui ſine omni pœnitentia in peccatis perſiſtunt: qui terram ventremq́. ſolum aſpiciunt: qui in fœdo voluptatum volutantur cœno: qui cœlum aſpiciunt nunquam: qui miſericordiam Dei non quærunt, ægri ſunt: cumque grauiſſimè infirmentur, ne hoc quidem perſentiunt; ſed omnino ſanos ſe eſſe putant. Cùm melius ſit, in quouis fœdiſſimo volutari luto; quàm cœno peccatorum inuolui: nam illi quidem facilè lauari poſſunt; his autem, qui ſe peccatis in eum modum contaminant, niſi eam fœditatem, non hac ſenſibili aqua, ſed multi laboris & temporis pœnitentia, multis lachrymis, multo ſudore, & ſimilibus ſpiritualibus expiationibus emundēt; certiſſimum eſt propoſitum exitium. Quam quidem nos veram pœnitentiam, atque ſatisfactionem eſſe putamus; & non eam, vt dicitis, quę peccata pecunia redimat. Nam qui ſe tali quæſtu contaminat, hic quidem diuinam iram grauiſsimè

uissimè prouocat; sexcentas in se congerit calamitates, iustamque Dei vindictam effugiet nunquam. Peccata autem talis, quomodo remittet? cùm eius praua intentio, quæstum potiùs, quàm peccatoris salutem, sibi proponat? Nam illę quidem sordes, quę corpus extra inquinant, facilè delentur; hæ verò, quę intus animo concipiuntur, vix, & cum magno labore, eluuntur. *Ex corde enim prodeunt*, ait Dominus, *cogitationes prauæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemiæ, & similia.* Quare & Propheta supplex Deum rogat: *Cor mundum crea in me Deus.* Et alius nos hortatur: *Mūda à malicia cor tuum ò Hierusalem.* Quo ipso loco, quid nostrum, quid item Dei sit, nobis præclarè innuitur. Et alio loco: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.* Emundemur igitur, quantum vires & facultas nostra patitur, mensque nostra capit. Qua autem ratione, docet idem Dominus: *Lauamini, mundi estote: auferte malum cogitationum vestrarum ab oculis meis; & ne efficiamini similes sepulchris dealbatis, vt in oculis tantum hominum mundi & innoxij sitis: sed ita auferte, tanquam Deum arbitrum & inspectorem rerum omnium vestrarum habeatis. Quiescite peruersè agere, discite bene facere. Si fuerint peccata vestra vt coccinum; quasi nix dealbabuntur.* Vides primum opus esse, vt ipsi lauemus nos; & tunc demum à Deo dealbamur. Nemo autem, etsi in profundum peccatorum deuenerit, desperare debet: non, si in habitum & naturam ipsam vitia transierint; nondum tamen planè animo concidendum est: eam enim ob caussam eorum colorum exemplis vtitur, qui non sola superficietenus hærent; sed penitus totam rem ingrediuntur: tamen in contrariam etiam constitutionem transire posse docet. Si fuerint, inquit, vt coccinum, quasi nix dealbabuntur: & si fuerint rubra quasi vermiculus; veluti lana alba efficientur. Non aliud

Matt: 15. *Psal: 50.* *Ieremiæ 4.* *Matt: 5.* *Isaiæ 1.* *Matt: 23.* *Isaiæ 1.*

aliud talibus exemplis docere; quàm præclarum nobis benè ſperandi argumentum adferre volens. Contendamus igitur quantum poſſumus omnes,mundi ſimus,bona opera complectamur: neque feſtucam alterius; ſed noſtram trabem, ex oculis noſtris eijcere curemus. Sic enim demum gratia & miſericordia Dei futurorum bonorum participes dignè effici poterimus: ſpeſq. noſtra, nos non confundet. Magna enim bonorum operum, magna pœnitentię vis eſt. Siquidem ita fœdè contaminatos, ſic puros & nitentes, per hæc ipſa nos Deus efficit. Neque tamen dum bona opera laudamus, id agimus, vt ex his efferamur, aut totam fiduciam in illis reponamus; multum enim in hac parte peccaremus: ſed ita ea coli volumus, vt quę fidem natura ſua conſequātur; vt quę ad ſalutem planè neceſſaria ſunt, & ad quę iuxta cuiuſque vires exercenda, omnes præcepto Dei obligantur. Si enim illi qui in nomine IEſu dæmonia eiecerunt, prophetarunt, quòd tamen vitam huic fidei reſpondentem non habuerunt, à Dominò reijciuntur; quantò magis ſi negligentes fuerimus, eadem illa vox nobis item metuenda erit: *Non noui vos.* Credamus *Matt: 7.* igitur rectè ad laudem & gloriam eius: ſed & viuamus honeſtè; hocque idem ad eandem laudem & gloriam eius referamus; cùm alterum ſine altero nullo modo quicquam prodeſſe poſſit, obeſſe autem quàm plurimum. Si enim rectè de ipſo ſentientes, honeſtè iuxta eius præcepta non viuimus; tum hac demum ratione duplici contumelia illum afficimus,quòd cùm eum dominum & magiſtrum eſſe recognoſcamus, contemnamus tamen; nec eius horrendum tribunal exhorreſcamus. Nam ſi Græci, & hi, qui foris ſunt, impurè viuunt; hoc quidem mirum non eſt, neq. tanta animaduerſione dignum: eos autem qui Chriſto nomina ſua dederunt, qui tantis myſterijs conſignati ſunt, tantæq. gloriæ par-

ticipes facti, improbè & turpiter viuere; hoc verò omnium est indignissimum, hoc non ferendum, hoc nulla venia aut misericordia dignum. Sin verò vti quidam putant, summę illi, & quę omni mensura caret, misericordię Dei confidimus; solaque gratia Dei, ipsi stupidi & ingrati, saluari speramus; hoc quidem nullo vnquam pacto fiet; neque ea præsumptio nobis aliquid vtilitatis adferet. Vel nostra saltem comparemus, etiamsi nihil sit nostrum, quod planè perfectum sit: confert tamen aliquid, mentemque ac sententiam nostram, qualis sit, indicat; quòd grati, quòd Dei præceptis parentes sumus, quòd ea, quę recta, & honesta sunt, sequimur; ne veluti stupidi quidam, & sensus expertes, ignaui & ociosi, in paradisum transferamur. Quod certè nunquam, nisi prius nostros qualescunq. conatus, cum Dei gratia coniunxerimus, consequi poterimus. Vbi enim peccatis adhæremus; stulti & amentes meritò censemur: vt qui illis rebus adhæreamus, quę non modo nos iuuare nihil possunt; sed ne ipsum esse suum habent, nihilque penitus sunt, quæque omninò fugere & odisse debebamus; vt potè, quę & Deum nobis offensum reddunt, & nos ipsos longissimè ab eo remouent. Quotiesq. nobis peccandum est, cogitemus primùm, menteque concipiamus, tremendum, & ineffabile illud Christi tribunal; vbi in alto & sublimi solio, ipse iustus iudex considebit; assistet autem illi vniuersa creatura, gloriam & maiestatem eius reuerita; ob eam, quę illi omnium dictorum & factorum reddenda erit, rationem.

Græcè sic. καὶ ἄλλως συγκρινόμεθα τὰ παρ' ἡμῶν, εἰ καὶ ὡς τῶν τελειῶν φθάσοι, οὐδὲν εἰσί. πλὴν συντελοῦσι, καὶ τὴν γνώμην δεικνύουσιν ἡμῶν. ὅτι εὐχάριστοι *& cæt.*

Statuat igitur sagax lector, de loci sententia, quod vult: mihi nihil certi in mentem venit.

Basilius in Psal. 33.

DE NVMERO ET NATVRA SACRAMENTORVM.

Caput VII.

Septimum

EPTIMVM CAPVT CONfeſsionis veſtræ illud docet, vnam ſanctamEccleſiam Catholicam vos ſequi. Sacra item Eccleſię Sacramenta, cerimonias demum, & ſacrificia, ritè, & legitimè adminiſtrare. Ad quod illud dicimus; præclarè nobis ſanctos tradidiſse Patres; vnam Sanctam Catholicam, & Apoſtolicam totius populi Chriſtiani Eccleſiam eſse: eorum hominum, qui ea omnia, quę legibus antiquis perſcripta ſunt, à ſacriſq. Canonibus definita, ab ipſo deniq. Spiritu Dei per Sanctos Patres ſancita, & firmata, piè & ſanctè ſeruant & tuentur. In ea item ipſa Catholica & Orthodoxa Eccleſia ſeptem diuina Sacramenta eſse: baptiſmum ſcilicet, ſacri vnguenti vnctionem, ſacram communionem, ordinem, matrimonium, pœnitentiam, & extremæ vnctionis oleum. Nam cùm dona Spiritus ſancti teſte Iſaia, ſeptem ſint; ſeptem item Sacramenta, quæ ab eodem Spiritu ſancto vim efficiendi habent, ſint oportet. Non plura autem nec pauciora eſse; vel ipſa plena rei partitio demonſtrat. Omne enim Sacramentum, vel ad generationem & propagationem hominum refertur; & tales ſunt illę, quę in Domino ſuſcipiuntur nuptię: vel ad conſequendam æternam ſalutem; & talis eſt ſacerdotalis ordo, & ea, quę per ipſos ſacerdotes, vel in ipſis ſacerdotibus efficiuntur: quę vel omnibus inſeruiunt, & communia ſunt; & talis eſt baptiſmus, confirmatio, extrema vnctio, communio item ſacra: vel quibusdam tantùm; talis autem eſt, in conſecratis quidem Deo ſacer ordo, ipſaq. conſecratio, vti in laicis diximus eſse nuptias: in his autem qui poſt baptiſmum delinquunt, pœnitentia, ac extrema ſacro oleo perunctio: quę veluti medicinę quædam lapſis poſt peccatum ſunt relictę; vt vel ipſam remiſsi-

 onem

onem peccatorum conferant, vel reliquias earum ſordium, quę per pœnitentiam expurgatæ non ſunt, emundant. Sacramenta autem hæc dicuntur; quod in ſenſibilibus ſignis & ſymbolis, ſpirituales & arcanos contineant effectus. Quę quidem omnia Sacramenta, ſacra ſanciuntur Scriptura, certamq́. ac definitam materiam, & formam, efficientem item, aut potiùs dicam, inſtrumentalem habent cauſſam. Vti baptiſmi quidem, materia eſt aqua; forma autem, verba ſacerdotis illa: Baptiſetur ſeruus Dei, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti: inſtrumentalis autem cauſa, ſacerdos eſt: niſi quid aliud præceps neceſsitas expoſcat; nam, & tum ab alio, quàm à ſacerdote collatus baptiſmus, vim ſuam retinet. Similiter autem & in aliis omnibus, certam itidem materiam & formam, inſtrumentalemque cauſſam, ſimiliaq́. omnia inuenire licet. Baptiſmus igitur, nos per Spiritum ſanctum regenerat. Nam cùm mundam illam & impaſsibilem generationem noſtram, vitio primi parentis noſtri, perdiderimus, in iniquitatibusq́. noſtris concipiamur, iuxta magni Regis querelam, & in peccatis conceperit vnumquenque noſtrum mater noſtra; datum eſt lauacrum diuinum, ad eluendas eas maculas, quod eas emundet & expurget ſordes, ſacer inquam baptiſmus. Sacrum porrò chryſma; ſiue confirmatio; primum illud ſigillum imprimit, ipſamq́. imaginem diuinam, in nobis renouat; roburque animę auget; quę omnia inobedientia primi noſtri parentis, vel perdita, vel labefactata in nobis fuerunt. Quare ipſius Spiritus ſancti nobis confert virtutem; eiuſque bono odore nos prolixè perfundit: eſtque Chriſti nota atq. ſigillum. Sacra verò communio, nos cum Chriſto iungit: per eamque veri corporis, & ſanguinis eius, participes efficimur. Et vt per illam lethalem eſcam, omnes mortui ſumus, ipſoque paradiſo exuti; & ab omni diuina con-

Vniuerſa hæc deſcriptio Sacramentorum ſumpta eſt ex libro Simonis Theſſalonicen. de ſeptem Eccleſiæ Sacramentis ex Capite primo.

Pſalmo 50.

uina consuetudine exclusi; ita per corporis & sanguinis Iesu Christi spirituale alimentum, vitę item æternę restituimur; & corruptionem quidem deponentes, cum ipso immortali Deo coniungimur, qui propter nos carne nostra mortalis fieri voluit. Sacer autem ordo, ea potestate & facultate nos donat; qua est ipse præditus, qui fecit & creauit nos. Cùm enim nihil earum rerum quę sunt, sine ipso esse possit, ea caussa in mundum venit, vt nos ad benè beatèque viuendum deducat; eam ipsam vim & facultatem, quam propter nos suscepit, & in nostra exercuit natura, nobis item in sacerdotali reliquit ordine; per quem omnia nobis conficiũtur sacra, & sine quo nihil sacrum, nihil Deo dignum esse potest. Et quemadmodum à principio omnium rerum, quę sub aspectum cadunt, nos dominos & principes constituit; ita nunc longè excellentiùs per sacerdotium, ipsosq. Sacerdotes, principes nos & præsides esse voluit: cœli enim ipsius claues Apostolis, illisque omnibus, qui perpetua successione in eorum loca suffici debebant, credidit. Nuptię verò condescensionis cuiusdam & indulgentię diuinę, hìc in hac mortali vita esse videntur, ob liberorum susceptionem; donec vniuersitas hæc cum sua corruptione consistat. Neque enim voluit Deus, vt more belluarum, ex fluxu & sordibus homo concipiatur; verùm cùm spontè in mortem prolapsus esset, permisit Deus, vt more reliquarum animantium, successionem suam propaget: vt vel hinc saltem cognoscat, in quem statum, per inobediẽtiam parentum suorum coniectus sit; donec resuscitet nos, ac priori immortalitati restituat, illę qui natura sua immortalis, propter nos mortuus est & resurrexit. Propterea & ipse benedixit nuptijs, vt non sine cœlesti benedictione, ortus nostri, initia & principia iaciantur. Pœnitentia verò correctionem, & restaurationem à lapsu efficit. Quandoquidem

poſt ſacrum Baptiſma; nulla iam alia curatio ſupereſt, quę ſit purè gratuita, & ex dono, ſine certaminibus,ſine laboribus noſtris, præter eam, quę fit per conuerſionem, per lachrymas, eorumque delictorum,quibus Deum offendimus plenam detectionem, ac per ipſam peccatorum fugam. In quo ſolo remedio & curatione, remiſſionis peccatorum, nobis relictum eſt donum. Vnde & monachatus ipſe eorum, qui ita vt dignum eſt, ea vocatione vtuntur, profluxit: qui nihil aliud eſt, quàm verę pœnitentię profeſſio,pignus atque arrabo. Sacrum verò oleum, ſiue vltima vnctio, nobis diuinitus tradita, & ipſa eſt diuinum Sacramentum,atque cerimonia, diuinę nobis miſericordię Typum repræſentans: quę in redemptionem & ſanctificationem illis, qui à peccatis conuertuntur conferri ſolet; proptereaq. & ipſa remiſſionem peccatorum præbet,& ex multis infirmitatibus nos ſubleuat, eoſque, qui illa dignè vtuntur, ſanctificat. Et hæc quidem omnia ſalutis noſtrę remedia,ipſe Ieſus Chriſtus Deus & dominus noſter nobis tradidit, & ſancti eius Apoſtoli. Nam cùm ex duplici natura conſtemus, anima, inquam, & corpore; dupliciter item hæc remedia nobis tradita ſunt: vti reuera & ipſe Ieſus Chriſtus,duplex quodammodo noſtra cauſſa fieri voluit,Deus, inquam, & homo; quatenus inuiſibili quidem gratia Spiritus ſancti,inuiſibili modo ſpiritualiter, animas noſtras ſanctificet; rebus autem ſenſibilibus aqua inquam, oleo, pane & vino, & cœteris ſimilibus, ſpiritu Dei ſanctificatis, emundentur, & ſanctificentur corpora omnium noſtrum: vt ſic omni ex parte nos ſaluet, ad eamque perfectionem, in qua nos olim creauerat, iterum reſtituat. Quo item modo aliquando à mortuis excitabit, vt vnuſquiſque recipiat, prout geſſit in corpore ſuo. Et de Sacramentis quidem,quid vnũquodq. ſit; quantumque ad ſalutem conferat, hactenus à nobis di-

bis dictum ſit. Vnde autem ſingula principium acceperint; nunc paucis exponamus. Matrimonium igitur inprimis ab ipſo Deo omnium rerum omnipotente auctore, ab initio conſtitutum, ſancitumque eſt, tùm, cùm in paradiſo Adamum cum Eua coniunxit. Poſt verò, vbi mundo ſalus apparuit, ab ipſo Christo Ieſu confirmatum; partim, dum primo miraculo, conuerſę aquę in vinum, honeſtatur; partim dum Moſaica lex, quę dato libro repudij, vxorem dimittere permittebat, in ea parte clarè perficitur, illudque docetur, à principio ſic non fuiſſe; ſed propter duritiam cordis eorum, qui legem acceperant, id conceſſum eſſe. Et illis item verbis. Quos Deus coniunxit, hominem ſeparare non debere. Sed & Apoſtolus. Honorabile connubium in omnibus, & thorum immaculatum eſſe docuit, magnumque Sacramentum inter Chriſtum & Eccleſiam eſſe pronunciauit. Sic à principio quidem creationis Sacramentum hoc inſtitutum eſt. In nouo autem, ita vti dictum eſt, teſtamento confirmatum. Sacer autem ordo, vt interim illud quod ante datam legem fuit, vmbratile ſacerdotium, propter traditionis obſcuritatem prætermittatur; ab ipſo vniuerſitatis Domino, in Moyſe & Aarone clariſſimè, vna cum ipſo vero Dei cultu inſtitutum fuit; ipſi legali cultui, per omnia reſpondens. Illi autem, qui in lege gratię hoc tali honore digni habiti ſunt; primùm quidem ad eam rem ab ipſo Dei filio, vti quidem ipſa teſtatur ſacra ſcriptura, delecti ſunt, qui in hunc modum ſuos compellat diſcipulos: *Non vos, ait, me elegiſtis, ſed ego elegi vos de mundo.* Deinde verò in ipſo Pentecoſtes die; deſcendente ſuper illos Spiritu ſancto, eoſque Sacerdotes & Pontifices creante, perficiuntur atque conſecrantur: qui ipſi poſtea eos omnes, qui eorum ſucceſſores futuri erant, per manuum impoſitionem conſecrarunt, tantique doni participes effecerunt.

Deuter: 24. *Matt: 19.* *Hebræ: 13.* *Ephes: 5.*

Sacrum

Sacrum verò nouę legis Baptisma, vt alia illa veteris legis baptismata, quę vmbram tantum, futurorum bonorum, non rem ipsam habebant, prætermittamus; tam facto, quàm verbo nobis ab ipso Domino traditum est. Matt. 3. Facto quidem & exemplo tùm, cùm in Iordane baptisari voluit: verbo autem, tùm cùm super omnes cœlos ascensurus, duodecim illos præstantissimos viros, in orbem vniuersum cum ea legatione misit: *Euntes, docete omnes gentes; baptisantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* Matt. 28. Sacrę porrò vnctionis Sacramentum, etsi quidem verbis sacrę scripturę non explicetur; ab ipsis tamē Christi Dei discipulis nobis traditum esse certum est: sacer siquidem Dionysius, diuinorum mysteriorumprinceps, hoc ita esse proculdubio à D.Paulo instructus, in sacris suis scriptis nobis tradidit. Quem virum, meritò primo loco post sanctos Apostolos, sacra veneratur Ecclesia. Sanctissimum autem inter omnia sacra arcana, communionis sacramentum; typicè quidem, & in figura, omnibus illis designabatur legalibus sacrificijs; verè autem, & re ipsa, à Domino ad mortem pro nobis ituro, ante illam ipsam vesperam, quo legitimum Pascha cum suis manducauit mystis, traditum est. Tum enim iuxta ritum à Moyse perscriptum, cæna facta, nouum nobis tradidit sacrificium; panem frangens, ac inter eos qui mensę asidebant; diuidens, propriamque carnem appellans, similiterq. calicem, plenum vino, aqua mixto & temperato, illudq. mistum, verum & proprium sanguinē suum reipsa esse denuncians, illisq. porrigens; ac ita eos in sui memoriam facere perpetuis temporibus præcipiens: illud scientes, quòd quotiescunque hoc ipsum facturi essent; toties Domini & Magistri sui mortem annunciaturi erant. Sacrum verò pœnitentię sacramentum, typicè quidem, & in figura in illis omnibus sacrificiis, quę in lege Moyses pro peccato offer-

to offerri iusserat; adumbratum fuit; verè autem,& perfectè, ab ipso Domino tùm institutum,cùm eam ipsam potestatem remittendi peccata suis tradidit discipulis dicens: *Quorum remiseritis peccata, remittentur illis: quorum retinueritis,retenta sunt.* Et præcipuè Petro excellenti quodam modo,promittens se illi daturum claues regni cœlestis, vt quæcunque ligauerit super terram,ligata sint & in cœlo; & quæcunque soluerit super terram, soluta essent & in cœlis: Cum enim Petrus interrogasset, septiesùe an pluries, fratri peccanti delicta condonaret? respondit Dominus. Non septies, sed septuagies septies; imò toties, quoties peccauerit, condonandum illi esse. Extremam autem vnctionem, etsi consentaneum est,ab aliis quoque Apostolis profectam esse; manifestissimè tamen à sancto Iacobo,in eius catholica Epistola traditur: *Tristatur aliquis vestrum, oret; æquo animo est, psallat: Infirmatur quis in vobis, inducat Presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini: & oratio fidei saluabit infirmum, & alleuabit eum Dominus: etsi in peccatis sit,remittentur ei.* Et hæc quidē ille sic ordinauit: indeq. vsq. ad nostra tempora hæc,ita,vti ab illo instituta sunt à nobis sanctè,& integrè seruantur.Hæc igitur sunt Ecclesię Dei Sacramenta; totq. numero, hocq. modo & ratione,quod dictum est,nobis tradita: quibus, qui dignè perficiuntur,participes fiunt diuinorū ac cœlestium donorū. Scire autē nos oportet, omnium eorum sacramentorū principem quasi,&, omnia conficientē,sanctissimam & gloriosam mortem domini nostri Iesu Christi caussam esse; ex qua,& per quam,in omnes qui modo eius participes efficiūtur,vniuersa hæc dona, & gratię promanāt,atq. profluunt.Quo autem modo & ratione id fiat; alterius negocij & instituti potius est,quàm præsentis,quod longè alium scopum,& finem habet explicare.

Ioan: 20.
Matt: 16.
Matt: 18.

DE MINISTRIS ECCLESIÆ, ET EORVM HONORE.

Caput VIII.

OCTAVVM CAPVT CONfessionis vestræ testatur. Quamuis Ecclesia Dei sit congregatio fidelium atque sanctorum; nihilominùs sacramenta, etsi à prauis, & hypocritis administretur ministris, ea non vitiari, neque quicquam illis, qui per illa sanctificantur, propter ministrorum prauitatem, iuxta Euangelicum dictum, decedere: *Super cathedram Moysi, sederunt Scribæ & Pharisæi etcæt.* Dicimus igitur & nos, etiam per improbos, & indignos ministros, sacramenta rectè confici; ipsos tamen ministros, nihil illis iuuari; imò maximo inde damno affici. Eos tamen, qui per manus eorum, ita sacramenta accipiunt; eandem nihilominùs vtilitatem percipere, ac eodem planè modo sanctificari. Dei enim gratia est, quę etiam per indignos ministros operatur, & quę ipsa perficit sacramēta omnia. Quare & eos ipsos ministros, qualescunque illi sint, colendos esse docemus; ne prætextu hypocritarū (fuit enim & Iudas inter Apostolos) eos, qui probi & honesti sunt, contemnamus. Exponens enim D. Chrysostomus Epistolam ad Thimot: sic inquit: *Qui honorat, inquit, sacerdotem; Deum quoque honorat: qui verò sacerdotem spernit; ad id sensim prolabitur, vt in Deum ipsum aliquando contumeliosus euadat. Qui vos inquit, suscipit, me suscipit: Et qui vos spernit, me spernit. Et sacerdotes ait scriptura, eius, in honore habete.* Hinc Iudæi Deum spernere didicerunt, quia Moysen contempserunt, quia lapidibus illum impetebant. Nam qui piè

Matth: 23.

Eccle: 7.

sacerdoti

ſacerdoti afficitur; longè maiore pietate Deum reuerebitur. Etſi enim malus fuerit ſacerdos quiſpiam, attendit Deus, quòd ſui gratia illum etiam, qui dignus honore non eſt, obſequiis foues; ipſeq. tibi præmia exſoluet. Si enim qui Prophetam in nomine Prophetę ſuſcipit, mercedem Prophetę accipiet; profectò & qui cedit, & obtemperat ſacerdoti, eumq. propter dominum honorat; & ipſe à Domino benedicetur, mercedeq. ſua non deſtituetur. *Super cathedram, inquit, Moyſi ſederunt Scribæ et Phariſæi: Omnia ergò quæcunq. dixerint vobis facere, facite; ſecundum autem opera eorum ne faciatis.* An ignoras quid ſit ſacerdos? *Angelus vtique Domini eſt,* non ex ſe ipſo loquitur: ſi deſpicis, non illum deſpicis; ſed Deum qui illum ordinauit. Sed vnde, inquies, conſtat, Deum fuiſse illius ordinationis authorem? Niſi enim tu hanc habeas fidem & opinionem, ſpes tua inanis facta eſt: Nam ſi nihil per illum operatur Deus; neque lauacrum habes, neque myſteriorum particeps es, neque benedictionibus frueris. Non ergo Chriſtianus es. Quid ergò? Deus omnes ordinat æquè dignos & indignos. Non omnes quidem ille ordinat, per omnes tamen ipſe operatur, ſalutem populi moliens, non illorum intuens merita. Nam ſi per Aſinę os, ſi per Balaam ſceleſtum hominem, populi cauſsa loquutus eſt; multò magis loquitur per ſacerdotem plebis ſuę gratia. Quid enim non agit Deus ſalutis noſtrę cauſsa? quid non loquitur? per quem non operatur? Si enim per Iudam operatus eſt, & per Prophetas, quibus dicturus eſt. *Non noui vos: diſcedite à me, qui operamini iniquitatem:* ſi igitur, vel hi etiam Dæmones in nomine eius eiecerunt: non magis per Sacerdotes diuino miniſterio famulantes operabitur? Namq. ſi præpoſitorum vitas diſcutere pergimus; ipſi quoque doctores noſtros ordinare debemus: peruerſoque ordine

Matt: 10.
Malach: 2.
Numeri 22. & 24.
Matt: 7.

 naturali,

naturali, quę supra sunt, infra constituentur, vt superiùs
1. Corin: 4. pedes, inferiùs verò sit caput. Audi quid Paulus dicat: *Mihi autem pro minimo est, vt à vobis iudicer, aut ab humano die.* Et iterum. *Tu, quid iudicas fratrem tuum?*
Romano: 14. Si fratrem iudicare non expedit; quantò minùs magistrum? Nam siquidem hoc statuit Deus, benè facis, peccasq. ni facias: sin verò contraria præcepit; noli præsumere: neque ea coneris, quę super te sunt: neque limites tibi positos transilias. Insurrexerunt aduersus Aaron,
Nume: 16. post vituli formatam effigiem, Chore, Dathã, & Abiron. Quid ergo? nonne illi periêre? Quilibet quę ad se pertinent, solicitè curet. Nam siquidem fidei dogma peruertat, etiam si angelus sit; obaudire noli: sin verò recta docet; noli vitę, sed verbis intendere. Habes Paulum, verbis te, operibusq. ad id, quod rectè & honestè est, te informantem. Non distribuit pauperibus, inquies; non benè dispẽsat Ecclesię res. Vnde id tibi constat? Noli illũ damnare, antequam discas: reatum caue; plurima quippe ex simplici suspicione iudicantur. Imitare Deum tuum, audi ipsum dicentem: *Descendens videbo, si secun-*
Genes: 18. *dum clamorem suum consumantur, an non; vt rectè sciam.* Quod etsi didicisti, & examinasti, & vidisti; expecta iudicium: noli præripere Christi iudicis ordinem: illius est munus ista discutere, non tuum: tu seruus vltimus, non dominus es: ouis ipse es, pastorem noli curiosè discutere; ne eius quoque criminis reus tenearis, quod illum accusare præsumis. Et quomodo, inquies, id mihi dicit, quod ipse non facit? Non tibi ipse dicit. Nam si illi obtemperas; mercede priuaris: Christus hæc admonet. Plus aliquid dicam. Ne Paulo quidem obedire oportet, si quid dixerit proprium, si quid huma-
Roman: 14. num; sed Apostolo Christum in se loquentem circumferenti. Non igitur mutuo iudicemus nos: sua quisque rectè discutiat, vitamq. diiudicet suam. At debet ille, inquies,

quies, melior eſse, quàm ego. Cur, te obſecro? Quia ſacerdos eſt. Et quid non habet ille amplius, quàm tu? non labores? non pericula? non angores? non ærumnas? Furatur, inquies, & ſacrilegus eſt. Vnde hoc noſti ò homo? cur teipſum per præcipitia impellis? ſunt verba iſta plena arrogantię: nempe ſi quis dixerit, ille purpuram habet: quamuis id ſcias, aures obſtrue. Quid ergo hoc in loco periculum minimè neceſsarium ſuſcipis? Non carent reatu hæc verba. Audi quid dixerit Chriſtus: Dico autem vobis, quòd omne verbum ocioſum, quodcunque loquuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicij. Cur te ipſum quouis arbitraris eſse meliorem? cur non ingemiſcis magis, ac pectus tundis, atque in humum reſpicis, imitando Publicanum? Etſi enim melior ſis; hac fœda exiſtimatione tua, cuncta perdidiſti. Melior es; tace, vt perſiſtas eſse melior: quòd ſi loquaris, omnia exinaniſti. Tuam igitur & non alienam examina vitam. Tu de ſacerdote dicis: Non ſum, ſicut iſte ſacrilegus; & non omnia prorſus amittes? Iſta neceſsariò dicere, ac plurimis verbis proſequi cogor, non ſacerdotũ tantùm gratia, ſed veſtri: nam vereor ne hac elatione, virtus exhauriatur veſtra; in iudiciumq. decidatis. Audi denique quid dicat admonens Paulus: *Opus autem ſuum probet vnuſquiſque; & tunc in ſemetipſo tantum habebit gloriam, et non in altero.* Nam, dic oro, ſi ſaucius proficiſcaris ad medicum; num omiſsa cura vulneris tui, ſtudioſè medicum percunctaris, vulnus ille habeat, nec ne? Nunquid enim ſi ſacerdos malus ſit; inde ſolatium capiet ſubditus? nihil minus. Cæterum, dabit ille quidem ſcelerum ſuorum debitas pœnas; dabis etiam & tu tuorum criminum pœnas. Cuius ergo rei gratia, inquies, præſidet? cur præpoſitus eſt? Ne, quæſo, doctores noſtros maledictis impetamus, vti ne noſmet potiùs lædamus. No-

Matt. 12. *Lucæ 18.* *Gal: 6.*

stra, vt dixi, omnia discutiamus,& neminẽ penitùs maledicemus. Reuereamur diem illam, qua illuminati ab illis sumus. Patrem qui habet, etsi mille patiatur incommoda; omnia patris reuerentia conteget. *Noli enim, inquit, gloriari in ignominia patris tui; neque enim tibi tam gloria, quàm probrum est. Etsi sensum amiserit, veniam habe.* Longè hæc magis in patre spirituali dicenda sunt: Reuerere illum quòd tibi diebus singulis diuina ministrat: scripturas relegi facit tui gratia: exornat domum: propter te vigilat: propter te vota persoluit: pro te Deum precaturus adstat: tui caussa preces exsoluit. At malus ille est: & hoc ad te quid? Nunquid enim qui malus non est, ipse tibi magna ista & diuina largitur? Absit. Fides enim tua ad omnia valet; neque tibi iustus quispiam proderit; nisi ipse fidelis sis: neque nocebit malus; si fueris ipse fidelis. Per vaccas in arca operatus est Deus, cùm populum saluare vellet. Num enim sacerdotis vita, num virtus tantum conferre potuissent? Non possunt, quę Deus ipse largitur, velut sacerdotali virtute perfici: omnia quippe diuinę sunt gratię: Symbolum iste tantummodo implet. Intuere quantùm inter Iesum & Ioannem interest: Et audi dicentem Ioannem: *Ego opus habeo à te baptisari, & tu venis ad me.* Sed tamen, cùm tantum interest; descendit Spiritus, quem non habebat Ioannes,neque Ioannes ipsum descendere fecit. Cur ergò istud fit? Vt scias sacerdotem symbolum implere tantummodo; Deum autem omnia operari, Deum omnia perficere. Sacra ipsa oblatio, siue illam Petrus, siue Paulus, siue cuiusuis meriti Sacerdos offerat; eadem est, quam dedit Christus ipse discipulis suis; quamque Sacerdotes modò quoque conficiunt. Nihil habet ista, qnàm illa, minus. Cur id? Quia non hanc sanctificant homines, sed Christus; qui illam ante sacrauerat. Qui autem hoc illo minus aliquid ha-

quid habere putat, ignorat Christum esse, qui nunc etiam adest, atque operatur. Hæc igitur scientes (neque enim absque certa ratione hæc omnia dicta sunt, sed vt sententiam vestram sensumque corrigamus,cautioresq. in posterum faciamus) omni studio & diligentia conseruate. Nam si semper audimus, & nunquam audita perficimus; nihil ex his, quę dicuntur,emolumenti percipimus. Attendamus ergo nobis ipsis quæso diligenter; & quę dicta sunt, magno studio implere curemus. Deleamus ea, quę praua à nobis dicuntur, ex cordibus nostris; ea autem quę recta sunt, in conscientijs nostris imprimamus, horum perpetuò memores. Ea quę vera & honesta sunt,iuxta sanctorum Patrum,tam scriptam, quàm non scriptam traditionem, perficiamus, ac iugiter sanctę Trinitati gloriam referamus;quam decet laus & gloria in sempiterna secula seculorum. Amen.

Totum hoc Caput ex D. Chrysostomi 2.Epistola ad Timotheum, Cap. 1. Homil. 2. est desumptum.

DE BAPTISMO PARVVLORVM.

Caput IX.

NONVM CAPVT CONfessionis vestrę docet,infantes baptisandos esse, neque tempus maturioris ætatis expectandum; quod & nos eodem modo, ne diuturna dilatio, aliquid adferat periculi, facere solemus. Hæc autem non alia ratione à nobis fiunt, quàm ea quę superiùs capite secundo defensionis nostrę declarata est: Nisi enim quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non ingredietur in regnum cœlorum. Non tantùm autem baptisamus infantes, sed etiam cœnę dominicę, ita vti dictum est, *Ioan: 3.*

partici-

participes facimus. Docet enim magnus Basilius, eos, qui ex Spiritu sancto regenerati sunt, spirituali etiam alimento opus habere. Et ipse Dominus grauiter interminatus est: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis sanguinem ipsius, non ingrediemini in regnum Dei. Necessarium igitur omnibus ad salutem vtrumque Sacramentum esse putamus, Baptismum, inquam, & sacram communionem.

Ioan: 6.

DE COENA DOMINI, VERITATEq; CORPORIS ET SANGVINIS CHRISTI.

Caput X.

DECIMVM CAPVT DE cœna domini decernit; non quidem prolixiore illo & fusiore tractationis modo; sed hoc ipso, vt ita dicā, claro & compendioso: multa enim in hac parte de vobis referuntur; quę nobis nullo pacto probari possunt. Ecclesię igitur sanctę illud iudicium est. In sacra cœna, post consecrationem & benedictionem; panem in illud ipsum corpus Iesu Christi, vinum autem in illum sanguinem, virtute Spiritus sancti transire, ac immutari; pane fermentato existente, vt verus sit panis, & non azymo. *Dominus enim ea nocte qua tradebatur, accipiens panem, & gratias agens, fregit & dixit: Accipite & comedite*; hoc est non azyma, aut figura corporis mei: sed, *Hoc est ipsum corpus meum, & sanguis meus.* Neque verò aut tunc, cùm illis porrigebatur ea caro, quam ipse Dominus gerebat, in cibum dabatur Apostolis; aut sanguis in potum; aut nunc in diuina myste-

1. Cor: 11.

riorum

riorum administratione; tanquam corpus illud sursum translatum de cœlo iterum descendat, (blasphemum enim hoc est:) sed & tunc, & nunc, transformatis & transmutatis, gratia & inuocatione Spiritus sancti, qui omne hoc perficit & consumat Sacramentum, speciebus, per diuinas & sacras preces, dominicaque verba; ipso quidem pane, in verum corpus Domini, vino autem in verum sanguinem transeunte, & immutato. *Panis enim quem ego dabo vobis*, dicit Dominus, *Caro mea est*, eos qui credunt sanctificans, atque sanctos efficiens. Vt quemadmodum ipse Dominus partem recipiens nostrę mortalis massę, Theanthropos, hoc est, dominicus homo factus est, nostrique corporis & sanguinis particeps; sic & nos, corporis, & sanguinis eius participes facti; positione quadam, & eius gratia, dij quodammodo efficimur. Non igitur amplius, aut figura, aut azyma est ille panis dominici corporis, qui à Sacerdote consecratur, sancteq. tractatur; sed illud ipsum verum corpus Christi, sub speciebus fermentati panis contentum; ipso domino, vt iam superiùs magis in parte à nobis explicatũ est clarissimè, atque apertissimè; multis in locis, id ita esse affirmante. Quod idem, vt & illud, quod de processione Spiritus sancti à nobis superiùs dictum est; & alia item quædam his similia, à nobis prolixius in magis proprio loco explicabuntur tum, cùm scilicet ad illam orationem vestram respondebitur, quę dicit: Vos in omnibus cum Latinis consentire: differẽtiam autem inter vos, & illos, tantùm de quibusdam abusibus esse.

μεταποιουμένου καὶ μεταβαλομένου

Ioan: 6.

ANNOTATIONES.

Pane fermentato existente; vt sit verus panis etc. *Putant moderni Græci, Azyma panem non esse; & ideo nullo modo Sacramentum corporis & sanguinis domini, in illo confici posse: vel si sit; non tamen in eo Christum Dominum Sacramentum hoc instituisse: indeq;*

indeq; Latinos per exprobrationem Azymitas appellant, vt & ipsi vicissim dicti sunt fermentarij. Primum igitur illud planè falsum est, Azymos panem non esse; cùm ipsa sacra scriptura sæpiùs panem appellet: Exodi 12. Et azymos panes cum lacte: & subcinericios panes azymos. Et 29. Tolle panes azymos. Nume: 6. Canistrum quoque panum azymorum. Iosuę 5. Et azymos panes. Iudic: 6. Tolle carnes & azymos panes. Lucæ 24. Et cognouerunt eum in fractione panis, quod diebus azymorum factum fuit. etcęt. *Posterius autem illud; Christum Dominum in extrema cœna azymis non esse vsum, sed fermentato pane, inde demonstrare volunt; quòd non in die Paschæ, sed potius ante eum ipsum diem, cœnam hanc, Dominus cum discipulis suis manducârit: idq; quatuor locis Scripturæ confirmare nituntur. Primum Math:* 26. *Marci* 14. *Luc:* 22. *Vbi in consilio Iudæorum, illud decernitur, ne in die festo propter tumultum populi, Christus Dominus comprehendatur: atqui eo ipso die, quo comprehensus est, cœnam hanc peregit. Ergo hoc tempus, dies festus Paschæ iuxta id quod decretum erat non fuit. Secundò Ioannis* 13. *vbi dicet Euangelista: Ante diem festum Paschæ, sciens Iesus, quia venit hora eius etcæt. Tertio Ioan:* 16. *Ipsi autem non intrauerunt in prætorium, ne contaminarentur, vt comederent Pascha. Quarto* 19. *eiusdem Ioannis: Iudæi autem quia parasceue erat etcæt. Hinc igitur colligunt Christum Dominum nō in die Paschæ, sed potius ante eum diem suum celebrasse Pascha; & ideò azymis non esse vsum, sed potius fermentato pane. Sed & hoc totum falsum est. Scribunt enim vniuersi tres Euangelistæ: Prima autem die azymorum, accesserunt discipuli ad Iesum, dicentes, vbi vis paremus tibi comedere Pascha? addit Lucas* 22. *capite, quando necesse erat immolari Pascha. Si igitur primo die azymorum accesserunt ad eum discipuli, vt parent illi Pascha; necesse fuit tum vsos fuisse Iudæos azymis, à quibus dies ille primus azymorum dicebatur. Et si eodem die necesse fuit im̃olari Pascha, vt duo dicunt Euangelistæ; certè tum Pascha fuisse, nullo modo negari potest. Quod cum aliquando contra Græcos propositum fuisset; illiq; tam euidentibus testimonijs respondere non possent; tanta vis est contentionis & pertinatiæ, vt tres reliquos Euangelistas errasse potius dicere mallent, ab ipsoq; Ioanne correctos esse; quàm vt id, quod verum esset, faterentur. Cùm igitur tres Euangelistæ, ita vti dictum est, clarissimis & disertissimis verbis testentur, primum illum diem azymorum extitisse, &*

ritiſſe, & neceſſe tum fuiſſe celebrari Paſcha: ipſe profectò trium Euangeliſtarum in vna re conſenſus docet, aliquid aliud in illis Euangelij verbis ſubeſſe, quæ Græci adferunt, præter id quod ſonare videntur. Et in illo quidem loco non eſt magna difficultas, vbi docent in conſilio Scribarum concluſum fuiſſe; ne Chriſtus Dominus in die feſto caperetur. Neque enim illud docet Euangeliſta, hoc penitùs definitum, & concluſum fuiſſe; ſed tantum in conſilio propoſitum. Tunc congregati ſunt, inquit, principes Sacerdotum, & ſeniores populi, in atrium principis Sacerdotum, qui dicebatur Caiphas; & conſilium fecerunt, vt Ieſum dolo tenerent & occiderent. Dicebant autem: Non in die feſto etc. Sed detur ſanè illos ita tùm conſtituiſſe, atque decreuiſſe; cùm tamen res arbitrij eorum non fuerit, ſed illius potius qui oblatus eſt, quia ipſe voluit, & quando voluit. Et quemadmodum non tùm occiſus eſt, quando illi concupierunt, nec eo modo, quo illi voluerunt; ita etiam ne tunc quidem comprehenſus erat, cùm illi ſtatuerant; ſed tunc cùm ipſe voluit, vt quidam noſtri ſeculi doctiſſimus vir annotauit: vt vel eo ipſo demonſtraretur, non iſtorum arbitrio, rem totam geſtam eſſe; ſed æterni patris ordinatione, ipſiusq; filij charitate, qui animam, quam nemo ab illo auferre potuit, ipſe, quando, & quomodo voluit, pro nobis poſuit. Paraſceue autem illud, propter quod Iudæi non ingreſſi ſunt prætorium, neque paſſi ſunt pendere corpora ad veſperum crucifixorum, quale fuerit, ipſe explicat Euangeliſta; non ſimpliciter primæ diei azymorum, quæ erat 14. Luna, aut ipſius Paſchæ, ſed magnæ diei Sabbati. Sic enim ſcipſum interpretatur Euangeliſta: Iudæi ergo quoniam Paraſceue erat, vt non remanerent in cruce corpora Sabbato; erat enim magnus ille dies Sabbati, rogauerant Pilatum etc. Vbi non dicit, magnus dies Paſchæ, ſed magnus dies Sabbati. Qui quidem dies, in totis illis octo diebus Paſchæ, atque azymorum, celeberrimus propter concurſum duarum ſolennitatum, Sabbati, inquam, & Paſchæ habebatur; & quem Iudæi maiore etiam ſolennitate aliquando celebrabant, quàm ipſum primum diem azymorum: & quem eundem per excellentiam Paſcha nonnunquam appellare ſolebant. Quomodo item & ille locus Ioannis intelligi poteſt, cùm dicit: Ante diem feſtum Paſchæ: vt intelligatur ea dies, quam poſtea magnum diem Sabbati appellat; cùm præſertim dicit, non ante diem Paſchæ, ſed ante diem feſtum Paſchæ: illum enim ſolum ex octo illis diebus, ita vti dictum eſt, propter magnam ſolennitatem,

per excellentiā, diem festum Paschæ appellabant: quod clarè similis locus eiusdem Ioan: cap. 12. *indicat. Iesus autem ante sex dies Paschæ venit Bethaniam. Quanquam etiam ita locus ille intelligi potest, quomodo communiter intelligitur; vt ante diem festum Paschæ intelligatur: hoc est, priusquam vespera ipsa aduenisset, à qua Iudæi diem festum Paschæ ex lege Domini inchoare solebant. Cuius totius rei, nullum locupletiorem autorem habere possunt; quàm ipsum Græciæ principem Chrysostomum, cuius ista verba sunt in cap.* 26. *super Matthæum:* Vnde, inquit, liquidò patet, cupiditate interficiendi Christum præuaricatos fuisse, ac alia die, Pascha comedisse. Non enim Christus tempus Paschæ transgressus est; sed illi audacissimi homines, & mille transgredientes legis præcepta. *Quibus ita explicatis, clarum est ipso primo die azymorum, quando necesse fuit immolare Pascha, Christum Dominum, iuxta trium Euangelistarum testimonium, suum item celebrasse Pascha; nouumq; & incruentum agnum æterno patri eodem vespere obtulisse; et ideò azymis & non fermento vsum esse. Verùm, siue Christus Dominus in ipso die Paschæ mãducauerit Pascha, siue ante diem festum Paschæ, vt isti volunt; hoc tamen negare non possunt, Christum manducasse Pascha, ipsumq; agnum Paschalem, qui sæpiùs Pascha dicitur. Sic enim dicunt ipsi discipuli:* Vbi vis paremus tibi Pascha? *sic ipse Dominus:* Magister apud te vult manducare Pascha. & desiderio desideraui hoc Pascha manducare vobiscum. *Quod si ita est, Pascha iuxta legem Dei. Exodi* 12. *Deuter:* 16. *absque azymis non comedebatur: Ergo & Christus Dominus, cùm manducaret Pascha, azymis secundum legem Dei vescebatur. Hocq; ita fuisse princeps ille Græcorum docet Chrysostomus, cuius illa verba supra Matthæum sunt.* Dominus demonstrauit, quòd à principio circumcisionis suę, vsque ad diem Paschę extremum, non erat contrarius diuinę legi. *Non indoctas igitur fabulas, sed veritatem ipsam, Christiq; institutionem, ac exemplum, sacra Romana Ecclesia secuta, cuius fides nunquam deficere debuit; in azymo pane sacrum hoc conficit Sacramentum: quam rem vt potè à diuina sapientia profectam, pulcherrimè demum, ac verissimè sunt consecutæ conuenientiæ; partim, vt designetur corpus illud, & sanguinem sine vlla peccati aut virilis seminis commixtione conceptum, taleq; à Domino susceptum esse; partim, vt & illi instruantur, qui ad eam mensam accedunt, vt & ipsi cum omni puritate mentis & corporis, purgati ab omni*

ab omni vetuſtate & corruptione peccati; non in fermento veteri, neque in fermento maliciæ & nequitiæ, ſed in azymis ſinceritatis & veritatis, eam carnem manducent, & eum bibant ſanguinem: partim etiam, vt oſtendatur cibum hunc viæ & peregrinationis, non patriæ eſſe, qualis ille panis azymus fuit. Neque illud obſtat, in quo frigidè exaggerando, nimius eſt Simeon Theſſalonienſis, ne Iudaiſare videamur. Nam ſi ipſe Dominus primus auctor & inſtitutor huius Sacramenti, nihil metuebat; ne in hac parte Iudaiſare videretur, cùm in azymo pane, ita vti demonſtratum eſt, hoc inſtituebat Sacramentum; certè multò minus nobis metuendum eſt, cùm in hac parte dominum & magiſtrum noſtrum ſequamur. Quod ſi omnes ritus veteris legis nobis ſunt fugiendi, eam ob cauſſam, ne Iudaiſare videamur; tùm imprimis ipſum ſacrum Paſcha nobis repudiandum erit, quo ritu & cerimonia nihil magis eſt Iudaicum. Sed quemadmodum in Paſchatis celebratione, ideò nō Iudaiſamus, quia longè alio fine & intentione Paſcha noſtrum celebramus, quàm ipſi Iudæi celebrabant; ſic item in ipſo panis azymi vſu, nequaquam Iudæos ſequimur, cùm id alio fine & ſcopo, quàm ipſi Iudæi facere ſolebant, facimus. Quanquam autem his tantis rationibus nitatur Latina Eccleſia, ea tamen moderatione in hac parte vtitur, vt contrarium vſum non damnet; modo in amore & charitate atque obedientia, à Græcis, ex eorum recepto ritu, obſeruetur. Quinimò, & ipſum ſatis conuenienti ratione, inſtitutum eſſe docet; ad ſignificandum ſcilicet, quòd verbum patris indutum eſt carne, quam in ſuam quodammodo conuertit naturam; ſicut fermentum mixtum farinæ, eam immutat in ſuam naturam. Et quod maximum eſt, ipſa eadem Latina Eccleſia, ad deteſtationem Nazaræorum, qui legalia, Euangelio miſcebant, tantiſper, dum res tulit, & dum ſcandalum remotum eſt, eodem ritu aliquo tempore vſa eſt. Ad extremumq; decreuit, tam in azymo pane, quàm in fermentato triticeo pane, corpus Chriſti veraciter confici; ſacerdotesq; in altero illorum ipſum domini corpus conficere debere, vnumquenq; ſcilicet, iuxta ſuæ Eccleſiæ, ſiue occidentalis, ſiue orientalis conſuetudinem. Iſti autem culicem ſemper colant, camelum autem deglutiunt, nouaſq; cauſſas diſſidiorum ſemper quærunt. Sed de fermento hactenus: qui plura hac de re cognoſcere velit; legat ex Græcis quidem Simonem Theſſalonien̄ de Sacramentis 2. cap. Ex Latinis autem Innocentium lib. 3 cap. 4. de Sacrificio Miſſæ. Leonem nonum in Epiſtola ad Imperatorem

natorem Constantinopolitanum. D. Anselmum in Separato de ea re libello. D. Thomam, Parte 3. Q. 9. A 4. Apulensem in suo defensorio, Parte 2. Thurecrematum in apparatu, super decreto unionis Græcorum. Ante omnes autem præcipue Gennadij Scholarij Patriarchæ Constantinopolitani caput secundum defensionis 5. capit: sanctæ œcumenicæ Synodi Florentinæ, quod, vel totum caput hoc loco adscriberemus, nisi metueremus, ne scriptum hoc vltra modum excresceret.

Ea caro quam ipse Dñus etc. *Modum, quo corpus Christi sub speciebus sit panis; & sanguis, sub speciebus vini contineatur, explicat. Quod scilicet, non per loci mutationem, vt omnes illi, qui vbiquidistæ appellantur, erroneè sentiunt; sed per ipsam transmutationem, atque transubstantiationem, modo soli Deo, eiusq; sanctissimo Spiritui cognito. Nemo enim nouit quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis; neque ea quæ sunt Dei, nisi spiritus Dei.*

Gratia & inuocatione Spiritus sancti. etc. *Pro quo impetrando, pulcherrimæ illæ postulationes à vetustißimis Liturgiarum scriptoribus compositæ sunt. A D. Iacobo quidem et Clemente illa.* Rogamus igitur, vt mittas Spiritum sanctum tuum, super hoc sacrificium, qui efficiat hunc panem corpus Christi tui; & quod in hoc calice est, sanguinem Christi tui. *Et iterum à D. Iacobo illa:* Rogamus, inquit, vt Spiritus sanctus adueniens, sancta, bona, atq. gloriosa eius præsentia sanctificet; & faciat hunc quidem panem corpus sancti Christi tui, & calicem hunc pretiosum sanguinem Christi tui. *A Basilio verò:* Rogamus, inquit, vt veniat Spiritus sanctus tuus super nos, & super hæc proposita munera; & benedicat ea, sanctificet, & faciat hunc quidem panem, ipsum pretiosum corpus, & vinum pretiosum sanguinem domini, & Dei, & Saluatoris nostri Iesu Christi, qui effusus est pro mundi vita. *A Chrysostomo verò in eum modum:* Emitte, ait, spiritum tuum; & fac hunc panem pretiosum corpus Christi tui: quod verò in hoc calice est, pretiosum sanguinem Christi tui; transmutans ea Spiritu tuo sancto.

Sacris ad Deum precibus. etc. *Arbitrantur plerique ex Græcis, non solis verbis domini pretiosum corpus & sanguinem Iesu Christi confici; sed alijs item sacris ad Deum precibus, gratiarum item actionibus, iubilationibus, confeßionibus, postulationibus. Ex quibus qui ita sentiunt, vt forma quidem & natura ipsius consecrationis, in*

tionis, in verbis Domini conſtituta ſit; reliquæ autem preces & poſtulationes, ornatus cuiuſdam & decoris cauſſa, tum ipſius ſanctorum Ieſu Chriſti verborum planioris interpretationis & enarrationis adhibeantur: vt illud in tot precationibus, per ſeparatam patris, & Filij, & Spiritus ſancti inuocationem, deſignetur; totam ſimul ſanctam Trinitatem, ad tanti myſterij omnipotentem productionem, ſimul, et quaſi in eodem inſtanti conuenire: iſti præclarè de hac tota re iudicant. Tum ſi easdem illas orationes, ad nōſtram potiùs, quàm donorum ſanctificationem, ac in myſticum IESV CHRISTI corpus conuerſionem, ita referri arbitrantur; vt etſi omnes illæ aliæ preces & poſtulationes abſint, quas tamen à principio paucas fuiſſe certum eſt, ſi modò ipſa IEſu CHriſti verba, non ſimpliciter, nec hiſtoricè referantur, ſed cum deuotione, & intentione Sacerdotis, tanquam potentis regis edictum & mandatum ex perſona ipſius regis, à præcone, eius ſacerdote proferantur; plenam & perfectam conſecrationem fieri: vt item ſi cœteræ omnes orationes & poſtulationes adſint, verba autem illa Domini deſint; nullo modo tantùm confici myſterium. Et hoc ipſum veriſſimè dicunt. Illa enim omnia, quæ antecedunt, & ſequuntur; quaſi apparatus quidam, & expoſitio eorum verborum ſunt: quæ ſi in vno inſtanti poſſet cum verbis Chriſti proferri; nihil eſſet conuenientiùs. Sed, cùm propter humanam imbecillitatem ſimul pronunciari non poſſunt; alia quidem antecedant, alia conſequantur oportet: non tam ſua quidem natura, cùm vnum hoc ſolum ſit indiuiſum opus, vna actio; quàm ipſa neceſſitate, & noſtra infirmitate ita poſtulante. Qui inquam ex Græcis, aut Latinis, ita ſentiunt; illi profectò præclarè & veriſſimè de tota ſacræ Liturgiæ œconomia ſtatuunt. Nam & in Baptiſmo ſimiliter illa ſola dominica verba, etſi cœtera abſint: Ego te baptiſo in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti: vel, Baptiſetur ſeruus Chriſti etc. regenerant & ſanctificant, nouamq; faciunt creaturam: cœtera tamen rectè & conuenienter, vel ad myſterij explicationem, vel ad miniſtrorum ſanctificationem, vel ad maiorem dignitatem & ornamentum referuntur. In qua quidem ſententia D. eſſe Iacobum, Clementem, Baſilium, Chryſoſtomum, & omnes alios, rectè de tota natura huius Sacramenti iudicantes, clariſſimè eorum docent Liturgiæ; atque adeò ipſum Nicolaum Cabaſilam, cuius hac de re libet hoc loco adſcribere iudicium. Cùm venerandam illam cœnam narrauit, & quomodo ipſam ante

ipsam ante passionem dedit sanctis suis discipulis: & quod accepit calicem: & quod accepit panem: & actis gratijs sanctificauit: & quòd dixit ea, per quę significauit mysterium: & cùm ea ipsa verba dixit; deinde procedit, & orat, & supplicat, diuinas illas voces ipsius vnigeniti seruatoris nostri, etiam in donis propositis applicans; vt suscepto eius sanctissimo & omnipotente Spiritu, conuertatur quidem panis, in ipsum pretiosum & sanctum eius corpus. Hæc quùm orauit, & dixit; vniuersum sacrificium peractũ, & perfectum est: & dona sunt sanctificata, & hostia integra, & perfecta effecta est: & magna hostia & victima, quę pro mundo mactata est, supra sacram mensam sita cernitur: panis enim non amplius figura dominici corporis, neque donum ferens imaginem veri doni, neque ferens aliquam descriptionem ipsius seruatoris passionum, tanquam in tabula; sed ipsum verum donum, ipsum sanctissimum corpus Domini; quod omnia illa verè suscepit, probra, contumelias, vibices; quod crucifixum, quod interfectum, quod sub Pontio Pilato pulchrum testimonium confessum est; quod colaphis appetitum, contumelijs affectum, sputa passum est, & fel gustauit: similiter & vinum ipse sanguis, qui exilijt occiso corpore, hoc corpus & sanguis, qui ex Spiritu sancto constitutus est, natus ex Maria virgine: qui sepultus est: qui resurrexit tertio die: qui ascendit in cœlos, & sedet ad dexteram patris. *Hæc Cabasila. Si qui autem sunt, qui ita sentiunt, vt non ipsis verbis domini; sed orationibus & postulationibus quibusdam, hoc tale mysterium confici existimet; vel saltim verbis illis præpotentibus, Christi Dei optimi maximi, orationes & postulationes cooperari, ac aliquid virium & potestatis addere; hi cùm omnipotentis verbi Dei detrahant potestati, plusq́; humanæ deuotioni, quàm diuinæ virtuti tribuant, hominemq́; Deo anteferant; non tantum vehementer errant; sed etiam graui impietate, & blasphemia, sese obligant. In qua sententia Marcus ille Ephesinus fuisse videtur, pertinatiæ, & ambitionis, Nouæ Græciæ, vnicus vindex, paris caussæ similis patronus. Verùm hac de re, qui plura cognoscere velit; legat Nicolaum Cabasilam cap.* 27. 28. *&* 29. *in Liturgiæ expositione. Legat item eundem Ephesinum, in separato de ea re opusculo. Legat amplissimum Beßarionem in lib. de Sacramento Eucharistiæ; quibus scilicet verbis corpus Christi conficitur, verißimè & luculentißimè rem eam totam explicantem.*

De officio

DE OFFICIO CONFITENTIS, ET EIVS, QVI AVDIENDÆ Confeßioni præest.

Caput XI.

NDECIMVM CAPVT, REmiſſionem peccatorum, ei qui confitetur, ab eo qui ſit œconomus, & adminiſter eorũ myſteriorum; conferri debere enunciat : illud tamen excipit, vt omnia peccata recenſeantur, aut per ſingulas ſpecies enumerentur; non eſſe neceſſarium. Scriptum enim eſt : *Peccata quis intelligit?* Cui capiti reſpondentes dicimus. Primum quidem hunc ipſum talem œconomum & diſpenſatorem, non alium, quàm ſpiritualem medicum, omni ſpirituali doctrina, ad eam rem perfectè inſtructum, & informatum, eſſe debere. Deinde, eum qui confitetur, tùm demum perfectam peccatorum ſuorum conſequi curationem; ſi peccata omnia, omneſque eorum partes, quantùm animus illi ſufficit, & quantùm meminiſſe poteſt, cum contrito & humiliato corde recenſuerit, atque confeſſus fuerit, feceritque ea omnia, quę maximè illis peccatis, quę admiſit, aduerſantur : ſcilicet, vt arrogantiam; humilitate corrigat : turpis lucri ſtudium; eius, quod iniuſtè quæſiuit, reſtitutione, ac proprię ſubſtantię amplius in pauperes erogatione; in alijsque eodem modo, iuxta canones nobis perſcriptos, ac à ſanctis Patribus traditos. Quę quidem omnia gratìs, & propter Deum, non autem propter aliquam lucri & quæſtus ſpem, & expectationem, adminiſtrari debent. Cùm hac re, nihil ſit fœdius; hacque ſatisfactione, nihil Deo magis ingratum, & odioſum eſſe poſſit. Illorum

Pſal: 18.

enim spiritualium, qui lucri caussa cauponantur potiùs; quàm administrant diuina Sacramenta, ex ipsaque sacra doctrina ditescunt; aliena item in se recipiunt peccata, aliaque eius generis faciunt; reprehensibile est ministerium: ideoque nunquam tales diuinum effugient iudicium, æternumque exitium consequentur. Nosque eos homines, qui in his deprehenduntur, grauiter spiritualibus animaduersionibus castigamus, ac publico decreto, ab omni spirituali dignitate remouemus. Neque enim pecunia, aut muneribus, spiritualia liceri debent, neque his talibus satisfactionibus peccata redimi; sed eius, qui confessus est, ita vt diximus, contrito & humiliato corde, contrariorumque studiorum exercitio, ac perfecta ab omni malo fuga & abstinentia. Quę autem vel per obliuionem, vel animi pudorem confiteri prætermiserint; precamur pium & misericordem Deum, vt & hæc ipsa simul cum cœteris illis condonare velit: confidimusque eos talium etiam à Deo veniam consecuturos. Quę quidem omnia, hisque similia, magnus ille spiritu Basilius docet: Omne, inquit, delictum apud eum qui præsidet referre oportet; malicia namque silentio tecta, occultus ac sub cute latens, morbus est.

Hæc ex Asceticis Basilij ad verbum.

επιτιμια

Remedia autem, & curationes, iuxta medicorum artem & exemplum, sunt illis, qui curantur, adhibenda; vt non tam ægris medicus infensus sit, quàm cum morbis ipsis pugnet, prauisque affectibus occurrat, ac veluti ex aduerso pugnet; asperioremque & duriorem, si ita opus sit, animę morbis nonnunquam adhibeat viuendi rationem: vt vanę quidem glorię studium; per intensionem eorum exercitiorum, quę humilitatem pariunt, curet: somni & quietis immoderationem; diuturnis in oratione vigilijs: corporis segnitiem; laboris sedulitate: gulam, & ingluuiem; inedia; & similia, eodem modo. Illius autem, qui curatur, munus erit; in meliorem partem

partem omnia interpretari, neque correctiones, atque iniunctas pænas, tyrannidem esse putare; sed potius, tanquam salutare remedium, ab ardenti salutis suę studio profectum, magna pietate amplecti. Turpe enim est eos, qui corpore infirmantur, tantùm medicis fidei habere; vt siue incidant illi, siue vrant, siue amarissima quæque remedia propinent; eos tamen pro benefactoribus suis reputent: nos autem, erga animarum nostrarum medicos, vbi per laboriosam curandi rationem salutem nostram studiosè procurant; non saltem eodem modo affectos esse. Illi autem qui obiurgat, diligenter prouidendum erit, ne eodem modo cum pijs, & ex animo pænitentibus agat; & cum illis, qui nihil curant, planèq. indifferentes sunt; etiam si nonnunquam in eadem vtrique incidant peccata. Pius enim & timoratus homo, cùm Deum timeat, certat ac luctatur, vt Deo placeat, eiusque voluntati obtemperat; in ipsoque conatu, ob aliquam nonnunquam non prouisam circumstantiam, casu, ac contra suam voluntatem offendit, atque labitur. Ille autem qui contemnit ac indifferens est, cùm nullam neque sui, neque Dei habeat rationem, nullumque inter turpe & honestum discrimen ponat; in primis, & maximis delinquit rebus, duosque lethalissimos patitur morbos: aut enim Deum contemnit, aut illum esse penitus negat: quas duas potissimas in animis nostris caussas, & radices omnis peccati esse, testis est scriptura. Nunc quidem *dixit impius, vt peccet in semetipso: Non est timor Dei ante oculos illius.* Nunc verò, *dixit insipiens in corde suo; non est Deus.* Itaque vel Deum negligit, atque ideo peccat; vel illum penitus esse negat: & hac ratione in studijs suis corrumpitur, etsi nonnunquam ore Deum confiteri videatur. *Deum,* inquit scriptura, *verbis se nosse confitentur, factis autem negant.* Quod cùm ita sit, increpationum quoque, atq.

Hæc ex cõtractarum regularum Basilij cap: 81.

ἀδιάφορος

Psalmo 13.

Ibidem.

Titum 1.

mulctarum, non eundem eſſe debere modum, omnes existimare debent. Amplius autem ſcire oportet, eam gratiam, quam gratis ipſi accepimus, gratis quoque impendendam eſſe: neque inde vllam mercedem ad quęſtum & voluptatem noſtram, inſtituendam eſſe. Sic enim præcipit Dominus: *Infirmos curate, mortuos ſuſcitate, leproſos mundate, dæmones eijcite: gratis accepiſtis, gratis date.* Et D. Paulus. *Neque enim aliquando fuimus in ſermone adulationis, ſicut ſcitis: neque in occaſione auaritię, Deus teſtis eſt: nec quærentes ab hominibus gloriam, neque à vobis, neque ab alijs; cùm poßemus vobis oneri eſſe, vt Chriſti Apoſtoli: ſed facti ſumus paruuli in medio veſtrum, tanquam ſi nutrix foueat filios ſuos. Ita deſiderantes vos, cupidè volebamus tradere vobis, non ſolum Euangelium Dei, ſed etiam animas noſtras; quoniam charißimi nobis facti eſtis.*

Matth: 10.
1. Theſſ: 2.

DE MVLCTIS, ATQVE SATISFACTIONIBVS, QVAS D. BASILIVS τὰ ἐπιτίμια, *alij autem Græci* τὰς ἱκανοποιίας, *appellare ſolent.*

Caput XII.

DVODECIMVM CAPVT Confeſſionis veſtrę docet: eos, qui poſt baptiſmum in peccata prolabuntur, remiſſionem peccatorum tum conſequi, vbi conuerſionem, & pœnitentiam ſuam, ad Deum contrito corde, & ſana fide, teſtati fuerint. Nos verò in hac quoque parte vobis reſpondentes, illud dicimus; hæc quidem à vobis verè dici. Ipſe enim præcepit Dominus, dimittere peccata, non ſepties, ſed ſeptu-

Matth: 18.

ſed ſeptuageſies ſepties; certo, & definito vtens numero, ad incertum, & indefinitum deſignandum. Et alio loco. *Quod ad me veniet, non eijciam foras.* Quod autem omnes planè Canonicas ſatisfactiones, peccatorúmque expiationes penitùs reijcitis; de eo ita ſtatuimus. Si quidem ſatisfactiones iſtę, tanquam quædam curationes, & remedia morborum, à ſpiritualibus viris adhibentur, nulla habita ratione quæſtus, aut priuatę vtilitatis; contra ſuperbos, auaros, guloſos, intemperatos, inuidos, iracundos, ignauos, ac contra alios omnes, qui ſe varijs contaminarunt flagitijs: tum hæc ipſa remedia eſſe, plurimumque valere, ac magnam vtilitatem adferre dicimus: vti quidem ante nos ſancti, & Deo pleni patres, eos, qui conuertuntur, quique reſipiſcunt, Canonicè expiari præcipiunt. Si autem ſatisfactiones iſtę ad lucrum, & quæſtum eorum, qui eas iniungunt referuntur tantum; nec rectum ſalutaremque finem reſpiciunt, neque ad eam rationem, quam ſingulis peccatis curandis ſancti deffinierunt ac perſcripſerunt patres: tùm & nos tales ſatisfactiones reijcimus; maleque & fruſtra eas adhiberi putamus, planeq. cum illis pugnamus. Neque tamen quemquam abſoluimus, niſi primo iuſtas pœnas & caſtigationes, illi pro peccatis admiſſis iniungamus: idque plurimas ob cauſſas. Ioan: 6.

Primùm, vt per ſpontè & voluntate ſuſceptas afflictiones, ab eis pœnis, quę illis ipſis inuitis aliquando ſubeundę eſſent, liberentur. Nulla enim res eſt, quę Deum magis nobis placatum & propicium reddat; quàm ſpontè & liberè ſuſcepta diſciplina, atq. correctio. Vnde & Gregorius dicit: *Lachrymarum, miſericordiam & pietatem mercedem eſſe.*

Deinde, vt hæc ipſa voluntate ſuſcepta afflictio, fontem & radicem omnis mali, ardentem ſcilicet voluptatis cupiditatem, ex carne noſtra euellat, ac planè extir-

pet. Contrarijs enim morbis, contraria remedia adhibenda eſſe nouimus.

Tertiò, vt ipſa correctio, ſit velut frænum, & retinaculum quoddam, & quaſi animę compes; ne iterum in eadem, vel deteriora prolabatur mala.

Quartò, vt labori & duriori vitę, per hæc exercitia aſſueſcamus. Laborioſa enim res eſt virtus; & ideo ſtudio, & multo laboris exercitio, opus eſt,

Vltimò, quo nobis & alijs omnibus perſuadeamus, nos peccatum, verè, & ex animo odiſſe. Hæc tamen omnia tùm prætermittimus, vbi debitū mortis, animę exitum vrget; ſummum, & primum remiſſionis peccatorum ſtatuentes, verum, & conſtans; pœnitentis non relabendi in peccatum propoſitum, ab eoque auerſionem perfectam. Remittimus autem, poteſtate eius, qui dixit: *Quorum remiſeritis peccata, remittentur eis. etc.* Ioan: 5. Vbi ſimul & pœnam illis benignè à clementiſſimo parente condonari piè credimus. Cuius rei, tanquam pignus quoddam, & certam Arram; ſacrę & diuinę Euchariſtię donum eis tribuimus. Et pænitere quidem verè, & ex animo, in voluntate ſitum eſt peccatoris: implere autem, vel non implere, impoſitam ſatisfactionem, in ipſo Dei ſitum eſt iudicio. Et ideo nonnunquā Regia planè ſola ſua immenſa humanitate, & munificentia, remiſſionem nobis confert peccatorum. Quod quidem latroni illi in cruce pendenti, ac ſolam ſui memoriam in paradiſo fieri, petenti, contigiſſe legimus. Si tamen amplius paſcat quis eſurientes, potet ſitientes, ac reliqua miſericordię opera, quę aliquando ipſe iudex in medium proferet, & quę ſacrum explicat Euangelium exercuerit; hic non ſolum remiſſionē conſequitur peccatorum, ſed etiam ab omni pæna liberabitur. Ex omnibus enim virtutibus, maximè neceſſaria eſt Eleemoſyna. Qui enim vel docuerit ſaltem, (docent ſancti Patres,)

tres,)

tres,) alterum proximi miſereri; hic ipſe centuplum ex ea ſua præſtanti cohortatione,& doctrina,his ipſis,quos docet, in egentes largè conferentibus,referet fructum; paremque fere cum illis qui conferunt,ipſe recipiet mercedem. Nam vel ſermones & cogitationes omnes noſtras,ad vtilitatem proximi referre dignum eſt. Vt enim obſonium ſine ſale; ita ſermo ſine veritate: &, vt opera ſine fide, principium & inchoatio ſunt, abſque fine; ſic virtus ſine eleemoſyna mortua eſt. Vt enim nullum animal, vno ſolo pede graditur: neque vlla auis, vna ſola penna volat: neque vlla nauis, vno tantum latere, aut tranſtro nauigat: neque vlla domus, vno ſolo pariete clauditur; ita neque ex his, qui ad certam ſalutem vocati ſunt, ſaluari quiſquam poterit; qui eleemoſynam cum reliquis virtutibus quas exercet, non coniunxerit. Ipſa enim ſola prætermiſſa,damnat ſua abſentia; impenſa autem, ſaluat, ſua ad alias virtutes adiectione. Vt enim, ſi quis Deum amicum habet,facilè & cæteros omnes ſanctos amicos ſibi comparare poterit; ſic omnis ille, qui in eleemoſynis erogandis munificus eſt; facilè alias item virtutes propter eius neceſſarium, cum illis nexum & cohærentiam, acquiret: quanquam non contrà. Neque verò quiſpiam hoc loco in excuſationem adferat eos, qui in montibus atque ſpeluncis viuentes perfecti ſunt; tanquam ſine omni eleemoſyna Deo placeant: ſi quidem & iſti omnibus rebus inter pauperes diſtributis primum; ſic demum illos,qui in vita ſuperſunt,in medijs tumultibus reliquerũt.Age verò, vel ex ipſo communi ſenſu atque ratione, vtilitatem facilitatemque, eleemoſynę, poſſeſſionumque abdicationis, quæſtum denique ipſum, perpendamus. Dic enim mihi, ſi cui menſario mille auri libras deberes, nec ſoluendo eſſes; hic autem miſertus tui, eam tibi proponat conditionem; ſi hoc ſolum quod reliquum domi tuę

haberes,

haberes, illi dederis, cœtera ſe tibi ſtatim benigne condonaturum: tu autem in depoſito tuo, ſolos vt ita dicam, tres teruncios habeas; an non & hos illi cum omni alacritate præferres? Si item in hoſtili terra captiuus eſſes, ſique tibi ferro & compedibus vndique vincto, perpetua ſeruiendi in vltima miſeria neceſſitas incumberet, ac deinde poſt proclamaretur, te liberum futurum, ſi modò ea, quę tibi ſuperfluunt, egentibus diſtribuas; an non illa etiam, quę tibi eſſent multum neceſſaria, libenter impenderes? Adhæc, ſi venalis hæc mundi habitabilis pars eſſet, tantoque precio æſtimaretur, quanti conſtant omnia tua bona; num non vniuerſa tua libenter conuaſares? modò huius habitabilis terrę dominus efficiaris; extremoque damno iudicares te affectum, ſi fortè ab eo mercatu, tantoque lucro excideres. Iam verò, ſi quis tibi decrepita iam ætate, in vltima paupertate morituro, ſubitò, abſque omni tuo labore, iuuenem te facturum optimè ſanum, immortalem etiam, ac ditiſſimum polliceretur, ſi vnam ſolam aliquam ex tuis poſſeſſionibus, conſeruis tuis largiaris; an non illud totum ſtatim, in illos largiſſimè profunderes? Si autem omnium hominum pauperrimus eſſes; Rexque aliquis Regem te paullòpoſt immortalem facturum polliceretur, ſi vnum ſolum præceptum eius diligenter ſeruaueris; an non omni ſtudio in eam rem incumberes, vt illud præceptum omni ex parte, nulla in re diminutum conſerues? Si quis item, ex mundi huius principibus, ſexcenta in tuum vſum ſua conferret bona; vnum autem ſolum ex his bonis, quę tibi contulerit, à te fortè iterum repetat, idque non ſua, ſed tua cauſ-

ἐυδοκιμῆς ſa, ob tuique amoris erga ſe probationem; nonne quod petit, ſtatim libens reſtitueres? Quid ſi pro tuis plurimis exceſſibus, iudex quiſpiam, præſentem mortis turpiſſimę, atque extremę infamię ſententiam, hodie in te

ſit la-

ſit laturus; poſt autem centeſimam partem bonorum tuorum, Senatui, atque populo, ad redemptionem vitę, & honoris tui, te conferre iubeat: an non libenter vel dimidia parte bonorum tuorum te priuares, ac redimeres? Age, ſi quis in vno oculi momento, tibi omnem beatorum quietem demonſtret: omnes item pænas eorum qui damnati ſunt, & ab his quidem liberationem, illorum autem vſum & fruitionem, tibi polliceatur; petat autem eo nomine à te, neſcio quid exiguum: num non omnia tua libenter illi dares? Atqui hæc omnia, ſine omni controuerſia, ſolam nobis poſſe præſtare eleemoſynam, ne mireris: qui enim amat pauperes, & miſeretur eorum cauſſa Dei; hic, & omnium debitorum ſuorum remiſſionem conſequetur, & à dura diaboli ſeruitute liberabitur: & vniuerſum quaſi perexiguo precio ſibi comparabit mundum: & planè renouabitur iuuentus eius, immortaliſque permanebit. Obtinebit item regnum cœleſtè: & tanquam ſeruus bonus, & fidelis, omnia bona domini ſui hæreditabit: illaque perbeata inuitatione, *Venite benedicti Patris mei, poſſidete regnum vobis paratum ab origine mundi,* dignè reuera ditabitur: ab omnique liberatus pæna, omnium bonorum ſempiterna fruitione potietur. Quare mea quidem ſententia, non committendũ eſt nobis, vt præſens hæc vita de manibus noſtris elabatur: ſed quam diu ſuperſtites ſumus; quotidie de menſa noſtra, de panibus noſtris, de omni acceſſione rerum noſtrarum, de veſtimentis, & redditibus noſtris, aliquid indigentibus impartiendum eſt. Qui enim miſeretur pauperum; hic fœneratur domino; quin imò magis omni ex parte theſauriſat, atque conuehit in horreum cœleſtè. Theſauros colligis corporis? collige & animę: prouide non ſolùm alijs, ſed etiam tibi: habe rationem non tantum præſentis temporis, ſed etiam futuri. Ideo bos agricola,

Matth: 25.

Prouerb: 19.

diutius à nobis fouetur ; quod non ſibi tantum, ſed & nobis laboret : porcus ſtatim mactatur ; quòd ſibi tantum, ventrique ſuo ſeruiat : Apis vtilis & fructuoſa; quia aliorum mellificat cauſſa : Scarabæus inutilis ; quia ſeipſum lautè curat. Quin in hoc potiùs Dei gratiam recognoſcas, illique immortales gratias agas ; quòd te dare potiùs, quàm ab alijs petere dignatus eſt : quòd locupletem, & fixas ſedes habentem potiùs ; quàm vagum, & mendicum : liberum & gaudentem ; quàm ſeruum, & mœrentem : ſanum, ac alijs mutuantem ; quàm ægrum & debitorem, benigna ſua miſericordia eſſe voluerit. Cogita quanti te redimere iuſtum eſſet, ne triſtiſſimam ſimul, & iuſtiſſimam ſententiam iudicis audias : *Diſcede à me ſerue nequam, & ignaue.* Et illam : *Auferte ab illo talentum.* Et illam: *Vinctis pedibus eius, & manibus.* Et illam: *Diſcedite à me omnes, qui operamini iniquitatem ; non noui vos :* Quanta item pecunia illud compararet libenter quis, vt illam vocem audiat? *Venite benedicti Patris mei.* Et illam: *Serue bone & fidelis ; ſuper pauca fuiſti fidelis, ſupra multa te conſtituam: intra in gaudium Domini tui. Recumbe cum Abraham, Iſaac & Iacob in regno cœlorum.* Hæc igitur & talia rectè apud ſe quiſquam reputans ; propter liberalem & munificam largitatem, in hac quidem vita exaltabitur : in futura autem, æternam gloriam & ſalutem à Deo immortali conſequetur. Eleemoſynam autem illam eſſe exiſtimamus, non ſi vnius tantum aut ſemel miſerearis ; ſed omnium, ſed ſemper, ſed omni modo. Et huius quidem tanquam cognati, illius verò tanquam amici, alterius vt vicini, alterius veluti tibi ante cogniti : huius autem vt hominis ſolum ; vel hoc enim, hominem eſſe, magnam miſericordię vim habet. Et alium quidem ſola propenſione animi, alium benignis & humanis moribus, aliumoratione, alium re ipſa, iuues, atque exhi-

Matth: 25.
Matth: 7.
Matth: 25.
Matth: 8.

que exhilares. Et hunc quidem cibo reficias; illum potu: hunc veſtias; alium domo excipias: humanitate alium, honore alium præueni; alijſque modis omnibus, quibus poteris, ſingulis, cum quibus viuis, benè facere non deſinas: Ducem in omnes liberalitatis & munificentię partes Ieſum Chriſtum imitatus; qui, quem tandem modum te beneficijs afficiendi prætermiſit? Aut quid facere tui cauſſa potuit, quod non fecerit munificentiſſimè? vt ſic & regno eius cœleſti dignus efficiaris. Sic igitur quis in eleemoſynę diſtributione ſe gerens: de omnibusque benemerendi, eleemoſynam occaſionem accipiens, ac tanquam medicinā & regulam ſanandorum peccati vulnerum, adhibens ſpiritualiter, Deoque dignè, non autem quæſtus & vtilitatis cauſſa; facilè ſuorum lapſuum remiſſionem conſequetur, ac veram eorum curationem reperiet. Non ſolùm autem pietatis ſtudia, ac reliqua Deo chara opera viuos iuuant; ſed & illis, qui in peccatorum ſuorum confeſſione ex hac vita exceſſerunt, plurimum vtilitatis adferunt. Quamuis enim magna ſit diuina ſeueritas; longè tamen maior eſt eius pietas: & horrendę quidem ſunt comminationes; inperueſtigabilis tamen eius humanitas: plena trepidationis contra ſontes decreta; ineffabile tamen miſericordię pelagus. Vnde diuinę ſcientię Princeps Dionyſius Areopagita docet: *Preces, inquit, noſtræ, ſupremi numinis miſericordia & benignitate opus habēt; vt Deus miſericors, quicquid per humanam fragilitatem peccatum eſt, illi qui mortuus eſt, condonare velit: ipſumq́; collocet in luce & regione viuentium, in ſinu Abrahę, Iſaac & Iacob: non animaduertente, neque imputante bonitate diuinæ humanitatis, eas, quæ illis ex humana infirmitate adhæſerunt maculas: Quandoquidem nemo, vt ſacra teſtatur ſcriptura, mundus eſt à ſordibus.* Sed & Gregorius in Epitaphio Cæſarij fratris, viuorum pia

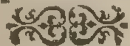
 opera

opera mortuis prodeſſe, eodem modo docet: *Auditum eſt inquit memorabile præconium: ac luctus matris, ob præclarum, ſanctumq́ promiſſum, exhauritur; quo omnes filij facultates, eius nomine, in pauperes & funerale munus daturum ſe recepit; ita, vt ijs nihil ſit relictum, qui eiusmodi bona ſpe, atque expectatione, deuorauerant.* Et paullò ſuperiùs. *Atque hæc à nobis, & alia quidem perſoluimus, alia verò, perſoluturi ſumus; anniuerſarios honores & commemorationes offerentes: hoc autem eſt, iuſta, quæ pro illis, qui ex vita exceſſerunt, à viuis ſuſcipi ac obiri ſolent.* Sed & D. Chryſoſtomus ad Philippenſes ſcribens inquit: *Gentiles quidem ſimul, ea quæ mortuorum ſunt, vnà cum illis exurunt; quantò magis te fidelem & Chriſtianum decet, ſimul cum mortuo, ea, quæ eius fuerant, per manus pauperum in cœlum tranſmittere? non vt hæc ſimul cum corporibus illorum, in cineres redigantur; ſed vt magis illorum augeatur præmium & gloria: vt, ſi peccator fuit; hac ratione peccata eius expientur: ſi autem iuſtus, vt augmentum quoddam fiat præmij, atque mercedis.* Et alio loco. *Cogitemus ea, quibus eos, qui ex hac vita decedunt, iuuemus: feramus illis conuenientem opem; eleemoſynam dico, atque ſacras oblationes. Hæc enim illos multum iuuant, multum reficiunt. Qui autem hæc facit, non ſolùm illis prodeſt, ſed etiam ſuæ plurimùm commodat animæ:* Et item. *Ne, inquit, negligas, quamdiu in hac vita es ſuperſtes, ea omnia, quæ ad animam tuam ſpectant, rectè diſponere, vel in ipſo fine vitæ tuæ. Manda tuis, poſt mortem tuam, tranſmittere tua poſt te, opemq́ tibi bonis operibus ferre, eleemoſynis, inquam, atque ſacrificijs: His enim redemptorem tuum placare, tibiq́ reconciliare poteris. Accepta ſiquidem hæc illi ſunt, & grata. Scribe in teſtamento, vltimaq́ rerum tuarum legatione, cum filijs & cognatis tuis Chriſtum hæredem: contineat eadem pagina, iudicis tui nomen,*

nomen, quæ liberorum. Neque item obliuiſcaris pauperum, pro quibus ego apud te ſponſor, & certus ſum promiſſor. Neque tamen cum hæc dicimus, illud ſpectamus; vt aliquam vel occaſionem, vel excuſationem, atque prætextum demus cuiquam, cùm in hac vita eſt, eleemoſynis Deum non placandi; hoc enim abſurdum eſt: verùm & viuos & morituros egentium recordari, eorumque rationem habere, vti dictum eſt, pium & ſalutare ducimus; preceſque iuſtorum multum efficaces eſſe docemus. Nam & Gregorius magnus Pontifex Romanus, cui ad altare Dei miniſtranti cœlitus diuinum aſtitiſſe angelum legimus; ſanctis ſuis precibus, Traiani Imperatoris animam ſeruaſſe dicitur. Et ſancta Tecla prima martyr, ſuam Phalconelam, aliaque multa his ſimilia, in ſacris Eccleſiaſticis hiſtorijs, facilè quiſque reperiet. Quibus de rebus, qui plura cognoſcere velit; leget librum D. Damaſceni, de his qui in Chriſti fide dormierunt; indeq. facilè diſcet opera pietatis, ac ſacras Liturgias, quę pro mortuis inſtituuntur, magnam vim habere, illiſque plurimum prodeſſe.

ANNOTATIONES.

Auditum eſt inquit. etc. *Scribit pro his bonis, ab aula & auaro fiſco, iam quaſi dirreptis, ad Sophronium præfectum Gregorius; vbi his laudibus ornat hunc eundem fratrem ſuum.* Erat quondam non obſcuri nominis tuus quoque Cæſarius, immò, niſi me fraternus amor fallit, perquam ampli & ſplendidi: eruditionis laude illuſtris: ſingulari morum probitate cõmendabilis: amicorum etiam copia clarus; quorum primum te, tuamque nobilitatem eſſe, tum ipſe credebat, tum nobis perſuadebat.

DE SACRA LITVRGIA, HOC EST, DE INCRVENTO QVOD IN MISSA FIT SACRIFICIO: CVIVS OPVS, FINIS, VNIuerſaq́; œconomia, pleniſsimè explicantur.

Caput XIII.

TERTIODECIMO LOCO docetis, vſum diuinorum myſteriorum, non ſolùm eò comparatum eſſe, vt ſint Symbola quædam & characteres, atq. notę, quibus populus Chriſtianus, ab his, qui foris ſunt, diſtinguatur; ſed multò etiam magis, vt ſigna ſint & teſtimonia amoris & beneuolentię erga nos diuinę. Nos verò eam totam rem ſic explicamus, hocq. noſtrum eſt in ea parte iudicium. Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum vniuerſa ſalutis noſtrę in hoc mundo œconomia completa, priuſquam ad patrem ſuum, vnde venerat reuerteretur; in memoriam & commendationem ſuę magnificè erga nos miſericordię, eiuſque, quam noſtri cauſſa ſuſceperat, humilitatis, ſacram Hierurgiam, & quę in ea continentur ſacra myſteria nobis reliquiſſe: primumque, vt dicitur, ſacrum Hierarcham D. Iacobum, qui frater Domini vocabatur ordinaſſe. Si igitur, inquit, magnus ille in diuinis Dionyſius, ipſorum ſanctorum preces, vel in hac etiam vita, an non (id eſt multo magis) poſt mortem in fidelibus iuuandis efficaces ſunt; quanto longè maiorem ipſa ſacra myſteria, ſacraque ſacrificia nobis adferunt vtilitatem. Quanta enim ex omni ſacrificio, quod Deo piè & purè offertur, promanet vtilitas; quantumq. tremenda hæc arcana, atque ſacrificia, ad placandum Deum peccatis noſtris offenſum valeant; Deus ipſe, primus an-

ἀδελφόθεος

mus ante omnes, iam ab ipſo mundi initio, multis modis, diuinæque operationis ſuę argumentis demonſtrauit. Iuſtus ſiquidem ille Noe, poſt vniuerſale illud diluuium, vt in poſtremum omne tempus infirmitati, & fragilitati humanę, iratum reconciliaret, ac placatum red deret Deum, (vt pulchrè magnus eam rem explicat Cyrillus) vbi primùm de arca egreſſus eſt; ſacrificium obtulit Deo: maieſtatē illius precatus; ne iterum vna ſententia, in totum ſæuiat humanum genus, qua denuò exitiali diluuio vniuerſi abſorberentur mortales. Cuius voto placatus, & annuens benigniſsimus Deus, reſpondit: *Nequaquam vltra maledicam terræ, propter opera hominum.* Senſus enim, & cogitatio humani cordis, in malum prona ſunt ab adoleſcentia ſua. Si igitur ſacrificium Noe, nihil aliud, quàm vmbram, & figuram quan dam, in ſe continens, tantum momenti ad placandum vniuerſo generi humano Deum habuit; quanto magis vnigenitus Dei filius, pro nobis ſacrificium & oblationem offerens, reconciliabit nos æterno ſuo parenti, tùm, cùm integra & plena ſpe, ac fiducia, ad eius ſacra accedi mus myſteria? Nā eos, qui ſine fide hæc ſacra tractant, indeq. vel remiſſionem peccatorum, vel ſalutarem aliquam vtilitatem referre ſe poſſe, arbitrantur; multùm errare vel ipſi putamus: cùm quicquid ex fide non eſt, peccatum ſit. Illos verò, qui ita affecti ſunt, vt ipſum quidem opus, & effectum, ſacrę ſanctorum myſteriorum celebrationis eſſe putent, donorum ſcilicet in diuinum corpus & ſanguinem mutationem: finem autem, eorum, qui rectè & firmiter credunt, per ea ſanctificationem, ac peccatorum remiſſionem, regnique cœleſtis acquiſitionem hæreditariam, hiſque ſimilia, credunt; hos quidem beatos & felices eſſe prædicamus. Vt autem res ipſa, & opus, finiſque tanti myſterij, hic, & talis eſt; ita reliqua omnia, quę fiunt, in eadem ſacra

Hierurgia,

Hierurgia,præparationem & conſummationem quan-
dam tanti operis eſſe putamus : vt potè preces, pſalmo-
dias, ſacrarum literarum lectionem, & omnia illa, quę
vel ante donorum ſanctificationem , & poſt ſanctifica-
tionem , ſacroſanctę dicuntur, & fiunt. Quamuis enim
omnia ea, quę ſancta, & ſalutaria ſunt ; gratis,& ſpontè
ſua nobis conferat benigniſſimus Deus : nihilque nos
ipſi ad eam rem planè de noſtro conferamus : eaque o-
mnia, quę in his myſterijs accipimus ; mera ſint Dei do-
na, & gratię : vt tamen ad ea recipienda & conſeruan-
da , apti & idonei ſimus ; à nobis neceſſariò poſtulat :
neque alio modo, nobis eam ſanctificationem impar-
tit ; niſi prius ſanctè & ritè ad ea recipienda nos diſpo-
ſuerimus. Ita ille baptiſat, ita vngit, ita conuiuio exci-
pit, ſacræque menſę participes facit. Hoc autem ſigni-
ficauit in parabola ſeminis : Exiuit, inquit, qui ſeminat
ſemen bonum , non vt terram aret, aut agrum vertat ;
ſed vt aratam, & ſubactam conſeminet. Tota enim a-
ratio , & ſubactio ; totus ad recipiendum diuinę gratię
ſemen apparatus, in nobis poſitus eſt , à nobiſque pro-
ficiſci debet. Cùm igitur maximè neceſſarium fuit , ad
percipienda hæc myſteria,rectè inſtructos & præpara-
tos nos accedere ; oportebat certè talem item appara-
tum & acceſſum , in tota diuini ſacrificij œconomia ,
atque ſtructura, ineſſe : vti quidem & ineſt. Hocque il-
lud eſt , quod ſibi volunt , & quò referuntur hæc ipſę
tam multiplices & varię cerimonię ; ſacrę inquam pre-
ces , pſalmi , & quicquid aliud in hoc myſterio ſacro-
ſanctè fit, aut dicitur. Sanctificant enim nos hæc om-
nia, atque diſponunt : partim quidem , vt hæc cœleſtia
dona rectè percipiamus ; partim , vt eam ſanctificatio-
nem, quę hæc conſequitur, conſeruemus, perpetuoque
apud nos retineamus. Dupliciter autem hæc omnia
nos ſanctificant , atque diſponunt. Vno quidem mo-

do, quo

do, quo ab ipsis precibus iuuamur, & psalmis & lectionibus: nam & orationis fructus est, mentem ad Deum alleuare, remissionemque peccatorum impetrare. Et sacra psalmodia similiter, Deum nobis reddit propicium; & quod illinc dependet, momentum siue auxilium attrahit: *Immola, inquit, Deo, sacrificium laudis; eripiam te, & glorificabis me.* Sacrę verò scripturę lectio, diuinam annunciat bonitatem, humanitatemque; iustum deinde & æquum eius iudicium, & eius metum in animos nostros immittit, & dilectionem in eum accendit, & ita ad eius seruanda mandata, multam promptitudinem, & animi alacritatem adfert. His autem omnibus, & Sacerdotis & populi, dici non potest, quantò pulchrior, quantò diuinior efficitur animus; & ad susceptionem, & ad conseruationem tantorum donorum, multo aptior, in vtrisque redditur: qui quidem est proprius sacri sacrificij finis. Priuatim autem & peculiariter Sacerdotem, vt non indignè ad sacrificium peragendum accedat, præparant: quod quidem, vt dictum est, mysterij celebrandi proprium est opus. Et proinde hoc ipsum in multis precum locis situm est, hocque ipse Sacerdos precatur, ne indignus videatur, propositis donis; sed vt puris, mundisque manibus, lingua, & animo, tanto mysterio deseruiat. Et hic quidem primus modus est, per quem ad ea peragenda mysteria, qui ex ipsa vi, & efficientia eorum verborum, quę dicuntur, vel canuntur proficiscitur, adiuuamur. Alius autem modus est, quo, & per hæc ipsa; & præterea per omnia alia, quę in sacro perficiuntur sacrificio, sanctificamur. Qua parte, scilicet his omnibus, videmus Christum figuratum, eaque omnia, quę ille nostra caussa sponte, vel gessit, vel pertulit. Singulis enim sacrę Hierurgię partibus, siue sacris lectionibus, siue psalmodijs, siue omnibus alijs, quę toto tempore sacrificij admini-

miniſtrantur, nihil aliud fit; quàm vniuerſa ſaluatoris noſtri, redemptionis noſtrę cauſſa, ſuſcepta œconomia, repræſentatur: ita, vt quę in tota ea ſalutis noſtrę administratione prima fuerunt; primis item ſacrę operationis partibus deſignentur: quę verò ſecundo loco facta ſunt; per ea, quę item ſecundo loco repræſentantur: vltima verò illis, quę poſtremo loco exercentur; ita vt illis omnibus, qui hæc diligentiùs examinare vellent, liceat omnes ſalutis ſuę partes, in tota ſacra Hierurgia, tanquam oculis ſubiectas intueri. Ipſa enim ſacrorum donorum conſecratio, ipſum ſacrificium; mortem Domini annunciat: eius item præpotentem à mortuis reſurrectionem, ac in cœlos glorioſam aſcenſionem: quoniam præcioſa hæc dona, in ipſum dominicum corpus, & ſanguinem, mutantur; quòd hæc omnia ſuſcepit; quod crucifixum eſt, reſurrexit, & ad cœlos aſcendit. Ea autem quę ante ſacrificium dicuntur, & fiunt; deſignant illa omnia, quę ante mortem fuerunt: aduentum ſcilicet in carnem eius, oſtenſionem, & perfectam manifeſtationem. Ea verò quę confecta conſecratione, & oblatione peraguntur; ſancta & vera patris æterni, vt ipſe inquit Dominus, promiſſa, repræſentant: Spiritus, inquam, ſancti in Apoſtolos deſcenſum: gentium ad Deum Apoſtolica prædicatione conuerſionē, & communionem: ita vt nihil aliud ſit vniuerſa ſacra Myſtagogia, niſi vna quædam perfecta imago; vnius quaſi corporis politię, ac omnium rerum geſtarum Chriſti ſaluatoris noſtri: omneſque eius partes, ab initio vſque ad finem, mirabili ad inuicem contextu, & ordine, oculis, & aſpectibus humanis, ſubijciens. Illi ſiquidem Pſalmi, qui quaſi in veſtibulo, atque ingreſſu myſterij canuntur: & ante hos, ea, quę in donorum propoſitione fiunt, & dicuntur; prima tempora œconomię ſignificant. Ea verò, quę poſt conſequuntur, ſacrę ſcilicet

Luc. 24. Act. 1.

ſcripturę

ſcripturę lectio, ea cauſſa recitantur; vt per hæc, & ad ſtudium, cultumque virtutis prouocemur, atque inungamur: & vt Deum nobis propicium reddamus: vtq. ea, quę Chriſti œconomiam ſignificant audiamus. Et partim quidem hymnis hæc ipſa Deum perſonant, & ad virtutem nos cohortantur, eoſque qui canunt, ſanctificant: partim autem, talia ab Eccleſia ita electa & diſpoſita ſunt, vt ſufficiant ad ſignificandam Chriſti peregrinationem & politiam. Fiunt igitur ea omnia, quę in ſacra Liturgia peraguntur, vt quidem ipſa forma, & figura ordinis, & totius ſacrę Hierurgię declarat, atque continet, inſtituti vſus gratia. Significant autem etiam aliquid ex operibus vel actionibus, vel paſſionibus Chriſti; quemadmodum prima introductio Euangelij ad altare: oblatio item precioſorum donorum. Fit enim vtrumque primùm, vſus ipſius, & neceſſitatis cauſſa. Nam & Euangelium, ideo primùm adfertur; vt legatur: dona deinde; vt ſacrificium exactè perficiatur: vtrumque tamen, ſignificat ſeruatoris oſtenſionem atque apparitionem: primum quidem illud, incipientis manifeſtari obſcuram, & imperfectam: hoc verò poſtremũ vltimam illam & perfectiſſimam. Vt autem hæc, quę dicta ſunt, principium & medium, ſalutis noſtrę declarant; ita finem & conſummationem operis vniuerſi, illa omnia, quę in ipſa donorum oblatione perficiuntur, deſignant. Vti quidem primus ex omnibus D. Iacobus, ille, qui frater domini dicebatur, ab ipſo Chriſto Domino inſtructus nobis, tradidit: vt quidem & plurimi ſanctorum Patrum Canones teſtantur: & Eccleſiaſticę hiſtorię docent: & veritas ipſa, vſuſque apud nos perpetuus, confirmat. Poſt verò magnus Baſilius eodem modo, quod & ipſa forma eius Liturgię, quam nobis perſcripſit, docet; & diuinę preces, quas item nobis tradidit, abundè repræſentant. Sed & Chryſoſtomus: In

hanc ſeruatoris œconomiam omnia docet referri: vt nobis ipſorum contemplatio ante oculos poſita, animas quoque ſanctificet, & ita ad capienda ſacra dona, reddat idoneas. Et quemadmodum tùm, cùm ſemel in ara crucis, ea ipſa hoſtia, oblata eſt, orbem erexit vniuerſum; ſic & nunc conſiderata, mentes noſtras efficit diuinas. Quanquam quod magis eſt, ne tùm quidem, cùm in cruce pendebat, aliquid vtilitatis attuliſſet; niſi conſiderata, & credita fuiſſet: cuius item cauſſa, & prædicata eſt, & vt crederetur, ipſe Deus, innumerabilia machinatus eſt. Neque enim alia ratione poſſet, quod ſuum eſt facere, aut aliquem ſeruare; ſi eos, quos curare & ſeruare debuit, quod fuerit, latuiſſet. Sed tùm quidem, cùm noſtrę ſalutis cauſſa ſuſcepta fuit, Apoſtolica prædicatione publicata; reuerentiam ergà Chriſtum, fidem, & dilectionem, in animis gratorum hominum efficiebat: nunc autem ab his, qui iam crediderunt, in his ipſis diuinis myſterijs ſtudioſè conſpecta; beatas has affectiones, non quidem denuò inſerit, verùm iam inſertas, conſeruat, & renouat, & auget: & in fide quidem firmiores; in pietate autem & charitate, ardentiores, & feruentiores nos facit. Nam ſi ea, quę in nobis non fuerint, vt ſint, effecit; hæc eadem multò faciliùs, ſeruare, cuſtodire, atque renouare poterit. Quibus autem virtutibus ornatum, ad ea ſacra myſteria accedere ſit neceſſe: & ſine quibus ea aſpicere ſit impium ac nefarium, illa ſunt; religio, fides, ardenſque in Deum charitas. Eamque ob cauſſam oportebat contemplationem, quę nobis poſſet hæc inſerere, in ſacrificij conſtitutione ſignificari; vt non mente ſolùm, ſed etiam quodammodo oculis ipſis videremus: ſummè, inquam, diuitis Chriſti paupertatem; eius, qui ſua maieſtate complet omnia, in aliena terra hoſpitia & peregrinationes: eius, qui eſt benedictus; contumelias, &

oppro-

opprobria, impassibilis passionem: & quantùm ipse odio habitus : quantùm nos dilexerit : tantusque cùm esset, quantùm seipsum humiliauerit : & quid passus, quidue agens, hanc tantam præstantem, & admirandam in conspectu nostro præparauerit mensam : vt ita salutis nouitatem admirantes, multitudineque misericordiarum eius, stupore perculsi, reuereamur eum, qui sic nostri misertus est, qui tantam nobis attulit salutem : illi nos, animasque nostras credamus : illi vitam nostram commendemus : igne item ardentis dilectionis, corda nostra erga illum accendamus. Vbi enim tales fuerimus; tùm demum poterimus, & securè, & familiariter, in tantorum mysteriorum igne versari. Neque enim sufficit ad hoc, vt tunc tales simus, ea, quę Christi sunt aliquando didicisse, & ea scire; sed necesse est etiam tunc mentis oculos illic figere, & ea actu contemplari, omni alia cogitatione tali tempore ex animo reiecta : si modo velimus, ad eam sanctificationē, quę ex his donis prouenit, vti iam diximus, animum nostrum aptum, & accommodatum, reddere. Non enim ipsis solis verbis oportet veram pietatem metiri; sed magis rebus, & operibus ipsis. Sub aspectum enim, vt ita dicam, hoc ipsum sacrificium, omnia deducit, ipsamque contemplationem, animis nostris infert: vt sic euidentius nobis per oculos impressa imaginatio, penitus non det locum obliuioni eius mensę; sicque pleni diuinis cogitationibus, participes efficiamur sacrorum mysteriorum; sanctificationem sanctificationi addentes, & à gloria in gloriam sublevati. Et hic quidem est sensus, hæc mens, quasi in compendio oculis nostris subiecta, totius Christiani sacrificij. Habent tamen deinceps singulę partes, peculiares suas contemplationes, & rationes : vt ipsarum precum harmonia : ipsum opus sacrum : ipsa viuorum & mortuorum sanctificatio. Ante autem omnia

omnia per totam mysterij celebrationem, apparet saluatoris nostri susceptę carnis œconomia. Cur enim non statim in altari proponuntur sacra? Quia offerebantur quidem Deo sacrificia ab antiquis; partim ratione carentium animalium cedes, partim vasa aurea, & argentea: corpus autem Christi, etiam vtraque habere videtur. Nam & ipsum, in honorem, & gloriam Dei Patris, mactatum est; dedicatum autem ab initio Deo. Et donum erat ipsi; quia primogenitus. Dona enim hæc Deo offeruntur, tanquam primitię vitę: & quod mutatur panis in ipsum corpus CHristi; vnde & abscinditur & separatur, ab his, quę sunt eiusdem generis: & sectio quædam tantùm, & non totus offertur panis: (Passionemq. & mortem Domini in eo imprimit.) Et quamdiu quidem panis hic in propositione situs est; panis solùm purus & simplex est, ad ministerium Dei tantum dicatus. Post verò panis ille verus, qui de cœlo descendit efficitur; verbique ipsa veritate, verè & realiter immutatur. Et hæc quidem, in eum sensum recuperatę salutis nostrę accepta, talia sunt. Si verò rationabiliter, atque ad mores & vitam relatè, hæc referre atque interpretari voluerimus; mille linguis opus esset: neque tamen rem totam pro sua dignitate explicare possemus. Iussit enim ipse Dominus, vt hæc in memoriā eius peragantur, ne ingrati & immemores simus. Illa enim est, vel in humanis prima, & summa beneficij, ab eo, qui illud accipit, benefactori, recompensatio; si illius sit memor, earumque rerum, per quas beneficio affectus est. Huius autem conseruandę memorię, homines multas rationes excogitarunt; sepulchra, inquam, statuas, columnas, dies festos & celebres, publica demū certamina. Quarum rerum omniū finis est vnus; ne præstantes viri, eorumq. erga nos merita, vlla vetustate, quę rerum omnium edax est, consumerentur. Vt

tur. Vt autem in illis ſtatuis, quas præſtantibus viris, pro rebus præclarè geſtis erigimus victorias, quarum beneficio ſeruati ſumus, vel inſcribere, vel depingere ſolemus; ita in his ipſis diuinitus nobis traditis, & relictis donis; mortem illam ſacram, cuius beneficio ſeruati ſumus, in cuius virtute omnes inimicos noſtros deiecimus, effingimus, planèque imprimimus. Neque verò rudem aliquam, & mortuam formam, & imaginem in eis inſcriptam habemus, quod in cœteris fit; ſed illud ipſum viuum corpus, & ſanguinem, victoris & ſeruatoris noſtri IEſu CHriſti, ſacris ad DEum precibus, gratiarum item actionibus, iubilationibus, confeſſionibus, poſtulationibus confectum atq. conſecratum. Petimus autem ab illo primum pacem, & ſalutem, animabus noſtris. Magna enim vtilitas eſt diuinę pacis: vel potiùs; magna huius virtutis in omnes partes neceſſitas. Cuius enim animus multis perturbationibus, tanquam fluctibus iactatur, atque fluctuat; illum poſſibile non eſt, quietè cum Deo coniungi, ac conuenire poſſe. Quemadmodum enim pax, multa, vnum quodammodo reddit; ita perturbatio, vnum, multa efficit. Non pacem autem in hoc loco tantum petimus; ſed etiam ſalutem animabus noſtris: ſic enim ipſe Chriſtus præcepit; primum quærere regnum Dei, vt ſic om- *Matth: 6.* nia adijciantur nobis. Regnũ autem Dei nihil aliud eſt; quàm certa quædam ſalus animarum noſtrarum. Sed vt Chriſti ipſius veri capitis; ita & Eccleſię corporis eius, in his myſterijs forma quædam, & repræſentatio conſpicitur; non tanquam in ſignis tantum, ſed tanquam in corde membra, & in arboris radice ramus: et *Ioan: 15.* ſicut dicit Dominus; tanquam in vite palmites inſunt. Non enim eſt hic ſolũ nominis communio, vel analogię ſimilitudo eſt; ſed res eadem. Et enim corporis Chriſti & ſanguinis myſteria, quę participantur, in humanũ cor

pus non

pus non mutantur; ſed ipſum in illa mutatur, vincentibus illis, quę ſunt præſtantiora. Nam etiam ferrum, cum igne habens conſuetudinem, ſit ignis; non autem dat igni, vt ſit ferrum: & quemadmodum ferrum inflam matum, non ferrum, ſed ignem apertè videmus, ferri proprietatibus ab igne omnibus abſumptis; ita etiam Chriſti Eccleſiam, ſi quis videre potuerit, eo ipſo, quod ei vnita eſt, & eſt eius carnis particeps; nihil profectò aliud eam eſſe videret, quàm ipſum verum Ieſu Chriſti corpus. In huncque ipſum modum dicit Paulus: *Vos*
1. Cor: 12. *eſtis corpus Chriſti, & membra ex membris eius.* Non eius tantum in nos curam, & prouidentiam, aut inſtructionem, & admonitionem, item noſtram in eum ſubiectionem, ſignificare volens; illum quidem caput, nos autē corpus appellauit: (qua ratione item & nos quoſdam cognatos, amicorum membra, exuperantia quadam orationis vtentes, vocamus;) ſed illud ipſum ſignificans, quod dicebat, fideles ſcilicet, per hunc ſanguinem viuentes in Chriſto vitam, & verè ab ipſo capite
Roman: 6. dependentes, hoc corpore indutos eſſe. Fit autem in ipſa ſacra Hierurgia, ſanctorum item memoria, tùm, cùm ipſa proponuntur dona, & tùm cùm offertur ſacrificium. Donum enim eſt reuera, ſacrumque donarium,
ἀνάθημα rationaliſque victima, hoc tantùm myſterium. Quam excellenti quodam modo perficimus; recordātes eorum, quę pro nobis facta ſunt, crucis, & aliorum, quę Chriſtus pro nobis ſuſtinuit. Et alio item modo memoriam perbeatę matris illius facientes, multa in eius laudem & gloriam dicentes: ad interceſſionē quoque ſanctorum omnium, exorantes, offerentes; rationalem ex illius donis & datis, illi ipſi cultum offerimus; hymnis & benedictionibus ſuam maieſtatem laudantes. Sicque ipſa oblatio perficitur inuiſibile ſacrificium: fitque ſpecierum mutatio, in ipſum corpus & ſanguinem Ieſu Chriſti, di-

ſti, diuina operante gratia inuiſibiliter; myſticis precibus, hæc talia dona mutantibus. Vocatur autem potiſſimùm euchariſtię nomine hoc ipſum ſacrificium, atque rationalis cultus: hoc quidem ob eam cauſſam, quòd nullum inducit factum; ſed ſolùm vtens verbis ſacramentalibus, hanc Deo offert oblationem, mutationemque diuini corporis & ſanguinis efficit: illud verò ab eo, quod eſt ampliùs, quodque primò & præcipuè ſpectat, atque operatur, gratiarum inquam, actione. Longè enim plures gratias agendi occaſiones habemus, quàm ſupplicandi. Multò enim plura accipimus, quàm ea ſunt quibus opus habemus: omnia enim penè, quod quidem ad Deum attinebat, accepimus, qui nihil reliqui fecit, quod nobis non dederit. Sed hæc quidem aſſequendi, nondum tempus aduenit; in quo genere eſt corporum immortalitas, & cœleſte regnum: alia verò iam conſecuti, non retinemus; eiuſcemodi eſt remiſſio peccatorum, aliaque bona, quę per ſacramenta nobis ſuppeditantur. Et fontes quidem primi ſacrorum miſſę myſteriorum iſti fuerunt. Chriſtus Deus noſter, ipſe primus & ſummus pontifex; & qui ab eo quaſi immediatè profluxerunt, ipſi inſpectores, & miniſtri eius ſancti Apoſtoli; qui facti ſunt, tanquam ex fonte flumina lætificantia, ciuitatem Dei; qui iuxta præceptum domini, ea, quę in aures audierunt, in tectis, & ſupra domos prædicare debuerunt: & impletum eſt, quod diuinus Dauid prædixit: *Non ſunt ſermones neque loquelæ, quibus non audiantur voces eorum.* Collectio igitur vniuerſarum cerimoniarum, ſacrę hierurgię facta eſt: Primum à D. Iacobo Apoſtolo, fratre domini, Hieroſolymitano Epiſcopo; vt quidem teſtatur 32. Canon concilij in Trullo habiti his verbis: *Nam & Iacobus Chriſti domini noſtri ſecundum carnem frater, cui Hieroſolymitanæ Eccleſiæ Thronus primum eſt creditus: & D. Baſilius Cæ-*

ſareç Archiepiſcopus , cuius gloria omnem terrarum orbem peruaſit ; myſtico nobis in ſcriptis tradito ſacrificio, ita tradendum in ſacro myſterio, ex aqua & vino ſacrum poculum ediderunt, vt quidem in ſacra peragitur Liturgia. Inueniuntur tamen & ſignificationes quædam, per monumenta Eccleſiaſtica ſparſim, & ipſum D. Marcum Euangeliſtam, ſuę item Eccleſię, ſacrę & myſticę oblationis hierurgicas, cerimonias ſimiliter, compoſuiſſe. Siue autem eam ob cauſſam, quod vtriuſque Apoſtoli volumina fuerint deprauata : (quemadmodum poſterioribus temporibus, ipſius Clementis conſtitutiones, itidem,) ſiue ob prolixiorem rerum ſacrarum expoſitionem, medica quadam ratione, à ſancto patre noſtro magno Baſilio breuiùs, & conciſiùs ordinata ſunt : deinde ab ipſo D. Chryſoſtomo ; certò non conſtat. Hoc vnum certò ſcimus, quod à maioribus noſtris, duo Tomi nobis relicti leguntur, hactenuſque exſtant, ex quibus ſacram celebramus Liturgiam; ipſius inquam magni Baſilij, atque ſancti Patris noſtri Ioannis Chryſoſtomi, Vno Spiritu ſancto, vterque conſcriptus, vniuſque, & eiuſdem traditionis : præter id, quòd ſancti Baſilij ſuperat, & plenior eſt verbis : diuus autem Chryſoſtomus, compendioſiùs, & conciſiùs loquitur. Ex his igitur ſacris libris, ad hanc vſque diem myſticum offerimus ſacrificium : ita ; vt magnę quidem quadrageſimę, ſacri Paſchatis, Dominicis diebus, & quibuſdam alijs, magni Baſilij Liturgiam legamus ; atque ex illa ſacrum oblationis myſterium perficimus : in alijs autem diebus, Diuum ſequamur Chryſoſtomum. Cùm igitur hæc, quę apud nos eſt Dei Eccleſia, princeps ſit aliarum Eccleſiarum ; in omnique cognitione, & gratia Dei familiam ducat, ac incontaminata quadam ſinceritate, glorietur ſplendore Apoſtolicarum & Patriarum traditionum, ac non ita pridem primas partes orthodoxę veritatis retulerit, ac

lerit, ac in caput ſit conſtituta; æquum eſt vniuerſam Chriſtianorum rempub. atque Eccleſiam, ſic, & non alio modo, diuina myſteria, ſacramque Liturgiam, ſanctè celebrare, vt & ipſa celebrat. Quòd ſi neceſſitas aliquo in loco poſtulet, vt vetuſta conſuetudine Liturgia peragatur: nimirum, vel ſecundum D. Iacobi inſtitutum, vel D. Marci fortaſſe, his, quę pietatis & compendij ſunt conſeruatis: in laudem Dei præpotentis, libera ab omni rerum mundi huius impedimentis, conſideratione & diſcretione adhibita; ſacra nobis peragenda eſt Liturgia. Ita vt primò & principaliter ſanctificationem, ex ea diuinorum donorum communione, conſequamur: vt in ipſam ſubſtantiam animę noſtrę, per ipſum corpus noſtrum tranſeat. Hoc enim ſignificans B. Paulus ait: *Qui adhærent, inquit, domino; vnus eſt ſpiritus*, vt pote, quòd in anima primò & præcipuè, hæc vnio, & coniunctio, conſiſtat. Ibi enim propriè homo, ibi ſanctificatio, quę vel ex virtutibus humano etiam ſtudio partis proficiſcitur, conſiſtit: inde etiam ipſum peccatum: ibi itidem ea curatione, quę ex donis promanat, homo curatur: corpori enim omnia ex anima adueniunt. Et quemadmodum à malis cogitationibus, quę ex corde exeunt, inquinatur; ita etiam inde eſt ei ſanctificatio, ſiue ea quę à virtute, ſiue quę à ſacramentis, ſed longè excellentiùs, longè meliùs, longè perfectius, prouenit. Duobus enim modis diuina hæc Hierurgia, & ſacrum hoc myſterium nos ſanctificat. Vno quidem modo ipſa mediatione, eò, quòd offeruntur dona, ſiue ipſo oblationis actu; eos, qui offerũt ſanctificant, & eos, pro quibus offerũtur, Deumq. illis propitium reddunt. Alio autem modo, ſacra ipſa participatione & communione; quia nobis verus cibus & potus, vt dicit Dominus, fiunt. Ex quibus quidem modis, primus ille communis eſt viuis atque defunctis, etenim pro vtriſque offertur ſacri-

O ij ficium.

Side notes:

εἰ δὲ ἀνάγκη τόπον γέ μοι καὶ τῷ χρονίῳ ἔθει ἢ καὶ ἱερουργεῖν μετὰ τοῦ νόμου Ἰακώβου ἢ τοῦ Μάρκου τυχὸν τά τῆς εὐσεβείας καὶ κεφαλαιώδη φυλακτέον.

1. Cor: 6.

Matth: 15.

Ioan: 6.

ficium. Secundus autem modus solis viuentibus proprius est, cùm mortui amplius, nec comedere nec bibere omnino possint. Quid igitur dicet aliquis? Propterea ne, nec sanctificantur hac sanctificatione, quę prouenit ex participatione, & deteriori sunt in hac parte conditione mortui, ipsis viuentibus? Minimè. Nam & his siquidem Christus se communicat, eo modo quo ipse nouit: qui item vt vobis clariùs innotescat, vt & cœtera alia multa ad hanc rem pertinentia; ex ipsa interpretatione sacrę Liturgię, & hoc & alia multa discere poteritis.

ANNOTATIONES.

Tertiodecimo loco docetis. etc. *Sumptum est hoc totum ferè Caput ex Nicolai Cabasilæ, viri imprimis pij, & longè doctissimi, libro, de diuino altaris sacrificio; ex quo eodem in locis quibusdam corrigi & illustrari potest.*

Sacram Hierurgiam. etc. *Non vno, nec eodem nomine, hoc loco Græci, vt & tota vetustas sacrificium altaris ornant, atque explicant. Nunc enim communissimo, eoq; vsitatissimo* λειτουργίαν *nomine vtuntur, quam Strabo* δημοσίαν ὑπηρεσίαν, *hoc est, publicum muneris ministerium, & functionem interpretatur: quomodo Isocrates dicere solebat: Magistratuum functiones* λειτουργίας. *non* ἐργασίας, *hoc est, ministeria; non quæstus faciendi, artes esse. In re sacra, primus hoc vocabulo vsus est Diuinus Lucas* ἐπλήσθησαν ἡμέραι τῆς λειτουργίας *completi sunt dies ministerij eius, hoc est, sacrificij, quod in vice sua obibat Zacharias. Et in Actis.* λειτουργούντων δὲ αὐτῶν τῷ κυρίῳ καὶ νηστευόντων, *quod Erasmus interpretatur, cùm illi sacrificauerunt Domino & ieiunarunt: quo deinceps vocabulo, omnes alij consequentes scriptores, in hoc mysterio sunt vsi. Nunc* ἱερουργίαν *hoc est sacram operationem vocant, quo nomine D. Ignacius Apostolicis temporibus proximus vti solet. Nunc* μυσταγωγίας, *quasi summi mysterij nomine vtuntur: quo nomine Gregorius NAzianzenus delectatur. Nunc* τελετῆς, *id est, summæ cerimoniæ, quomodo Sinesius* τελετὴν ἀπόρρητον. *hoc est, arcanum mysterium, hoc sacrum appellauit. Inde Lucianus eam ob caussam saluatorem nostrum cruci affixum esse dicit, quod nouam in Palestina* τελετὴν, *hoc est ritum & sacrificium constitu-*

constituerit. Hinc Christum τελεταρχὸν *primum tanti mysterij conditorem, magnus Dionysius appellare: ipsum autem sacrificium* τελετὴν τελετῶν, *quasi cerimoniam cerimoniarum, absolutissimumq́; ritum, & sacramentum nominare solet. Vocant item* προσφορὰν, *hoc est, oblationem: quo nomine, & si ipsa dona aliquando & munera, quæ vel ad conficiendum hoc sacrificium, vel ad ministrorum victum conferri solebant, appellantur, quæ propriè à veteribus* καρποφορία *dicebantur; sæpius tamen ipsam rem sacram designant, quomodo ipsum concilium Nicœnum vtitur:* Neq. inquit regula, neque consuetudo tradidit; vt hi qui offerendi sacrificium non habent potestatem; his, qui offerunt, corpus Christi, porrigant: *vbi verbo* προσφέρειν, *Patres illius concilij vtuntur. Sic ipsi Apostoli, Canone 3. & 7.* ἁγίαν προσφορὰν *appellare solent. Sic Ignacius: Non licet sine Episcopo, neque baptisare, neque* προσφέρειν *id est offerre. Vocant item hoc idem mysterium nunc quidem simpliciter* θυσίαν, *quomodo ipsi Apostoli Canone 3. quomodo Ignacius* οὐδὲ θυσίαν προσκομίζειν οὐδὲ δοχὴν ἐπιτελεῖν, *id est, neque sacrificium immolare, neque cœnam celebrare; sacrificium simul & communionem complexus, quod vtrumque Latini Missæ nomine appellare solent. Quomodo item & D. Lucas nomine* δοχῆς *vsus est. Nunc verò cum additione, quomodo Nazianzenus* ἀναίμακτον θυσίαν, *hoc est, incruentum sacrificium. Iustinus* προσφερομένην θυσίαν *id est, quod offertur, sacrificium appellat:* ἱερὸν *item,* καὶ φρικώδες μυστήριον, *quomodo sæpius Chrysostomus,* ἀγάπην, *id est, dilectionem, quomodo Tertullianus, & alij plurimi* σύναξιν, εὐχαριστίαν, *collectionem atque gratiarum actionem vt passim omnes appellant. Iustinianus* προσκομιδὴν *oblationem in nouellis nominat, sed & hæc hactenus.*

Illi siquidem Psalmi qui quasi. etc. *Frustratim hæc ex Cabasila proijciuntur, potius quam continuantur, proinde libet totum locum Cabasilæ apponere:* Quę autem post Psalmos, sacrarum literarum lectiones, & alia id quod sequitur. Nam etsi dicatur alius esse vsus lectionum & psalmodiarum; ea enim adsumpta esse, vt scilicet ad virtutem nos vngant, & vt Deum propitium reddant; nihil tamen prohibet, quò minus & hoc, & illud possint, & eadem, & fideles ad virtutem inducant, & Christi œconomiam & dispensationem in carne significent. Quemadmodum enim vestes, indumenti quidem vsum implent, & corpus tegunt: eò autem, quòd tales vel tales sunt, nonnunquam & artificium, & vi-

 tam, &

tam, & dignitatem eorum, qui induti sunt significant; ita etiam se habet in his. Quia enim diuinę scripturę, & verba diuinitùs inspirata, & hymnos Dei comprehendunt; & ad virtutem adhortantur, eos, qui legunt & canunt, sanctificant. Quia autem talia electa sunt, & ita sunt ordinata, & aliam habent potestatem, & sufficiunt ad significandam Christi peregrinationem, & eius institutionem. Neque enim ea solùm quę coluntur, & leguntur; sed ea etiam, quę in celebrando peraguntur, eodem modo se habent. Fit enim vnum quodque, præsentis vsus gratia: significat autem etiam aliquid ex operibus, vel actionibus, vel passionibus Christi.

Cur enim non statim in altari proponuntur. etcœt.

Duo sunt intra ἅγιον βῆμα id est, sanctum tabernaculum in orientali Ecclesia, Altaria: vnum maius in medio θυσιαστήριον, quod varijs nominibus appellant: Sacram mensam, Sancta sanctorum, Cathedram, Locum Dei, Requiem, Propiciatorium, magni sacrificij officinam, Christi monumentum, & eius gloriæ tabernaculum; totq; item vocabulis ab antiquissimis Patribus insignitur: ex quibus colligere licet, quàm magnificè illi senserunt de eo sacrificio, quod in hoc peragitur altari; longè secius, quàm nostri prophani isti rerum diuinarum inquinatores. Est & aliud minus altare, in quo Sacerdos sacra præparat; quod prothesis dicitur, quasi propositio, quòd panis consecrandus in eo primum ponitur.

Quia offerebantur quidem primo Deo sacrificia. *Integer locus & sententia Cabasilæ hæc est:* Initium autem ducamus ab eorum, quæ in propositione fiunt & dicuntur, contemplatione, & ipsa eorum allatione, donorumq. oblatione. Cur enim non statim ad altare ducuntur & sacrificantur; sed primum tanquam dona Deo dedicantur? Quia offerebantur quidem Deo sacrificia ab antiquis, ratione carentium animalium cœdes, & sanguis. Offerebantur autem etiam dona; quemadmodum vasa aurea, vel argentea. Corpus autem Christi etiam vtraque habere videtur. Etenim sacrificium quidem posterius exstitit; quando pro gloria patris est interfectus: dedicatus autem erat, & oblatus Deo, ab initio: & donum erat ipsi preciosum, & tanquam adsumptum; vt nostri generis primitię, & propter legem, quòd erat primogenitus. Ea de caussa, ea, quę nunc offeruntur, per quę corpus illud significatur, non statim ad altare ducuntur, & sacrificantur; sed

hoc qui-

hoc quidem fit postea: prius autem Deo dedicantur; & dona preciosa Deo, & fiunt, & vocantur. Ita fecit Christus. Quando enim panem, & vinum, manibus acceptum, ostendit Deo & patri; tanquam dona, ea Deo offerens, & dedicans, ostendit. Et vnde nam hoc constabit? Ex eo, quod Ecclesia hoc facit, & ea dona vocat. Non enim id faceret, nisi Christum hoc fecisse sciret. Audiuit enim ipsum iubentem: Hoc facite; & non dissimiliter eum est imitata.

Iussit enim ipse dominus, vt hæc in memoriam eius peragantur. etcœt. *Rem totam sic explicat Cabasila.* Sed quanam de caussa hæc iussit? & ad aliquid respiciens, hanc recordationem à nobis exegit? Ne ingrati & immemores essemus. Est enim benefactoribus ab ijs, qui beneficio affecti sunt, quædam gratię relatio; eorum meminisse, & eorum, per quę beneficio affecti sunt. Huius autem conseruandę memorię, homines multas rationes excogitarunt; sepulchra, statuas, columnas, dies festos & celebres, certamina; quorum omnium vnum est institutum, non sinere, vt viri præclari & præstanti virtute, obliuioni mandentur. Tale est etiam, quod dicit seruator: Alij quidem alia, obliuionis quærunt remedia; vt recordentur eorum, qui ipsos beneficio affecerunt; vos autem in meam recordationē hoc facite: & quemadmodum ciuitates fortium virorum, per quos victoriam assecutę sunt, vel qui eis salutem attulerunt, aut res earum rectè gesserunt, columnis inscribunt; ita etiam in his donis, nos mortem Domini adscribimus, in qua, vniuersa sita fuit, aduersus malignum, victoria. Et per statuas quidem, ciuitates solum habent figuram corporis benefactorum: nos autem ab hac oblatione non habemus figuram corporis; sed ipsum corpus eius, qui se gessit fortissimè. Hoc ipsum etiam antiquis constituit, vt in figura facerent, id, quod nunc est in rerum veritate. Id enim erat Pascha, & agni occisio. In memoriam reuocat cœdis illius ouis & sanguinis; qui seruauit Hebræis in Aegypto primogenita. Et hæc quidem est ratio recordationis.

Sed & Christi ipsius veri capitis. etc. *Tractat hæc in hunc modum Cabasila.* Significatur autem Ecclesia in mysterijs, non tanquam in signis, sed tanquam in corde membra, & in arboris radice ramus; & sicut dixit Dominus, tanquam in vite palmites. Non enim est hic solùm nominis communio, vel analogię similitudo; sed res eadem. Etenim corpus Christi & sanguis, mysteria, sed

ria, sed Ecclesię hæc sunt cibus, & verus potus: & eorum particeps effecta, non ea mutat in corpus humanum, veluti aliquem alium cibum; sed ipsa in illa mutatur, vincentibus ijs, quę sunt præstantiora. Nam etiam ferrum cum igne habens consuetudinem, fit ignis; non autem dat igni, vt fit ferrum: & quemadmodum ferrum inflammatum, non ferrum, sed ignem apertè videmus, ferri proprietatibus omnino ab igne deletis; ita etiam Christi Ecclesiam, si quis videre potuerit, eo ipso, quod ei vnita est, & est eius carnis particeps; nihil aliud videbit, quàm ipsum corpus Domini. Propter hanc rationem: Vos estis corpus Christi, inquit Paulus, & membra ex parte. Non enim Christi in nos curam & prouidentiam, instructionemque & admonitionem, & nostram in eum subiectionem significare volens, illum quidem caput, nos autem membra appellauit, sicut & nos cognatorum vel amicorum membra vocamus, hyperbole vtentes; sed illud ipsum significans, quod dicebat, fideles scilicet iam per hunc sanguinem viuentes in Christo vitam, & verè ab illo capite dependentes, & hoc corpore indutos. Propterea non est à ratione alienum, hic Ecclesiam per mysteria significari.

Sicque ipsa oblatio perficitur inuisibile sacrificium. etcœt. *Clarius hæc idem Cabasila in hunc modum tractat:* De ipso autem sacrificio, operępretium est illud quærere. Quia enim non figura sacrificij, neque sanguinis imago; sed verè est mactatio & sacrificium. Quæramus, quid est, quod sacrificatur: panis, an corpus domini: videlicet, quando dona sacrificantur, prius, quàm sunt sanctificata, an postea? Et si panis quidem est, quod sacrificatur; primum quidem quodnam fuerit panis sacrificium. Deinde, non est hoc nobis mysterium, videre panem mactatum; sed agnum Dei, qui sua morte tollit peccata mundi. Sin autem ipsum Dominicum corpus sacrificatur; hoc certè ne fieri quidem potest. Non enim amplius occidi vel percuti potest; cùm iam ab interitu, & corruptione alienum & immortale effectum sit. Quod si fieri posset, vt adhuc aliquid tale pateretur; oportet esse & qui crucifigerent, & omnia alia conuenire, quę illud sacrificium effecerunt: siquidem non figura mactationis, sed vera mactatio esse ponitur. Deinde, quomodo Christus semel est mortuus & suscitatus, non amplius moritur: & semel passus est in consummatione seculi: & semel dicitur oblatus, vt multorum peccata auferret? Si enim in vnaquaque mysterij celebratione ipse sacrificatur; quotidie

quotidie moritur. Quid ad hæc ergo dicendum est? Sacrificium, neque antequam panis sanctificetur, neq. postquam est sanctificatus, peragitur; sed eo ipso tempore, quo sanctificatur. Sic enim necesse est omnia, quę de eo creduntur, conseruari, & nihil omnino excidere. Quænam autem ea sunt? Sacrificium hoc, non esse imaginem, & figuram sacrificij; sed verum sacrificium: non esse panem, id, quod sacrificatur; sed ipsum Christi corpus: & præterea vnum esse agni sacrificium, & quod semel factum est. Et primum videamus, an non figura, sed re ipsa sacrificium sit mysterij celebratio. Quòd enim est ouis sacrificium, quę ab eo, quod non est omnino occisum, in occisum fit mutatio; hoc etiam hic fit: panis enim, qui est insacrificatus, mutatur tunc in id, quod est sacrificatum. Mutatur enim à pane non mactato, in ipsum corpus Christi, quod verè mactatum est. Vnde, quemadmodum in oue mutatio, verè sacrificium operatur: ita iam hîc propter hanc mutationem, id, quod peragitur, verum est sacrificium. Mutatur enim non in figuram; sed in rem mactationis, in ipsum corpus Christi, quod sacrificatum est. Sed, si panis quidem manens fuisset sacrificatus; panis esset, qui mactationem suscepit: & fuisset mactatio tunc panis sacrificium. Quoniam autem vtraq. mutata sunt; & in sacrificatum, & panis: & factus est pro insacrificato quidem sacrificatus, pro pane autem corpus Christi; propterea mactatio illa, non in pane, se tanquam in subiecto considerata, corpore Christi; non panis, sed agni Dei sacrificium, & est, & dicitur. Clarum est autem, quod his positis, nihil necesse est, multas fieri oblationes corporis Domini. Quia enim fit hoc sacrificium, agno non tunc occiso, sed pane mutato in agnum occisum; clarum est, quòd fit quidem mutatio, sed non tunc fit occisio: & sic id, quod mutatur quidem, multa, & mutatio sæpè: id autem, in quod mutatur; nihil prohibet vnum & idem esse, sicut vnum corpus, ita etiam occisionem corporis vnam. Et hæc quidem de his.

Princeps sit aliarum Ecclesiarum. etc. *Qui fuerunt ab antiquo principes Apostolorum, & quasi columnæ, quæ item princeps Ecclesiæ; ex Paulo, Actisque Apostolorum, clarum est. Clarum item ex Concilij Nicœni, quod isti se in omnibus sequi dicunt, Canone 6. & 7. & 39. in cuius Synodi patrum Catalogo, & subscriptionibus, ne nomen quidem Byzantini Episcopi reperitur. Clara item sunt Cō-*

stantinopolitanorum Patriarcharum ad Damasum, Leonem 1. Gregorium item 1. & cæteros Pontifices istius primatus caussa, ne quidquam facta postulata. Clara illorum verè Apostolica responsa. Verùm noua nobilitas semper in recensendis titulis, & stemmatibus, multum est odiosa; quantoq; minus illis abundat, tanto illa magis iactat, & ostentat. Illudq; maximè in Græcis nunc apparet ambitionis tale vicium esse, quòd vltimum sapientem deserat: nam ad illos olim iam omnia planè deseruerunt: fastus tamen quidam, & ambitio, in illis adhuc apparet. Non habere autem illos vllam legitimam caussam, cur sibi hunc vendicent primatum; vel Canon, quem pro ea ambitione in Constantinopolitano Concilio ipsi tulerunt, abundè indicat, qui talis est: Constantinopolitanę ciuitatis, Episcopum habere oportet primatus honorem post Romanum Episcopum, propterea, quòd sit noua Roma. *Si ergo ideò primatum obtinere debet, quia noua Roma est; cur igitur veteri se anteferunt? Verùm nos hac de re non plura dicemus; sed potiùs Patriarcham Patriarchæ opponemus, totumq. tractatum Gennadij Scholarij Patriarchæ Constantinopolitani de isto principatu, quo maiorem fidem res habeat, vt & istorum & aliorum oculi confodiantur, huic loco apponemus.*

GENNADII SCHOLARII PATRIARCHĘ Constantinopolitani defensio de Primatu Papę.

SECTIO 1. *Ecce nunc quintum & vltimum decreti caput, accedit, vt suam responsionem accipiat, quemadmodum & præcedentia. Ergo quia laborem explicandi, quæ mihi de quatuor primis capitibus viderentur, non defugi, nequaquam decet hoc aut silentio inuoluere, aut debita responsione fraudare. Æquum est igitur omni adhibito studio, & de hoc capite quæ dici possunt afferre, ne & ipsum debita sibi careat portione; immò & aliis adiungatur sacrorum patrum, & doctorum, diuinis & theologicis testimoniis communitum, vt cumulate, quod polliciti sumus, præstemus. Quidnam verò hoc est; Ecclesiæ caput, Papæ primatus, quemadmodum sacræ Synodi decretum apertè clamat.* Præterea decernimus Apostolicam sedem & Romanum Pontificem in vniuersum orbem primatum obtinere, eundemque esse beati Petri principis Apostolorum successorem, & ipsius Christi in terris vicarium patrem, & magi-

& magiſtrum omnium Chriſtianorum. *Hoc profectò, neſcio quomodo quis inficiari poſſit ; cùm apertiſſimè Chriſtus , & omnes doctores, manifeſtius quàm ſi vel tonitruum perſonaret,hoc ipſum vociferentur. Chriſtus ergo ante ſuæ paſsionis tempus, ad Philippi Cæſaream pergens, interrogauit diſcipulos ſuos dicens :* Quem me dicunt homines eſſe filium hominis ? *animaduerte exquiſitum theologici ſermonis ſenſum : nam quando de communibus hominum ſententijs percontatur, Apoſtoli occupant reſponſionē dicentes per ſingulos :* Quidam Ioannem Baptiſtam, alij dicunt Heliam,alij Hieremiam, alij vnum ex Prophetis. *Quando verò de illorum ſententia explicanda interrogat ; et quam exiſtimationem de eo haberent,cum diceret :* Vos autem quem me eſſe dicitis ? *tunc nemo Apoſtolorum locutus eſt, quia ipſi aliorum præſides erant ; Petrus autem ijs, & toti orbi terrarum præſidebat : & ij quidem tanquam præſides aliorum, aliorum ſententiam explicabant. At cùm Petrus Apoſtolorum præſes eſſet , pro illis affert reſponſionem ; illi enim primatum , velut eiuſdem ſcholæ ſocij , detulerunt : vnde & audacter Chriſto reſpondet : Magiſter interrogas,quem te dicimus eſſe ?* tu es Chriſtus filius Dei viui. *Conſidera magnificam Petri confeſsionem, ideo & ſaluator ad eum :* Beatus es Simon Bariona : quia caro & ſanguis non reuelauit tibi,non humana ſapientia hoc te docuit, neque ab hominibus didiciſti ; ſed Pater meus, qui in cœlis eſt , hanc tibi admirabilem theologiam reuelauit , pater igitur meus te docuit. Ego autem tibi dico, quod tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, & portę inferi non præualebunt aduerſus eam. *Neque hic ſubſtitit, immo progrediens dicit :* & dabo tibi claues regni cœlorum : & quæcunque ligaueris ſuper terram, erunt ligata & in cœlis ; & quæcunq. ſolueris ſuper terram, erunt ſoluta & in cœlis. *Quis ergo ſe Chriſtianum profeſſus hæc abnegabit ? niſi fortè Chriſtianiſmum exuere velit.* Matth: 16.

Sed quid huic obijciunt: qui id oppugnant ? ad omnes hoc dixit Chriſtus, vbi dicit : Accipite Spiritum ſanctum , quorum remiſeritis peccata, remittentur eis ; & quorum retinueritis, retenta ſunt. *Et alibi.* Ecce dedi vobis poteſtatem calcandi ſupra ſerpentes & ſcorpiones, & ſuper omnem virtutem inimici. *Et rurſus :* Euntes in mundum vniuerſum prædicate Euangelium omni creaturę. *Et alibi :* Quæcunque ligaueritis ſuper terram, erunt Sectio 2. Ioann: 20. Luc: 10. Mar: 16. Matth: 16.

ligata & in cœlo: & quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in cœlis. *Hæc & nos confitemur, dicimusq́;, quod in commune hos constituit magistros orbis terrarum, & omnibus gratiam tribuit peccata dimittendi; quoniam vsque ad orbis terminos ipsos destinauit. Necesse enim erat eos habere potestatem baptisandi, docendi, prædicandi, & omnibus gentibus dicendi, quæ opus esset. Cæterum erat vtile, vel potiùs necessarium, hos caput habere; vt inter eos esset ordo, & caput: ne sine capite aberrarent; vnde confusio magis oriretur, quàm vnio: ex quo dissolutio & ordinis perturbatio esset consecuta: quia vbi non est ordo, ibi dissolutio; nam ordinis perturbatio dissolutionis principium. Gregorius cognomento theologus, id confirmat: nam mundanos principatus videmus perturbari, discindi, atque aboleri, quando inter se iuncti non sunt: quoniam si duo de primatu regna decertent; vtrumq; extinguitur: hoc & saluator dixit:* Omne, inquit, regnum in seipsum diuisum, desolabitur, *igitur in commune ad omnes hoc Christus dixit; (nemo negabit hoc:) sed seorsum Petro:* Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, *& reliqua, ne oriretur inter eos diuisio, vt diximus, ac perturbatio. Si ergo ea vera sunt, quod mundanæ potestates, quando disiunctæ sunt, intereunt, & dilabuntur; quomodo Christus debuit Ecclesiam suam omittere sine capite? vt confusio sequeretur, & ex confusione destrueretur. Sed vti supra omnem ordinem positus: & vti existens is, qui ordinem constituit, voluit & ordine suam societatem, videlicet Ecclesiasticam, contineri: & vt ipse in terris erat caput, Dominus, & magister discipulorum, & pater, & pastor; sic cùm decreuisset ad paternum thronum ascendere, Petrum præfectum ipsis constituit patrem, & magistrum: & vt vno verbo dicam, suum vicarium ac successorem. Ostendit autem, & alibi ante suam passionem, se principatum, primatum, & Petro tradidisse, vbi dicit:* Petre, sæpius expetiuit sathanas vos, vt cribraret sicut triticum; ego autem rogaui pro te, vt non deficiat fides tua: & tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos. *Audis hoc, ego rogaui pro te, & illud: Tu aliquando conuersus confirma fratres tuos? quid tibi videtur, scilicet confirmare fratres? nisi eum esse illorum principem, et eos confirmare. Et alibi idem ostendit dicens:* Simon vade ad mare, & mitte hamum, & eum piscem, qui primus ascenderit, tolle; & aperiens os eius, inuenies staterem, illum sumens da pro me, & te: *ex eo cognouerunt discipuli,*

Luc: 11. *Luc: 22.* *Matth: 16.*

Petrum

Petrum ipsis principem præfecisse. Hæc Christus ipse, antequam pateretur, enunciauit, vt dictum est. Post resurrectionem autem (vt Ioanni tonitrui filio videtur, qui scripsit Euangelium) Petrus intuens in iucundissimum Domini vultum, inquit: Domine, quid placet tibi, vt ego faciam? *Iesus interrogauit hunc ter,* Petre amas me, *& in vnaquaque interrogatione, pastorem illis designauit, dicens:* pasce oues meas: pasce agnos meos. *Qui terna interrogatione contristatus, ait vbertim flens,* Domine tu scis omnia: tu scis quia amo te. *cuius dominus triplici interrogatione, voluit triplici abnegationi mederi. Postea terræ constituit ipsum pastorem, et magistrum: idq; multis ostendemus rationibus & testibus; præcipuè verò Ioannes Damasci oculus, in vita Barlaam, & Ioasaph, Indorum, testatur ita dicens:* Aufugit hostis diabolus, ob Petri pœnitentiam, pudore suffusus: at ille rursus princeps electus erat, veluti terrę magister. *Id & sapiens Leo imperator in exapostilarijs dicit:* Partim quidem post diuinam resurrectionem, ter, Petre amas me, interrogans Dominus, suarum ouium constituit pastorem: partim verò Simoni oueis tradidit ad pascendum; vt charitatem mutuam rependeret, requirens ab eo curam pascendi: & ideo dixit: Petre si amas me, pasce agnos meos. Petrus verò intelligens, quod magnum est primatus, & multę virtutis egens; vidensque Ioannem, quem valde Christus diligebat, qui sequebatur, ait: Hic autem quid? quasi verò dicens, me domine & magister designas caput discipulorum; hunc autem à te dilectum, quid iubes esse? qui & petijt ab eo sedere à dextris suis; & antequam peteret, curauit à matre id fieri, vt vel à dextris, vel à sinistris collocaret ipsum, in gloria saluatoris. *Ex quibus apertè colligitur hic cathedræ primatus. Quòd si de cœlesti cathedra, doctores hoc intellexerunt; tamen & hoc pacto possumus interpretari. Sed ne cui occasio præberetur exponendi, quod de omnibus dixit discipulis; quæcunque solueritis & quæcunque ligaueritis: respondet Dominus, velut eum increpans:* Petre sicœum volo manere, donec rursus veniam, quid ad te? tu sequere me. *Nam sequere, nihil aliud ostendit; nisi sequere me, hoc baculo pastorali: ac veluti quando ego vobiscum eram, custodiebam vos, cum pater essem vester, caput, & magister; sic & tu sis pro me, & sequere me, in hoc principatu, docens, & confirmans fratres tuos. te enim in terra esse volo pro me. Ideoq; manet vsque ad hanc diem, & manebit Petrus Christum*

Ioan: 21.

Marc. cap. 3.

Ioan: 21.

Matth: 20.

stum sequendo, per successores suos, vt in orationis progressu declarabitur. Ex his saluator suam mentem ostendit, vt dictum est, antequam pateretur, & post resurrectionem.

SECTIO. 3. *Cæterum sancti patres, & acta œcumenicorum conciliorum, manifestissimè idem comprobant. Quid igitur iurè aduersus hæc potestis afferre? nisi fortè id, quod à multis audio prædicari; quod hi vitam Petri non viuunt: nam ille pauper; hi verò sunt diuites: & aliud vitæ genus nunc Papa ducit; quàm Petrus: quomodo est ergo successor eius? Duo animaduerto hîc reprehendi, quæ omitti non possunt. Primum quod ille pauper erat, hic diues. Secundum, aliud genus vitæ viuebat ille, aliud hic. Ad primum quidem illis sic respondendum est: scilicet, quod opes, & ea, quæ possidet, non ipse sibi comparauit, neque per vim ab aliquo extorsit; sed ante multas ætates & annos; non tantum ante schisma, & diuisionem Ecclesiarum, sed paullò post Christi assumptionem in cœlum, & ante sanctam magnam et primam synodum, magnus Constantinus Imperator inuictus, Siluestro, sanctissimo, summoq; pontifici, largitus est: quemadmodum in edicto continetur, & in sacris Canonum libris inuenitur. At & nos id ad verbum apponemus, ne aliud videamur afferre, quàm propria eius verba sonant.*

Decretum inuicti Imperatoris, & Magni Constantini, ad sanctissimum Siluestrum, Romanum Papam.

Æquum esse iudicauimus, vnà cum omnibus satrapis nostris, & vniuerso senatu, optimatibus, & cuncto populo imperio Romanæ gloriæ subiacenti; vt sicut sanctus Petrus, vicarius ex persona filij Dei, est constitutus in terris; ita & Episcopi successores principis Apostolorum, ampliorem principatus potestatem, quàm regnum gloriæ nostræ habet, obtineant. Hoc & à nobis, & a nostro concessum est imperio. Et volumus ipsum principem Apostolorum, & successores ipsius, ex eius persona, primos apud Deum esse patres & defensores. Et sicut nostra Imperialis potestas in terris colitur & honoratur; ita eius sanctam Romanam Ecclesiam, veneranter honorari decernimus: & amplius, quàm nostrum imperium, terrenumq; thronum, sedem sacratissimam beati Petri, gloriosè exaltari. Sancimus etiam, vt principatum teneat, tam super quatuor sedes, Alexandrinam, Antiochenam, Hierosolymitanam, Constantinopolitanam; quàm etiam super omnes in vniuerso orbe terrarum ecclesias Dei. Et pontifex, qui per tempora ipsius sanctæ Romanæ Ecclesiæ exstiterit, celsior, & princeps cunctis sacerdotibus totius mundi exsistat: & eius iudi-

ius iudicio, quæ ad cultum Dei, vel fidem Christianorum, vel stabilitatem procuranda fuerint, disponantur. Æquum est enim, vt ibi diuina lex obtineat apicem & primatum; vbi sanctus legislator Christus Iesus saluator noster, misso beato Petro, iussit cathedram tenere: & vbi crucis patibulum passus est, & beatæ mortis calicem bibit; vestigijs inhærendo, sui nostrique magistri: & ibi gentes capita inclinare, propter confessionem nominis Christi; vbi eorum magister beatus Paulus protensa ceruice, propter Christum, coronam martyrij suscepit: & vt vsque ad mundi consummationem ibi quærant magistrum; vbi sanctorum suorum reliquiæ conquiescunt: & ibi proni, & in terram procidentes, cœlestis regis Dei, & saluatoris nostri Iesu Christi ministerijs inseruiamus; vbi seruiuimus illi superbo regi. Tradimus igitur ipsis sanctis Apostolis, beatis Petro, & Paulo, & post hos beato Siluestro, & omnibus successoribus eius, qui vsque ad consummationem mundi ascensuri sunt ad sedem beati Petri, ab hoc die, palatium imperij nostri Lateranense; quod omnibus mundi palatijs præfertur, & supereminet: deinde diadema siue coronam capitis nostri, simulque & lorum, nec non & superhumerale, quod imperiale assolet circundare collum; verum etiam chlamydem purpuream, atque tunicam coccineam, & omnia Imperialia indumenta, seu etiam dignitatem imperialem præsidentium equitum: conferentes ei etiam imperialia sceptra, simulq; cuncta signa, & banda, & reliqua ornamenta imperialis culminis, & gloriam potestatis nostræ. Viris etiam diuersi ordinis, reuerendiss. Clericis sanctæ Romanæ Ecclesiæ seruientibus, illud culmen singularis potentiæ, & præcellentiæ, habere sancimus; cuius amplissimus noster senatus videtur gloria adornari, id est, patricios, & consules effici; nec non & cæteris dignitatibus imperialibus eos promulgamus decorari. Et sicut imperialis est decorata militia; ita clerum sanctæ Romanæ Ecclesiæ, adornari decernimus. Et quemadmodum imperialis potentia, diuersis officijs cubiculariorum, nec non & hostiariorum, atque omnium excubitorum; ita & sanctam Romanam Ecclesiam decorari volumus. Et vt amplissimè pontificale decus præfulgeat, decernimus; vt clerici eiusdem Romanæ Ecclesiæ linteaminibus, id est, candidissimo colore decoratos equos equitent: & sicut noster senatus calceamentis vtitur, siue sandalijs, albo ex linteamine; ita & cœlestia sicut terrena, ad laudem Dei decorentur. Præ omnibus autem licentiam tribuimus, & concedimus beato Siluestro, Episcopo

Papæ Ro-

Papæ Romanæ vrbis, & successoribus eius, beatis Episcopis, ad honorem & gloriam Dei, & saluatoris nostri Iesu Christi, & magnæ Apostolicæ Ecclesiæ: vt si quis senator proprio consilio clericare voluerit, & in religiosorum numero clericorum connumerari, in magna & Apostolica Ecclesia; nullus ex omnibus præsumat impedire. Præterea decernimus, vt ipse religiosissimus pater Siluester magnus Episcopus, & eius successores omnes Episcopi, ferant diadema, siue coronam, quam ex capite nostro ipsi tradidimus ex auro purissimo, & preciosis margaritis, vt ipsi ad ornatum capitis vtantur ad laudem Dei, & honorem sanctorum Apostolorum. Ipse verò beatus Papa Siluester, sub corona, siue papalithria, quam habebat, ad gloriam Dei & sancti Petri, noluit ferre coronam ex auro & margaritis; & ideo quia ipse noluit ex auro coronam, nos splendidiss. lorum, quod significat sanctam resurrectionem, capiti sancto eius, nostris manibus imposuimus: & tenentes frænum equi ipsius, pro reuerentia beati Petri, stratoris officium illi exhibuimus: statuentes eodem loro, omnes eius successores singulariter vti in processionibus, ad imitationem imperij nostri. Vnde, vt pontificalis apex non vilescat, sed magis quàm terreni imperij dignitas, gloria, & potentia decoretur; ecce tam palatium nostrum, vt prædiximus, quàm Romanam vrbem, & omnes Italiæ, siue occidentalium regionum prouincias, loca, ciuitates, castra, beatissimo pontifici & patri nostro, & vniuersali Papæ Siluestro, tradidimus, atque reliquimus ipsi, & successoribus eius potestatem, & robur firmum imperialis iussionis. Et per hoc diuinum iussum, & pragmaticum constitutum, sanctis patribus Romanæ Ecclesiæ, in perpetuum decernimus permanenda. Vnde congruum perspeximus, nostrum imperium, & regni potestatem, ad orientales transferri regiones; & in Byzantiæ prouintiæ optimo loco, nomini nostro ciuitatem ædificari, & nostrum illic imperium constitui: quoniam vbi principatus sacerdotum, & Christianæ religionis caput, ab imperatore cœlesti constitutum est; iustum non est, vt illic imperator terrenus habeat potestatem. Huius verò imperialis decreti paginam, proprijs manibus roborantes, super venerandas reliquias sancti Apostoli, & principis Petri posuimus; & ibi iuruuimus, hæc omnia inconcussa seruare, & successores nostros Imperatores, in archiuijs nostris hæc custodire, tradidimus patri nostro, sancto, & vniuersali Episcopo, & Papæ, & per eum omnibus successoribus eius Episcopis, domino & saluatore nostro Iesu Christo annuentes, iu-

te; iubemus omnia, quæ supra scripta sunt, firmiter in secula obseruari.

Vides, quo pacto inuictus imperator, magnus dico Constantinus is fuit, qui elargitus est, quæ nunc ab Ecclesia possidentur: quod'q; neque per vim accepit, neque alicui extorsit; & quòd cuncta ad honorem & gloriam cœlestis regis terrenus consecrauit; quod'q; omni reuerentia & pietate adhibita liberalissimè Ecclesiæ donauit. Ea accepit Siluester duas potissimum ob caussas: vnam quidem propter fidei feruorem, & imperatoris propositum, ne eius animi pietatem scandalizaret, si munus reiecisset: alteram, vt Ecclesiæ reuerentiam apud omnes excitaret, quæ egestate premebatur, & persecutionem patiebatur, & contemnebatur, ab impijs tyrannis & imperatoribus, qui Constantinum præcesserant. Adhæc, vt terrena potestate frueretur; quoniam complures habebat aduersarios, & tunc, & in præsentia habet spirituales et mundanos. Qui mentem habet, intelligat: nam in egestate constituta, denuo fuisset exagitata, vt sub Constantino euenit; & sæuior consecuta esset persecutio, quàm tunc sub quibusdam, qui palam quidem Christianismũ profitebantur, clam verò Græcam religionem amplectebantur: negantes penitus Christi in carne præsentiam, sæpiusq; tentantes eam imminuere, et ad nihilum redigere. Tertiam quoq; responsionem meritò adiungemus: quòd primi admirabiles summi pontifices, multò antè prouiderunt, & omnium primus beatus Siluester; scilicet, quod in extremis diebus, apud homines fides im̃inuenda foret, nec eundem feruorem & reuerentiam habitura, quam iam inde à principio obtinebat inops et egens Christi Ecclesia: quod'q; habentes præualituri forent, non habentes autem pro nihilo futuros: propterea decreuerunt, vt aliquid haberet ad sumptus faciendos Ecclesia, ne ab vllo contemneretur. Quicunque enim Romanam Ecclesiam conspexerint, vt ipse conspexi, qualem'q; reuerentiam terræ reges & principes eò se conferentes ipsi exhibent; ij profectò mecum testabuntur, me vera dicere: nam si inops esset; in nullo prorsus honore haberetur apud eos, qui inani gloria tantũ promouentur, & per vim coli volunt. Quid ergo? ideo non est Ecclesia? & hac de caussa non debemus obedientiam, & honorem ei præstare, quòd opulenta est, & potestatem magnam habet? absit tanta absurditas: nam & Christum met insimulabimus, qui mendicus natus est, & mendicitatem exercuit, & inopiam prædicauit: postea docuit se SECTio 4.

Matth 28: *uit se esse terræ regem sempiternum. Et rursus, data est mihi omnis*
Matth: 13: *potestas in cœlo & in terra. Et iterum, quando veniet filius hominis in potestate sua: num dices hæc vera non esse? minimè, profectò minimè. Itaque Ecclesiæ contigit, vt sponso eius Christo, scilicet inopem esse genitam ex infructuosa Iudæorum synagoga; paulatim verò effectam diuitem, ex aqua videlicet & spiritu; nunc autem opulentam, magnamq́; potentiam consecutam. Ad secundum, quòd summi pontifices in præsentia, Petri vitam non viuunt, respondendum: quamquam asperum alicui dictu videbitur, si præsidem, fratres, Romanæ sedis incusatis; cur non & incusatis orientis pontifices, qui veterum pontificum & Apostolorum vitam non viuunt? hoc est, Alexandrinum, qui non viuit sicuti Marcus: Antiochenum, sicut Ignacius, cognomine Deifer: Hierosolymitanum, sicut Iacobus, qui fuit Domini frater: Constantinopolitanum, sicut Andreas protocletus: sed Romanum tantum reprehendere vultis? Quanam id de caussa? quia Latinus et barbam radit, atque quarta feria & parasceue oleum ac pisces comedit. Hæc igitur sunt, quæ carpere scitis: auaritiam, ebrietatem, inscitiam, nescitis carpere. Si peccatores, vt vos arbitramini, sunt Romani pontifices; quid ad vos? non nostrum est disquirere, & damnare nostros principes, propheta apertè clamante: Principi populi tui non maledices, sed nec insurgere aduersus pastorem ouibus licet: audimus enim dicentem Dominum:* Super cathedram Moysis, sederunt scribę & pharisæi: omnia quæcunque dixerint vobis facere, facite: secundum verò opera eorum nolite facere. *quoniam poterant & illi Domino respondere; non tenemur pontificibus obedire, quamuis in Mosis cathedra sedeant, quia sunt peccatores: at id non dixerunt: sciebant enim, quòd in cathedra Mosis sedêre; ostendit eos potestatem Mosis habere, quanquam essent peccatores, & Mosis vitam non viuerent, quòd prophetæ & sancti non erant, sicuti Moyses. Ita & hi beati Petri sedem regunt, potestatemq́; illius habent: ac veluti principatum gerentes, & domini, iubent; nos verò subijcimur. Sin autem vitam Petri non viuunt; in villicationis die, rationem verbo reddent: at nos pro illis non reddemus: quod enim eis nos debemus, agimus: & obedientiam pro virili exhibemus: beatum Gregorium audite dicentem:* Oues, pastores nolite pascere, neque vltra fines vestros insurgere: satis est vobis si bene pascamini.

Sed vt

Sed vt penitus os vobis obstruam, ostendere vobis ex testimonio sanctorum doctorum Ecclesiæ incipiamus: quòd Romana Ecclesia alias antecellat, & monarchiam obtineat, tanquam inter cæteras potior, atque excelsior: inquit Anacletus: Sacrosancta Romana, & Apostolica Ecclesia, non ab Apostolis, sed ab ipso domino & saluatore nostro, primatum obtinuit, sicut beato Petro Apostolo dixit: Tu es Petrus, & super hanc petram, ædificabo Ecclesiam meam, quam beatissimi Apostoli, Petrus, & Paulus, suo martyrio consecrarunt. *D. Marcellus ita scribit:* Rogamus vos, vt non aliud doceatis & sentiatis; quam quod à beato Petro, & reliquis Apostolis, & patribus accepistis: ipse enim est caput totius Ecclesię; cui ait Dominus: tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam: eius enim sedes, primitùs apud vos fuit: quæ postea iubente Domino Romam translata est; cui adminiculante gratia diuina hodierna præsidemus die. *Item Leo Papa ait:* Cum beatissimus Petrus Apostolus à Domino acceperit principatum, & Romana Ecclesia in eius remaneat institutis; nefas est credere, quòd sanctus Episcopus, discipulus illius, Marcum, qui Alexandrinam primus gubernauit Ecclesiam, aliis regulis & traditionibus sua decreta firmauerit: cùm sine dubio de eodem fonte gratię, vnus spiritus discipuli fuerit & magistri: nec aliud ordinatus tradere potuit, quàm quod ab ordinatore suscepit. *Præterea, hoc decreto Constantini confirmatur, quod in Canonicis constitutionibus legitur, in quo præter alia multa & hoc habetur:* Decernentes sancimus, vt sacrosancta Romana Ecclesia principatum teneat, tàm super quatuor sedes Alexandrinam, Antiochenam, Hierosolymitanam, Constantinopolitanam; quàm etiam super omnes in vniuerso orbe terrarum Ecclesias Dei: *ex quo colligere possumus, eum Romanam Ecclesiam veluti principem omnibus præponere; cui non solùm Antiochiæ Ecclesia, verùm etiam Constantinopolitana, & reliquæ, commendantur. Gregorius Dialogus ita dicit:* Constantinopolitana Ecclesia sedi Apostolicę subiecta est. *Item ex Synodo Constantinopolitana:* Constantinopolitanę, inquit, ciuitatis Episcopum habere oportet primatus honorem, post Romanum Episcopum. *Ad hæc Anacletus dicit:* Romana sedes primatu, Dei gratia exornatur; quę à Domino, non ab alio eum cepit: & sicut cardine ostium regitur; sic huius Apostolicę sanctę sedis auctoritate omnes Ecclesię Domino di- SECTio 5.

ſponente reguntur. *Item Calliſtus dicit:* Non decet à capite membra diſcedere: ſed iuxta ſcripturę teſtimonium, omnia membra caput ſequantur: nulli verò dubium eſt, quod Apoſtolica ſedes, mater ſit omnium Eccleſiarum; à cuius regulis, nullatenus nos conuenit deuiare. *Item Gregorius apertè dicit:* Nulli fas eſt, vel velle, vel poſſe tranſgredi Apoſtolicę ſedis præcepta, nec noſtrę diſpoſitionis myniſterium. Sit ergo ruinę ſuę dolore proſtratus, quiſquis Apoſtolicis voluerit contraire decretis, nec locum deinceps inter ſacerdotes habeat; ſed exors fiat à ſancto myſterio. *Item Cyprianus ſanctiſſimus dicit:* Quicunque Petri cathedram, in qua Eccleſia fundatur, dereliquerit; in ea vlterius eſſe non audeat. *Item Nicolaus ſummus Pontifex ita ſcribit:* Romanam Eccleſiam ſolus Chriſtus fundauit, & ſupra petram fidei mox naſcentis erexit; qui beato Petro, æternę vitę clauigero, terreni ſimul & cœleſtis imperij iura commiſit. Non ergo quælibet terrena ſapientia; ſed illud verbum, quo conſtitutum eſt cœlum & terra, per quod denique omnia condita ſunt elementa, Romanam fundauit Eccleſiam. Illius certè priuilegio fungitur, cuius auctoritate fulcitur. Vnde non dubium eſt, quia quiſquis cuilibet Eccleſię ius ſuum detrahit, iniuſtitiam facit: qui autem Romanę Eccleſię priuilegium ab ipſo ſummo omnium Eccleſiarum capite traditum, auferre conatur; hic procul dubio in hæreſim labitur: & cum ille vocetur iniuſtus, hic eſt dicendus hæreticus; fidem quippe violat, qui aduerſus eam agit, quę eſt mater fidei. *Item Pelagius addit:* Turpiſſimum eſſe ſchiſma, quodque homines eodem modo, ab alienigenis poteſtatibus conterentur, & canonicę ſcripturę auctoritas, & antiquorum canonum veritas, docet. Qui igitur ab Eccleſiaſtica ſede ſcinditur; in ſchiſmate ipſum eſſe nemo ambigit: quodque aduerſus Romanam & œcumenicam Eccleſiam conatur menſam erigere: & vt ſchiſmaticum eſt Romanam Eccleſiam pro capite non habere; ſic & hæreticum iura eius auferre: apertum eſt enim, quòd quicunque ab vnitate fidei, vel ſocietate Petri Apoſtoli quolibet modo ſemetipſos ſeparauerint; tales nec vinculis peccatorum abſolui, nec ianuam poſſunt regni cœleſtis ingredi. *Et hæc quidem occidentales patres doctores ſine tergiuerſatione ſic vti vides, & apertè pronunciant. Secundum hos orientales doctores, in teſtes adducemus; eoſq; inter ſe conſentire manifeſtiſſimè comprobabimus.*

Et pri-

Et primus Damasci præclarũ lumen accedat: hic enim in oratione, in Domini transfigurationem, à se conscripta, cuius principium est. Eia festum diem celebremus, ô Deo cara societas, *post alia multa; sic de proposita quæstione disserit.* Vt homo quidem interrogationem proponit: vt verò Deus, latenter ostendit; qui proximè secuturus est: quem sua præcognitione prædestinauit dignum Ecclesię præsidem, hunc tanquam Deus inspirat, & per eum loquitur. Qualis autem est interrogatio? quem me dicitis esse? at Petrus ardenti incensus zelo, & sancto actus spiritu, respondit: Tu es Christus filius Dei viui. ô beatum os: ô labia felicissima. & paullò post; hæc est fides recta, & inconcussa; super quam, vt super petram, Ecclesia est firmata, ex qua dignè cognomen accepisti: hanc portæ inferi, hæreticorum ora, dæmonum machinamenta incursionibus vexabunt; at non præualebunt: armis oppugnabunt, at non vastabunt: tela infantium sunt, & erunt eorum vulnera: languescent illorum linguę, & in ipsos conuertentur: sibi ipsi perniciem struit, qui se opponit veritati: hanc ipse suo redemit sanguine; tibi verò vt fidissimo seruo, in manus tradit: hanc inconcussam & mergi nesciam, tuis precibus serua; quia nunquam subuertetur, nunquam vastabitur, secura fiducia Christus dixit, à quo cœlum firmatum est, terra fundata, & manet inconcussa; nam verbo cœli firmati sunt. Et paullò post, Christum deprecare, qui te regni clauigerum prædicauit: qui peccata ligare, & soluere est elargitus. Et post alia quædam rursus dicit. Sed cur Petrum, Ioannem, & Iacobum assumpsit? Petrum, vt verè ostenderet testimonium à patre testificatum: verbaque à se dicta comprobaret, quemadmodum pater cœlestis ei reuelauit: & vt eum, qui princeps futurus erat, & totius Ecclesię clauum suscepturus. *Animaduertis quod Petri vt præsidi, & totius Ecclesiæ principatum obtinenti clauum tradidit? profectò surdo aspidi, & aureis obstruenti sunt similes; qui neque audire volunt, nec videre. Nimirum inquiunt: at Petro tantum hoc datum est, sed non eius successoribus. Hoc, vt à fatuis prolatum verbum, omnisq; sensus expertibus, silentio præterire oportebat; quoniam nulla planè indiget responsione. Sed in gratiam eorum, qui volunt eos strenue propellere; id ipsum vt omnis inscitiæ refertum refellamus: alioquin, si id concesserimus, catholicam fidem subuertemus, & Christum falsum prædicasse dicemus, & alia infinita absurda, inde sequentur:* SECTio 6.

 quentur:

quentur: si Christi fides vsque ad Petrum & cæteros Apostolos perdurauit; postea vero non: si Petro tantùm & Apostolis tradita est, at non eius successoribus. O stultitiam nimis apertam, ô mentem peruersam: quomodo Synodi sunt constitutæ in Ecclesiæ subsidium? quomodo canones synodales instituti sunt; si potestatem non habuerunt? quomodo magnus Constantinus obedientiam Siluestro exhibuit in omnibus, tanquam Petro? vt antea ex eius decreto scriptum est: quomodo Romanorum Imperator Alexandro Papæ, inclinata ceruice, collum eius pedi submisit, cùm diceret: super aspidem & basiliscum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem. At ille respondit: non tibi, sed Petro obedientiam exhibeo: & pontifex, & mihi & Petro? Quomodo igitur non erubescitis, hæc pronunciando? quomodo hæretici à summo pontifice fuissent expulsi, à sacrisq; concilijs; si vsque ad Apostolos Ecclesia valuisset, postea vero non? quomodo hæc non dixerunt, qui per temporum vices, hostes & inimici Ecclesiæ Dei exstiterunt? hæretici nimirum. Illi enim ab œcumenica Ecclesia pulsi, & exagitati, hoc dicere non audebunt: vos verò hæc afferentes, illorum defensionem suscipere videmini. Oportet igitur, Arium, Macedonium, Nestorium, Dioscorum, Seuerum, cæterosq; impij illius cœtus hæreticos, resurgere; gratiasq; vobis reddere, & obnoxios esse: quia, quod illis ne in mentem vnquam venit; vos eorum suscepta defensione affertis. Sed quod multæ & infinitæ absurditates hinc orientur, & cœcis est manifestum, ideoque satis de his.

SECTio 7. *Afferemus etiam alia testimonia, & sententias sanctorum Doctorum Ecclesiæ, apertè comprobantium propositam à nobis quæstionem; quòd Pontifex Romanus, totius Ecclesiæ caput est, & magister: & ipsi tantum datum est iudicare, & de fide inquirere, & ordinare totum orbem terrarum, atq; hæreticos sedibus pellere, & orthodoxos restituere. Ac primùm vobis sententiam latam contra sacrum Chrysostomum in hoc testem adducemus; qua iniustè damnatus est ab ijs, qui Constantinopolitanas res gerebant, & exsilio mulctatus. Cuius rei Innocentius Papa certior factus, Imperatorem cum vxore, cæterisq; sacerdotibus et pastoribus, excommunicationi subiecit; ea conditione, nisi Chrysostomum in suam sedem reuocaret. Nam de Chrysostomo lata sententia, & in gratiam Eudoxiæ damnato; in Cucussum Armeniæ oppidum, acerbo exsilio ablegarunt: quam rem is, ad Innocentium*

nocentium, sanctißimum Romanum pontificem detulit: non enim habebant aliò, quò confugerent orientales pontifices; nisi ad Romanū pontificem, cùm iniuriis afficerentur: dictum Domini ad Petrum in memoriam reuocantes: Et tu aliquando conuersus, confirma fratres tuos: *Quamobrem D. Innocentius, sacri Ioannis acceptis literis, Constantinopolim scribit, vt Ioannem in suam sedem restituant. Quibus dicto non parentibus, ac Ioanne vita functo; iterum ad Arcadium, & Eudoxiam Imperatores, literas scribit, huius exempli.*

Vox sanguinis Ioannis fratris mei, ad Deum clamat, aduersum te ô Imperator; vt olim iusti Abel, contra fratricidam Cain: sed omni ratione vindicabitur. Neque id commisisti tantum, verùmetiam pacis tempore, persecutionem magnam in Ecclesiam Dei, & sanctos eius instituisti: magnum terræ Doctorem, è sua sede indemnatum pellendo; Christum etiam vnà cum eo insectatus: neque verò vicem eius doleo; quia is hæreditatem accepit cum sanctis Apostolis in Dei saluatoris nostri Iesu Christi regno: quanquam non ferenda est ea iactura; sed animo angor, primùm reputans salutem animarum vestrarum: postea ob eos, qui illo destituuntur, & esuriunt suæ sapientißimæ doctrinæ præceptis, ac monitis imbui: neque solùm Constantinopolitana ciuitas detrimentum sensit eius mellifluæ linguæ; sed et omnis occidentalis plaga est viduata, eo amisso diuino viro, vnius mulierculæ suasu, quæ hanc voluit excitari tragœdiam. Verumtamen huius mundi vltionem ea non effugiet, & æternam postea paucis diebus interiectis, sentiet decedendo: quamuis enim B. Ioannes hanc vitam reliquerit, fidem tuendo, & fluctuantes confirmando; in sempiterna tamen secula, inexhaustam gloriam, atq; immortalem, est consecutus. Ad hæc, noua Dalida Eudoxia sensim erroris nouacula te abradens, aduersus semet maledictionem comparauit, ex ore multorum vinciendo onus peccatorum graue, atque intolerandum: hoc præterea adiuncto proxime perpetratis facinoribus. Ideo ego peccator, & minimus, vt cui sedes est credita magni Petri Apostoli; interdico tibi, & illi, participatione intemeratorum mysteriorum Christi Dei nostri. Præterea, qualemcunque episcopum, vel clericum in ordinibus constitutum, sanctæ Dei Ecclesiæ, qui ausus fuerit auxilium præbere, & communicare vobiscum; ex quo tempore legeritis præsens vinculum, deponi iubeo. Quòd si vos, vt potestatem habentes, alicui vim inferetis, & transgreßi fueritis canones vobis traditos à saluatore per sanctos Apostolos; scitote,

Epistola Innocentij Papæ.

scitote, quòd non ad paruum vobis imputabitur peccatum, in tremenda die iudicij, quando non poterit vlla dignitas mundana prodeße, et quæ latent, in omnium conspectum aspicienda effundentur. Arsacium verò, quem vos in sedem Episcopalem pro magno Ioanne induxistis, post mortem etiam deponimus, cum omnibus eiusdem sectæ Episcopis, atque socijs: indignus enim est, tanquam adulter Episcopatus: nam omnis plantatio, quam non plantauit pater meus cœlestis, eradicabitur, nec nomen illius in sacris voluminibus inscribatur. Theophili depositioni addimus excommunicationem, anathematisationem, & plenam à christianismo separationem.

Animaduertis ex hoc loco auctoritatem illius diuinæ sedis, quòd non solùm viuentem deposuit Arsacium, verùm etiam defunctum. Arsacium dicit, quem in sedem Ioannis induxistis, & defunctum deponimus: quod idem est, ac si dixißet, nolumus eum pontificum in libro inscribi, in futuro iudicio: nam in eo facilè iubemus Ioannem aureum Constantinopolitanum pontificem eße, nunc & in futurum; Arsacium nullo pacto. At Theophili Alexandrini depositione (eò quòd in synodo Theßalonicæ coacta, in Eudoxiæ gratiam curauit, vt damnaretur, et in exsilium pelleretur Chrysostomus) non fuit contentus diuinus hic summus pontifex; quanquam synodalis erat ea depositio, corámq; legatis. Adiecit excommunicationem (ô malùm) & plenam à christianismo separationem: ô rem admirabilem! eum, qui semel baptisatus est in nomine sanctæ Trinitatis, & in Christianorũ albo inscriptus; hîc de libro delet, et exuit Christianismo! Hoc liquidò ostendit potestatem, quam habet ea diuina sedes. Si ergo vt vos creditis, Petro tantùm tradita est, non eius succeßoribus; quonam pacto Theophilus, Arsacius, Arcadius, Eudoxia, & cæteri, à Romano pontifice depositi, & damnati, non responderunt: tuas reprehensiones non æstimamus; quòd Petro tantùm, non tibi datum est id? at id quidem non potuerunt, nec dicere ausi sunt: imo veniam erratorum ab eo petierunt. Sed hoc planè sufficit, vt arbitror, ad comprobandum Petri, & reliquorum Apostolorum succeßores, eandem potestatem obtinere, neque minorem horum succeßores.

SECTio 8. *Nunc ad alias probationes & indubitata testimonia accedemus, quòd is, & non alius, caput est plenitudinis Ecclesiæ, & Epistola Imperatoris Iustiniani, ad Epiphanium Constantinopolis Patriarcham, in sancta synodo Truli, ab ipso coacta: cuius principium:*

Impera-

Imperator Iustinianus Augustus. Cùm recta, & inculpata religio, quam profitetur, & prædicat sancta Dei catholica & Apostolica Ecclesia, nullo modo innouationem admittat: nos doctrinam sanctorum Apostolorum, & eorum, qui post illos in sanctis Dei Ecclesiis versati sunt, sequentes; æquum esse existimauimus, notam, & testatam omnibus spem, quæ in nobis est relinquere, & cætera eiusdem Epistolæ, in qua apertè perspicitur fides, & confessio ipsius, erga catholicam Ecclesiam.

Postea in sequenti alia Epistola, cuius principium, idem Imperator Epiphanio sanctissimo, & beatissimo Archiepiscopo huius regiæ vrbis, & œcumenico Patriarchæ, hæc scribit.

Cùm tuam sanctitatem scire velimus omnia, quæ ad Ecclesiasticum statum pertinent; necessarium esse duximus, hac Epistola eidem significare, et per eam eidem aperire, quæ innouata sunt, quæ et eandem scire confidimus. Nam cùm hîc quosdam alienos à sancta catholica, & Apostolica Ecclesia, inuenerimus, sectantes errorem impiorum Nestorij, & Eutychetis, & eorum blasphemijs vti; diuinum promulgauimus edictum, quòd & tua sanctitas nouit, quo hæreticorum insaniam confutauimus: cùm nihil penitus immutauerimus, vel mutemus, vel transgrediamur Ecclesiastici status, qui hucusq; deo fauente perdurat, vt tuæ notum est beatitudini: sed per omnia seruamus statum vnionis sanctissimarum Ecclesiarum, quæ cum sanctissimo Papa, & Patriarcha veteris Romæ transacta est; ad quem his consentanea conscripsimus: nunquam enim feremus, quin omnia, ad statum Ecclesiasticum pertinentia, ad illius beatitudinem, vti ad caput sanctissimorum Dei sacerdotum, deferantur. Et quia quoties in his partibus hæretici exorti sunt, sentētia & iudicio illius venerandæ sedis, sunt repressi; licet & nobis dicere sic, & concludere: quòd omnes, qui volunt & habent ipsum pro capite, sancti sunt, & veri Dei sacerdotes, & serui fideles: qui verò nolunt, neque habent eum pro capite; non sunt Dei sacerdotes. Ita enim sacra illa synodus decreuit, cùm dicit, vt capiti omnium sanctissimorum sacerdotum Dei.

Quod verò iudicium omne Ecclesiæ Dei in eo situm sit, audi: quòd quoties in his partibus, orientalibus scilicet, hæretici exorti sunt, iudicio & sententia eius sunt repressi: quare qui eum non sequuntur, schismatici sunt, & in hæresim delabuntur. Ideo cuncta quæ agunt adulterina sunt, & inutilia. Huius rei testis est sancta Synodus

Carthaginen, ex Epistola, quam sancta Synodus Carthaginensis, & magnus Cyprianus, ad Iouianum dedit, cuius est principium: Cùm in vnum conuenissemus dilecti fratres, inquit, cùm sit vnum baptisma, vnus Spiritus sanctus, vna Ecclesia, vnione fundata super Petrum Apostolum, iam inde à principio, vt Christus Dominus noster dixit; propterea omnia, quæ ab ipsis scilicet schismaticis, & hæreticis aguntur; falsa, stulta, inania, & adulterina sunt. Audis quòd adulterina & inania vocat; quæ præter iussionem eius sunt gesta? sic cùm ab omni parte fides exagitaretur, inde præsidium parabatur. Anastasius sancti Maximi discipulus inquit: Cùm fides concordissimè ab omnibus exagitaretur, nisi speciali gratia opem tulerit, qui semper succurrit, semine religionis apud veterem Romam nobis relicto, ad confirmandam promissionem mentiri nesciam, quę facta est principi Apostolorum: *Quænam est promissio, quæ facta est principi, si nosti? illud est:* ego oraui pro te vt non deficiat fides tua: *& illud;* confirma fratres tuos. *& illud;* portę inferi non præualebunt aduersus eam. *Ex disputatione sancti Maximi, cum Theodosio, quodam Cæsareæ Episcopo. Theodosius.* Excipe vocem, neque scruteris illius sensum. *Maximus.* nouas profecto; & ab Ecclesia alienas de vocibus inducitis leges: si secundùm vos nō opus est scripturarum & patrum voces scrutari; totam scripturam abijcimus, veterem, & nouam. Audiui enim Dauid dicentem: beati qui scrutantur testimonia
Psal: 118. eius: in toto corde exquirent eum. & iterum: mirabilia testimonia tua; ideo scrutata est ea anima mea. & dominus in Euangelijs:
Psal: 129. Ioan: 5. Scrutamini, inquit, scripturas. Certior ergo fiat dominus meus, quia non feram excipere vocem sine sensu, qui in ea latet, ne fiam manifestè Iudæus. *Theodosius:* Si quid dixerint patres, dico, & id scriptura facio; duas naturas, duas voluntates, duas operationes: ingredere nobiscum adiungere, & vnio fiet. *Maximus:* domine, non audeo hac de re à vobis capere assenssionem, cùm sim simplex monachus: sed quoniam pupugit vos Deus, vt exciperetis sanctorum patrum voces, vt Canon docet, Romam de hac re scribite, vel Imperator, vel Patriarcha, vel Synodus, quę ibi est: & post alia, neque vitabit Imperator, vel Patriarcha; imitari Dei humilitatem, inter seseque concorditer constituere, synodali petitione, ad Romanum Pontificem transmissa: & omnino, si reperiatur ratio Ecclesiastica, quę id concedat ob rectam fidei confessionem, conuenite super hoc inter vos.

Vides tu,

Vides tu, qui non vis Petri successores eandem cum Petro potestatem habere; quomodo non alius ex Patriarchis potest de fide disquirere, & ordinare tantum, nisi Romanus Papa? quo pacto hæc audetis dicere, & impudenter blasphemare? nam hæc de vobis solum audire exhorresco; nedum asserere scilicet, quod Christi fides vsque ad Petrum permansit; post Petrum, & vsque ad hanc diem, non permansit: vos verò qua ratione id dicatis, quòd totum est blasphemia, mirum est: quoniam si hoc concesserimus; tota fides dilabitur, & perit. O tuam patientiam Christe Rex! quomodo tuam fidem & Ecclesiam tuam permisisti Petro tantum, at non eius successoribus? quomodo hucusque administrata est? quomodo sumus baptisati? quomodo synodi constitutæ? quomodo hæretici eiecti? quomodo Ecclesia illustrata est, capite sublato? quomodo Ecclesia hucusque perdurasset? (dicam fortasse audatius) nisi omnino caput habuisset, & potestatem, & vnum pastorem, & regem, secundum Euangelicam vocem; vnum ouile eius, & vnus pastor: multis capitibus res non Ioan: 16. *eget: vbi pastores vni non subijciuntur, destruunt magis, quàm construunt: & subuertunt propè potius, quàm dirigunt. Quomodo saluator ait;* ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, vsque ad Matth: 28. seculi consummationem. *non enim vsque ad seculi consummationem, in hac vita Petrus mansurus erat: quare per hoc verbum manere, hîc in præsenti seculo, declaratur Christum manere, vnà cum successoribus Petri, cæterisq; Apostolis. Legite & scitote, & attente audite; quòd qui hoc dicunt, catholicam fidem & œcumenicas synodos euertunt, omniaq; quæ sancti tradiderunt & docuerunt, inania, & stulta efficiunt. Legite acta synodalia, & percipite ex ijs Ecclesiæ caput, ac Petri monarchiam; quoniam & in eius successoribus manet. An nescitis, Ephesinam synodum, latronis more, à Dioscoro Patriarcha Alexandrino conuocatam, & à Iuuenali Hierosolymitano, & ab alijs eiusdem sectæ Episcopis, contra verum fidem Flauiani Constantinopolitani Patriarchæ, sanctissimum Leonem Papam, illum diuinum solum eam disiecisse, & anathemati supposuisse? Epistolamq; misisse ad Chalcedonẽ sanctum Synodum perferendam; qua accepta illam sanctam Synodum orthodoxæ fidei columnam eam vocasse? & secundum eam de proposita quæstione iudicasse: Episcoposq; acclamasse:* æterna Leonis memoria: vt Leo credit, ita nos credimus: vt Leo docet, ita nos prædicamus. *Ac dum synodus celebraretur, Eutychianistas monachos à Marciano*

 Impe-

Imperatore petiiſſe, vt ſynodus diſijceretur, et ſymbolum Nicœnum ſufficeret: nihilq; præterea quæreretur; ab eisq; ſanctam ſynodum poſtulaſſe, vt Epiſtolæ ſanctiſſimi Leonis ſubſcriberent, ac non obtemperantes, vt hæreticos condemnaſſe? Vides & audis, quòd œcumenica ſancta ſynodus ſexcentorum triginta patrum, nil egit aliud, quàm quod ſanctiſſimus Leo Papa docuit ſolus? quodque hæretici diſijcere ſynodum conati, ſynodus poſtulauit, vt vel Leonis Epiſtolæ ſubſcriberent, vel anathemate ferirentur; cui non parentes anathematiſati ſunt. Quomodo igitur vſque ad Petrum manſit, poſtea non? nam Leo quingentos propè annos à Petro vixit. Quomodo Athanaſius ad Iulium, Chryſoſtomus ad Innocentium, Ignacius tertius ad Nicolaum, Theodoretus ad Leonem, Maximus ad Martinum, & cæteri orientis ſacerdotes eiecti, ac ſuis ſedibus pulſi, vel ipſi venientes confugerunt, vel literas dantes, ſignificauerunt, vnde literis acceptis ſuas ſedes receperunt; niſi ij ſummum pontificem ac Petri ſucceſſorem agnouiſſent, vt qui poterat eis eſſe præſidio? quomodo reges & principes inſpectis Papæ literis tacuiſſent, ac illis permiſiſſent ſuas recipere ſedes, quibus expulſi ſunt; ſi Petri tantùm poteſtas fuiſſet, at non eius ſucceſſorum? Satis igitur, vt arbitror, oſtenſum eſt: quòd non ſolùm ad Petrum tantum, verùm etiam ad eius ſucceſſores eadem poteſtas extenditur, vſque ad huius ſeculi conſummationem.

Sectio 10. *Oſtendetur præterea, quod ſine illius aſſenſu, non poteſt œcumenica ſynodus, vel omnino vocari ſynodus, vel auctoritatem habere; quod in multis quidem alijs licet intueri: vt in præcedentibus expoſuimus, & in ſequentibus exponemus. Præcipuè verò in vita ſancti Stephani iunioris, de quo Metaphraſtes diligenter ſcribit vigeſima tertia die Nouembris, vbi D. Stephanus ab hæreticis accuſatus, quòd eorum ſe non ſubijceret ſynodo, quam antea condiderunt contra venerandas & ſanctas imagines, cùm eum ſubſcribere decreto cogerent ab ipſis promulgato:* legite mihi, inquit, veſtrum decretum: *cœperuntque dicere*, decretum ſanctę & œcumenicę ſextę ſynodi. Ne progrediaris vlteriùs, ſacer Stephanus magna voce clamauit. Quomodo ſanctam vocare audetis veſtram ſynodum, quę ſancta prophanauit? ipſa enim in ſuis actis conſtituit, non vocare Apoſtolos & martyres ſanctos. Sed quo pergis? ad ædem Apoſtolorum, ad templum D. Georgij martyris. Vnde venis? ab

nis? ab æde quadraginta martyrum. Propterea, *dicit diuinus vir*, quomodo vestram synagogam sanctam vocare audetis; cùm ea sancta violarit; neque vult sanctos vocare sanctos? O magnam inscitiam! Apostolos Dei & saluatoris nostri Iesu Christi non vultis vocare sanctos? & vestrum satellitium aduersus Ecclesiam coactum vocatis sanctum! quo pacto œcumenica appellabitur vnquam, in qua Romanus præses non præfuit? sine cuius assensu non possumus res Ecclesiasticas ordinare? *Intelligis œcumenicam synodum non posse vocari, nisi Romanus Pontifex eam constituat: ac sine eo impossibile esse res Ecclesiasticas ordinari? quomodo ergo vos hæc non percipitis? quoniam peritos videre, atque audire non vultis. Et ideo, quia semel cor vestrum falsa credulitate imbutum est; non potestis audire veritatem, vel cernere. Maximus præterea ab hæreticis exagitatus, veterem Romam se contulit, vbi Martinum sanctissimum Papam nactus est; quem die decimatertia Martij & nostra Ecclesia pro sancto colit: quanam de causa? quia illum Ecclesiæ caput esse agnoscebat, eò confugit: ex eo loco Epistolam conscribit ad Marinum Cypri presbyterum; cuius principium,* Diuina lege secundum Deum locupletatus pater venerande. *subdit paullò post*, ex synodalibus actis Martini sanctissimi Papę nostri. *de quo nunquam scripsisset, vt de sanctissimo Papa, nisi dominum totius Ecclesiæ cognouisset: eaq; de caussa rogauit, vt synodum suorum Episcoporum cogeret, & impij dogmatis auctores anathematisaret, qui vnam tantùm voluntatem in Christo esse conuiciabantur: hoc in synaxario apud sanctum Maximum scriptum est; legat quilibet die decimatertia Augusti. Si ergo vt vos arbitramini, is non est, qui possit ordinare, inquirere, confirmare, dirigere, administrare Ecclesiam Dei, vt gubernator dirigit nauim; quomodo hæc gesta sunt? & alia multa his similia; quæ propter sermonis prolixitatem omittimus: nam si de ijs voluerimus dicere, in illis exponendis tempus nobis deerit. Quomodo, cùm ipsos excommunicationi subiecisset, qui ab eo anathematisati sunt, non contradixerunt, quanquam essent Episcopi, Patriarchæ, Archiepiscopi; sed tanquam patri obtemperantes paruerunt? nunc verò, & qui neque ante pedes posita cernunt, contradicunt: quos ego Ecclesiæ aduersarios, hostes, & inimicos esse iudico: & conspiratores aduersus Apostolicos & synodales canones, qui rectè docuerunt nos Ecclesiæ subijci oportere. Nam statim à principio cxxxiij. Iustiniani nouella:* Sancimus, inquit,

ſecũdum ſanctorum decreta, ſanctiſſimum veteris Romę Papam, primum eſſe omnium ſacerdotum. Conſtantinopolitanum verò ſecundum locum obtinere poſt Apoſtolicam ſedem. *Præterea quintus Canon Sardicenſis ſynodi, eodem modo eadem ſcribit: etiam Anaſtaſius ſancti Maximi diſcipulus; poſt hiſtoriam ſancti Maximi, poſt quædam alia, inquit:* Ad hæc & Martini Papę ſanctiſſimi, & capitis Apoſtolici & martyris, totius Eccleſię occidentalis principis. *Item magnus Gregorius Theologus, in Epitaphio in magnum Baſilium, inquit, quod eius ætatis Papa duos Epiſcopos miſit, Luciferum, & Euſebium, ad Eccleſiam Cæſareæ Cappadociæ pacificandam. quomodo in orientem miſiſſet ad Eccleſias componendas; niſi princeps & gubernator fuiſſet totius orbis terrarum? Præterea Anatolius Conſtantinopolitanus Patriarcha à Dioſcoro hæretico eſt electus. Sanctiſſimus verò Leo Papa, in Epiſtola ad Marcianum Imperatorem poſt alia multa ait:* Electionem Anatolij Patriarchę, nulla habita quæſtione, omiſimus; eò, quòd orthodoxę fidei ſe adiunxit. *Ecce ex hoc deprehenditur: quod ſi Anatolius Dioſcori hæreſim ſequutus eſſet, ab eo vtique fuiſſet iudicatus: nec valetis contradicere: nam is erat Conſtantinopolitanus Patriarcha: & ſi huius iudex; ergo & cæterorum, Alexandrini, Antiocheni, Hieroſolymitani: itaque omnium iudex. Agapetus Papa præterea ipſemet Conſtantinopolim eſt profectus, vbi Anthimum Trapezuntium, qui erat Conſtantinopolitanus Patriarcha, ſed hæreticus, ſede deiecit; in locumq; eius ſanctiſſimum Menam ſuffecit. Vnde hoc? niſi quod in omneis obtinet imperium: & quia iam inde ab initio id Apoſtolo Petro à Deo tributum eſt, & ſucceſſoribus eius. Proclus præterea de Romani Pontificis aſſenſu, in ſedem Patriarchalem euectus eſt, ſecundum Zonaram. Ecce oſtenſum eſt Romanum Pontificem de Anthimo Conſtantinopolitano iudicaſſe. Leo ſanctiſſimus Dioſcorum Alexandrinum, & Iuuenalem Hieroſolymitanum condemnauit; &, vt de hæreticis, iudicium tulit. Fœlix ſanctiſſimus Petrum Antiochenum depoſuit, & anathemati ſubiecit. Quamobrem, cùm Romanus ſit ſummus Pontifex, in omneis patriarchales ſedes obtinet principatum; quomodo ergo tunc, nunc verò non? nemo dicere hoc audebit. Sed tunc, & nunc, & vſque ad ſeculi conſummationem habebit imperium. Et vt planè intelligatis nos vera dicere, & quam habeat poteſtatem ea diuina ſedes, ad verbum Felicis Epiſtolam adiungemus, quæ ſic habet.*

Tuæ hu

Tuæ humanitati ea significari oportet, quæ rerum ordo postulat, quod & significari par est, in vtilitatem serenitatis imperij tui: ac veluti adessem rogo, vt meas preces admittas apud amicas & rectas aureis tuas, tanquam Christianissimus Imperator: nulloq; pacto, pietas tua, existimet nos alium magis beneuolentia, quàm te prosequi: eo tamen excepto, qui te cupit cum Deo pacem habere. Quoniam tu fideli corde permotus, de temporalis sedis potestate non ambigis, atque æternæ vitæ retributionem, ex superna voluntate pendere arbitraris: à mea paruitate suscipere digneris venerabilem & diuinam beatissimi Petri principis Apostolorum confessionem: cui cum regni claues creditæ sint, Christianissimo imperio tuo præparabit in cœlis cum angelis mansionem: qui, cùm primus incommutabilem & inculpatam in Dominum nostrum Iesum Christum fidem declarasset, ab ipso saluatore beatificatus est. Nam cùm dixisset ad Dominum. Tu es Christus filius Dei viui; responsum ab eo tulit, beatus es Simon Bariona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui in cœlis est; & super hanc confessionem tuam ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam: vt ex ea tolleret, vnde suum cognomen accepit, quod est Christus Iesus & Deus, omnipotentis filius. Petrus primogenitus diaboli filius, cùm indignè se in Antiochenam sanctam Dei Ecclesiam insinuauerit, & pontificiam sedem Ignatij martyris coinquinauerit, qui Petri dextra pontificatum accepit, & Eustathij confessoris & præsidis ccc xviij sanctorum patrum, qui apud Nicœam coacti sunt, ausus est dicere; non oportere Christum vocare filium Dei secundum diuinam saluatoris sanctionem, diuinarumq; scripturarum traditionem, & patrum expositionem: sed vnum ex trinitate passionem pro nobis sustinuisse, secundum diuinitatis essentiam; veluti Arius, Apollinaris & Eunomius tradiderunt. His verbis adnixus salutiferam humanitatem conuellere, secundum quam Christus passionem sustinuit. Fertur etiam & vnus ex nostris, tanquam de semine Abraam progenitus, multiplicitatem Deorum inuexisse: nam sensus verborum tres DEos inducit, mortuum vnum, duosque viuos: abolet autem & consubstantialem, sanctasq; synodos reddit irritas; Nicœnam, Constantinopolitanam, & Chalcedonensem. Quin & Mariæ virginitatem, non recipere reperietur. Si enim verbum ex ea incarnatum, non suscepit humanitatem; quid virgine opus est? cur Gabriel dixit ad illam, quod ex te nascetur sanctum, vocabitur filius

SECTIO II.

Gloriosissimo & serenissimo filio Zenoni Augusto, Fœlix Episcopus in Domino salutem.

tur filius Dei: & dabit ei Dominus sedem Dauid patris eius. Præter hæc impia, & contumeliosa facinora, cùm adulterare trisagium conatus sit addendo, crucifixus propter nos, in infinitas absurditates rem adduxit. Ac quamuis sæpius à nobis, & à tua in Christo fraternitate sit monitus, & orientalibus, & ab Acacio Archiepiscopo vestræ regiæ vrbis, & Christi amicæ; conuertere se nunquam voluit. Propterea nunc sancta Dei Ecclesia, ex materno affectu, non cessat, tanquam ad præcipuum eius filium verba faciens dicere; O Christi amice Imperator, cultus nostri vinculum, quo vinciuntur fideles; dissolui ne patiaris: Christi domini, & vnigeniti filij tui cognomen; ne permittas violari: sanctissimam hymnodiam, quæ et vrbem vestram seruauit periclitantem, tanquam ab angelis traditam, inuiolatam conserua: Petrum Arianæ superstitionis sectatorem, ab Antiochena Ecclesia deturba. Quamobrem Petrus mea fi-
Ioan: 29. *de abrogata scindit mundi consensum? quanam de caussa Petrus scindit tunicam meam desuper contextam? Deus Pater principi Apostolorum præcepit, quomodo vocari suum filium oporteret: vnigenitus in Petri confessione fundauit me: Spiritus sanctus quotidie*
ad Corin: 1. 2. *testatur mihi, dicens: ne quid iudices scire, nisi Iesum Christum, cumq; crucifixum. Inimici, inobedientes, dolosi, extra vineam positi, vnigenitum Dei filium mactantes & lapidantes, & ligno crucis affigentes, eius vestem non diuiserunt; & Petrus vestem meam discindet? portæ inferi non præualebunt aduersus me; & Petrus conatur meum parietem demoliri? Ego religiosissime Imperator te regno pulsum reduxi: improbos, & meis dogmatibus non parentes, pro tuo funere tradidi, & potentiæ tibi viam reseraui: inimicos, vnà cum eorum impio dogmate, deieci: antiquum tibi imperium, à Deo impetraui, qui in cœlis regnat, à quo imperium accepisti. Respice ad tuum prædecessorem Imperatorem Marcianum, eiusq; fidem libens amplectere: hæreticam Petri tyrannidem radicitus quamprimum euelle: Valentini, Eutychetisq; discipulum ab arce deijce, & ab Ecclesiastica administratione, simulq; & à sacerdotali dignitate præcipitari decerne. Reputa tecum ô Maxime legitime fili, & inuicte Imperator; quam certa vltione Chalcedonensis synodus sit vindicata, & quæ pœna de tuo hoste sumpta: libera populos ab hæretica Petri doctrina: hac tecum legatione fungitur sancta Dei catholica & Apostolica Ecclesia; & ab ea, ob iam expositas caussas, depositum, in posterum in communionem ne recipiatis: vestrisq; diuinis literis,*

teris, vt paries inter eum & Antiochenam Ecclesiam, intercedat, efficite: in locum verò illius, virum sufficite, qui operibus sacerdotium exornet, acerq́; sit custos Chalcedonensis sanctæ synodi, sacrorumq́; decretorum. Omnipotens Deus imperium vestrum semper in pace custodiat.

Vides potestatem, quam obtinet ea diuina sedes? audis, quo pacto induit non solùm Petri personam, verùm etiam ipsius Iesu Christi? cùm dicit, Petrus fidei meæ tunicam scindit. Inspicite igitur & videte sedulò totam Epistolam, & agnoscite auctoritatem Romanæ Ecclesiæ: adiungamini illi & vos, nec veritati aduersemini: quamuis enim ex persona Ecclesiæ loquatur; is est tamen qui Ecclesiam dirigit ac gubernat. Addimus etiam præter hæc, orientalium doctorum testimonia. Cyrillus beatus Alexandriæ Archiepiscopus in thesauris ita scribit. Quòd oportet nos tanquam membra caput sequi, id est, Romanum pontificem & Apostolicam sedem; à qua debemus petere quid credere, & sentire debemus, ac tenere: quia ipsius tantùm est confutare, dirigere, redarguere, confirmare, ordinare, soluere, & ligare. *Audis tu qui Cyrillo contradicis? nostri officij esse, vt membra corpus, ita & nos Apostolicam sedem sequi: quodq́; ad eam solùm pertinet dirigere, & gubernare catholicam Dei Ecclesiam. Si ergo ita scribit; vt sentit, scribit: si sic sentiebat; ita & agebat: si is obedientiam & reuerentiam tunc Romano pontifici exhibebat; quis contra dicit? nisi indoctus fortasse, vel stultus. Hæc igitur mecum reputanti; subit mihi vehementer ridere, seu deflere potius, ac vicem eorum dolere, qui sponte oculos comprimunt aduersus lucem, nec veritatem sustinent audire. Quis est, qui neget confessionem sublimi voce ab Ecclesia decantatam, siue fidei symbolum? in quo apertè confitemur, vnam sanctam, catholicam, & Apostolicam Ecclesiam, in omneis terræ parteis disseminatam? hanc nemo vnquam dixerit vnam; nisi cœteræ omnes tanquam membra coagmentatæ; secundùm beatum Paulum, eam, veluti caput, sequuntur: quæ omnia simul iuncta, vnum conficiunt corpus: &, vt secundùm eundem Apostolum, non potest pes vel manus, vel aliud corporis membrum capiti dicere, non opus habeo te; ita nec cœteræ Ecclesiæ, Romanæ possunt Ecclesiæ dicere; non indigemus te. Omnes ab illa auctoritatem capiunt, & omnes ab illa confirmantur: testabuntur id omnes doctorum scripturæ. Illa namq; vt caput omnia membra*

SECTio.12

Ad Corin: 12.

membra recognoſcens, & de omnibus æque ſollicita; vt quod in ſuprema ſitum ſit parte, mœret, ſi membrum aliquod langueat; curamque illius gerit, & ad ſanitatem perducit, vt dictum eſt. Inquit enim,
Ad Corin: 12. *& apertè clamat,* Quis infirmatur, & ego non infirmor? quis ſcãdalizatur, & ego non vror? *Si verò membrum aliquod abſcindatur, marceſcit, & male olet, ſed caput (quod alioqui nec laboribus, nec cruciatibus cedit) minimè lædit. Oportet autem, qui ſymbolum confitentur, & vnam Eccleſiam prædicant, noſſe, qualisnam ea ſit, vna ſancta, & Apoſtolica Eccleſia: ea eſt, aut occidentalis, aut orientalis; quod idem eſt, ac ſi dicas, Latina, vel Græca: alia namq; præter has non reperietur: aliæ enim præter has ſuperſtitiones ſunt, falſæ ſynagogæ, & hæreſibus refertæ. Enumera diligenter, & vide, quod, ſi Græcorum arbitraris Eccleſiam eſſe hanc, quam ſymbolum deſignat, in nihilum Petri confeſſionem concludis: aduerſus quam portas inferi non præualituras profeſſus eſt Chriſtus: nam omnis Græcorum Eccleſia, imo vero totus oriens, à MAhomethe abſorptus eſt. Nonne videmus omnes Patriarchas, atq; Epiſcopos, ac ſacerdotes, in poteſtatem veniſſe Mahomethis? & ab eo petere ſacerdotij facultatem? & pedibus eius aduoluuntur, & pro eo etiam inuiti deprecantur? In quo loco collocatis; Portæ inferi, ideſt hæreticorum ora aduerſùs Chriſti Eccleſiam non præualebunt? eo loco, vbi non ſolum ora hæreticorum dominantur illi; ſed etiam impij, & alienigenæ, imperium tenent? eo loco, vbi nec ſacrificare tutò poſſis, nec nola, vel tintinabulum, nec crucis ſignum apparet? eo loco, vbi nemo liberè poteſt dulce Chriſti nomen proferre? ſi verò protulerit, in duas partes diſcinditur? eo loco, vbi ſi ſacerdotes ſacrificantes inuenti fuerint; Chriſti hoſtes ingrediuntur atq; ſubſannant? proterunt altaria, & profanant, & ſancta proijciunt, & plagas ſacerdotibus infligunt, & protendunt, & derident Chriſtianorum religionem? nequaquam. Sed ibi oportet eſſe, vbi Chriſti ſignum refulget, & Eccleſiæ exornantur, nola, imagines, & altaria omnia, magno cum cultu conſpiciuntur & adorantur; & ſacerdotibus eminus reuerenter aſſurgunt populi: ibi, vbi palam Chriſti fides prædicatur: ibi, vbi terræ reges, & principes venientes, ad ſacra loca inſpicienda, et Apoſtolorum capita adoranda, vnà cum illis, et præſidem eorum pontificem adorant, & eius pedibus aduoluuntur: ibi; vbi feſti dies, pſalmodiæ, preces ſine metu celebrantur: vbi nemo reformidat ſibi quenquam aduerſari: ibi, vbi ſummus pontifex, doctores, et*

ctores, & prædicatores, in omnem terram dimittit, ad prædicandum & annunciandum verbum Dei; Christi imitatione, imo saluatoris nostri vices in terris gerens: nam sicut is Apostolis dixit: ecce mitto vos, euntes in mundum vniuersum, prædicate Euangelium omni creaturę. *ita & hic in vniuersum orbem magistros mittit, magna cum cura: qui non solùm ad Christianos proficiscuntur; sed etiam ad omnes gentes, vel ex sancti Francisci ordine, vel Dominici, vel ex alia regula. Ergo ibi Ecclesiam confitebimur, vbi non est hæresis, nec iniquitas, neque infidelitas: imo verò firma fides, & inconcussa. At non ita apud orientales, vbi abundat iniquitas & infidelitas. Nec meus sermo est hic; sed Theodorus Studites prodeat, & dicat hoc testimonium, quòd nemo poterit inficiari in decimaquinta Cathechesi; quam legitis quidem, at non intelligitis, quia non vultis: videtur enim doctor hic aduersus oppugnatores imaginum pugnare, quando dicit:* Audio autem, quòd Romę, principis Apostolorum Petri claues proponuntur ad adorandum, atque in honore haberi; quanquam non claues sensibiles dominus ei tradidit, sed intellectuales, ad ligandum & soluendum: at illi argenteas populo proponunt ad adorandũ: tanta igitur apud eos est fides: et ibi solida Petra fidei secundum Dei verbum fundata: hic verò vt videtur, abundat infidelitas ac improbitas: *Vides quod & beatus hic, ibi confitetur solidam esse fidem: nec in Petro tantùm, sed & in eius successoribus. Hæc quidem cum audiatis, & videatis, nec possitis contra respicere, velut aduersus refulgens & coruscans lumen veritatis, ad ea confugitis, quæ nefas est dicere; scilicet peccatorem esse Romanum pontificem, & carnalibus voluptatibus inseruientem: & ideo nolle vos honorem & reuerentiam debitam exhibere.*

Marc. 16.

Ac tametsi his, in præcedentibus responderimus, exactius rursus vobis dicimus; quòd apertè mendaces estis: nam non quia peccator est, refugitis ei obedire; sed quia Latinus est, & barbam tondet. Si enim illum vitaretis propter peccatum; vos metipsos vitaretis, quia estis peccatores. Quomodo ergo nostis eum iudicare; vestros verò non iudicatis? omnes ne orientis sacerdotes sancti sunt? vos hoc non potestis demonstrare: non ergo illum tanquam peccatorem deuitatis, quia nec vos sine peccato estis; sed quia Latinus, & ab opinionibus vestris euariat. Vos namque Latinos, tanquam à fide alienos, exi- SECTio. 13.

tinos, existimatis, & ab eis refugere, tanquam à facie serpentum simpliciores edocetis: idq; liquido patet. Ac si quis ex Latinis videtur sanctus, vos hunc salutare non vultis: imo verò maledicta ingeritis. Græcos quamuis flagitiosissimos & stultissimos, si solùm aduersos Latinos dicant; omnium sanctissimos arbitramini: inter alios quidem multos, quendam, qui vocatur Palamas, & Ephesi Marcum, hominem nec satis mentis compotem, sed tumidum, sapientiæ ostentatorem, nulla virtute, vel sanctitate subnixos: quia loquuntur solùm, & scribunt contra Latinos; extollitis & celebratis: eorumq; imagines exornatis: festumq; agentes diem colitis, ac veluti sanctos adoratis. Latinos verò, quamuis iampridem Ecclesia pro sanctis colendos duxerit; vos incessanter blasphematis: ita & de sumo pontifice facitis: nam illum omninò Christianum esse non existimatis, quia Latinus: id enim sub dentibus strideris maledictis incessentes; & eorum, qui rerum potiuntur, metum reueriti, ad aliud, quasi amnei vmbram, confugitis; eum peccatorem appellantes, ac

Ioan: 8. *cætera conuicia effundentes. Cauete ne id audiatis:* Qui vestrum est sine peccato, primus lapidem tollat; *id est, qui peccatum non commisit, incipiat iudicare de peccato: &* non iudicate, vt non iu-

Matth. 8. dicemini. *ne captetis occasionem fratres, in peccatis: non est officij vestri, de peccatis principum vestrorum inquirere; doctoribus omnibus aperte clamantibus, & Ioanne lingua aurea, in multis quidem orationibus, & in oratione, cuius est titulus,* quòd oportet colere suos magistros spirituales, non maledicere illis. *principium orationis.* Nulla res ad loquendi licentiam magis allicit: *paullò post inquit:* Si qui patri vel matri maledicunt, parentibus secundum carnem; ex lege morte moriuntur: quali nam dignus erit pœna; qui virum spiritualem magis, quàm multi parentes necessarium, audet maledictis incessere: non reformidans, ne terra dehiscens ipsum de medio tollat; vel fulmen cœlo demissum, maledicam linguam adurat. Audistis, quid Mosis sorori contigerit, cùm

Num: 12. fratrem suum accusasset, & principem; quomodo impura facta est, & in lepram incidit, maximamque infamiam subijt: fratreq; de ea sollicito, Deumque deprecante; veniam non impetrauit: & paullò post, & Deum placare non potuit; sed magnam pœnam perpessa est: vt intelligamus, quàm magnum crimen sit principes redarguere; & de aliorum vita iudicare. *Et post pauca:* Si in carnalibus parentibus ita; quantò magis in spiritualibus parentibus

hanc ser-

hanc seruare legem oportet: & vnumquenque in vita laborare & sollicitum esse, ne in illa die audiamus: Hypocrita, cur festucam vides in oculo fratris tui, trabem verò in oculo tuo non vides? *& statim postea.* cùm principes à subditis coluntur, id ipsis obijcitur, vt Heli dixit Deus: Cepi te ex domo patris tui. Si vero contumelia afficiantur, vt in Samuele; non te abiecerunt, inquit, sed me. Qui sacerdotem honorat, Deũ honorat: qui didicit sacerdotem contemnere, in via progressus, & aduersus Deum erit contumeliosus: qui vos recipit, inquit, me recipit: & honorifica, inquit, sacerdotes tuos. Inde Iudæi didicerunt Deum contemnere; quia Moysen contempserunt, eumque lapidibus impetiuerunt. Ac si quis sacerdotibus debitam exhibuerit reuerentiam, multò magis id erga Deum egerit: & quamuis improbus sit sacerdos, videns Deus, quòd eius caussa etiam indignum honoras; ipse retributionem reddet tibi. *Et rursus post pauca:* An nescitis quod sacerdos nuncius Dei est? non enim ex se dicit, quę dicit. Si contemnis sacerdotem, non eum contemnis, sed Deum, qui ipsum elegit: & vnde dignoscitur (inquit) Deum ipsum elegisse? Ergo si hac es in opinione, spes tua inanis est reddita: si enim per eum dominus nihil operatur, neque lauacrum habes, neque mysteriorum es particeps; & benedictionibus non frueris; non igitur Christianus es. Quid ergo inquit, omnes eligit Deus? per omnes ipse operatur, quanquam indigni sunt, quia populus saluatur: nam si per asinam, & Balaam scelestum hominem operatus est; multò magis per sacerdotem: Si per Iudam operatus est, & per falsos prophetas prophetantes, quibus dicit, nescio vos discedite à me, qui operamini iniquitates; multò magis per sacerdotes operabitur: nam si nos principũ vitam scrutari oporteret; oporteret & nos magistrum eligere: & quę supra sunt, infra fient; supra pedes, infra caput: si fratrem tuum tibi iudicare non concedit; multò magis neque tuum doctorem. *& post pauca.* Tu ouis es, ne sis anxie curiosus aduersus pastorem; ne de his, quę tu arguis, illum plectaris. Et quo pacto me admones ipse non faciens? non ipse tibi dicit, si ei credis, mercedem non accipies; Christus hæc docet, ne iudicemus nos mutuò, sed sua vnusquisque. *Et paullò post,* ne maledicamus rogo magistris. Si quis patrem habuerit multis criminibus obnoxium; nonne ea obtegit? ne exultes, inquit, in dedecore patris tui: multò magis de spiritualibus patribus hoc dicendum: exhibe reuerentiam; quia quotidie mini

Matth: 7. *Regũ 1. 20.* *Reg: 1. cap. 8.* *Matth: 10* *Eccles: 7.* *Exod: 17.* *Num: 22.*

ſtrat tibi: curat, vt propter te legantur ſcripturę: ſacram domum exornat propter te: vigilat propter te: orat pro te: Deo preces offert pro te, cultus eius erga Deum omnis propter te: hoc reuerere, hæc tecum cogita, & omni præſtita obſeruantia ad eum accedito. *Et paullò poſt:* audi quid dicat de principibus Iudæorum Deus. Super cathedram Moyſis ſederunt ſcribę & phariſæi: quæcunque dixerint vobis, ſeruate & facite; ſecundum verò opera illorum, nolite facere: quænam deterrior eorum vita reperietur? eos tamen nec dignitate deiecit, neque vt à ſubditis deſpicerentur curauit; & rectè: ſi enim hanc ſibi arrogarint ſubditi poteſtatem; omnes ſtatim abrogabuntur, & de tribunali deijcientur: propterea & Paulus, cùm in pontificem Iudæorum contumelias effudiſſet, ac dixiſſet: Percuciat te Deus paries dealbate: & tu ſedens iudicas me? ſed monitus à quibuſdam vt reticeret, dicentibus: Dei pontifici maledicis? oſtendere volens, quantò honore, & reuerentia, principes proſequi tenemur, inquit: Neſciebam eum eſſe Dei pontificem. Ideo & alibi dicit: Obedite præpoſitis veſtris, & ſubiacete illis: ipſi enim peruigilant, quaſi rationem pro animabus veſtris redditurí: ideo & huius cultus fructu potiri eos æquum eſt. *Et poſt pauca:* Cogita quid dicat Deus de Iudæis, ſuper cathedram Moyſis ſederunt ſcribę & phariſæi, quæcunque dixerint vobis facere, facite. At nunc non poſſumus dicere, ſuper cathedram Moyſis ſederunt, ſed ſuper Chriſti: propterea inquit Paulus: pro Chriſto legatione fungimur, tanquam Deo exhortante per nos. *Audiſti ab hoc doctore, quo pacto colendi ſunt ſacerdotes. Si ergo de ſacerdotibus hoc dicit; multò magis de principibus ſacerdotum, & patriarchis, & doctoribus Eccleſiæ; qui à vobis in præſentia non ſolum non coluntur, verum etiam impudentiſſime lacerantur. Quas pœnas quæſo ſubituri eſtis? magnas vt arbitror: imo verò non ſecundum meam ſententiam, ſed ſecundum aureæ linguæ, & admirandum Ioannem, cum dicit;* qui ſacerdotes iniuria afficit, Chriſtum iniuria afficit: qui verò Chriſtum iniuria afficit; quid reſpondebit illa tremenda die? *Sic itaque concludit Chryſoſtomus. Si cognita ſunt vobis, quæ ex melliſluis eius orationibus expoſuimus, præſertim quo honore principes ſunt colendi, quia ſuper cathedra Ieſu & Dei ſedent. Subiecti igitur eſtote illis; vt & nos ſubijcimur: non vt ſanctis ex virtute; ſed vt principibus: ſiquidem neque nos vt ſanctum ex virtute Romanum pontificem*

Act: apo. 23
ad Hebræ: 13.
Ad Cor: 2. 3.

pontificem colimus; sed ex primatu & sacerdotio: nam si sanctus est; me sanctum non facit, si peccator fuero: si vero peccator est; mihi non obest, si iustus fuero. An existimatis, quia Papa est, eum hæredem fore regni cœlorum? minime gentium; sed ob eius virtutes, si quas habet: nam Papæ multi, hæredes erunt sempiternæ damnationis: non quòd Latini sunt, & summi pontifices Romani; sed propter peccata eorum. Multi etiam Constantinopolitani Patriarchæ Græci videlicet, & Alexandriæ, & Antiochiæ, & Hierosolymorum hæredes erunt perennis ignis: non quia Græci sint, vel Patriarchæ; sed propter eorum scelera: & contra: non est enim acceptio personarum apud Deum, vt terrenæ huius vitæ principes protinus, & futuræ conspiciantur hæredes; verùm omnino qui probi sunt. An non auditis sapientiam dicentem: Tunc stabit iustus in magna constantia, aduersus eos, qui se angustiauerunt: ij verò videntes, suspirabunt & dicent: hic est is, quem aliquando habuimus in derisum, & in similitudinem improperij stulti: nunc verò computatus est in filium Dei, & inter sanctos sors eius est. *Sapient: 5.* *Ergo aberrauimus à via veritatis? quare non debemus de cuiusuis vita iudicare, vel nimis esse curiosi? nam vniuscuiusq; opus in eo publico conuentu manifestabitur. Igitur fratres resipiscite: & pro salute vestra certate; hoc pro certo scientes, quòd qui Romano pontifici non subijcitur, Christo non subijcitur; qui Petro dixit.* Tu es Petrus etc. *ac nunquam salutem consequetur. Nam cùm dicitis vos illi subijci nolle, quia peccator est; id stultorum est hominum, & omnis prorsus sensus expertium. Cur iudicas Ecclesiæ Pontificem, quem nescis qualisnam sit:* nemo enim, dicit scriptura, nouit facta aliena, *quo pacto vos iudicatis, quem omnino, vt peccatorem non nostis? Omnes quæso, qui cathedram Petri adepti sunt, improbi sunt, & peccatores? num data opera cœteri Ecclesiæ Pontifices, atq; Proceres, Papam eligunt peccatorem? nonne erubescitis Ecclesiæ electionem prosequi contumelijs? an nescitis, quòd & Constantinopoli eum creabant Patriarcham, qui præcipuè erat honore perspicuus & virtute? nam et apud hostem virtus est honorabilis: ita & hic eum, qui supra cœteros honore & virtute antecellit; constituunt suum sacerdotem, & regem. Si vero peccator est, quid ad nos? is pro se rationem reddet, quemadmodum & nos nostri: nemo namque pro alio iudicabitur.*

At tu vl-

SECTIO. 14 *At tu vltra modum Papam deificas: nos verò ſcimus eum hominem eſſe, & peccato, & probris poſſe demergi; propterea in ijs, quæ ad fidem pertinent, nolumus ei inhærere. Sed à nobis iam antea dictum eſt, hoc nihil eſſe; quoniam neceſſe eſt nos aliquem ſequi paſtorem: ille namque vt homo peccat quotidie. Si enim vna tantum horæ eſſet vita noſtra, nec ita ſine ſordibus eſſe poſſemus. Sed de propriis peccatis, vnuſquiſque pro ſeſe rationem redditurus eſt, vt ſæpè iam diximus. Satis eſt nobis, ſi bene paſcamur, ſecundùm magnum theologiæ doctorem Gregorium. At ſeditionis & contentionis ſtudioſus inquit: peccatorem caput eſſe non probo. Ad quos reſpondendum, quòd benè cogitata veſtra percipimus, quæ poſtea inferius retegemus, etſi vos ob ignauiam obumbrare conamini. Nunc autem ijs reſpondebimus, quæ palam dicitis; quia ex animi vitio hoc dicitis: non enim vobis cognitum eſt eum eſſe peccatorem: neque vobis eius vitæ ratio ſatis eſt comperta; ſed impudenter calumniamini & conuiciamini illi, qui Petri ſucceſſor eſt, & Ieſu Chriſti figuram in terris gerit: nam qui eum peccatorem appellant, ijs quæ Iudæi afferebant, ſimilia afferunt: quoniam illi à natiuitate cæcum cernentes videre, inuidia torti, eum interrogant, dicentes:* quis aperuit oculos tuos? *reſpondit,* homo, qui vocatur Chriſtus: is mihi dixit, lauare in Siloam: & lotus recepi lucem. *At illi ita accenſi dicunt:* da gloriam Deo, quia hic homo peccator eſt. *quibus ille, qui nuper cæcus fuerat, reſpondit:* ſi peccator eſt, neſcio; vnum ſcio, quòd cæcus cùm eſſem, modò video: in hoc enim mirabile eſt; quòd peccator cùm eſſet, aperuit oculos meos, qui cæcus eram: à ſeculo non eſt auditum; quia quis oculos aperuerit cæci nati: niſi eſſet hic à Deo; non poterat facere quicquam. *Poſſumus igitur hæc ad ſucceſſorem Dei traducere, qui eſt ſanctus Papa. Si peccator eſt; quomodo maledixit vobis? & Græcos excommunicauit Nicolaus primus, temporibus Photij: & excommunicationi illi non defuit iota vnum; ſed facti ſunt captiui, vt is in excommunicatione dixit, in omnes gentes, tanquam Iudæi: ſcriptum eſt enim,* peccatores non audit Deus. *Si peccator eſt; quomodo fuit exauditus? at hic quidem ſic. Innocentius ante hunc, Eudoxiam ob Chryſoſtomi exſilium, excommunicauit, & intremuit eius ſepulchrum, donec reuocato eo excommunicationem remiſit: et ſtatim conſtitit illius tremor ſepulchri. Sed quid euenit noſtra memoria, nunc ſub Nicolao V. Pontifice Maximo? cùm legati à Conſtantino Imperatore, qui vocaba-*

Ioannis 6.

vocabatur Dragases, ad eum missi, adhuc supersint: quibus literas dedit, plenas timoris & horroris: vbi aperte, cum execratione prophetisat excidium, & internecionem extremam infelicium Græcorum: in quibus post alia multa (cùm conuicia & probra resciset, quæ à Græcis quotidie impudentissimè iactabantur) mirè & hoc dicit: Omnes gentes decretum, quod sancitum est, receperunt: Græci verò neque receperunt, neque spes est eos vnquam esse recepturos; quę super concordia & vnione decreta sunt: procrastinationes enim procrastinationibus ab eis semper prætexuntur: excusationes & responsiones in singulis. Neque verò Græci arbitrentur Romanum Pontificem ita esse mente destitutum, omnemque occidentalem Ecclesiam; vt non intelligat, quę in singulis dilationibus respondendo nugantur: optimè cuncta nouimus: sed toleramus in Iesum respicientes sempiternum sacerdotem, & dominum; qui sterilem illam ficum, vsque ad annum tertium iussit asseruari, agricola iam ad excindendam arborem se accingente, quia nullum fructum ferebat. *O magnam calamitatem! anno M CCCCLI. hanc conscripsit Epistolam, & M CCCCLIII. capta est Constantinopolis: num potestis dicere hæc vera non esse? minime gentium: cùm id sit manifestum, & res ipsa apertè loquatur:* tres inquit annos expectabimus, si vos fortè à schismate & separatione conuerteritis; & vos verè decreto adiunxeritis, secundum saluatoris de ficu præceptum. Si verò non, excindemini, ne terram ociosam & inutilem reddatis. *Hoc miraculorum miraculum maximum: quòd (vt in Epistola ipsa scribit Nicolaus Papa) Græcorum gens illa magna & formidabilis, sapiens, clara, fortis, terrarum domina, ob diuinam vltionem, ita in barbarorum seruitutem abducta sit. Hæc enarranti mihi, subit lamentari & deplorare excidium gentis nostræ, quamquam vos non intuemini.*

In primis ergo (vt inde initium sumam) in memoriam reuocate fratres, & patres; qualisnam, & quanta, exstiterit nostra natio: fuit enim quondam sapiens, clara, generosa, prudens, fortis, & quæ omnem terram suo subiecerit imperio: præterea virtutis studio, & sanctitate, omnes gentes est supergressa, ieiunijs, vigiliis, orationibus, eleemosynis, & (vt vno verbo dicam) veluti spongia hausit omnem virtutem: Deo semper accepta. At in præsentia (proh dolor) omnia interciderunt: Constantinopolis capta est; cuius rei so- SECTio. 15

lum recordatione, cogor prorumpere in verba cum clamore & eiulatu, & vltimum effundere spiritum: qua vrbe expugnata, aræ sunt prophanatæ: templum conculcatum: magna sanguinis effusio secuta: pollutæ moniales: virgines corruptæ: caput infantibus abscißum: impiorum manibus principes occiderunt: monachi sacri, sacerdotes, præpositi, viri, fœminæ, connubia sunt diuulsa: sacra vasa confracta: imagines ornatissimæ, conculcatæ sunt, ac sputis conspurcatæ. O me miserum atque infelicem; quis poterit vnquam tantam cladem deplorare? & verbis acerbum casum exprimere? heu, vbi regius apparatus & comitatus? vbi ordo palatij & disciplina? vbi tot principum examen? vbi scholæ sapientiæ? veh mihi misero! vbi Patriarchalis administratio? vbi ornatus Ecclesiæ? vbi tantus, & talis sacrorum monachorum, ac non sacrorum ordo, chorus & numerus? vbi monachorum et monialium ordines? Ecce, nonne cuncta sunt à Mahomethe absorpta? nec tantum in ipsa vrbium Regina ea mala obuenere, verùm etiam in subiectis regionibus plura ac deteriora; perq; singulos dies hæc apertis oculis intuemur & intelligimus. Quamobrem ergo hæc? vel vos mihi dicite per dominum. Si dixeritis vt dicere consuestis, ob nostra delicta hæc euenisse; non ita se res habet ego dicam: quoniam non magis nos, quàm cæteræ Christianorum gentes, nostris criminibus Deum irritamus: sunt enim & aliæ nationes magis sceleribus & peccatis obnoxiæ: quomodo non affliguntur, vt nostra infelicissima & miseranda natio? veh mihi misero: alius ex alio subinde fio, cùm ad hæc animum conuerto, & cor meum conturbatur, & spiritus meus æstuat: quia Iudæorum gens, quæ duo crimina commisit, secundum Prophetam, dedit pœnas: duo enim mala fecit, inquit, primogenitus meus, filius Israel: me dereliquit fontem aquę viuę, & effodit sibi cisternam dissipatam. *Et Ecclesia,* me in ligno crucifixerunt, Barrabam verò postulauerunt & liberarunt. *Primum igitur, cùm Idolis inseruiuißet, in captiuitatem abductus est in Mediam & Babylonem. Secundo, cùm crucifixißent dominum nostrum & Deum, profecti sunt captiui in omnes gentes. Nostra verò natio (proh infortunium, proh dolor) neque Idolis seruiuit vnquam, neque Dei filium crucifixit: qua de caußa tam acerbè vexatur? Sed non solùm eadem, verùm etiam multo peiora, quam impij Iudæi perpetitur: ij namque in seruitutem abducti, omnium gentium facti sunt serui; vt omnibus inuisi & Dei hostes; hi verò non solùm gentium facti sunt serui,*

Hierem: 2.

ſerui, ſed & Iudæis ipſis, qui ſunt ſerui omnium gentium. O meam calamitatem! Nonne reliquum eſt plorare & lamentari, ac diſquirere cauſsam, & credere; propter quæ patimur hæc? Ego verò aliam non poſsum inuenire (neque enim virtute, noſtra natio cœteris gentibus peior eſt; imo verò melior: nam dictum eſt, verèque dictum; nationem noſtram omnes nationes virtute, & moribus antecellere) niſi ſchiſma, & quod ſe ſubtraxerit ab obedientia, & ſubiectione Romanæ Eccleſiæ. Eam, & ſolam, diſcerno eſſe cauſsam interitus noſtræ gentis: quia poſtquam ab ea diuiſi ſumus; maledictionem accepimus, et patimur, quæ nos patimur: nec ideo pœnitet nos; ſed deteriores euadimus, & maledictis impetimus ipſam Eccleſiam; dicenda & tacenda aduerſus eam impudenter euomimus. Quamobrem fratres mei per Chriſtum; deſperationem omittamus: accedamus veræ Chriſtianorum vnioni: agnoſcamus peccata noſtra, ne peiores Iudæis euadamus; neue falſa ſuaſione, malitia & præſumptione ita aures obſtruamus, vt nec audiamus, nec intelligamus. Audiamus Chriſtum clamantem Apoſtolis: Qui vos audit, me audit: & qui vos ſpernit, me ſpernit: qui verò me ſpernit, ſpernit eum, qui miſit me: *Verè ergo licet dicere: qui Papam audit, dominum audit; qui verò Papam non audit, dominum non audit: qui verò dominum non audit, audit captiuos et gladijs comminutos. Vidi et rectè memini, cùm interfuerim diſputationibus cuiusdam monachi Barlaam, quæ habitæ ſunt Conſtantinopoli, cum quodam legato Apoſtolico, de primatu Papæ; vbi concludens legatus dicit:* Ego quidem poſſum cunctas obiectiones veſtras diluere (non enim Chriſti Eccleſia, & præſes illius ſummus Pontifex miſit hominem, qui neſciat veſtris dubitationibus reſpondere) ſed vos ſemper in nugacibus verborum argutijs verſamini. Quare mihi libet dicere tibi breue ac verum verbum; quod & alijs Græcis, mihi iniunctum eſt dicere: hæc dicit Papa: Si volueritis & audieritis me; bona terrę comedetis, ſecundum Prophetam. Si verò nolueritis, neque audieritis me; gladius vos deuorabit. Num Pontificis os locutum eſt hæc? num habes huic quid contradicas? lege & expende, an euenerit ſicut ipſe dixit. Si ergo euenit; debetis, imo verò potius neceſſe eſt illum audire: ſecundùm verò opera illius non facere, ſi mala fuerint. *Ita & nobis præcepit Dominus: Super cathedram Moyſis ſederunt ſcribæ & phariſæi; omnia quæcunque dixerint vobis facere, facite, ſecundum verò opera illorum nolite face-*

Luc: 10.

Iſaias 1.

lite facere. Quando ergo & hic, ſuper cathedra Petri ſedet; debemus ipſum tanquam Petrum audire, & imitari ſermones eius; opera verò non imitari, ſi praua ſint. Ita vos ſancti docent: ita leges & canones clamant; vt antea demonſtrauimus, & paullò poſt etiam demonſtrabimus. Nunc detegere volumus, quod vos intus aduerſus Papam, ac latinos iniuſtè continetis: dicitur enim, quòd propter peccatum illum vitatis: at hoc verum non eſt: ſed cauſſas quæritis fratres parum veras: maledixit enim vobis, & vos inuenit excommunicatio; deletiq; funditus eſtis: ſed alius eſt morbus, ex quo ægrotat intus anima veſtra, vt antea expoſuimus; non audentes palam dicere, ne fortè cunctis hæreticis peiores vocemini, & ſitis cogniti apud omnes; magisq; vultis mandere ſub dentibus. Sed aliud quid eſt, quod labijs premitis? quidam tamen adeò ſtolidi ſunt, qui apertè latinos hæreticos eſſe dicunt; & Papam præter cæteros omnes: ideoq; vnionem refugitis, neque Papæ memoriam audire; neque qui vnionem ex veſtris ſacerdotibus amplectuntur, videre ſuſtinetis: neque, qui cum ipſis communicant, omninò pro Chriſtianis habetis: & ſi fortè contingit, vt in aliquod incurratis, quod vos Papæ commonefaciat; panem oblationis non accipitis, ſed furijs agitamini, ac dentibus aduerſus ipſos ſacerdotes ſæuiſſimè infrenditis, & Iudæis deteriores eſſe putatis. Hæc igitur proferre reformidantes, vt iram quorundam declinetis, ad apertum integumentum ſtrenuè confugitis, & aduerſus veritatem pugnatis, de aſini vmbra (vt fertur) decertantes.

SECTIO. 16 *At nos in præcedentibus, quos antea edidimus, quatuor libris, multa de iis eisdem tractauimus; veritatem pro viribus apertè prædicantes, Latinosq; in dogmatibus orthodoxos eſſe liquidò oſtendimus; et falſis eos premi calumnijs egregiè demonſtrauimus. Et in hoc quinto, profectò non pauca attulimus; ſcilicet Pontificem eſſe Petri ſucceſſorem, & vicarium ſaluatoris noſtri IEſu Chriſti comprobando: eumq; ſolum obtinere poteſtatem, omnem Eccleſiam abſolutè dirigendi, & gubernandi, ligandi & ſoluendi, redarguendi, benedicendi, maledicendi, corrigendi, ac medendi; ſolumq; illum habere facultatem de fide & ſacerdotio exquirendi. Nam ſtatim magnus Theodorus Studites, in Epiſtola ad Paſchalem Papam, hæc inquit:* Audi apoſtolicum caput, à Deo electe, paſtor ouium Chriſti, clauiger regni cœlorum, petra fidei, per quam ædificata eſt catholica Eccleſia:

clesia : nam tu es Petrus, Petri sedem exornans & gubernans. *Et pòst quædam :* Huc ades : ab occidente exsurge, & ne repellas in finem : tibi namque dixit Christus Deus noster : Et tu quandoq. conuersus, confirma fratres tuos. *Audis quomodo appellat pontificem magnus hic Pater; Petrum, et clauigerum vitæ æternæ, et pastorem, & apostolicum caput? rogatq;, vt Constantinopoli subsidium ferat, propter eorum hæreses, qui imagines oppugnabant. Vnde nam hoc? non ob aliud aliquid, nisi quia is habebat potestatem cæteras Ecclesias confirmandi; tanquam qui omnibus hæresibus superior esset, longeq; positus esset ab omni procella hæreticorum. Huius rei ipsemet testis est in epistola ad Paschalem, dicens :* Vos igitur verè illimis fons, ac sincerus iam inde à principio veræ fidei : vos ab omni hæreticorum procella longè positi : securus totius Ecclesiæ portus : vos à Deo electa ciuitas, ad salutis refugium. *Intelligis quo pacto securum portum appellat totius Ecclesiæ Romanum pontificem? ad quem, vt nauigia ab vndis in medio maris agitata, in portum perfugiunt, ne foris relicta, à fluctibus atq. æstu mergantur; sic & omnes Ecclesiæ, ab hæreticis, tanquam à fluctibus vexatæ, ad Romanum pontificem, veluti ad portum salutis confugiunt : vbi tranquillitatem et quietem omnem nanciscantur : nam eo loci, fidei claues Christus apud Petrum Apostolum deposuit; vt Ecclesiam totam pasceret, atque gubernaret : nec apud illum tantùm, sed etiam apud eius successores, ipsi dicens :* & tu aliquando conuersus confirma fratres tuos. *Quæ quidem non soli Petro contigerunt, sed & eius successoribus. Nam Siluester magnus Papa Romanus, post baptismum Constantini, Arij hæresim aboleuit : et in eadem vrbe, Liberius, ac Iulius, Athanasium confirmarunt, & Alexandriam remiserunt; cùm ab Arianis persecutionem pateretur. Damasus Papa, Eunomij hæresim Constantinopolitani Patriarchæ funditus sustulit. Diuus Celestinus, impij Nestorij & Constantinopolitani Patriarchæ hæresim per Cyrillum Theegorum deleuit. Leo sanctissimus, sacrilegam Eutychis, et Dioscori, hæresim damnauit. Martinus & Agathon, Monothelitarum scelestam hæresim, verbo & operibus sustulerunt. Gregorius magnus Dialogus, impietatem eorum, qui imagines oppugnabant, anathemati subiecit : deinde post inobedientiam, & schisma, Nicolaus primus, ipsemet Constantinopolim profectus est Photij tempore, vt tolleret schisma : quem cùm non recepissent, excommunicationi ab eo suppositi sunt. Post hunc summi Pontifices, per temporum vices, non destite-*

Psal. 43.

deſtiterunt ſcribere & hortari Græcos ad Eccleſiæ conuerſionem, et obedientiam; quouſque coacta eſt ſynodus apud Lugdunum, quam Græci octauam vocant: cuius auctor exſtitit, Gregorius Papa decimus, & vnio eſt ſubſecuta. Sed iterum defecerunt, & iterum Legatos Eccleſiæ receperunt. Cogitur ſynodus Conſtantinopolitana, cum Papæ Legatis, Ioannis Becci temporibus Conſtantinopolitani Patriarchæ; & vnionem amplexi ſunt, ad breue tempus, obedientiam oſtendentes, & pacem: ſed poſtea rurſus ad ſuum et primum vomitum reuerterunt. Sed nec rurſus defatigati ſunt Eccleſiæ catholicæ præſides; eos ad obedientiam & pacem excitare: at illi cùm ſemel obſurduiſſent, non paruerunt. Protracta eſt igitur res vſque ad nos, aſpeximusq; noſtris oculis; quòd multi ante nos Patriarchæ & reges videre exoptarunt, nec viderunt. Nos verò vidimus beatiſ: Eugenium IIII. Romanæ Eccleſiæ Pontificem ſummum, quanto ſtudio in hoc ſanctum opus incubuerit, triremibus miſſis, & ſumptibus, vt hoc magnum vulnus ſanaretur: celebrataq; eſt ſynodus ingens atque admirabilis Ferrariæ et Florentiæ inſignibus Italiæ vrbibus; magna doctorum & ſapientum virorum frequentia, et theologiæ ſcientia, ac virtute illuſtrium. Tandem decretum ſancitum eſt, omni ſapientia & veritate conſpicuum; quod vbique eſt promulgatum, & ab omnibus gentibus receptum. Græci verò, & ex ijs qui peioris ſunt conditionis, vulgares quidam homines, & indocti huic contradicunt: ac ſi quis rationis particeps decreto contradicit; id non à doctrina proficiſcitur, ſed ab animi prauitate, falſa & ſtulta præſumptione, & gloria inani, quam ex vulgi imperitia aucupantur: quod quidem decretum & nos, in manus ſumentes, perlegimus omni ſtudio; idq; toto ex animo verum eſſe credentes, adorauimus atque amplexati ſumus: vnde ſumminiſtrata eſt nobis materia reſpondendi quinque articulis, qui in eo continentur; quorum extremus hic eſt, de Papæ primatu; quem nemo mentis compos poterit pernegare.

SECTIO. 17 *At non recte ſentit inquiunt; quia præter communes patrum et doctorum ſententias ea perſcripſit. Si ergo illa diuina ſedes non rectè ſentit, mentitur Chriſtus cùm dicit:* Cœlum & terra tranſibunt; verba autem mea nunquam tranſibunt. *Is enim Eccleſiæ pollicitus eſt, ſe cum ea fore, & portas inferi non præualituras aduerſus eam. Ideo ne Chriſtum mendacem efficiamus, quod ſi vel cogitetur ſolum, eſt blaſ-*

est blasphemia) in errantem Dei Ecclesiam esse dicimus: quam rem testificabitur rursus ipse Theodorus Studites, ad Michaelem Imperatorem scribens, ex persona omnium præpositorum hoc pacto: Cùm nos in vnum conuenissemus, venerabilis imperij vestri iussu, minimi Episcopi & Præpositi: *post pauca dicit:* nos diluimus omnes dubitationes vestras. Si vero aliquid dubitare, vel non credere videtur vestra diuina magnificentia; eius rei explicatio à Pontifice piè est postulanda: magna & à Deo firmata manus vestra, vt publicę cupida vtilitatis, iubeat à veteri Roma capere declarationem; vt à principio à patribus nostris est traditum: ea ô Christi imitator, Imperator, inter omnes Ecclesias Dei, summum & supremum obtinet locum, cuius Petrus tenuit primam sedem, ad quem dicit Dominus: Tu es Petrus & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portę inferi non præualebunt aduersum eam. *& iterum idem in alia Epistola ad Naucratium; cuius principium est:* nō implebitur auris mea à vocibus auditionis, *inquit:* Testor nunc coram Deo & hominibus, diuisi sunt à corpore Christi, & à suprema sede, apud quam Christus deposuit claues fidei: aduersus quam portę inferi à seculo non præualuerunt, nec præualebunt vsq. ad consummationem eius; hæreticorum videlicet effrænata ora, secundum promissionem veracis Domini. *Audis, quo pacto ea est caput Ecclesiæ Christi; cuius Petrus est primus præses: & quod nunquam præualuerunt, neque præualebunt vsque ad consummationem seculi, hæreticorum effrænata ora, secundum promissionem veracis saluatoris? Si ergo nunquam præualuerunt hæretici aduersus Christi Ecclesiam; quomodo audetis dicere eam errare? quæ inerrans à doctoribus prædicatur. Id etiam ostenditur in tertia sancta synodo; in qua allatis ab Apostolica sede literis, Arcadius Episcopus cum surrexisset, ad synodum dixit:* Iubeat vestra beatitudo Reuerendiss: Patres allatas ad vos literas sancti & cum adoratione vocati Cœlestini Papę Apostolicę sedis Episcopi, legi: ex quibus percipere poterit vestra beatitudo, quanto studio prosequitur omnes Ecclesias: *eadem, & horum similia, Proiectus Episcopus protulit. Et paullò post Cyrillus Alexandriæ dixit:* literę acceptę à sanctissimo Apostolicę sedis Episcopo Romano Cœlestino, cum decenti honore legantur. *Audis Arcadium & Proiectum, quòd omnium Ecclesiarum curam gerit Romanus Pontifex? ob quidnam aliud, nisi quia caput est omnium. Quod verò Cyrillus*

dicit,

dicit, cum decenti honore legi quę scripta sunt à Cœlestino, *comprobauerunt patres aperiendo capita sua, & reuerenter audiendo quæ dicta sunt. In quarta verò sancta synodo, vt in titulo diuinæ scripturæ apparet, talia dicta sunt.* Vt beatissimus Episcopus Romanę vrbis, cuius sacerdotium super omneis antiquitas esse voluit; potestatem & facultatem habet de fide, & sacerdotibus determinandi. *Ergo quia de fide et sacerdotibus determinandi facultatem habet; meritò caput & magistra omnium Christi Ecclesiarum in decreto scribitur, & à nobis colitur & adoratur: atque omnis obedientia & obseruantia ei à nobis exhibetur, & exhibebitur; donec in hac vita permanebimus; recordati illius, qui dicit:* obedite præpositis vestris, & subditi estote; ipsi enim vigilant pro animabus vestris, vt rationem reddituri: *& meminisse eius nunquam cessabimus in sacris missarum precibus, secundùm sanctorum nostrorum traditiones: ne impiorum erroribus obsecundantes; à firmitate orthodoxæ fidei excidamus: pro comperto habentes, quòd qui ipsi non subijcitur, nunquam saluabitur: simili modo, et qui eius non meminit neque sacerdos est, neque sacerdotis meretur habere potestatem: vt xiij. Canon primæ & secundæ synodi apertè testatur: habes enim ad verbum sic:* Hæreticarum zizaniarum semina, in Christi Ecclesiam spargens aduersarius, & videns has gladio spiritus radicitus euelli, alia via aggressus est; assumpta secum schismaticorum insania, Christi corpus diuidere. *Sed & has insidias sancta synodus anticipans, vndecumque decreuit in posterum;* vt si quis presbyter, vel diaconus tanquam ob aliquod delictum suum despiciens Episcopum, ante synodalem cognitionem, & caussę disquisitionem, ab eius communione deficere ausus fuerit: & nominis eius in sacris missarum precibus secundum Ecclesię traditionem non meminerit; hunc depositioni subijci, & sacerdotali omni honore priuari: qui enim in presbyteri ordine est constitutus, & metropolitanorum præuenit iudicium, & antè iudicium (quantum in se est) condemnat suum patrem & Episcopum; hic neque presbyteri dignus est honore, nec nomine: & qui hos sequuntur, si qui fuerint ex constitutis in sacris ordinibus; & ipsi suis dignitatibus excidant. Monachi verò vel laici expellantur penitus ab Ecclesia, donec relicta cum schismaticis coniunctione ad suum Episcopum reuertantur. *Nonne ex hoc loco deprehendis, quòd sacerdotes sacerdotio abdicat: neque sacerdotis nomen vult obtinere;*

tinere; qui mentionem non faciunt primatus eorum, eorumq; sectatores: & si qui sacris sunt ordinibus insigniti, prophanos iubet esse: qui in sacris non sunt, cuiuscunque sint conditionis, excommunicat. Resipiscite tandem fratres per Deum, resipiscite: nec amplius tam apertè veritati obsistatis, nec aduersus pastores animarum vestrarum decertetis: durum est enim, imo verò fatui, & dementis, nudis pedibus aduersus stimulum calcitrare. Nam quemadmodum oua lapidibus; sic & capita vestra, Ecclesia confringuntur: lapis namque Marc: 21.
& petra scandali est Ecclesia: & Christus ipse, illi se similem facit. Beatus Paulus ita scribit: bibebant enim de spirituali, consequen- Cor: 1. Ca: 10.
te eos petra; petra autem erat Christus: hic est lapis de monte virginali abscissus: *Christus verò ad Petrum:* Tu es Petrus: & su- Cor: 1. Ca: 10.
per hanc petram, ædificabo Ecclesiam, *& reliqua, vt sæpius dictum est. Ecce igitur ostensum est, quòd petra & lapis Christi est* Daniel: 11.
Ecclesia: qui igitur in eam impingit; lux in eo non est: sed qui seruat præcepta eius; non impingit, vera luce quæ in ipso est illuminante, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum: lux Ioan: 1.
enim veritas est & cognitio; ac illuminantur ab ea, qui volunt, & manent in ea. Sed qui nolunt obtemperare; insipientiæ tenebræ eorum oculos obtegunt & impingunt, & conteruntur, ac tandem exterminantur: & responsum ferent, quod præcepit dominus: quòd Ioan: 10.
oues meæ, meam vocem audiunt: quæ verò meæ non sunt, vocem meam non audiunt: & lupus rapit & dispergit eas. Ita eueniet, & rationalibus ouibus, quæ vocem pastoris non audiunt; impingent enim, & labentur in hæreses, absurditates, & schismata.

Quòd verò non possit decipi, vel errare, vel confringi, vel perire SEctio. 18.
Ecclesia; imo verò id euenire ijs, qui eam oppugnant; ostensum est antea multis egregijs argumentationibus: nunc efficatius quodammodo per sacrum Chrysostomum, aureæ tubæ diuinum Ioannem audiamus ex oratione in Pentecosten: cuius principium: Cœlum hodie nobis facta est terra. *Dicit enim ibi post alia multa sic:* Magno studio incumbit Deus in Ecclesiam, non parietibus fulctam, sed gratia custoditam: propter Ecclesiam constitutum est Cœlum, terra firmata est, & mare effusum, & aer repletus, paradisus est plantatus, lex tradita, missi prophetę, miracula facta sunt, mare diuidebatur & resarciebatur, petrę scindebantur, & rursus iungebantur, manna de cœlo descendebat, & ex tempore mensa dispone-

 batur,

batur, propter Ecclesiam Prophetę, propter Ecclesiam Apostoli. At cur tam multa? propter Ecclesiam vnigenitus Dei filius, filius hominis factus est, vt Paulus ait: qui proprio filio non pepercit, vt Ecclesię parceret, filij sui sanguinem effudit propter Ecclesiam: hic sanguis irrigat illam: per eum non possunt illius plantæ tabescere, neque folia decidere: non est obnoxia temporum necessarijs vicibus, neque tempori inseruit: æstate quidem folijs vernat; hyeme verò non nudatur: non enim temporum necessitates, sed gratia spiritus eam colit: propterea non euellitur, neque mirum est eam non euelli. Quot iam inde à principio aduersus Ecclesiam bellum gesserunt, cùm erat planta recens, arma aduersus eam sunt expedita: at nunc Dei gratia, & sancti spiritus robore; & Imperator est pius, & milites, & omnis terra fide est repleta: at in origine eius, in exordio, reges impij, milites irreligiosi: ob iussa Principum, arę ardebant: vndique fumus, & nidor: aer inquinabatur: dæmones bacchabantur: diabolus saltabat: pater filium abdicabat; filius patrem non colebat: natura scindebatur & religio: vbi igitur, qui ausi sunt aduersus Ecclesiam in acie stare? Cùm erat planta recens, non tamen iniuriam passa est: cùm coelum attingit, speras illam posse debellare? Quando vndecim erant Apostoli, à nemine superati sunt: imo vero vndecim, tot millia Ecclesiarum sunt expiscati: nunc cùm terra, & mare, culta & inhabitabilis regio & vrbs, & omnes fines religione referti sunt; tunc speras ei dominari? at tu non potes: Christus dixit, quòd portę inferi non præualebunt aduersus eam: facilius est cœlum deleri, & terram exterminari, quàm Ecclesiam extingui. Quis hęc dicit? ipse Christus: Cœlum & terra transibunt, verba autē mea non transibunt. Et rectè: nam Dei verbū ipso cœlo est potentiùs, quia cœlum est opus verbi: dixit Deus, fiat cœlum, & verbum fuit opus: excurrebat natura nemine impediente; quoniā ipse Dominus est naturę, & eam immutandi: ego eam substruxi, qui cœlū constitui; sed pro cœlo sanguinem non effudi: pro cœlo cruci nō fui affixus: pro cœlo, cœleste corpus non assumpsi. Sed quid dico de cœlo? angelorum corpus non assumpsi; vt intelligas me ecclesiam magis ęstimare, quàm cœlum, & terram, & omnem creaturā: & ideo cœlum & terra transibunt, verba autem mea, nunquam transibunt: faciliùs est cœlum aboleri, & terram extingui, quàm mea verba intercidere. Qualia sint verba eius in medium deducamus; videamus, an interciderint: non reuoco ego in dubiū; sed hęreticis os

reticis os

reticis os obstruo. Qualia sunt verba? cœlum & terra transibunt; verba autem mea nunquam transibunt. quale verbum? Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersùs eam. Super hanc petram dixit, non in Petro: non enim super hominem, sed super fidem Petri Ecclesiam suam fundauit. Quid autem erat fides? Tu es Christus filius Dei viui, petram vocauit Ecclesiam vndas excipientem, sed non concussam. Ecclesia namque suscipit tentationes; at non superatur. Quid ergo est super petram: id est super confessionem Petri; non super opes. Non lapides iacis? non ligna? non spicula? nequaquam dicit: non enim est sensibilis structura: hæc qualiacumque sint, tempore dilabuntur: confessionem verò, neque dæmones possunt superare: testantur martyres, qui latus perfossi, fidem non amiserunt: ô rem admirabilem! murus foditur, & thesaurus non diripitur: caro absumitur, & fides non consumitur: ea est martyrum vis: super petram ædificabo Ecclesiam meam, & portę inferi non præualebunt aduersus eam. Attendite sedulò; eos vocat portas inferi, qui mortem pariunt: quid igitur? in infernum intrabit, si in discrimen venerit? vtique: nam vt portę vrbis sunt ingressus in vrbem; sic portę inferni, ingressus ad mortem. Cur, inquit, tentationes non prohibes? nequaquam: vt ostendam vires meas, si nemo eam oppugnarit, possunt respondere: nam si fuisset oppugnata, fuisset vtiq. & expugnata: propterea eam permitto oppugnari; ne propugnatorum solitudini, victorię titulus inscribatur: & portę inferi non dixit, non aggredientur eam. Quid ergo? oppugnabitur quidem; sed non superabitur: fluctuat Ecclesia; sed non mergitur, sed non petit profundum: excipit tela; sed non admittit vulnera: excipit machinas, sed turris non quassatur. Sed quid dico Ecclesiam? vnum verbum piscator locutus est. Et turris stetit inconcussa. Quot tyranni conati sunt hoc verbum abolere, nec potuerunt? super petram enim fundata est. Cogita quot tyranni, quot reges diademate redimiti, enses acuti, ferarum dentes, mortes imminentes, sartagines, fornaces, & pharetram suam exhausit diabolus, & Ecclesię non obfuit. Qua nam de caussa? quia portę inferi non præualebunt aduersus eam: ipsa res testimonium perhibet: testatur euentus experientia. Quot bellum gesserunt? num euicerunt? sed qui bellum gesserunt, silentio transfiguntur, & obliuioni mandantur: Ecclesia verò floret. Vbi Claudius? vbi Augustus?

gustus? vbi Tiberius? nuda sunt nomina; eorũ meminit nemo: nam postquam Ecclesiam oppugnarunt, memoria eorum deleta est: & Ecclesia super solem refulget. *Audisti verba doctoris aurei animo & corpore? audisti à Deo afflatum & theologum patrem hunc? scilicet quod Ecclesiæ oppugnatores abolentur, & obliuioni mandantur: Ecclesia verò floret. Et contorquent quidem tela pugnatores; at ipsi vulnerantur. Cur nam hæc? quia Christus ipsam firmauit: Christus ipsam suo redemit sanguine; per quem cœlum firmatum est, terra fundata:* Domini enim verbo, dicit Dauid, cœli firmati sunt,& spiritu oris eius omnis virtus eorum. *igitur verbo quo firmauit cœlum, firmauit Ecclesiam suam dicens:* super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. *Quam petram? solidam fidei confessionem Petri piscatoris; quæ firmata manet inconcussa, & immota, & inexpugnabilis; quemadmodum & cœlum stat, & permanet vi verbi. Ideo in cœlo, & in terra, Ecclesia Dei honorabilis, & sancta est. Imò verò secundum aureorum verborum & sermonum patrem hunc, cœlo & angelis & omni creatura præstantior est. Ideo & subijcit Christus dicens,* cœlum & terra transibit, verba autem mea nunquam transibunt. *id est, faciliùs est cœlum, & terram, & omnia concuti, quàm Ecclesiam meam: incursiones hæretici facient, at non præualebunt: in petram impingent capita sua, & dispergentur; quia super petram fundata Ecclesia est: propterea Ecclesia tanquam petra manebit inconcussa; secura fiducia Christus dixit. Nam qui à principio suæ prædicationis eam oppugnauerunt;*
Sapi: 4. & 11. *deleti sunt, & memoria eorum cum sonitu perijt: Ecclesia verò vernat; & refulget super solem. Vbi reges qui in eam deseuierunt? vbi Principes? vbi hæretici? vbi Arius & Eunomius? vbi Nestorius & Dioscorus? vbi Seuerus & Eutyches? vbi qui præcesserunt, & qui postea subsecuti sunt omnes? nonne perierunt? nonne extincti sunt? sed Ecclesia tunc, & nunc, & semper est, vsque ad seculi consummationem & finem.*

SECTIO. 19 *Tot igitur & egregijs rebus expositis ex mellifluis sacri doctoris sermonibus: æquum est, quòd illi dum oraret, euenit cum omni reuerentia commemorare. Sic enim inuenimus scriptum in eius vita, quam Metaphrastes enarrat, cuius initium:* Et omnium qui secundum Deum in hac vita versati sunt: *post multa ait:* Cùm is noctu in oratione perstaret, se obtulit quædam diuina res,& sublimior; quàm vt

quàm vt oculis cerni poſſet : & quemadmodum rem in medium proponere, lingua vix audeat;ita & audire nouum videatur ; itaque nouum quiddam,& horrore plenum audiſſe. Cœterum animaduertendum, quòd huic narrationi, æquè miſta ſunt timor & lætitia : duo quidam viri alba amicti veſte, aſpectu horrifico viſi ſunt ei de cœlo deſcendere ; huicque præclaro viro, dum oraret in conſpectum veniſſe : quorum alter volumen, alter claues manibus continere videbatur. Cùmque Ioannes hanc nouam ſpeciem miraretur,timore eſſe correptum: hos verò manibus apprehenſum erexiſſe, & metum abſterſiſſe, bonoque animo eum eſſe iuſſiſſe. Percontanti quinam eſſent ij viri tanta præditi gloria, qui accedere ad ſe dignati eſſent ; ne timeas, eos dixiſſe : nos venimus à Chriſto miſſi. Alterum poſtea manu protenſa volumen tradidiſſe, dicentem : ſume librum, nam ego ſum Ioannes,cui ſapientia Dei, pectus tradidit, in quod & recumbere voluit : quę quidem te & per nos ad ſcripturas pernoſcendas,idoneum reddet: & te, quaſi manu ducet ad eius cognitionem. Alterum verò, manu extenſa : ſume, dixiſſe, has claueis : meque Petrum eſſe ſcito, cui Deus claues in manus tradidit : quem nunc per me, crede, te eadem gratia,qua me participem facere : quare quæcunque ligaueris, vel ſolueris ſuper terram, erunt ea ligata, vel ſoluta, & in cœlis. *Nonne depræhendis ex his, alterum vnà cum munere ſcripturas facilè interpretandi, & harum intelligentiam à datore ſapientiæ adiunxiſſe? alterum verò vnà cum facultate ſoluendi, et ligandi, & intelligendi, iniunxiſſe, & piè in Ieſum Chriſtum Dei filium per eum credendi? Credite in poſterum,quòd ſine obedientia erga Petrum, ſaluari non poteſtis. Et iure quidem : nam is eſt porta ſalutis : qui per eum in cognitionem fidei non ingreditur, id eſt, vt eum agnoſcat eſſe Chriſti Vicarium ; non poterit vnquam ſalutem conſequi : nam vt Chriſtus inquit.* Ego ſum oſtium : qui non intrat per oſtium, ſed aliundè aſcenſum parat ; fur eſt & latro. *Ita & Petrus eius ſucceſſor dicit : qui non credit per me filium inuiſibilis Dei & Patris in carne genitum, qui paſſus eſt & reſurrexit, & cœtera diſpenſationis myſteria ; hic hæreticus eſt : & ſaluari nullo vnquam tempore poterit. Hæc igitur & talia tenentes,quorum refertæ ſunt omnes doctorum ſcripturæ ; Eccleſiæ ſubijcimur : in eaq; permanemus : & in obedientia eius perſiſtere in omnia ſecula deprecamur ; vt propitium Deum nanciſcamur in tremenda die retributionis : fiat,fiat.*

Ioan: 10.

SEctio. 20. *Iam quoad eius fieri potuit, præstitimus, quod polliciti sumus; allata ad quinque articulos responsione, qui in decreto Florentinæ Synodi continentur. Conscripsimus verò hæc à communibus patribus, ac doctoribus, desumpta materia, quos Ecclesia sanctos esse decernit; illorum vestigijs insistendo; & qui hæc literis theologicis mandauerunt, & tradiderunt, vt veraces suscipiendo: quibus Ephesius Marcus non valens in synodo contradicere, & sui incertus, certamen detrectauit. Perfecimus autem hoc opus multò labore ac studio: propterea omnes, qui hæc perlegerint, oro, ne dolosè, & cum præsumptione aut proprio affectu inducti, percurrant; sed sincera dispositione adhibita, suam conscientiam iudicem dictis præficiant. Arbitror enim eum, qui hac conditione ad legendum accesserit; à morbo se vindicaturum, magnamq; gratiam habiturum ei, qui hæc edidit, & elaborauit, cùm hanc commentationem ex multis locis collegerim, & coagmentarim. Exantlauimus verò hunc laborem, vt dominus scit, qui occulta cognoscit: non gloriam aucupando temporariam, neque opũ comparandarum gratia; sed pura, et pia mente, pro virili, veritati patrocinari exoptantes: quæ quidem iis, qui apertè sanctis contradicere nolunt, liquidò est demonstrata. Et ea præterea de causa hoc opus aggressi sumus; vt qui horum studiorum sunt ignari, et tamen de hoc dogmate ambigunt, nequaquam ampliùs excusationem afferre possint; se sententias, & dicta sanctorum planè ignorare. Ideo æquum mihi visum est, volumen hoc rerum contexere: et resipiscere aliquando volentibus, veluti sumptuosum quoddam conuiuium apponere. Ecclesia verò, Sponsa immaculata, nullas sordes, vel rugas admittens,* Cantic: 4. *Sole lucidior, denuò apparebit, vt fuit, & est, & erit. Quanquam dirumpantur, qui contra sentiunt: nam semper exstitit extra errorẽ: neque diuersas opiniones prædicauit; sed easdem illas, quas à diuino ore saluatoris accepit. Rogo vos iterum ô charissimi; vt hæc cum charitate legatis, & spiritu fidei: ac, si vera et iusta visa fuerint; ijs aßentiamini: si verò contra; confutetis, et scriptis editis, rationes afferatis: vt et nos ijs perpensis, sententiam nostram cum charitate dicamus; retractantes nostra, vel delentes. Spero igitur Deo fisus, qui pacis est pater, vos his rationibus suasos, veritati cessuros: animi candorem & obedientiam Deo præstando, mutuoq; accipiendo paracleti gratiam & prudentiam. Nam eo concedente, nulla mutatio vel imminutio pij, & patrij spiritus consequetur: neque orthodoxa veritas imminuetur; absit: malo enim millies mori, quàm suadere vos, vt tan-*

tillum

tillum quidem à vera fide declinetis. Resipiscite rogo fratres, resipiscite: quandiu vos in hac falsa suasione perdurabitis? quandiu, si non vtroque, altero tamen pede claudicabitis? Excitemini segnes: qui humi repitis; exsurgatis: ne dum vos malum somnum stertitis; facile inimicus disseminet discordiæ zizaniam. Tollatur paries, qui dirimit sepem: fiamus vnum corpus sub eodem capite. Est autem caput, ipse Christus: quem vt magistrum, ac vitæ datorem, piè, et pura conscientia sequendo, cognoscemus Deum & patrem eius: à quo ab æterno sine tempore, sine defluxu, & sine paßione est genitus: sanctissimumq́;, & viuificantem eius Spiritum, à patre, tanquam à productore, ab æterno, & à principio productum, & procedentem, & per eum emanantem, & scaturientem eßentialiter & subsistenter, & prodeuntem, & editum, vnam increatam potentiam, & sine fine regnum, immortalem vitam, & beatitudinem: quam, vtinam omnes consequamur, nc de via declinantes, in montes, solitudines, & foueas delabamur: & in loca, quæ non aspicit lux, vultus domini nostri, & saluatoris nostri Iesu Christi; cui gloria & victoria in secula seculorum. Amen. Hucusq; Gennadius.

Ex interpretatione Sacrę Liturgię. etc. *Multi sunt & apud Græcos, & apud Latinos, qui sacram Liturgiam interpretati sunt, eiusq́; mysteria exposuerunt. Ex Græcis quidem Dionysius Areopagita de Ecclesiastica Hierarchia cap. Maximus Monachus de Ecclesiastica mystagogia: Germanus Archiepiscopus Constantinopolitanus, in libro mysticæ contemplationis: Simeon Theßaloniceñ, in libro de septem Sacramentis: Ex omnibus autem doctißimè et prolixißimè Nicolaus Cabasila, in libro de diuino altaris sacrificio. Ex Latinis, Rubertus Abbas de diuinis officijs: Isydorus, Innocentius, Odon, Cameracensis, Stephanus Aduensis Episcopus, Walafredus, Strabo, de exordijs, & incrementis rerum Ecclesiasticarum; Bernon Angiensis Abbas, Magister Florus in sua Exegesi, & alij infiniti, qui soli rectè conuincere poßunt nostri seculi errores, qui missam, rem nouam, & recenter compositam, eße impudicè affirmare non erubescunt.*

DE SACRIS ORDINATIONIBVS, QVAS GRÆCI χειροτονίας vocant.

Caput XIIII.

QVATVORDECIMVS Articulus docet Euangelium non ab alijs publicè legendum & prædicandum eſſe, ſacraque myſteria diſpenſanda; quàm ab his, qui ritè ad hoc miniſterij genus ordinati ſunt. quod quidem ita debere eſſe & nos ipſi agnoſcimus. Sancta etenim Catholica Eccleſia, eos ſolùm, qui legitimè ſunt vocati, ſacro item charactere canonicè inſigniti, atque iuxta Eccleſiaſticam traditionem ordinati, ab omnique Hæreſeos ſuſpitione alieni; & populum docere, & ſacram Liturgiam adminiſtrare vult, atque permittit. Plurimumque illos errare docet, qui exiſtimant nihil intereſſe; vtrum hæc ſacra & diuina myſteria ab his exerceantur, qui ex laicis ad eam rem ordinatis deligantur tantum; an ab his, qui ex ſacerdotibus ritè & canonicè conſecratis & ordinatis, huic muneri præficiantur. Ordinationes autem apud nos non alio modo fiunt, quàm eo, quem ſacri nobis perſcripſerunt Canones. Et de Epiſcoporum quidem ordinatione primus Apoſtolorum Canon hæc docet: *Epiſcopus ordinetur à duobus vel tribus Epiſcopis. Presbyter verò ab vno Epiſcopo. Diaconus item, & alij eodem modo.* Quod item ex Actis Apoſtolicis diſcimus. *Erant, inquit; in Eccleſia quæ eſt Antiochiæ, Prophetæ & Apoſtoli, Barnabas, Simeon, Lucius, Manahera, & Saulus: miniſtrantibus autem illis Domino, dixit Spiritus ſanctus: Segregate mihi Barnabam, & Saulum, in opus miniſterij, ad*

rij, ad quod elegi eos. Ieiunantes autem ipsi, & orantes, impositis illis manibus, dimiserunt eos: Vbi quinque leguntur præsentes viri: tresque, duos reliquos Saulum & Barnabam segregatos in ministerij munus ordinasse. Non licere autem secularibus principibus de Episcopis aut sententiam ferre; aut illis veteri deprauato more, qui à sanctis concilijs abrogatus est, manus imponere 31. Canon Apostolicus docet. *Si quis Episcopus secularibus potestatibus vsus, Ecclesiam per ipsas obtineat; deponatur, & à communione separetur, & omnes qui illi communicarint.* Et quanquam 28. Apostolico Canone præcipitur, neminem duplici pœna ob idem crimen puniri debere: tamen vel propter delicti magnitudinem, vel propter peccati, publicam deformitatem, duplex hoc loco irrogatur pœna: omnisque hæc electio, tanquam impia, & sacrilega abrogatur: puniunturque omnes illi, qui in hac parte, vel alios coegerunt, vimque aliquam intulerunt, vel autores facti, quacunque ratione fuerint; prophanique meritò & sunt, & esse decernuntur. Oportet enim eum, qui ad Episcopatus honorem prouehi debet, vt quidem sancti Patres in sancta Nicœna statuerunt synodo, Canone quarto, ab alijs Episcopis deligi. *Episcopum, inquit, conuenit maximè quidem ab omnibus, qui sunt in prouincia Episcopis, ordinari. Si autem hoc difficile fuerit, aut propter instantem necessitatem, aut propter itineris longitudinem; tribus tamen omninò in id ipsum conuenientibus, & absentibus quoque pari modo decernentibus, & per scripta consentientibus; tunc ordinatio celebretur. Summa autem & vltima potestas, atque confirmatio earum rerum omnium, quæ in tota fiunt prouincia, Metropolitano tribuatur:* quę omnia ex eodem quarto Canone, eiusdem primę vniuersalis synodi Nicœnę decerpuntur. Sed & Laodicensis synodi 12. Canone, hoc idem his verbis explicat: *Episcopos*

ſcopos non oportere, præter iudicium Metropolitanorum & finitimorum Epiſcoporū, conſtitui & ad Eccleſiæ principatum eligi; niſi eos, quos multò ante nota, probabilisq́ vita commendauit: deniq. examinatos et in ratione fidei, hoc eſt, num rectam et ſanam doctrinam ſequantur, an ſecus, & in ipſius ſanæ doctrinæ politia. Quibus item ſimilia docet 13. eiuſdem ſynodi Canon. Illud adijciens, *neque vulgo aut popularibus hominibus electionem illorum, qui ad ſacerdotalem dignitatem ſunt euehendi, committendam eſſe.* In quorum canonum expoſitione, illud ſcriptum legimus: *Non tantum, inquit, vulgus arcetur ab Epiſcoporum electione; ſed etiam de ipſis ſacerdotibus ſententiam ferre non permittitur: præſentiq́ canone illud innuitur, quòd non Epiſcopi tantum antiquitùs; ſed & reliqui ſacerdotes à populo eligebantur: quod poſtea omnino ne fieret, prohibitum fuit, tanquam res inutilis ac planè peſtifera.* Sed & 19. Canon Antiochenę ſynodi, multa ſimilia habet: tum de Metropolitano, tum de eo, vt omnes Epiſcopi eius prouincię ab eo conuocentur, præſenteſque adſint. *Epiſcopus, inquit, ne ordinetur abſque præſentia Metropolitani prouinciæ. Par enim eſt, Metropolitano ſuos collegas atque conſeruos adeſſe. Ideò debent per Epiſtolam Metropolitani conuocari. Et ſi quidem præſentes adfuerint omnes; longè melius eſſe: ſi autem difficile fuerit conuenire omnes; tamen vel maiorem eorum partem, omnino ex omni prouincia præſentem adeſſe oportet; vel ſaltem per literas in eandem ſententiam conuenire: et ſic vel conuentu plurium facto, vel ſaltem plurium ſuffragijs collectis, Epiſcopum conſtitui debere. Si quid autem ſecus præter præſcriptum modum factum fuerit; nullius valoris ordinationem eſſe. Vbi verò omnia, ita vti dictum eſt, adhibita fuerint; contradicere tamen quiſpiam per priuatam contentionem velit; plurium tamen conſenſus valere debet.* Docet quidem

eiuſdem

eiuſdem Zonarę interpretatio : antiquitùs ipſarum vrbium populos, Epiſcopos deligere ſolitos. Cùm autem contentiones inde exorirentur maximę ; ipſis deinceps prouincię Epiſcopis , ea tota deligendi & conſtituendi poteſtas Epiſcopi, conceſſa & concredita fuit. Non ſolùm autem Epiſcopi, eo modo, quo diximus, alios Epiſcopos & Sacerdotes ſacrorum canonum inſtituto eligebant atque conſecrabant , & non Laici ſed & ipſa Chirotonia nihil aliud ſacris Canonibus deſignatur , quàm eius, qui tunc conſecrandi munus exercet,in alio conſecrando diuinarum precum ſacra adminiſtratio,ac Spiritus Sancti omnia perficientis initiatoria inuocatio, propter extenſionem manus pontificis, tum cùm illi quẽ initiat atq. conſecrat,benedicit. Quanquam ipſę quoque ſententię atque ſuffragia, quibus Epiſcopi vel Preſbyteri eligebantur , nomine Chirotonię antiquitús appellari ſolebant. Nam cùm penes ciuitatum populos , Pontificum deligendorum poteſtas fuiſſet; colligebatur tum in vnum multitudo ; & hunc quidem alij poſtulabant , atque eligebant ; alij alium. Vt igitur plurium vinceret ſententia , manus in altum illi qui ſuffragia ferebant ſubleuaſſe dicuntur ; vt inde numerus cuiuſque ſententię dinumerari, ac facilè perſpici poſſit. Atque ita ille qui plurium refferebat ſententias , cœteris anteferebatur; indeq́ue à manus extenſione nomen Chirotonię originem ſumpſit. Quo item nomine in eodem ſenſu, magni illi veritatis duces ſancti, inquam , qui ſynodis præerant Patres, nonnunquam vſi eſſe inueniuntur, ipſas ſententias & ſuffragia nomine Chirotonie appellantes. Quomodo ſancta Laodicenſis ſynodus Canone 5. loquitur. *Non oportere Chirotonias in præſentia multorum fieri*, Chirotonię nomine ipſam per ſuffragia electionem intelligentes : nam conſecrationem Pontificis, publicè multis præſentibus potius fieri oportebat. Electioni

Similẽ planè eiusdem vocis notationẽ atque etimologiam alicubi explicat Vlpian⁹ Demoſtenis interpres in ferendis ſuffragijs , quibus AThenienſes ſuos eligebant Magiſtratus , quam vocẽ, vt et rei ipſius imitationem,vt cætera multa, ad Eccleſiaſticas functiones translatam fuiſſe exiſtimãdum eſt.

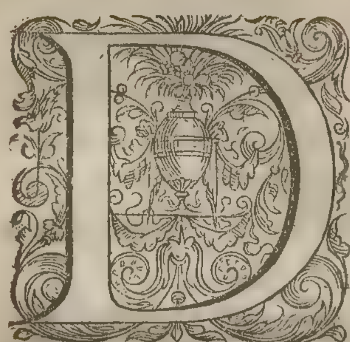
ctioni autem vbi ſententię ferebantur; propterea, quod nonnũquam quærelę quædam & accuſationes contra candidatos proponebantur; nulli præter eos, ad quos ſententię dicendę ius pertinebat, intereſſe, ac ea quę dicebantur, audire licuit. Et conſecrationem quidem atque ordinationem, à duobus vel tribus Epiſcopis fieri debere, primę ſynodi, quartus Canon iubet: ipſam autem per ſuffragia electionem à pluribus etiam. *Tres, inquit, omnino in eundem locum congregatos ordinare oportet; abſentibus quoque ſuffragium ferentibus, ſcriptiſq; aßentientibus, electionem fieri.* Poſt diligens autem & exactum examen, multaq; tam rectę fidei, quàm morum grauitatis, & vitę integritatis, teſtimonia, demum dignos ordinari debere: indignos autem ab eo honore ac dignitate arceri; cùm ex multis ſacris canonibus, Apoſtoliciſque inſtitutionibus clarum eſt, tùm ex inſigni illo magni quondam Theologi Gregorij Nazianzeni, quem pro ſe inſtituerat Apologetico, longè euidentiùs conſtat: ex his inquam, vbi eos qui tanto honore ſunt indigni, improbi ac planè prophani, veluti tranſitu quodam notat: eos autem qui & quales digni eſſe debeant, mirè celebrat, ſuiſque coloribus pingit, hæcque inter cœtera cum magna adfert libertate. *Quotus quiſque eſt, qui ſi ad amuſsim eam, regulamq; ſeipſum exigat, quam Paulus de Epiſcopis & Presbyteris fixit; nempè vt ſobrij & prudentes ſint, non temulenti, non percußores; ſed docendi periti; irreprehenſibiles, atque huiuſcemodi, vt nullæ eos improborum calumniæ attingere queant; non ſeſe à normæ rectitudine permultùm abeße comperiet.* Et rurſum. *Primùm, inquit, ipſum purgari oportet, tum alios purgare: primò ipſum inſtitui; tum alios inſtituere: primùm lucem ipſum effici, Deoq; appropinquare; tum demùm alios ad Deum adducere: primò ſanctificari; tum demum alios ſanctificare.* Deinde illos appellans, qui

citò &

citò & negligenter, nec ſecundum id quod ſancti canones præcipiunt, ordinantur; hæc in medium adfert: *Quis eſt ille, qui veritatis Antiſtitem & propugnatorem vnius dieculæ ſpacio, velut ſimulachrum ex argilla fingit? illum, inquam, qui cum angelorum claſſe atque ordine futurus eſt: qui cum archangelis Deum celebrabit: qui ad ſupernum altare ſacrificia tranſmittit, ſimulq; cum Chriſto ſacrificio fungitur.* Et iterum. *Qui nihil, inquit, dignum ſacerdotio ſecum adferunt, diſcipuli ſimul magiſtriq; pietatis deſignantur, alios antè purgant; quàm ipſi purgati fuerunt: heri extra ſacra; hodie ſacrorum arbitri & Antiſtites, veteres vitio, pietate rudes & recentes. Quorum dignitas & vocatio, gratiæ potius & fauoris humani; quàm Spiritus ſancti inſpirationis opus eſſe videtur.* Eos proculdubiò, qui improbi, & indigni, in eos honores euehũtur, notans & proſcindens; ſimul autem quales oporteat eſſe illos in veritate qui ſerui idonei & miniſtri, Ieſu Chriſti futuri ſunt, docens atque ſubijciens. Amplius autem & eos magnoperè fugiendos & auerſandos eſſe; qui aliqua ſe hæreſi contaminarunt 44. Canon Apoſtolicus diligenter admonet. *Epiſcopum vel Presbyterum, qui hæreticorum baptiſmum, vel ſacrificium admiſerit, deponi iubemus. Quæ enim eſt conuentio* 2. Cor. 6.
Chriſti cum Belial? vel quæ pars fideli cum eo qui infidelis eſt?

NEQVE PRECES NEQVE OBLATIONES, NEQVE DIES FESTOS, NEQVE ALIA DONARIA; *corrupta vita, & moribus miniſtrorum, vitiari.*

Caput XV.

E QVINTODECIMO AVtem Capite, quod Ecclesię ministros innoxios, & irreprehensibiles esse debere docet; vitamque honestam & inculpabilem sequi: preces item, atque ea quę offeruntur, diesq. festos & reliqua, quę quasi ad cauponandam gratiam comparata sunt: pecuniam item ex alienis peccatis corradendam, remq. faciendam, aut aliquid aliud, nihil omninò ad salutē conferre tradit; illud dicimus, sicque de tota hac re statuimus. Quemadmodum illi, qui ita Deo ministrant, proficiunt nihil; nisi irreprehensibiles, atque sine crimine, quantùm homini licet, sint: puri item & innoxij: per omneq. tempus, tanquàm sub iugo disciplinę quodam viuat, in omni moderatione & sanctitate vitę degentes, suumque munus exercentes; ita preces ipsas, sacrificia, oblationes, festos item dies, quę iuxta beneplacitum Dei, eiusq. amore fiunt; ad laudem præterea illius, memoriamq. eorum, qui illi à seculo placuerunt, referuntur: ad excitationem & imitationem virtutis, ac præclarè ab illis gestorum, rectè & conuenienter fieri, magnamque vtilitatem animabus nostris adferre, affirmamus. *Multum enim*, inquit scriptura, *valet deprecatio iusti: multaque proficit in illis, qui fideles Deiq. gratia digni sunt.* Vt quidem D. Chrysostomus exponens Epistolam ad Hebræos; inquit: *Iusti, inquit, homines, vna sæpius postulatione, omnia apud Deum lucrantur:* & ad Philippenses item: *Procuremus inquit, aliquid auxilij illis, qui ex hac vita decesserunt: modici quidem, opem tamen illis feramus. Quomodo autem & qua ratione? Ipsi inquam pro illis exorantes, alijsq. vt hoc idem agant, persuadentes: pauperibus item*

Iacobi. 6.

aßiduè

aßiduè pro illis aliquid impartientes; habet enim ea res nõ exiguam quandam consolationem. Audi siquidem quid Deus dicat: Protegam ciuitatem istam propter me, et propter Dauid seruum meum. Si memoria duntaxat iusti tantùm valuit; quando et opera pro tali fiunt, quid non poterunt? Non frustra ab Apostolis sancitum est, vt in celebratione venerandorum mysteriorum, memoria fiat eorũ, qui hinc deceßerunt. Nouerant enim illis hinc multum emolumenti fieri, multum vtilitatis: stante siquidem vniuerso populo, manusque ad cœlos extendente, cœtu item sacerdotali, mundoque posito sacrificio; quomodo Deum non placabimus pro istis orantes? Nam ita vult Deus, vt nos inuicẽ iuuemus. Sanctis autem meritos honores à nobis deberi, eosq. omninò recipiendos & venerandos esse, tum templis eorum, vt offeratur, iustum esse; ille qui Deus existens, nostra caussa homo factus est, nobis præcepit: *Qui inquit vos accipit, me accipit.* Vnde Chrysostomus præclarè: *Quemadmodum* inquit *illis, qui in acie stant, atq. depugnant, ab his qui pace fruuntur, in bellumq. ipsi non proficiscuntur, stipendia debentur; pro his enim militant illi; idem inquit nos de sanctis Dei cogitare iustum est. Quomodo enim non absurdum erit, his quidem, qui terreno regi militant, stipendia et commeatus liberalißimè persolui: illis autem qui cœlestis regis milites sunt; quiq. longè molestiores, potentioresq. hostes in se sustinent, pro nobisq. Deum exorant; et ad quos in omni tempore nostro necessario, cum precibus nostris quotidie, res neceßarias petituri, confugimus; cuius inquam fuerit ingratitudinis? nihil item ex facultatibus nostris, neque in eos ipsos, neque in eorum templa, eosque homines, qui tantorum virorum se seruitiis dediderunt, conferre? nullamque partem liberalitatis et munificentiæ nostræ, illis declarare? neque eos eleemosynis nostris alere?* Orare item quotidie, Deumque deprecari, populo Christiano, & vtile & necessarium esse:

θεάνθρωπος

um esse: ab eoque officio, nullum excipi, Saluator ipse, dum communem omnibus formulam orandi prescribit, docet: *Quando* inquit *oraueritis, dicite: Pater noster: et cæt.* Et: *Hoc* inquit *genus dæmoniorum non eiicitur nisi oratione, et ieiunio:* & alijs multis similibus. Et Paulus ad Timotheum: *Obsecro igitur primùm omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones, pro omnibus hominibus, pro regibus, et omnibus, qui in sublimitate sunt; vt quietam et tranquillam vitam agamus, in omni pietate, & castitate. Hoc enim bonum & acceptum est coram saluatore nostro, qui omnes homines vult saluos fieri; & ad agnitionem veritatis venire.* Sacerdotes demum, vt honorentur, dignum & iustum esse, docet amplius D. Chrysostomus, *tanquam communis, inquit, pater est totius vniuersi sacerdos. Ab omnibus igitur æquum est illum honorari, eiusq; curam haberi. Sacrificia enim Deo pro toto offert vniuerso. Preces eodem modo ad Deum fundit, pro regibus, atque illis omnibus, qui in sublimitate positi sunt; vt horum salus et incolumitas nostræ tranquillitatis & securitatis sit caussa. Ad nostram siquidem vtilitatem Deus ipsos etiã magistratus ordinauit. Absurdum igitur & iniustum est, illos quidem pro nobis bella gerere; nos autem pro illis Deum, neque per nos ipsos, neque per sacerdotes item nostros exorare.* Et rursum dicit idẽ D. Chrysostomus: *An, inquit, ignoratis scriptum esse, sanctum Iob pro filijs cõuiuantibus, quotidie sacrificia obtulisse? atque hac ratione peccata eorum expiasse; ne quid fortè peruersi cogitarent in cordibus suis?* Et alio loco. *Scitote, inquit, tanquam Christi discipuli; quòd orantes: pro publica pace & tranquillitate vniuersi mundi, pro omni item felici successu, id facimus: regnumq; eius quærimus, ipsamq; ianuam pulsamus, vt propter viscera misericordiæ suæ, nobis illam Deus aperiat, ad eamq; ex qua olim excidimus felicitatem, nos reducat.* Et rursum. *Est*

Matth: 6. Matth: 17. 1. Tim: 2.

quidem

quidem res vtilis atque salutaris sanctorum precibus nos commendare; sed ita, si item nos ipsi in opere simus; si item et ipsi oremus: nam alia ratione, si ignaui, si ociosi ipsi simus; nullam inde referemus vtilitatem. Neque enim obscurum est, quid Hieremiæ pro ignauo & flagitioso populo orare volenti, responsum est. Ter hic in caußa populi ad Dominum supplex acceßerat: ter item audiuit. Ne o- Ierem: 7.11.14
res; non enim exaudiam te. Si, inquit, steterit pro illis Noe, Iacob, & Daniel, non liberabo illos; siquidem multùm iam eorum præualuit malicia. Quid igitur, dicet aliquis, necesse est alios pro me exorare, si ipse Deo gratus & charus sum? nequaquam hoc dicas ô homo. Multis enim precibus, multis deprecationibus opus habemus. Audi enim ipsum Dominum dicentem. *Deprecabitur,* Leuit: 4.
inquit, pro vobis sacerdos, & remittentur vobis peccata vestra: Et alia his similia quàm plurima. Quę, si quis diligentius perquirit; plenam & confertam talibus reperiet totam sacram scripturam. Similiter autem & illa omnia, quę Deo votis redduntur, sunt illi acceptissima. *Vo-* Psal: 85.
uete, inquit Dauid, & reddite: quomodo Anna Samue- 1. Reg: 1.
lem Deo vouit, & reddidit, & alia sexcenta his similia. Sic item & festos dies celebramus, honorantes sanctos, tanquam Dei amicos, iuxta magnum Dauidem. *Mihi,* Psal: 138
inquit, nimis honorati sunt amici tui Deus; nimis confortatus est principatus eorum. Nisi enim sacras preces, Liturgias, dies festos, & his similia non cauponantes, sed Deum piè timentes peragimus; quę quidem omnia fidei sunt consequentia, præclaraque opera; gens quædam absque Deo esse putabimur, quę Deum non timeat, & quę à fide viua, quę in omnibus principem locum tenet, ac quasi familiam ducit, sit alienissima. Sublatis enim rebus illis, quę rem aliquam necessariò natura sua consequuntur, fructusq. eius quodammodo sunt, quantum in nobis est; illud ipsum, quod principale est, auferri opor-

ri oportet. Neceſſe item eſt illum, qui verbo præeſt, & doctrinę, iuxta magnũ Baſilium, cum omni circumſpectione & examine, Dei voluntate, tanquam certiſſimo ſcopo ſibi propoſita, omnia agere & dicere; vt vel illis ipſis, qui eum ſequuntur, illique crediderunt, vitam ſuam probet, ſuæque ab his integritatis referat teſtimonium: iuxta illud Pauli: *Vos inquit, teſtes eſtis, & Deus, quàm ſanctè, & iuſtè, & ſine querela, vobis, qui crediſtis, affuimus, vt et ipſi rectè ſcitis.* Porrò, ſi contigerit indignos miniſtros nos habere; Dei tamẽ vis & gratia eſt, quę omnia operatur, vt quidem vniuerſus teſtatur Theologorum chorus.

1. Theſſ. 2.

ANNOTATIONES.

Quemadmodum illi qui Deo ita miniſtrant. etc. *Idem ſenſus eſt Nicolai Cabaſilæ, ex quo hæc deſumpta eſſe videntur. Cuius verba ex Cap. 34. hoc loco apponere libuit.* Sacerdos autem poſtquàm omnibus ea, quę par eſt orauerit, etiam pro ſe orat, vt à donis ſanctificetur. Quanam ſanctificationę? vt accipiat remiſſionem peccatorum. Hoc enim eſt donorum principale officium. Et vnde nam poteſt hoc ſciri? Ex ijs quę dominus dixit, Apoſtolis panem oſtendens. Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis frangitur in remiſſionem peccatorum. Et in calice ſimiliter. Memento, inquit, Domine etiam meę indignitatis, & condona mihi omne delictum voluntarium & inuolutarium. Et ne propter mea peccata prohibueris gratiam ſancti Spiritus à donis propoſitis. Remiſſionem peccatorum dat ſanctus Spiritus ijs, qui ſunt donorũ participes. Hæc, inquit, gratia, in me ne prohibeatur ex donis propter mea peccata. Dupliciter enim dicitur gratia operari in pretioſis donis. Vno quidem modo, per quem ipſa ſanctificantur. Alio, per quem gratia nos per ipſa ſanctificat. Primo ergo modo, in donis gratiam operari, nullum poteſt humanum malum vetare. Sed quemadmodum eorum ſanctificatio, non eſt humanę virtutis opus: ita nec fieri poteſt, vt eam hominũ vitium prohibeat. Secundus autem noſtro etiam ſtudio & diligentia indiget. Nos enim gratia per dona ſanctificat, ſi nos ad ſanctificationem aptos

nem aptos & accommodatos ceperit. Sin autem in nos imparatos inciderit, nec vllam vtilitatem attulerit, & plurimum etiam detrimentum damnumque dederit: hanc gratiam, siue est solùm remissio peccatorum, siue cum illa etiam aliud donum datur; ijs, qui cum pura conscientia sacram hanc Cœnam sumunt, orat sacerdos, ne à donis prohibeatur, vt quę possit prohiberi per humanum vitium. Hanc facit orationem etiam paullò post cum vniuersa communiter multitudine.

OMNI MAGISTRATVI A DEO CONSTITVTO PARENDUM ESSE.

Caput XVI.

SEXTODECIMO LOCO docetis, non licere populo Christiano alijs præesse, atq. imperare: pœnas item secundum leges sontibus irrogare: atque omninò alijs Reipub. negocijs sese immiscere. Nos autem illud dicimus: obedire, subiectosq. esse oportere nos, omni potestati, atq. magistratui: non modò bonis & rectis tantùm; sed discolis etiam: & ea omnia, quę ab illis legibus sancita sunt, sanctè & incontaminata seruanda. Aliter autem Deo, magis quàm hominibus obtemperandum esse. *Qui (dicit alio loco scriptura) resistit omni potestati, iudicium accipiet.* Et rursum. *Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit.* Quo Rom. 13.
modo item eorum contumelia, qui illis non parēt, quos ipse Dominus misit, non in his solùm consistit; sed in illum ipsum ampliùs fertur, qui eos misit: maiusque iudicium isti, quàm illi, qui in Sodoma & Gomorra perierunt, reportabunt. Dicit enim Dominus: *Qui accipit* Matth. 10.
vos; me accipit. Et qui vnum ex his, quem ego mitto, reci- Ioann. 13.

Lucæ 10. Matth: 10. *pit, me recipit. Qui vos audit, me audit: & quicunq. vos non receperit, neq. audierit sermones vestros; exeuntes foras de domo vel ciuitate, excutite puluerem de pedibus vestris. Amen amen dico vobis, tolerabiliùs erit terræ Sodomorum & Gomorræorum in die iudicij, quàm illi ciuitati.* Et Apostolus. 1. Thess: 4. *Qui, inquit, vos spernit; non hominem spernit, sed Deum, qui dedit spiritum sanctum suum in nobis.* Oportet igitur nos non ciuilibus tantùm magistratibus obedire; sed Apostolis etiam ipsis, atq. doctoribus, sacræque scripturę Spiritu sancto plenis interpretibus parere: neque illis per minas & terrores aliquos obsistere, aut aliquo pacto aduersari. In ea autem parte, qua eos, qui sua omnia vendiderunt, damnatis; mundumque, & ea, quę in mundo sunt, salutis suę caussa relinquerunt; in eo item, quòd Euangelium non de temporalibus, sed de æternis tantũ rebus omnia præcipere dicitis; & quòd solam perpetuam cordis iusticiam illud prædicet: ac ita omninò totum intelligendum & interpretandum esse putatis. Hoc quidem nulla ex parte recipimus: sed Dei Ecclesię doctorum interpretationẽ sequuti dicimus, illud Euangelicum dictum clarè seipsum explicare: *Vade, inquit, & vende omnia, quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlis: et tum veni & sequere me.* Matth: 19. Quod nos neque allegoricè, neque per vllam figuram, sed simpliciter, & ad sensum, vitamque & mores relatè dictum putamus. Hic enim ipse, qui eam quæstionem proposuerat, existimabat eum modum & rationem vitę æternę consequẽdę sibi Dominum demonstraturum atque subiecturum; per quem sempiternum in vsu & possessione bonorum suorum victurus esset. Vbi autem longè aliud Christus Dominus, quàm ille vellet, respondisset, ipsamque bonorum omnium abrenunciationem, vitę æternę comparandę auctorem & administram esse dixit; tum demum veluti & sua

interro-

interrogatione, & Domini reſponſione damnata, aufugit: & vide quid interrogans dicat: *Hæc omnia ſeruaui à iuuentute mea.* Dominus verò id quod caput continet cauſſæ ſubijcit: ipſam inquam paupertatem: *Vade, inquit, & vende omnia:* nam ſi quid tibi reliquum feceris, illius ſeruus facilè euades. *Et da, inquit, pauperibus, & ſequere me:* hoc autem eſt, in reliquis item omnibus, ſis meus diſcipulus ſemper, & vbiq. me ſequaris: non vt hodie meus ſis diſcipulus, meiſque præceptis adhæreas, cras autem me relinquas, ad tuaq. redeas; ſed conſtans, & idem, repudiatis omnibus in curſu vitę, & imitationis meę perſiſte. Hoc ipſum enim eſſe verè & ex animo regnum cœleſte quærere, eiuſque deſiderio duci; docet magnum illud orbis Chriſtiani ſydus Chryſoſtomus. *Præpeditur enim, inquit, quaſi maiori quodam affectu ille, qui vult perfectus eſſe, auaritia atque diuitiarum ſtudio: ſi verò, ea, quæ habet vitæ æternæ cauſſa vendiderit, ac in pauperes erogarit, non aberrabit, ſed vita æterna, iuxta Domini promiſſa, perpetuis potietur temporibus.*

DE CONSVMATIONE MVNDI.

Caput XVII.

ECIMVMSEPTIMVM Caput Confeſsionis veſtrę docet, in fine & conſumatione ſeculi, ipſum Chriſtum Dominum venturum, viuoſque ſimul & mortuos iudicaturum: & pijs quidem & honeſtis viris, vitam ſempiternam, gaudiumq. perpetuum; prauis autem & impijs hominibus, ſuppli-

 cium æ-

cium ęternum redditurum: eamq. ipsam puram & putam veritatem esse vobis libenter assentimur. Quicunque autem, vel ipsorum præmiorum, vel pœnarum finē aliquem futurum esse dicunt; vel Iudaicas opiniones, aut potiùs fabulas denuò inducunt, dicentes: Ante vltimam mortuorum resurrectionem sanctos & pios homines in hoc mundo regnaturos: hi planè delirant; indeque meritò ipsos auersamur, ac veluti fabularum & nouitatum autores condemnamus.

DE GRATIA, ET LIBERO ARBITRIO.

Caput XVIII.

DECIMVMOCTAVVM CAput à vobis propositum, liberi arbitrij rationem explicat: de quo ita sentimus. De his quidem, quæ in nobis sunt; rectè à vobis dicitur: de illa verò parte, vbi docetis, sine auxilio dei saluari posse neminē, ita statuimus. Non ignorare & nos Dei gratia & auxilio primò & pręcipuè in omni re nos opus habere, secundùm quod à Christo dictum est: *Sine me nihil potestis facere.* Sed simul item sanctorum doctorum, ac diuinę scripturę interpretum dicta & interpretationem, qui nunquam à verò sacrę scripturę sensu & scopo aberrarunt: vt potè illi, qui à Spiritu sancto edocti, lucem perspicuitatis sacrę addiderunt scripturę, nosque in omnibus piè & sanctè erudierunt, in omni re sequimur. Docet igitur D. Chrysostomus, gratiam, etiamsi gratia sit; volentes tamen solos saluare. Quomodo idem exponens Epistolam ad Hebræos, in quodam morali, dicit. *Oportet, inquit,*

Ioan: 15.

Homi: 12. in Cap: 7.

quit, in omnibus nos custodire, atque magnam cautelam adhibere, ne aliquando obdormiamus. Ecce enim dicit Psaltes. Non dormitat, neque dormiet, qui custodit Israel. Et ibidem. Ne des in commotionem pedem tuum. Non dixit, ne commouearis; sed, ne des in commotionem pedem tuum. Igitur in nobis & non in alio situm est, dare pedem nostrum in commotionem; vel omninò firmum, ne commoueatur tenere. Si enim voluerimus firmiter stare, & si constanter gressum fixerimus, non commouebimur. Quid igitur? nihilne ad Deum referemus? imò omnia ad eum referenda sunt. Non tamen ita, vt non simul liberi arbitrij sua integritas conseruetur. Si ergo in Deo omnia inquit; cur igitur multarum rerum item caussam & principium nos esse dicit? Non aliam certè ob rem; quàm ne liberum nostrum in aliqua parte lædatur arbitrium. Ex nobis igitur res nostræ dependent, & ex illo. Nam et nos primùm ea, quæ recta & honesta sunt, velle oportet; tum & ille ea, quæ sua sunt, benignè & munificè confert. Sequitur autem ille, non antecedit nostras voluntates; ne in aliquo labefactetur nostrum arbitrium. Verùm vbi nos id quod rectum & honestum est elegerimus; tum & ipse plurimùm nos iuuat, præsensq́ fert auxilium. Quid igitur ad illud Pauli dicemus: Neque volentis, neq. currentis esse, sed miserentis Dei. *Primum, inquit Chrysostomus, non ex suo sensu, sed ex eo, quod ante proposuerat, loquitur: & concludit Paulus, quasi ex certis præmissis. Cùm enim dixisset, scriptum esse: Miserebor, cui misertus sum; et misericordiam præstabo, cui miserebor: tanquam id, quod ex ea scriptura videbatur sequi, subijcit. Non volentis igitur, neque currentis, sed miserentis est DEI. Quod si sic explicetur; quid amplius desideremus, non video.* Deinde illud ad eandem rem cum eodem Chrysostomo dicere possumus. *Cuius id, quod maius est, existit; eius totum esse dicitur. Cùm igitur nostrum sit velle & eligere;*

Psal: 120.
Rom: 9.

gere, Dei autem complere, & ad perfectionem deducere; quia illius est, quod maius est; meritò vsu cõmuni dicendi totum suum esse dixit, sic enim & nos facere solemus. Verbi gratia. Ædificium aliquod præclarè exstructum videntes, dicimus hoc totum opus huius vel illius artificis esse; & si non totum eius est, sed & operarum, & eius qui materiam præbet Domini, & aliorum plurimorum: quia tamen plura ab illo conferuntur; meritò totum illius esse dicatur. Sic etiam & hoc similiter. Sed & in multitudine eodem modo, vbi plurimi sunt, omnes esse dicuntur; vbi autem pauci, nullus. Sic igitur & Diuus Paulus dixit. Neque volentis neque currentis esse, sed miserentis Dei. Duo autem hoc loco non parui momenti perficit, & corrigit. Vnum quidem, ne vnquam ex bonis operibus nimis efferamur: siue, inquit, curris, siue contendis, non putes illud quod rectè factum est, tuum esse. Nisi enim supernum auxilium adfuerit, frustra laborabis. Quod tamen eò, quò tendis, peruenias, clarum est; quòd currendo & volendo, id assequaris. Non sic igitur dixit, nos frustra currere; sed ita demum, si totum nostrum esse putamus; si non maiorem partem rerum nostrarum ad Deum referimus. Neque enim Deus ipse totum suum esse voluit; ne videatur nos frustra, & sine legitimo certamine coronare: neque item nostrum; ne in superbiam incidamus. Si enim minimam partem habentes, tamen alta sapimus; quid si totius operis nostri domini essemus, quid non faceremus? Ad quam animi insolentiã & arrogantiam extirpandam; & hæc, et multa alia similia Deus fecit, et dixit. Verùm iterum dicet quis. Quid hæc? quorsum, inquit, hoc? Ergò, si quid fortè cum honestate coniunctum fecerimus, superbiemus? ac ad ipsum cœlum animis efferemur? Iterũ igitur Chrysostomus ad Philippenses inquit: *Dum aliquid rectum facimus, tum lætemur. Deus enim, inquit, est, qui operatur in nobis. Tanto igitur studiosius attenda-*

In Græco quidem est τουτο puto tamen legendũ ὄυτῶς

Sermo: 8. in Cap: 2.

attendamus nobis: neque nimis efferamur; si quidem hæc talia Deus operatur in nobis. Si igitur ipse operatur; oportet, vt & nos voluntatem exhibeamus simul applaudentem, complectentem, & minimè effusam. Si verò voluntatem in nobis ipse operatur; quomodo nos ad id quod bonum & honestum est, adhortaris? Etenim si vt velimus ipse facit; frustrà nobis dicit, obedite; non enim obedimus: frustrà dicit, in timore ac tremore opereris salutem; si totum Dei est. Non ad hoc igitur dixit, Deum esse operantem in nobis, & vt velimus, & vt operemur; sed vt solicitudinem nostram releuet, & metum refrænet. Audi, inquit, si volueris, tunc operabitur, vt magis velis, et promptitudinem ipse nobis dabit, et operandi efficaciam. Quando enim voluerimus; voluntatem ipsam nostram postea magis adauget. Vt potè, volo quidpiam boni operari: bonum istud, ipse operatur, & per seipsum etiam volūtatem. Quēadmodum enim, cùm ipsa bona opera, dona Dei dicit; non deijcit nos à nostro libero arbitrio; sed illud in nobis integrum conseruat: ita quando dicit, operatur in nobis, & velle & perficere, non aufert à nobis arbitrij libertatem; sed ostendit quod ipsum virtutis exercitium, magnum nobis calcar, magnam promptitudinem ad rectè faciendi voluntatem adfert. Vt enim ex opere nascitur opus; ita ex ocio trahitur ocium. Dedisti eleemosynam: incitaris magis ad dandum: non dedisti; pigresces magis: temperanter transegisti vnum diem, habes profectum in alterum: ignauè te gessisti; auxisti segnitiem. Impius enim, inquit, cùm Prouer: 18.
in profundum malorum venerit, contemnit: sic et iustus, vbi in arcem iustitiæ conscēderit, tum magis ac magis porrò contendit, et aspirat. Vt enim ille desperatione quadam, ignauior efficitur; ita iste considerata bonorum multitudine, diligentior redditur; veritus ne totum perdat. Pro bona, inquit, voluntate, hoc est, propter dilectionem, propter placiti ipsius comitatem, vt quæ ipsi placent fiant, et iuxta

 volunta-

voluntatem ipsius omnia exequantur. Vides Deum omni ex parte operari. Vult enim nos iuxta voluntatem suam viuere. Si autē vult, ad hoc certè nobis ipse cooperatur; hocq; ipse omnino perficit: vult enim vt rectè viuamus. Vides, quomodo non aufert arbitrij libertatem; omnia inquit, facite sine murmurationibus, et disceptationibus. Diabolus enim, vbi nequit nos ab eo quod rectum et honestum est abducere; alia via conatur mercedē nostram exinanire: aut enim vanam gloriam, aut arrogantiam nobis persuadet: aut si nihil horum, murmurationem: vel si neque hanc, tum disceptationem, atque censuram morum atque dogmatum, num rectè scilicet an secus se habeant. Quibus omnibus grauis est diuinitùs proposita pœna, graue exitium. Nam & mores veteres nos sequi oportet, & sacrę scripturę interpretibus parere & subijci necessarium est. In quo enim spiritu locutus est Paulus, in eodem Petrus & reliqui: in eodem item sancti Antistites & sancti Hierarchę nostri, Basilius magnus, Gregorius Theologus, Ioannes Chrysostomus, ac vniuersus ille sanctorum Patrum chorus; prælucentes tanquam clarissima quædam lumina mundi, verbumque vitę elucidantes, & ea, quę sacra & diuina sunt nobis annunciantes, hæcque nobis omnia summa fide & integritate enarrantes. Rursum igitur idem D. Chrysostomus, ad Timotheum hunc in modum dicit: *Si igitur quis emundauerit se ipsum; erit vas in honorem et sanctificationem. Vides, inquit, vt non naturæ, carnalisq; necessitatis sit, aureum aut fictile vas effici; sed nostræ tantum modò voluntatis, idq; dum hîc sumus in hac vita. Ibi enim neque fictile vas, aureum fieri potest, neque hoc item in illud commutari; at verò dum hîc sumus, magna huius immutationis, et commigrationis facultas volenti datur. Vas erat fictile Paulus; et euasit in aureum. Iudas vas fuit aureum; sed in fictile conuersus fuit. Et alio loco exponens illud Pauli ad Ephesios: Gratia Dei salua ti su-*

Homilia 8. in 2. Tim: Ca: 2.

Sermone 4. in Cap: 2.

ti ſumus, ait: ne beneficiorum magnitudo te extollat; vide quomodo te reprimat. Gratia, inquit, Dei ſaluati eſtis per fidem. Deinde, ne rurſus libera voluntatis facultas lædatur; poſuit et ea quæ noſtra ſunt, quæ tamen ipſa ex nobis non eſſe docuit, non, inquit, ex nobis, addit ſtatim. Nam neque fides, inquit, ex nobis; niſi enim ipſe nos vocaſſet, quomodo credere poſſemus. Dei igitur donum eſt, neque ipſa tamē fides ad ſalutem ſufficit; ſed ne vacuos ocioſosq́ nos ſaluet, requirit eam, quæ per dilectionem operetur. Sed et hoc ipſum Dei donum eſt, ne quis glorietur. Et rurſum cùm dicit: Neminem ex operibus iuſtificari; hoc ideo facit, vt hoc pacto gratia et benignitas Dei illuſtriùs appareat. Ac ſi diceret: opera habentes nō eſt auerſatus; ſed ab operibus deſtitutos gratia ſaluauit. Verùm ne quis iterum dum audit; non ex operibus, ſed ex fide nos iuſtificari, ignauus et ocioſus reddatur; vide quid ſubiungat: Ipſius enim factura ſumus, creati in Chriſto IEſu ad opera bona, quæ præparauit Deus vt ambulemus in eis. Conſtanti enim & perſeueranti virtutę in hoc certamine opus eſt; ſine qua, nihil ex hiş rebus quę dictę ſunt, nos quicquam iuuare poteſt. Seruare enim nos ea omnia oportet, quę nobis Chriſtus Dominus præcipit: ac ne minimum quidem ex illis tranſgredi: vt hac ratione, noſtra fides excellenti virtute ſeſe commendet, ac quaſi in lucem conſpiciendam proferat.

DEVM NON ESSE AVTOREM MALORVM.

Caput XIX.

DECIMONONO IGITVR LOCO docetis; cauſſam peccati penes nos, malamq́ue voluntatem noſtram, atq. electionem eſſe; deum autem nullo modo vllius mali cauſſam exiſtere. Quod

quidem à vobis præclarè, verissimèque dicitur. Exponens enim D. Chrysostomus Epistolam ad Timotheum dicit: *Scias*, inquit, *Deum omnia gubernatione sua moderari, omnibus rebus prouidere: et alia quidem ipsum per se efficere, alia verò fieri permittere, nihilq; mali velle fieri. Bona autem omnia ex voluntate nostra, et illius adiutorio, proueniunt, nihilq; ipsum latere; omnia autem mala, a nostra proficisci voluntate. Premuntur iusti; vt coronentur: peccatores verò; vt pœnas persoluant. Neque tamen aut omnes improbi hîc plectuntur; ne resurrectioni plerique non credant: neque omnes item iusti calamitatibus diuexantur; ne quis improbitatem vtilem, et laudabilem esse putet. Quæ omnia, si rectè nobiscum expendemus; nihil profectò erit, quod nos in hac vita valde perturbare possit. Si item sacras scripturas assiduè audiemus; inueniemus profectò ea omnia, quæ nos ad salutem mirificè instruere possunt.* Et paullò post progressus, inquit, *in nobis situm est, ex ipsis rebus aduersis, lucrari, iacturamq; perferre. Non hoc facit tristium euentuum natura, sed nostra voluntas. Multa pertulit Iob: gratè sustinuit omnia, iustificatus est: multò minora alius; sed blasphemauit, sed indignè tulit, maledixit, in Deumq; commotus est, ideo iudicatus et damnatus est. Forti igitur et magno animo opus est, et nihil graue nobis, durumq; esse videbitur: sicut et contra, si ille infirmus fuerit; nihil erit, quod non grauissimum esse videatur.* Tum enim demùm diabolus aliquid proficit; vbi mentem nostram Deo adhærentem non inuenit; vbi immoderatum, & intemperantem animum cernit. Cùm enim homo mandatorum Dei non recordatur, neque iustificationes eius seruat; tum demum illum captiuum præhendit, cum eoque, tanquam insidiosissimus Pirata, in aduersos exitij scopulos profugit. Nam & Adam, si apud se recenti memoria tenuisset præceptum illud; *ex omni ligno comedes:* si item seruasset

In morali Homilia 8. in 2. Timot: Cap: 3

In Morali Homilia 9. in 2. Timoth: Ca: 4

Iob 1.

Genes: 2.

uaſſet iuſtificationem illam, quę dicit: *quacunque die comederis, morte morieris*; nunquam in ea mala, in quę poſtea detruſus eſt, coniectus fuiſſet. Nemo igitur Deum accuſet: nemo in eum cauſſam malorum ſuorum referat Non enim in illis, qui vocant, cauſſa incredulitatis conſiſtit; ſed in his, qui vocantibus non parent, atq. reſiliunt. Atqui dicet quis: meliùs fuit longè inuitum etiam pertrahi. Apage verò cum iſta tua oratione. Nemo enim ad honores, nemo ad coronas, nemo ad conuiuia, & panegyres ac ſolennitates, quenquam nolentem vi cogit; nemo inuitum, & quaſi cathenis vinctum trahit: hoc enim non honorantis eſt, ſed contumelia afficientis potiùs. In gehennam mittit ille inuitos: in regnum porrò cœleſte volentes, atque currentes inuitat. Cur igitur non omnes, id, quod melius eſt ſequuntur? propter eam, quę cuique ineſt, infirmitatem. Cur igitur eam non extirpat? An non vniuerſam hanc naturā, tanquam librum quēdam, immenſam humanitatem, ſimul & potentiam eius enarrantem, expandit? an non tot ſeruos ſuos Prophetas miſit? an non toties nos vocauit? an non infinitis & inuſitatis ſignis & portentis ſua confirmauit? an non gehennam, æternumq. exitium comminatus eſt? an non regnum cœleſte toties promiſit? an non quotidie ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos? imbres item ſuos mittit ſuper iuſtos & iniuſtos? Math: 5.
Vellem dices potiùs neceſsitate bonus eſſe, & ab ipſis præmiis, quæ hanc libertatem conſequuntur, excidere; quàm integra voluntate improbus exiſtens, tam acerbę damnationis ſententię, ſubiici, atque puniri. Atqui pugnat, cum rerum natura, neceſſitatem fieri virtutem. Verùm ſi ignoras ea, quę ſunt facienda; age, prode ignorantiam tuam, & tunc tibi dicentur ea, quę dici oportet: aut ſi benè noſti, quę recta ſunt, et ea quę nocitura eſſe videantur; cur non abſtines? cur in vetita ruis? Non poſsū

 inquis?

inquis? Atqui cæteri, eiuſdem ſortis & conditionis homines, longè maiora poſſunt: teq. ſuo exemplo conuincunt: abundèq. os iſtud tuum impudens obſtruunt. Tu fortaſſe, cùm vxorem habeas, temperare tibi ab aliena non potes; alius autem etiam ſine vxore incorruptam ſeruat continentiam. Quam igitur tuę incontinentię adferes defenſionem? Non ſum, inquies, eiuſdem naturę, non eiuſdem complexionis. Ea ſcilicet cauſſa, quòd nolis. nam te non poſſe, dicere non debes; cùm tibi facilè demonſtrabitur, omnes ad virtutem idoneos naſci. Nam quod ſimpliciter quis non poteſt; illud etiam omni neceſſitate incumbente, nunquam poterit. Quod cùm non facit; præter voluntatem ſuam non facere iudicatur: quale hoc eſt; volare, aut in cœlum ſubleuari, graui hoc pondere corporis depreſſum, poſſibile non eſt. Quid igitur, ſi Rex facere præcipiat hæc? Quid ſi non facienti mortem proponat; dicens ſe eos, qui non volaturi ſint, obtruncaturum, vel igni traditurum, vel aliquid ſimile paſſuros? facietnè iuſſum quiſpiam? parebitnè? nequaquam. Non enim poteſt: non patitur natura. Quid, ſi idem rex iubeat, vt temperatè & continenter viuant? nonné ſtatim plurimi huic imperio parebũt? negabis fortaſſe, propter eos, qui tale mandatum transgredientur. Quid ſi eoſdem vinctos in carcerem coniiciat, ibique concludat; poteruntnè ęſtum illum cupiditatis ſuę perferre, nihilque inconueniens perpeti? optimè profectò. Non igitur dicas, hunc quidem natura eſſe bonum, illum malum. Non enim, ſi ita à natura quis conſtitutus eſſet, vllo vnquam tempore, vt clarè videmus immutari poſſet. Voluntatis igitur noſtrę, non naturę, totum vitium eſt.

De ſacris

DE SACRIS TRADITIONIBVS, ET PRÆSERTIM Monachatu.

Caput XX.

IGESIMVM CAPVT DOcet, vos quidem bona opera non repudiare, omnemq́ue pietatem, & religionem sequi; dies tamen festos, sacrificia, stata item ieiunia, fraternitates, monachorum denique vniuersam politiam, & alia his similia, inutilia esse censere. Quod quidem nec rectè, nec sanctis patribus consentaneè fit, atque dicitur. Si enim omnia opera bona, vt dicitis complectimini; cùm hæc ipsa eius generis sint, vel in primis hæc colere, eorumq́ue studiosi esse debebatis. Nam primò de Ascetica vita, quæ eadē Monastica est, illud Magnus Basilius docet: *Ascetica* inquit *vita, vnum solum scopum et finem habet; salutem animæ: omniaq́ue ea, quæ ad eam salutem aliquo modo conferre poßunt, vitæq́ue suæ institutum, atque regulam, tanquam Dei mandata, cum omni timore et cautione seruare: cùm ne ipsorum quidem præceptorum Dei alius scopus sit; quàm eos seruare, qui illis obediunt.* Oportet igitur, quemadmodum illos, qui loturi in balneum ingrediuntur, omni veste nudari; sic & eos, qui vitam monasticam ingrediuntur, ab omnibus vitę huius impedimentis denudatos, intra philosophicę vitę metas se continere. In qua quidem rerum omnium repudiatione, illud summum est; vt prauas cupiditates primùm deponamus: deinde illud, quod vi & natura sua primum illud sequitur; vt omnia reliqua vitę impedimēta à nobis reiiciamus. Et cùm hoc genus vitę delegerimus, quod in amabili

in amabili quadam ſocietate conſiſtit; illud inprimis curare, vt ſit omnium cor vnum, & anima vna; voluntas item & ſtudia, iuxtà D. Pauli præceptum, eadem: Vnũ exiſtere corpus, ex pluribus membris compactũ: omnẽ item perfectionem fraternę vnitatis & concordiæ complecti: nihil proprium habentes, ſed omnia in commune poſsidentes. Neque verò ſolum hoc tale genus hominum accuſandum non eſt; ſed etiam ſummis laudibus & commendatione efferendum: maximè illi, quos diuinus amor ad veram illam pulchritudinem cœleſtem cõtemplandam erexit, ac planè vulnerauit, ipſumq́. ſponſum Chriſtum dominum ſectari, illique adhærere docuit. In quibus alij aliam, pulchri & honeſti, in Eccleſia Dei ſpeciem, ſunt complexi, & occinunt. Et alii quidem virginitatis perſonant hymnos: alij eorum, qui ieiuniis, & humicubationibus domarunt corpora ſua, celebrant Encomia: alij eorum animi magnitudinem, qui ſua omnia propter Chriſtum vendiderunt, admirantes; illorum laudes longè latèque perſequuntur. Non tam illud, quomodo vnoquoque eorum, quę dicta ſunt, rectè quis defungi poſſit, verbo docentes; quàm vel ſolam laudem prædictorum, ad omnem virtutis profectum & incrementa, plurimum valere exiſtimantes. Detrahere autem, aut conuiciis laceſsere, hoc tale genus hominum, quomodo pium & chriſtianum ſit? Vt enim ad aliquod opus vocati atque conducti, ſiquidem ille, qui eos vocauit, hoc propoſitum, & hunc finem habet, vt metant, ad hoc ipſum ſe totos præparant: ſi item vt ædificent, ad ædificandum ſe totos componunt ac cohortantur: ſic illi, qui in nomine Ieſu Chriſti collecti ſunt, in primis finem & ſcopum illius, qui eos collegit, cognoſcere, ac ita demum ad eum finem ſeſe componere, ac præcingere omni conatu debent; ne ſuo fruſtrentur fine; ſed vt potiùs, eum amorem, qui ex mutuo complacendi

ſtudio

ſtudio emanat, conſequantur, & ne improbitatis & negligentię iudicium ſubeant. Debentque illius Apoſtolici meminiſſe dicti, qui inquit: *Obſecro vos, ego vinctus in Domino; vt dignè ambuletis vocatione veſtra, in qua vocati eſtis.* Clariùs autem ipſe Dominus omnia nobis in diuinis ſuis promiſſionibus explicat: *Si quis diligit me, ſermonem meum ſeruabit, & pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & habitationem apud ipſum faciemus.* Vt igitur ex eo habitat in ſingulis nobis, ſi præcepta eius ſeruamus; ita multò magis, vbi duo vel tres congregati fuerint in nomine eius, in medio illorum ſe adfuturum pollicetur: ſi itidem omnem vitam, & mores ſuos, ad mādata eius compoſuerint. Nam, ſi indignè vocatione ſua ambulauerint, neq. ad voluntatem Dei ſeruandam conſpirarint: & ſi in nomine domini in idem congregati eſſe videantur; illud tamen audient. *Quid me vocatis, domine, domine, et non facitis, quæ ego præcipio vobis.* Qui igitur diuinę glorię particeps effici vult, & tanquam in claro ſpeculo, formam Chriſti in mente & animo ſuo contemplari; debet inſatiabili amore, & eo, qui expleri non poteſt ſtudio, ex toto corde, & ex omnibus viribus ſuis, nocte, atque die, auxilium eius, ad id ipſum rectè & conſtanter comprehendendum quærere. Quo perfectè nemo frui poterit; niſi priùs ita, vti dictum eſt, ab omni ſe mundana voluptate, ab omnibuſq. aduerſę poteſtatis cupiditatibus abiunxerit, quę cum luce diuina pugnant, omnique operi bono inimica & aduerſaria ſunt. Proinde, ſi cognoſcere velis, cuius cauſſa à Deo benigniſſimo opifice conditi, ac in deliciarum paradiſo collocati, ad extremum in numerum iumentorum inſipientium coniecti, ſimileſque illis facti, ab incontaminataq. illa gloria excluſi ſumus; hanc ipſam cognoſce. Quòd vbi primùm per inobedientiam ſerui carnis, per prauos affectus, fa-

Epheſ. 4. *Ioannis 14.* *Matth. 14.* *Lucæ 6.* *Baſilius in Oratione de libero arbitrio.*

cti sumus; ibi nos statim ipsos à beata exclusimus vita, regione viuentium: ac in captiuitate, & dura seruitute
Psal: 136. constituti; adhucque iuxta Babylonis flumina sedemus, quòd hactenus in Ægypto detineamur, nondumq. terram promissionis hæreditate adiuimus, melle et lacte manantem: nondum aspersum est cor nostrum cœlestis agni sanguine; adhuc enim laqueus inferni, atque hamus maliciç in illo infixus hæret: nondum recepimus lætitiam salutaris Christi; adhuc enim stimulus mortis pungit nos: nondum induimus nouum hominem, qui
Ephes: 4. secundum Deum creatus est in sanctitate & iustitia; siquidem nedum deposuimus veterem hominem, qui
Ibidem. corrumpitur secundùm cupiditatem fraudis: nondum
1. Cor: 15. circumferimus imaginem hominis cœlestis, conformes
Rom: 8. gloriç illius facti; ampliùs enim imaginem terreni geri mus: nondum veri adoratores adoramus Deum in spi-
Ioan: 4. ritu & veritate; adhuc enim regnat peccatum in mor-
Rom: 6. tali corpore nostro: nondum vidimus gloriam incor-
Rom. 1. ruptibilis Dei; adhuc enim in hac tenebrarũ valle detinemur: nondum induimus arma lucis; quia nedum de
Rom: 13. posuimus arma & opera tenebrarum: nondum refor-
Rom: 12. mati sumus nouitate mentis; adhuc enim cõformamur
Gala: 6. seculo huic in mentis nostrę vanitate: nondum cicatrices eius in corpore nostro gestamus, facti in mysterio crucis; adhuc enim in carnalibus passionibus atque cu-
1. Pet: 2. piditatibus viuimus: nondum hæredes Dei, cohæredes
Rom: 8. autem Christi facti sumus; adhuc enim spiritum seruitu tis, non autem filiationis Dei gestamus: neq. enim hac
Ibidem.
2. Cor: 6. tenus templum Dei, tabernaculum Spiritus sancti effe cti sumus; ampliùs enim Idolorum templa, vasaq. spirituum nequitię, propter eam, quę nobis inest ad mala procliuitatem, sumus. Profectò enim nondum sinceritatem illam, & puritatem morum, mentisque splendorem nobis acquisiuimus: nondum spirituali, & absque

omni dolo, lacte, mentiſque noſtrę incremento, & perfectione digni ſumus: nondum nobis illuxit dies, nec lucifer exortus eſt, in cordibus noſtris: nondum nos occupauit ſol iuſtitię, neq. ſplendor radiorum eius: nondum ſimilitudinem Dei noſtri recepimus, neq. conſortes eius diuinę naturę facti ſumus: nondum germana magni Regis purpura, neque genuina imago Dei facti ſumus: nondum eius diuino amore vulnerati: nondum ſpiritali charitate ſponſi noſtri Ieſu Chriſti perculſi: nōdum inuiſibilis, & myſticę communionis participes facti ſumus. Et vt in ſumma omnia complectar: nondum genus electum, regale ſacerdotium, gens ſancta, populus acquiſitionis, effecti ſumus; ſiquidem ampliùs ſerpentes, ampliùs genimina viperarum, ſumus. Quomodo enim non ſerpentes illi, qui in terra perpetuò repūt, & ea tantùm quę terrena ſunt ſapiunt, neque conuerſationem ſuam in cœlo habent: quomodo item non genimina viperarum; qui non obedientię Dei, ſed potiùs fœdi ſerpētis rebellioni adhæremus? Quibus igitur verbis compellabo? quibus lachrymis, quo gemitu flectam illum? qui ſolus poteſt eum, qui in me crudelem dominum fixit, pellere errorem? Aut quomodo eas, quę in me regnant, prauas cupiditates excludam, vt particeps efficiar glorię Chriſti; vt ſanctus & mundus filius Dei ſim; vt in eam requiem, in quam me præceſſit caput meum Chriſtus, ingrediar? Torrentes lachrymarū profundam: lauabo per ſingulas noctes lectum meum; donec in tribulatione & cordis mei anxietate exaudiar, miſericordiamq. conſequar: donec cum Maria optimam me partem elegiſſe ſentiam: donec cœleſti pane, qui mundo dat vitam, dignus efficiar. Verùm dicet quis: Itanè plurimi Chriſtianorum, ſi non omnia Dei mandata compleuerint, fruſtra ſe in alijs exercebunt? Quo loco, bonum erit B. Petri meminiſſe; qui poſt tot res præcla

Geneſ: 1. *2. Pet: 1.* *1. Cor: 11.* *1. Pet: 2.* *Matth: 23.* *Philipp: 3.* *Pſal: 6.* *Lucæ 10.* *Ioan: 6.*

 rè ge-

Ex Asceticis Basilij. rè gestas, cùm toties se beatum à Domino audiuisset, ex leui voluntatis diuinę detrectatione, illud audit: *Nisi*
Ioannis: 13. *lauero te, non habebis partem mecum*, vt interim taceam, neque ex ignauia, neque ex contemptu; sed potiùs ex summa erga Dominum reuerentia, atq. pietate, id eum fecisse. Atqui ampliùs dicet quis, scriptum esse: *Quis-*
Ioel: 2. Rom: 10. *quis inuocauerit nomen Domini, saluus erit:* & ita vel ipsam nominis diuini inuocationem, ad saluãdos eos qui inuocant, sufficere. Verùm, audiat ille vicissim Aposto-
Rom: 10. lum dicentem: *Quomodo inuocabunt, in quem non crediderunt?* si verò credis; audi ipsum dominum: *Non*
Matth: 7. *omnis, qui dicit mihi Domine Domine, intrabit in regnum cœlorum; sed qui facit voluntatem patris mei.* Quod si vel hoc ipsum, facere voluntatem patris, nihil iuuat; inutileque habet operis studium; nisi debitè & suo modo fiat. Hoc autem est, nisi diuini amoris & æternę felicitatis consequendę caussa suscipiatur. Sic enim ipse dominus decreuit: *Faciunt, inquit, vt videantur ab hominibus. Amen dico vobis, quia receperunt mercedem suam.*
1. Cor: 13. Vnde & Apostolus institutus dicit: *Si*, inquit, *bona mea profundam in escas pauperum: si corpus meum tradidero, ita vt in igne ardeam, charitatem autem non habeam; nihil sum.* Quid de nobis dicemus, qui vitam mollem, & omni voluptate diffluentem, illi, quę ex lege & voluntate Dei est, longè anteponimus? Qua tandem ratione,
ἰσοπολιτείαν aut ęternę vitę felicitatem, aut sanctorũ contubernium & societatem, aut cum angelis gaudia in conspectu iusti iudicis Christi nobis pollicebimur? Stultę profectò, & insanę mentis est, hæc cogitatio. Quomodo enim in
NB pari honore in regno cœlesti cum beato Iob consedebit ille, qui ne minimam quidem partem eius fidei habuerit; ac ne exiguam quidem afflictionem, moderatè, & cum gratiarum actione portauerit? Quomodo cum Dauide; qui in condonandis iniurijs, sufferendisque inimicis nul-

cis, nullam vnquam animi magnitudinem prætulerit? Quomodo cum Daniele; qui non aſſidua continentia,& deprecatione ſedula Deum quæſierit? Quomodo item cum alijs ſanctis,qui ne veſtigium quidem vllum eorum virtutis,in vita moribuſque ſuis,demonſtrauit? Quis Agonethetes adeò eſt iniquus, iudicijque expers, qui paribus præmijs, & coronis dignetur victorem; & illum, qui ne in aciem quidem deſcendere voluerit? Quis Dux & Imperator in æquam prædę partem vocabit eos; qui ne in pugna quidem conſpecti ſunt, cum illis,qui egregia potiti ſunt victoria? Bonus quidem & clemens dominus; ſed idem iuſtus ſimul. Ne igitur vna tantùm parte Deum illum eſſe agnoſcamus,ſola ſcilicet miſericordia illius; neque eius immenſam humanitatem, & benignitatem, occaſionem ignauię & inertię faciamus. Ideò enim de cœlo tonat, ideò fulmina iacit; vt nemo eius bonitatem contemnat: idem ille, qui ſolem ſuum exoriri facit; idem cœcitate improbos ferit: ille,qui pluuijs terram rigat; idem igne, ſulphure, ſpiritu, procellaque agit,vertitque omnia Vt enim illa ſunt manſuetudinis,& benignitatis eius; ita hæc ſeueritatis ſigna: vt aut propter illa diligamus, aut propter iſta metuamus eum: ne illud & nos audiamus. *Nunquid diuitias bonitatis et patientiæ, et longanimitatis eius contemnis? ignorans, quoniam benignitas eius ad pœnitentiam te adducit; ſecundùm autem duritiam tuam, et impœnitens cor, theſauriſas tibi iram in die iræ.* Cùm igitur abſq. exercitio illorum operum quę Deus præcepit, neque ſpes ſit vlla ſalutis; nihil profectò eorum, quę præcepta ſunt,contemnere tutum ſit. Magnę enim eſt præſumptionis; de ipſo legiſlatore, eiuſq. legibus,nos iudiciũ,ſententiamque ferre velle. Agè igitur,Euangelica dogmata, omni ex parte, cum vera fide complectamur omnes; communem denique curam & cõſilium eò conferamus; ne nos

καὶ ἀβλεψίαν καταδικάζει. Vel idem mentis cœcitatem iuſte vindicat.

Rom: 2.

Ex aſceticis Baſilij.

 vlla pars

vlla pars diuinę voluntatis effugiat. Si enim chriſtianum, Deique hominem, perfectum eſſe oportet; debet certè is, omnes partes mandatorum Dei complere, in
Ephes: 4. menſuram ætatis plenitudinis Chriſti. Nam vt mihi prædicandi neceſſitas incumbit, & vę mihi erit, niſi Euan-
1. Cor: 9. geliſauero; ita & vobis idem ſtudium, idemq́. periculum ineſt, ſi aut circa neceſſariorum inueſtigationẽ ſocordes fueritis, aut ſi remiſſi & ſoluti, in cuſtodia earum rerum, quę nobis traditę ſunt, ipſorumque operum ſtudio, extiterimus. Ideo enim dicit dominus. *Sermo quem*
Ioannis 12. *locutus ſum, ille iudicabit eum in nouiſsimo die. Et ſeruus*
Lucæ: 12. *neſciens, & digna plagis faciens, vapulabit paucis: ſeruus autem ſciens, & non faciens, nec ſe totum ad voluntatem domini componens, vapulabit multis.* Sit igitur doctrinę diſpenſatio, ex parte quidem mea, ſine reprehenſione; ex parte autem veſtra, fructuoſa; ſcientes vniuerſę ſacrę ſcripturę partes, atque mandata aliquando ad tribunal Ieſu Chriſti, ante oculos noſtros poni debere.
Psal: 49. *Arguam te*, inquit ſcriptura, *et conſtituam in conſpectu tuo peccata tua.* Hoc pacto namq., cum omni vigilantia & ſobrietate his, quę dicuntur, diligentiùs inuigilabimus, & diuina dogmata, ad opus ſedulò producere fe-
Matth: 24. ſtinabimus; ignorantes, qua die, & qua hora dominus
Basilius definitione. 22. noſter ſit venturus. Ea enim quę nobis cum Deo intercedit coniunctio, non in ea, quę ſecundum carnem eſt cognatione conſiſtit; ſed ſolo prompto ſtudio exercen-
Ad Rom: Ca: dę volũtatis eius perficitur. *Qui ex Deo eſt*, inquit ſcri-
Ioannis 8. ptura, *verba Dei audit.* Et iterum. *Qui ſpiritu Dei aguntur, hi filij Dei ſunt.* Quem locum exponens Diuus
8. Homil: 14. Chryſoſtomus, inquit: *Vt ne lauacri dono confiſi, vitam ſubſequentem negligerent, ait. Quamuis Baptiſma acceperis, niſi ſpiritu poſtea ducaris; dignitatem datam perdidiſti, & adoptionis prærogatiuam prodidiſti. Propterea non dixit, quicunque ſpiritum acceperunt; ſed, quicunque*

ſpiritu

ſpiritu ducuntur; hoc eſt, quicunque omnem vitam ita viuunt, hi ſunt filij Dei. Et Ioannes. *Vos amici mei eſtis; ſi feceritis quæ præcipio vobis.* Ioannis 15. Impoſſibile autem eſſe quenquam regno cœleſti potiri; qui non maiorem ea, quę legis eſt Euangelij iuſtitiam prę ſe tulerit, ipſe Dominus clarè docet. *Niſi*, inquit, *abundauerit iuſtitia* Matth: 5. *veſtra pluſquàm Scribarum et Phariſæorum, non intrabitis in regnum cœlorum.* Et Paulus; *Omnia,* inquit, *da-* Philipp: 3. *mnum eſſe putaui, præ excellentia cognitionis Ieſu Chriſti Domini noſtri, cuius cauſſa omnia in damno collocaui, ac veluti ſtercora arbitratus ſum; vt Chriſtum lucrifaciam, et inueniar in illo; non habens in me iuſtitiam meam, quæ ex lege eſt, ſed eam quæ ex fide Ieſu Chriſti, quæ ex Deo eſt, iuſtitia in fide. Omne enim quod ex fide non eſt, pecca-* Rom: 14. *tum eſt.* Oportet igitur nos ſpiritu Dei regi; oportet rectę fidei adhærere; vt digni futura ſalute efficiamur. Sed & illud item non ignorandum eſt, àc vtique confitendum, omnium eorum quę in nobis bona ſunt, ipſiuſque tolerantię earum paſſionum, quę pro Chriſto ſuſcipiuntur; Deum ipſum fontem & autorem eſſe. Dicit enim Ioannes. *Non poteſt homo accipere quicquam, niſi* Ioannis 5. *illi datum fuerit de cœlo. Quid habes homo quod non ac-* 1. Cor: 4. *cepiſti? Gratia enim Dei ſaluati ſumus per fidem, non ex* Epheſ: 2. *nobis, Dei enim donum eſt; non ex operibus noſtris; ne quis glorietur: et hoc,* inquit, *à Deo.* Nobis enim datum eſt Philipp: 1. pro Chriſto, non modo credere in illum, ſed etiam pro illo pati, idem certamen habentibus. Neque item multum de ſe præſumendum eſt, ob ea præclarè geſta, quę facit quis: neq. omnino alij contemnendi; cùm ad eos, qui in ſe confidebant, & alios, tanquam ipſi iuſti aſpernabantur, illa dicta ſit parabola. *Duo homines aſcende-* Lucæ 18. *bant in templum, vt orarent. etc.* Sibi enim & non Deo ſua tribuere bona omnia; nihil aliud eſt, quàm Deum negare, cum ipſoque ex aduerſo pugnare. Propter illos

igitur,

igitur, qui sibi ipsis confidunt, & non omnia in Deum omnium bonorum auctorem referunt, sed & alios fortasse, pre se contemnunt; ea parabola docet: quòd, quãtumuis admiranda quadam iustitia, & que proximum Deo hominem efficiat, præpolleat quis; si tamen cum superbia, & aliorum despicientia, ea ipsa iustitia sit coniuncta; in eam meram vanitatem hominem detrudere, ipsique Apostate angelo, qui quondam Deo par esse voluit; similem reddere. *Nemo profectò sibi confidat; nemo,* ait Basilius, *putet se suis cogitationibus et consilijs in Euangelij perfectione Deo placere posse; sed omnia nostra in Deum referamus, illiq; soli confidamus. Fiduciã,* inquit Paulus, *habemus ad Deum per Christum. Neque*
2. Cor: 3. *enim sufficientes sumus ex nobis ipsis, vel cogitare aliquid bonum, tanquam ex nobis: sed omnis sufficientia nostra ex Deo est, qui sufficientes nos fecit esse ministros noui testamenti sui.* Et alibi. *Habemus,* inquit, *thesaurum hunc*
2. Cor: 4. *in vasis fictilibus, vt sit abundantia virtutis ex Deo, & non ex nobis.* Amplius autem ipse docuit. *Si diligitis me,*
Ioannis 14. *mandata mea seruate.* Quàndiu enim vniuersa mãdata domini non seruamus: quàndiu vitam nostram ita non comparamus, vt illud testimonium eius referre possimus, *vos non estis ex hoc mundo;* tandiu eum non di-
Ioannis 15. ligimus, Spiritumq. eius sanctum, frustra nos accepturos ab eo expectamus. Non solùm autem præcepta eius opere complere iustum est; sed & in alijs quoq. virtutibus atque traditionibus nos exercere oportet, festos dies non contemnentes, memores Canonis 53. *Si quis Episcopus, vel Presbyter, vel Diaconus, in festis diebus carnem et vinum non sumat abhorrens, et non propter exercitationem; deponatur: vt qui habeat inustam conscientiam propriam; et sit multis offensionis caussa.* De ieiunio item Canone 69. sic præcipitur. *Si quis sacram Quadragesimam non ieiunet, aut feriam quartam, aut Pa*

rasceue;

rasceue ; excommunicetur. Et reliqua. Sed & ipse Dominus per Moysen ieiunium sanxit, vt quidem multis in locis scriptum legimus : & peculiariter, dum in hūc modum legem fert : *Anima quæ per ieiunium afflicta et humiliata non fuerit, peribit.* Satagamus igitur per ieiuniū & orationem mercatum salutis exercere. *Ieiunātes autem ; non ieiunemus ad lites et contentiones : non percutiamus hominem humilem & aduenam : dissoluamus omnia vincula impietatis , ac violentorum contractuum conscindamus Chirographa : esurientibus panem, et escam frangamus : egenis et vagis domos nostras, iuxta Prophetę præceptum, aperiamus. Ieiunantes corpore, ieiunemus et mente, in omnibus nos ab omni malo abstinentes ; tum erumpet quasi manè lux nostra,* ita vti scriptum est ; *tum inuocabimus, et Dominus exaudiet : tum clamabit et dicet : Bono animo sis : Ecce adsum.* Isaiæ 58.

DE CVLTV ET VENERATIONE SANCTORVM.

Caput XXI.

IGESIMVM PRIMVM CAput, & idem vltimum consideratiōnis vestrę, de veneratione & cultu sanctorum institutum est. Memorias scilicet sanctorum vtiliter celebrari, easque ad id solum, vt fides nostra solidetur & confirmetur conferre ; dum cogitamus eos gratiam & auxilium, fide, diuinitùs consecutos esse. Nos autem dicimus inuocationem quidem verè & propriè soli Deo conuenire, illiq. primo & proprijssimè deberi ; eam autem quę sanctorum est, inuocationem, non propriè dici ; sed ex accidenti,

denti, vt ita dicam, quodammodo, & ex gratia, & priuilegio quodam. Neque enim aut Petrus, aut Paulus ipse exaudit eorum quenquam, qui illum inuocant; sed gratia & donum, quod habent, iuxta illud promissum: *Ego, inquit, vobiscum sum, vsque ad consumationem seculi.* Et de ea quidem inuocatione, quę ipsi Deo debetur, Paulus ad Romanos scribit. *Quomodo,* inquit, *inuocabunt in quem non crediderunt?* Deum, inquam, sine omni dubio intelligens. Quod autem & nos soli Deo propriè inuocationem tribuimus; patet ex ipsa sacra arcanorum celebratione, vbi sic Deum compellamus: *Dignare nos domine, liberè et cum bona venia audere te cœlestem Deum Patrem inuocare, dicentes: Pater noster qui es in cœlis.* Et rursum. *Domine Deus virtutum sis nobiscum; alium enim præter te, in anxietatibus et tribulationibus nostris adiutorem, nō habemus.* Et iterum. *Alium, inquit, præter te Deum non agnoscimus.* Mediatores autem facimus omnes sanctos. In primis autem & excellenter ante alios omnes, ipsam Dei genitricem virginem Mariam matrem Dei. Secundùm hanc autem, atque secundùm angelorum atque aliorum sanctorum choros, templis, donarijs, supplicationibus, sacris imaginibus, eorum; non proprio dei cultu, sed relatè & consideratione quadam ad ipsa exemplaria, honorem facimus, illisque aduoluimur. Scimus enim eum honorem, qui λατρεία dicitur, soli deo deferri; neque alium extra illum Deum agnoscimus, neque adoramus deos alienos, neq. in sanctis, eorumque imaginibus venerandis nimij sumus; sed intra modum; metuentes scilicet, ne eum honorem qui dei proprius est, illis deferamus: quod absit. Res enim est impia, & à Christi Ecclesia, eiusque alumnis alienissima, verè, & non ad aliud relatè, sacras imagines adorare; quarum omnis honor, ad prima eorum exemplaria, inquit D. Basilius, referri debet. Cœterum, & alios san-

Matth: 28.
Rom: 10.

σχετικῶς ἐυ λατρευτικῶς προσκυνουμένας. οὐκ ἐπιπολύ γινόμεθα ἅγιοι τῶ σχέσιν

lios ſanctos omnes mediatores nobis, & aduocatos cõſtituimus; nec in præſenti tantùm hac vita, ſed etiam in futura. Nam & hæc mediatio quædam eſt, cùm angeli alijque ſancti, atq. adeò non minus ipſa mundi domina, pro nobis exorat. Neque tamen ſimpliciter pro omnibus, neq. pro aliquo qui in lethali peccato mortuus eſt, illi deprecantur. Nequaquam enim hoc dicendum eſt. Iam enim vna ſententia hos tales à ſua excluſit miſericordia deus, ac tale quid contra illos pronunciauit. *Si ſteterit Noe, aut Iob, aut Daniel, filios eorum et filias* Ezechielis 14 *non liberabunt*; ſed pro illis ſolis exorant, pro quibus preces ſuas gratas & acceptas deo eſſe arbitrantur; pro his ſcilicet, qui in medio pœnitentię curſu ex hac vita ſunt rapti: nondum tamen peccatorum ſuorum ſordes, planè emundare potuerunt; idque profectò ſtante adhuc iudicio, necdumque lata ſententia. Nam vbi ſemel ſolutum fuerit theatrum: vbi quiſque ad ſibi deſignatum locũ pœnę abductus fuerit; ibi iam mediatio nulla eſt, neque omnino vnquam fiet. Hæc enim mediatio nunc, dum in hac vita ſumus, in Eccleſia ſuſcipitur, atq. prædicatur: dum nunc quidem ſanctos, nunc ipſam dominam, & matrem dei, nunc angelos, menteſque beatas, compellamus, ac illorum ſacris precibus nos commendamus. Et dominam quidem noſtram hoc modo: *Sanctiſsima*, inquit, *domina noſtra, Dei mater, intercede pro nobis peccatoribus*. Sanctos verò angelos. *Omnes cœleſtes virtutes, ſanctorumque angelorum, & archangelorum chori; orate pro nobis*. Sed & Prophetam illum, atq. præcurſorem, Baptiſtamque domini: glorioſos item Apoſtolos, Prophetas, martyres, ſanctoſque paſtores, ac doctores; ſanctarum item mulierum cœtus, omneſque ſanctos oramus, vt intercedant pro nobis peccatoribus; quò gratia Dei ipſius inſuperabili, item diuina, ac incomprehenſibili virtute ſanctę Crucis, propicius nobis

peccatoribus fiat. Nobis, inquam, eum solum verum Deum colentibus, illique soli confitentibus, in veraq. pœnitentia perseuerantibus. Rogamus item, vt oculos animę nostrę illuminet; ne aliquando onere peccatorum depressi, obdormiamus in morte, inimicusque noster præualeat aduersus nos. Precibus igitur & interpellationibus eorum omnium, quos supra memoraui-mus, petimus clementissimum Deum; vt ipse susceptor & liberator noster esse velit: nosque à laqueis inimicorum nostrorum benigna sua misericordia liberare dignetur.

ANNOTATIONES.

Neque enim aut Petrus, aut Paulus ipse exaudit quenquam etc. *Non hoc dicunt, quod sancti omnino non audiant, quodq; preces nostras non cognoscant; pugnat enim hoc cum his sanctorum compellationibus, quas paullò post ipsi subiungunt.*

Sanctissima Domina nostra Dei mater, intercede pro nobis peccatoribus. Et Sanctorum Angelorum & Archãgelorum chori, orate pro nobis, etc. *Quales item multæ persimiles veterum Græcorum Patrum voces vbiq; exaudiuntur.* Sancti Dei vos lachrymis & fletu doloris pleno rogo. *Origenis.* O Basili cœlitùs aspice carnis stimulum, aut tuis sistas intercessionibus etc. *Nazianzeni.* O communes generis humani custodes, optimi curarum socij, precum ac votorum inuicem suffragatores, legati apud Deum potentissimi, astra mundi, flores Ecclesiarum. *Basilij. Quis enim aut non audientem, aut non sentientem hoc modo compellat? Sed illud potius dicunt; quod neque ipsi sancti viribus suis, sed diuino dono preces nostras cognoscunt, neque nobis de suo tribuant quidquam; sed Deus ipse sanctorum precibus, promissionibusq;, quas illis fecit, flexus ac persuasus, donat largiturq; omnia. Percipiunt autem, & exaudiunt nostras preces sancti, vel in ipso Dei verbo, quod eam*
Sap: 7. *ob caussam,* candor lucis æternę, & speculum sine macula Dei maiestatis, & imago bonitatis illius: *Vel in ipso diuino lumine: iuxta il*
Isaiæ 60. *lud:* Non erit tibi ampliùs sol ad lucendum per diem, nec splendor lunę illuminabit te; sed erit tibi dominus in lucem sempiternã, & Deus tuus in gloriam tuam: non occidet vltra sol tuus, & luna

tua

tua non minuetur; quia Dominus erit tibi in lucem sempiternam etc. *Et Apocal: 21.* Et ciuitas non eget sole, neque luna, vt luceat in ea; nam claritas Dei illuminauit eã, & lucerna eius est agnus: *Vel etiam ministerio Angelorũ, iuxta illud Thobiæ:* Quando orabas cum lachrymis, & sepeliebas mortuos; ego obtuli orationem tuam Domino. *Et illud Apocal: 8.* Et alius angelus venit, & stetit ante altare, habens thuribulum aureum: & data sunt ei incensa multa, vt daret de orationibus sanctorum omnium super altare aureum, quod est ante thronum Dei. Et ascendit fumus incensorum de orationibus sanctorũ, de manu angeli coram Deo. *Verùm hæc alterius, & prolixioris sunt considerationis.*

σχετικῶς οὐ λατρευτικῶς προσκυνουμένας. Non proprio Dei cultu; sed relatè ad exemplar. &c. *Non caruit menda hic locus: itaque sensum & sententiam secuti sumus.*

οὐκ ἐπιπολύγινόμεθα ἁγιοιτῶν χεσίμ Neque in venerandis imaginibus nimii sumus; sed intra modum. &c. *Græcè sic scriptum erat, quod certè nullum sensum habere videtur: id tamen eos velle dixisse, quod posuimus, & res, et verba ipsa innuunt. Tum Canon septimæ et octauæ synodi docet; vbi sic de imaginibus decernitur.* Sacram imaginem Domini nostri Iesu Christi, & omnium saluatoris, æquo honore, cum libro sanctorum Euãgeliorum adorari, decernimus. Sicut enim per syllabarum eloquia, quę in libro feruntur, salutem consequuntur omnes; ita per colorum imaginariam operationem & sapientes & idiotę cuncti, ex eo, quod in promptu est, perfruuntur vtilitate. Quę enim in syllabis sermo, hæc & scriptura, quę in coloribus, prædicat, & commendat. Dignum est enim, vt secundum congruentiam rationis, & antiquissimam traditionem propter honorem, qui ad principalia ipsa refertur, etiam deriuatiuę imagines honorentur & adorentur, vt sanctorum Euangeliorum sacer liber, atque typus preciosę crucis.

EPILOGVS DE QVIBVSDAM, VT ISTI VOCANT, abusibus.

AMPLIVS AVTEM AD EOS, QVOS dicitis abusus respondentes, dicimus: Primùm, vtriusque speciei participes esse oportere omnes dicitis;

De Communione sub vtraq. specie

dicitis; & rectè quidem: nam & nos hoc idem tremendis his mysterijs participantes facimus, illi inquam, qui his digni sumus; præter id, quòd non in azymo, sed in fermentato pane panis speciem accipimus. Secundũ est, quod dicitis, melius esse nubere, quàm vri; iuxta illud Pauli. *Vnius vxoris virum*, & reliqua quę Paulus in hoc genere præcipit. Proinde & nos illis sacerdotibus, qui in virginitate persistere non possunt, priusquam tamen consecrentur, & sacerdotes fiant, vxores accipiendi potestatem damus. Deus enim matrimonium sanxit. Illud item nō ignoramus, turpitudinis germina multa suscipi inter eos, qui sacerdotes vxores accipere prohibent. Ille autem qui semel virginitatem professus est; virgo permaneat, nec iam illi vllam ampliùs licentiam post votum susceptum nubendi damus. *Nemo enim mittens manum ad aratrum, et respiciens retrò, idoneus est consequendo cœlesti regno.* Si verò huic humanitus quid contigerit; hunc Ecclesiastica disciplina coërcemus, ac ad moderationem vitę, per pœnitentiam atque confessionem, carnis item mortificationem, ac omnem vitę continentiam reuocamus, ac veluti lustratione quadam expiamus: nihil dubitantes misericordiam benignissimi Dei, humanę eius infirmitati non defuturam. Tertio loco explicatis, sacram Liturgiam cum maiore pietate & deuotione apud vos, quàm apud aduersarios vestros celebrari; vt quam ad quæstum, & ad lucrum à quibusdam referri dicatis, indeque multiplicationem priuatarum missarum exortam esse: vnam item solam Liturgiam vos celebrare, non ritu Romanę Ecclesię plures, scribitis. Si qui igitur sunt, qui ad quæstum & lucrum tantum referant mysterium; illi turpiter & improbè faciũt; quod certum & confessum esse, & nos, & veritas ipsa testatur. Quod autem additis, mortem Christi nō tantum vetus primi parentis nostri debitum sustulisse, sed

1. Cor: 7.
1. Tim: 3.
Lucæ 9.

& omne

& omnē aliud peccatum deleuisse; in eam partem illud dicimus. Debitores nos esse vniuersę legis diuinę implendę; ad imitationemque vitę, & conuersationis eius, qui pro nobis mortuus est, & resurrexit, pro posse cuiusque nos obligari; memores illius Apostolici. *Charitas*, inquit, *vrget Christi, nos*, iudicantes hoc: si enim vnus pro omnibus mortuus est; num ergo omnes mortui sunt? At vnus quidem pro omnibus mortuus est Christus: vt & qui viuunt, iam non sibi viuant, sed ei, qui pro ipsis mortuus est & resurrexit. Si enim vna parte corporis sui tantùm circumcisus iuxta legem Moysis, debitor est vniuersę legis; quantò magis circumcisus quis, Christi circumcisionem, depositione vniuersi corporis, peccatorum carnis, quemadmodum scriptum est, debitor efficitur, adimplere illud apostoli dictum: *Ego mundo crucifixus sum; et mundus mihi. Viuo autem iam non ego, sed viuit in me Christus.* Mortuos enim nos oportet esse peccato; neque ampliùs illi seruire; & ita demum sequi Christum; quod quidem est Deo plenè & perfectè viuere. Si enim liberè peccabimus, nec pœnitentiam agemus vnquam; hac quidem ratione, ne mors quidem Christi, quam adeò superbè iactamus, nobis proderit quicquam. De confessione autem & remissione peccatorum, quod quarto loco ponitis; ex sententia magni Basilij respondemus. *Oportere vnumquenque Christianorum, siquidem dignum pœnitentia profectum demonstrare velit, vitæque ad legem Iesu Christi institutæ habitum, & consuetudinem, sibi comparare; nullum animi motum, occultum apud se continere, nullumq. verbum non expensum proferre, sed occultissima etiam quæque cordis sui confiteri: non quibusuis passim; sed illis tantum, qui remedium & sciunt & possunt adhibere.* Et in alio loco inquit idem Basilius. *Oportet illis*, inquit, *quibus commissa & concredita est sacrorum Dei mysteriorum dispensatio, peccata sua*

2. Cor: 5.
Galat. 5.
Collos: 2.
Galat: 6.
Galat: 2.
In Asceticis cap: 26.

cata sua confiteri. Sic enim antiquitùs omnes illi, qui pœnitentiam egerunt, ad genua Sanctorum fecisse inueniuntur. De potestate autem remittendi & retinendi peccata, illud existimandum esse putamus, nec omnibus, vt dictũ est, passim, nec simpliciter traditam esse; sed, pœnitentis obedientia interueniente tantùm, paratoque animo ad ea omnia facienda, quę is, cui ea cura animę nostrę demandata est, iusserit atque præscripserit: tum vt is, qui absoluendus est, verè, & ex animo pœniteat. Vera
2. Pet: 2. enim pœnitentia est, ad eadem non relabi mala. Nam si quis ad eadem peccata redeat; hic similis est cani, ad suum vomitum redeunti. Oportet autem vita & proposito, ab omni temerario ausu nos remouere, contrariaq́. remedia vulneribus nostris adhibere. Quintum est de oblationibus, festis diebus, statis ieiunijs, de traditionibus item: & quod gratis per Christum peccata, & non propter aliqua merita & iustitias nostras nobis remittantur, confiteri debeamus: impossibile item esse omnes traditiones quenquam seruare posse; vnde grauan-
Roman: 13. tur & perterrentur pię & trepidę conscientię. Ad quę omnia verbis D. Basilij sic respondemus. *Cauendum,* inquit, *nobis est; ne occasione vnius præcepti, alia transgrediamur. Quare inquit, & ipse Paulus, de ciborum ratione docens, non simpliciter carnis rationem non habendam esse monet; sed in desideriis. Tanquam illud quidem, quod ad libidinem & voluptatem in carne nostra est præceps et procliue; per exercitationem, atque mortificationem sit extirpandum: illud autem, quod est vtile, quodq́ue ad virtutis & pietatis exercitium confert, estq́ue necessarium; diligenti curâ & studio exercendum, atq. conseruandum.*
1. Corin: 8. *Esca enim inquit Paulus, nos Deo non commendat; &*
Roma: 14. *regnum Dei non est cibus & potus; sed iustitia, pax, gaudium in spiritu sancto. Quare & ipsa cibi abstinentia, cum ratione est suscipienda: quam si, inquit, ipse per se expendas; ne-*

das; neque si manducauerimus, abundabimus; neq. si non manducauerimus deficiemus. Neque enim illi, qui non comedunt, meliores sunt, non comedentibus, si ipsum solum comedere spectes; neque iterum illi, qui comedunt, deteriores his, qui non comedunt: sed hoc solum tantùm consideres, si cætera omnia eadem sunt. Omne igitur corporis exercitium ad animi virtutem referri, & comparari debet. Fit enim plerunque, vt ea, quę per se ipsa pulchra, & honesta non sunt: quòd tamen talibus inseruiant, ipsa etiam, pulchri & honesti formam & speciem acquirunt. Hac igitur ratione ea omnia, quę nobis à sanctis Patribus tradita sunt, tanquam ea, quę hunc solum finem respiciunt, seruare & amplecti debemus. Qui enim talia spernit, Deum ipsum spernit. Neq. omnino quicquam earum rerum, quę nobis à sanctissimis viris sunt relictę, aut ridendum aut traducendum est. Et si qui prę ter pium vsum ac finem his abutantur; non oportet tamen propterea tales traditiones irridere, ac traducere; sed eos quidem qui illis abutuntur, leniter instruendo admonere; ipsarum autem rerum, verum & rectum vsum demonstrare. Quod quidem magnus ille Basilius sæpiùs facere consueuit, maximè verò in eo loco, vbi quærit. *Num acceptabile sit Deo opus aliquod bonum, etiam si non per omnia, iuxta præceptum Dei ritè & debitè sit factum:* Nihil enim est, quod nos magis imitatores Christi faciat; quàm vbi proximorum nostrorũ curam suscipimus. Pudor autem est homini Christiano, sanctis & pijs institutis, conscientiam suam grauari, aut perterreri dicere. Omne enim, quod ex Deo est, vincit mundum. Quare inquit idem Basilius: *Quis adeò est sensus expers? quis tam incredulus, vt putet se non posse illis rebus ferendis parem esse, quæ iam antè multi alij pertulerunt? aut quomodo tanquam viribus suis grauiora, magisque laboriosa recusabit quis, quæ nulla difficultate*

Lucæ 10.

1. Ioan: 5.

Deest particula. μὴ

multi, qui eum antecesserunt superarunt. Quare & monasticam vitam, quę recto fine Deiq. caussa suscipitur, nemo vnquam bonus contempsit; nemo risit? Quam etsi quidem multi fidenter aggredi fortasse audent: vt tamen dignè & competenter ad calcem vsque perueniãt, paucis fortasse curę est; etsi omninò non in ipso recto proposito laus operis consistit; sed in ipso fine fructus est totius laboris. Et ipsum quidem vitę genus laudant, miranturq. omnes: iuniores autem, & rudiores instruxerunt, & hortati sunt illi qui potuerunt; vt alicubi, à quodam subiicitur & præcipitur. *Disce, inquit, tu qui solitarius, fidelisque homo es, ipsiusque pietatis operarius; disce inquam Euangelicæ conuersationis modum, et reliqua.* Et rursus idem ipse in eodem loco docens, cum qua probatione & examine eos, qui se huic vitę generi addicere volunt; suscipi oporteat: inquit. *Necesse est illos cohortari, vt à prima statim ætate tradant & offerant se Deo; illi, qui se huic generi vitæ addicere volunt. Qui enim ita fecerit; & charitate erga Deum germanus, & in eius retributionis, quæ à domino proposita est perceptione, firmus apparebit:* Quę verò, contra traditiones, à vobis ex D. Paulo adferuntur, vel ex his quę iam dicta sunt; facilè solui & explicari possunt. Apostolum scilicet, non de his obseruationibus, & traditionibus, in illis locis agere, quę piè & secundùm Deum sunt: sed de illis, quę tum ab Hæreticis, atque aliis prauis hominibus, falsò & impiè confingebantur. Itaque D. Chrysostomus in Capite 4. ad Timotheum, hæc de Manichæis, Eucratistis, ac Marcionistis dicta esse interpretatur. *Vt autem illi, qui rectæ & sanæ adhærent fidei, sub tuta & secura ancora nauigant; sic illi qui ab ea semel exciderunt, nusquã tutò et constanter consistere possunt. Sed cùm multùm susdeq. per omnes errores diuagati fuerint; ad extremũ in ipsa extremæ perditionis vada atque scopulos de-*

Hom: 12. in 1. Tim: Cap. 4.

los deferuntur. In ſecunda autem ad Coloſſ: gentilium atque Iudæorum, his verbis ſuperſtitiones reijci, de illisque, qui nondum Chriſto adhæſerunt, hæc dicta eſſe, idem docet Chryſoſtomus. Quinto item ad Galat: primo ad Titum eodem modo. Quod idem D. innuit Baſilius illis verbis: *Si, inquit, ſtudium eius iuſtitiæ, quæ ex lege eſt, eos qui in baptiſmo ſe Deo conſecrarunt, tanquam non ſibi ampliùs victuri, ſed illi, qui pro eis mortuus eſt, et reſurrexit; ſpiritualis adulterij obnoxios facit; vt per ea, quæ ſuperiùs dicta ſunt, abundè demonſtratum eſt: quid, inquit, de humanis dicet quis traditionibus? ſtudium, inquam iuſtitiæ, quæ ex lege eſt, per humanas intelligens traditiones.* De ea porrò iuſtitia, quę ex fide eſt, iuxta aureum os Chryſoſtomi reſpondemus. *Iam primum igitur conſtat, ex fide cognitionem Chriſtianam prouenire; nec ſine illa quenquam Chriſtum cognoſcere poſſe. Nam et reſurrectionem, et natiuitatem, nulla humana ratio, nobis probare poteſt. Sola autem id docet fides: hacque primùm parte, cauſſa eſſe iuſtitiæ dicitur. Quod cum ita ſit, vides quod non ſimpliciter oporteat fidem habere; ſed quæ ſit per opera. Ille enim potiſſimum Chriſtum reſurrexiſſe credit, qui ſui vitæq. ſuæ, nullam habet rationem; periculis ſeipſum obijciens, illiq́ue paſſionibus communicans. Ob idq́ue dixit Apoſtolus. Et inuentus ſum in me ipſo non habens meam iuſtitiam: illam quæ ex lege eſt; ſed eam quæ ex fide eſt Chriſti, eam inquam, quæ ex Deo eſt iuſtitiam, in fide: fide enim illum cognoſcimus: fide reſurrectioni illius aſſentimur: fide ad communionem paſſionum ipſius erigimur.* Et iterum idem Chryſoſtomus: *Fidelis, inquit, Deus qui promiſit nos ſaluare, idem omninò ſaluabit; ſed non alio modo, quàm eo, quo promiſit: ſi voluerimus, ſi audiemus ipſum: non ſimpliciter; neque veluti ligna et lapides, ocioſos et deſides. Rectè autem illud confidimus per dominum poſuit; quaſi dicat: benigni*

[Margin: *Homil: 3.* — *Hom: 5. in 2. Theſſ. Cap. 3.*]

tati eius nos credere oportet; omniaque nostra ad eum referre in eumque reijcere: ita tamen, vt et ipsi in omni virtutis et honestatis genere ad extremum vsq. spiritum nos exerceamus. Non igitur simpliciter Christum teneamus, sed ei conglutinemur. Nam vel si minimùm recesserimus, proculdubiò peribimus. Scriptum enim est: *Peribunt omnes, qui elongant se à te.* Conglutinemur igitur ei: & conglutinemur per opera: *Qui enim seruat opera mea; ipse manet in me,* inquit: & profectò plurimis exemplis nos multùm coniungit. Et animaduerte quæso: ipse caput, nos membra: ipse fundamentum, nos ædificium: ipse vitis, nos palmites. Hæc omnia conglutinationem demonstrant; & nihil vacuum in medio relinquunt, ne minimùm quidem. Quippe qui parùm abest, cùm processerit, aberit longiùs. Nam vel minima palmes, si à radice abscindatur; statim arescit, ac inutilis efficitur. Itaque id, quod in ea re minimum esse videtur, paruum omninò non est; sed in eo, quasi totum consistit. Et proinde, vbi quid parùm deliquerimus, nolimus, vel exiguum despicere; siquidem id neglectum quam primùm in immensum crescit. Et de fide quidem hactenus. De Monachatu autem, illud cum D. Basilio sentimus, benignissimum Deum, qui salutis nostrę curam habet perpetuam, in duo quasi vitę genera omnem hunc præsentem vitę statum diuisisse; coniugum, inquã, atque virginum: ita, vt qui non possit virginitatis perferre certamina; vxorem accipiat. Illud rectè sciens; quòd non minor, ab ipso continentię & sanctitatis exposcetur ratio; quomodo, scilicet eos, qui piè & sanctè in matrimonio vixerunt, liberosque ad laudem & honorem Dei educarunt, imitatus fuerit. Vnicuique enim, ex his fructibus, quos ex ea charitate, quam erga Deum & proximum gesit, producere debuit, reddenda erit ratio. Et item ex omni prætermissione & contemptu mãdatorum

In Morali homil: 8. in 1. Cor: Cap. 3.

Psalmo 72.

In principio Asceticorum.

datorum Dei: neque verò sola ratio reddenda; sed etiam grauis & inexcusabilis pœna subeunda; ipso domino apud Matthæum comminante: *Qui amat patrem suum, aut matrem, plus quàm me, non est me dignus.* Matth 10.
Ne igitur tibi omnia licere putes, etsi maritus sis, tanquã omnem iam potestatem mundo adhærendi, consecutus; cùm maiore etiam tibi cautione opus sit, ad id, vt certam acquiras salutem. Tu verò cœlestis conuersationis amator: tu angelici instituti negociator: tu qui sanctorum Iesu Christi Apostolorum cõmilito esse cupis; obfirma animum tuum ad subeunda omnia illa, quę iubẽtur, aduersa: atque strennuè & fidenter te adiunge monachorum cœtui: atque eorum, qui præclarè viuunt, sis imitator: eorumq. res gestas inscribe cordi tuo. Velis vnus ex paucis esse: rarum enim, quod bonum: et propterea regnum ipsum cœleste paucis patet. Si rapere illud vis; violentus existas oportet. Submitte igitur collum iugo Christi: circumda clitellis illius humeros tuos: preme atque extenua tu ipse ceruicem tuam, perpetuo virtutum exercitio; in ieiuniis, in vigiliis, in obedientia, in quieto silentio, in psalmodiis, in orationibus, in lachrymis multis, in opere ipso, in omni rerum aduersarum, quę exoriuntur tolerantia: siue illę à dæmonibus contra te excitentur, siue ab ipsis hominibus proficiscantur. Cuius exercitij socia, & administra virginitas esse solet in illis; qui tam præstanti bono rectè & prudenter vti sciunt. Non enim sola abstinentia, ab opere carnis virginitatis perficit donum; sed omnem item vitam nostram, vniuersos item actus, & mores nostros, pudorem & virginitatem quandam suã conseruare oportet, in omni instituto, ac conatu suo: id quod sanctum & integrũ est, præseferentes. Si igitur cupimus, secundum similitudinem Dei, characterem animę nostrę, per quandam animi quietem & tranquillitatem exornare, vt inde vitę ἀπαθείαν

Hæc itẽ ex eodem loco Basilij.

 item

item nostrę immortalitas prolatetur; attẽdamus nobis, ne indignè, pacto, & data fide viuentes, Ananię & Saphirę iudicium incurramus. Quibus licuit quidem statim à principio, possessiones suas sibi habere, nec illas domino dicare: at posteaquam inanis glorię studio, sua bona voto & dedicatione Dei fecerunt, illique non tam vt Deo placerent, quàm vt apud homines liberalitate & munificentia conspicui & admirandi essent, consecrarunt: vbi de precio illarum clam ad se partem aliquam auerterunt; talem contra se Dei indignationem commouerunt, cuius Petrus executor, & administer fuit; vt nulla etiam pœnitẽtia curari, aut expiari potuerint. Proinde ante quidem castę & religiosę vitę votum, atq. promissionem, liberum est cuique volenti, iuxta concessam & legitimam viuendi rationem, coniugio sese tradere.

Act. 5.

Si quis verò spontè & liberè, voto ac professione sua, deo se tradidit; huic verò amplius non licet retrò pedem referre; sed potiùs totum se illi, veluti quoddã semel Deo oblatum ac dedicatum donarium, purum & integrum cõseruare: ne, si semel voto Deo sacratum corpus, cõmunis vitę functionibus contaminarit; in fœdissimum sacrilegii crimen incurrat. Hæc autem cùm dico, non vnum tantùm genus elatæ cupiditatis intelligo; vti quidem permulti putant, in sola corporis custodia, totum virginitatis & castitatis consistere decus; sed ab omni item licentiosa cupiditate, eum, qui se Deo consecrauit, continere, ac custodire se debere existimo; ne aliqua mũdi huius labe, mentis suę puritatem contaminet, aut impedimentum aliquod, ad verę diuinam peragendam vitam, sibi accersat. Hæc igitur illum, qui mundo præsentique vitę renunciauit; ne vas semel Deo dicatum, aliquo praue cupiditatis affectu contaminet, intueri oportet: illudque apud se maximè expendere; iam se supra humanam naturam esse, altiusq. pennas suas extulisse, ac im-

ac immortale quoddam, & corporis expers vitę genus, complexum esse, angelicamq. vitam sequutum: liberum enim ab omni coniugali lege esse, nullamq. aliam pulchritudinem præter Deum ipsum, mentis, oculorumque intuitu, perpetuò spectare; hoc proprium est angelicę naturę opus. Rumpendę igitur sunt omnium cupiditatum, & affectionum vitę huius compedes illi, qui verè & per omnia Deũ sequi, & imitari velit. Quod nisi per omnimodum mundi contemptum, morumque veterum obliuionem, obtineri nullo modo potest. Nisi enim nos planè ab omni mortali cogitatione, communisque vitę consuetudine separauerimus, ac veluti ad alium quendam mundum omni animi contentione ac propensione, mortalitate hac superata, transtulerimus; iuxta Pauli dictum: *Omnis conuersatio vestra sit in cœlis;* Philipp: 3. nunquam finem illum quem quærimus, Deo perfectè placendi consequemur. domino præcisè dicente: eum Lucæ 14. qui non renunciauerit omnibus quę habet; non posse eius esse discipulum. Quod vbi fecerit; omni deinceps custodia cor suum eum obseruare conuenit; ne sanctę illę, quas de Deo concepit cogitationes illi effluant, nèue memoriam mirabilium eius, rerum vanissimarum cogitatione contaminet: sed assidua potiùs, & ab omni rerum mundanarum contagione, munda & libera, rerum diuinarum meditatione, animo impressam, atque firmissimo sigillo obsignatam, sanctam de Deo cogitationem secum vbique circumferat. Hac enim ratione charitas Dei nobis quæritur, simulque nos ad omne mandatorum Dei exercitium excitat: quo item exercitio ipsa conseruatur, vt constanter & perseueranter colatur. Quodquidem ipse dominus demonstrat, nunc quidem dicens: *Si diligitis me, mandata mea seruate:* Ioan: 14. nunc autem; *si mandata mea seruabitis, manebitis in dilectione mea:* Ioan: 15. quales ille homines alio loco perfectos

vocare

Mat: 5.& 29. vocare ſolet. Itaque non oportet mirari, rectè & honeſtè viuentium monachorum vitam, perfectam appellari. *Per profeßionem quidem lauacri,* inquit Chryſoſtomus, *priora noſtra omnia nobis condonauit; ac poſt eam veniam, ipſumq́ lauacrum, ſecundum præſidium et remediũ, quod*
Iſa: 1. *ex pœnitentia eſt peccatoribus reliquit.* *Si fuerint,* inquit Propheta, *peccata veſtra vti coccinum; inſtar niuis ea dealbabor, ac in contrarium habitum transferam. Proinde non tam quidem cadere obeſt; quam vbi cecideris, non te ſtatim erigere, periculoſum eſt.* Proinde laudare potiùs, quàm extenuare, monaſticę vitę inſtitutum conuenit. Qui enim eos, qui ſe in perfecta virtute exercent, colit atque obſeruat; hic Deum ipſum tantò magis honorabit: at qui hos ſemel contemnere didicerit; hic facilè, peſſimo profectu, in ipſum deum contumelioſus euadet.
Matth: 10. *Qui vos accipit,* inquit dominus, *me accipit; qui vos ſpernit, me ſpernit.* Hos igitur & nos imitemur: & ſic omni ex parte deum, ipſius vitę honeſtę ſtudio glorificabimus. Neq. verò illud rectè quis dicere poteſt; non poſſe quenquam his ſeculis ad eum gradum virtutis peruenire. Nã cùm charitas Dei, non doceatur; ipſaq. lex non aliud ſit, quàm earum, quarum nobis ſemina natura indidit, facultatum, agricola quædã & nutrix: vel enim in ea parte, vbi Deus proximos noſtros, tanquam ipſos nos amare iuſſit, inſpiciamus obſecro diligenter; num item eius rei omni ex parte perficiendę, vim & ſemina nobis inſita à Deo habeamus. Quodquidem ita eſſe facillimè deprehendemus. Quis enim non videt hominem natura manſuetum, & ſociale animal eſſe, non ſolitarium, non ferum: neq. adeò quicquam eius naturę eſt proprium; quam cum alijs communem vitam agere, alijs vti, ſimileque ac cognatum diligere. Quarum igitur rerum nobis Deus prior ſemina dedit; earum meritò & iure ſuo à nobis fructum & prouentum expetit, dicens: *Man-*

datum,

datum, inquit, *nouum do vobis, vt diligatis inuicem.* Ad quod mandatum eò magis animos nostros excitare volens; signum & indicium suorum discipulorum, non miracula, non virtutum portenta ab illis exquirit; quanquam & horum, in Spiritu sancto, illis magnam vim cōcessurus erat: sed audi quid dicat: *In hoc cognoscent vos, quia mei estis discipuli, si dilectionem mutuam inter vos colueritis.* Quę quidem duo, dei & proximi dilectionis præcepta, ita secum vbique nectit ac glutinat; vt ea officia, quę in proximum conferuntur, in seipsum transferat. *Esuriui*, inquit, *et dedistis mihi comedere.* Et deinde infert: *Quæcunque*, inquit, *fecistis vni ex minimis istis fratribus meis, mihi fecistis.* Proinde per primū quidem præceptum, licet secundum etiam perficere: per secundum autem est quidam reditus, & conuersio ad primum. Qui enim diligit dominum; idem consequenter diligit & proximum suum. *Qui*, inquit, *diligit me, mandata mea seruabit. Præceptum autem meum hoc est; vt diligatis inuicem, sicut ego dilexi vos.* Eum item qui diligit proximum, dei dilectionē complere testatur; vt qui ea officia quę proximo impenduntur, in eam partem accipere soleat, ac si in se collata sint. Quapropter fidelis ille in domo Domini seruus Moyses, tantam erga fratres prę se tulit charitatem, vt deleri potius elegerit ex libro vitę, in quem inscriptus fuerat; quàm vt populus ille præuaricator, suorum delictorum veniam consequi non deberet. Neque verò solùm ipsa mandata Dei, ea veneratione nobis sunt colenda; sed vt in summam rem contrahamus totam; sanctissimorum item Patrum vniuersę traditiones & instituta contemnenda non sunt. *Præcipientium quidem differentia*, inquit Basilius, *nihil debet lædere obedientiam earum rerum, quę præcipiuntur. Cum ne Moyses quidem aspernatus sit, consilium Iethro soceris sui, rectè monentis. Et ipsorum quidem præceptorum*

Hæc item ex Basilij Asceticis.

Ibidem.

Matth: 25.

1. Ioan: 4.

Ioan: 14.

Ioan: 13.

Exod: 32.

In Asceticis.

Exod: 18.

differentia magna est. Nam alia quidem sunt, quę domini præceptis aduersātur, corrumpuntq. ea, aut saltem admixtione earum rerum, quę prohibitæ sunt contaminãt: alia verò, et si clarè cum illis non coniunguntur; plurima tamen ad ea rectè perficienda conferunt, ac quasi opem quandam præsentem adferunt. Oportet enim Pauli dicentis meminisse. *Prophetias nolite contemnere; omnia verò probantes, quod bonum est retinete; ab omni opere prauo abstinete vos.* Et rursum. *Omnia consilia destruentes, et omnem altitudinem extollentem se aduersus scientiam Dei, et in captiuitatem redigentes omnem intellectũ, in obsequium Christi: et in promptu habentes vlcisci omnem inobedientiam, cùm impleta fuerit vestra obedientia.* Et si quid fortasse ex his, quę iubentur tale est, quod cum lege Dei consentiat, vel quod ad eam explendam nos iuuet; huic ipsi tanquam Dei mandato, omni studio & diligentia nos parere oportet. Satisfacientes illi mandato Pauli: *sufferentes vos mutuo cum charitate Dei.* Si quid verò præcipitur, quod legi diuinę aduersetur, eamq. aut euertat, aut inquinet; tum demum illud dicere opportunum erit: *Magis oportet nos obedire Deo, quàm hominibus*; memores Domini dicentis. *Alienum enim non sequuntur, sed fugiunt ab eo; neque enim norunt vocem alienorum.* Et Apostoli, qui nostrę cautionis & securitatis caussa, non dubitat, vel angelos ipsos perstringere, cùm dicit: *Etiam si nos ipsi*, inquit ille, *aut angelus de cœlo euangelisauerit vobis aliud, præter id, quod vobis euangelisauimus; Anathema sit.* Vnde instruimur: quod & si maximè cognatus quis sit, & si maximè clarus; ab eo autem quod Dominus præcipit nos prohibeat, vel ad id, quod ab ipso vetitum est, sollicitet, & impellat; fugiendum, & tanquam pestem his, qui diligunt Dominum, auersandum esse. Quod quidem de his quę à nobis dicta sunt, nullo modo verè intelligi potest.

De esse videtur particula μὴ

1 Thessal: 5.

2. Corint: 10.

Ephes. 4.

Act: 5.

Ioan: 10.

Gal: 1.

Ea enim

Ea enim quę ſynodicè conſtituta ſunt ; omnes Chriſti fideles, tanquam diuinitùs inſpiratę ſcripturę conſentanea recipiunt, atque amplectuntur ſemper : ob,idque & à ſuffocato vſque ad hodiernum diem abſtinemus nos, illudque auerſamur, ſanctorum Patrum, atque adeò ipſorum Apoſtolorum præceptis inhærentes : ſcriptum enim eſt. *Ab idolotitis abſtinendum eſſe ſanguine et ſuffocato.* Et in ſexta ſynodo Canone 67. decernitur. *Si quis ſanguinem animantis comederit, excommunicetur.* Diuus quoque Baſilius hac de re legem ferens, inquit : *Inuenio diuinas ſcripturas, tum veteris, tum noui teſtamenti repetens, neque in multitudine, neque in magnitudine eorum, quæ delinquuntur ; ſed in ſola cuiuſcunque mandati tranſgreſsione, conſpicuè cenſeri, et iudicari contra Deum incredulitatem, et commune eſſe contra quamcunq. inobediẽtiam Dei iudicium.* Et paullò ſuperiùs. *Ex iſtis itaque et conſimilibus manifeſtum eſſe iudico ; quod generaliter quidem cupiditatum malicia, ex ignorantia Dei, et praua de illo opinione oritur : peculiariter verò diſsidia hæc multorum inter ſe, non aliundè proficiſci ; quàm quòd indignos nos gubernatione et moderatione domini, ipſi conſtituamus. Ad conſiderationem enim talis vitæ, ſi fortè aliquando,* inquit Baſilius, *me referre volui ; ne modum quidem et magnitudinem talis ſtupiditatis, aut ſtultitiæ, aut vecordiæ (propter enim excedentiam maliciæ vno certo nomine illam appellare non poſſum) inuenire potui. Si enim in brutis animantibus inde concordia oritur et proficiſcitur, quod ad ſuos duces ſeruant obedientiam, quid dicemus nos in tanta inter nos diſcordia, in tanto mandatorum Dei contemptu et rebellione deprehenſi ? An nõ reputabimus hæc omnia, nunc quidem ad noſtram doctrinam et conuerſionem, à Deo propoſita eſſe : in magno verò illo et terribili iudicij die, in confuſionem ac condemnationem eorum, qui diſciplinam reſpuerunt, ab illo producenda eſſe, ipſo dicente.*

In proœmio Aſceticorum.

Iſaiæ 1.

Cognouit bos poſſeſſorem ſuum, et aſinus praeſepe Domini ſui; Iſráël autem me non cognouit, et populus meus non intellexit. Et multa alia his ſimilia. Illud item ab Apoſtolo dictum. *Si,* inquit, *patitur vnum membrum; compatiuntur reliqua membra.* Et illud. *Ne ſint ſchiſmata in corpore; ſed vt membra mutua ſui gerant curam, ab vna ſcilicet omnia inhabitante anima mota et impulſa.* Quorſum, inquam, hæc talis hominis fabrica? quorſum fabricę explicatio? Ego quidem exiſtimo eò ſpectare omnia, vt eadē ſeruetur ſimilitudo: idem rectus ordo; imo multo maior in ipſa Dei Eccleſia, ad quam dictum eſt. Vos eſtis corpus Chriſti, & membrum de membro, vno, ſolo, vero, principatum obtinente, ac mutuò omnia membra conglutinante capite, ipſo inquam Chriſto Ieſu. Apud quos verò mutua non colitur concordia; neque vinculum pacis ſeruatur, neque ſpiritus manſuetudo cuſtoditur; ſed diſcordia, cōtentio & ęmulatio implent omnia. Nimis profectò audax res eſt, tales vocare mēbra Chriſti, aut dicere ab ipſo regi: ſtultę verò mentis, non liberè fateri, in illis imperium ſenſus carnis dominari; ſecundū ſentētiam Apoſtoli præcisè dicentis. *Cui exhibuiſtis vos ſeruos ad obediendum, ſerui eſtis eius, cui obediſtis.* Cuius ſenſus proprietates, alibi clarè exponens inquit. *Cùm enim ſit in vobis zelus et contentio; nonne carnales eſtis?* Docens autem liquidè, quàm acerbus ſit horum exitus, & quàm nihil tales homines commune habeant, cùm vera pietate, dicit: *Sapientia,* inquit, *carnis, inimica eſt deo. Legi enim Dei, non eſt ſubiecta; nec enim poteſt. Qui autem in carne ſunt, Deo placere non poſſunt.* Ob idque dicit Dominus. *Neminem poſſe duobus ſimul ſeruire Dominis.* Neq. tales illud quod in Actis Apoſtolorum dicitur, implere poſſunt. *Multitudinis credentium erat cor vnum; et anima vna; & erant illis omnia communia:* nemine ſcilicet proprię voluntati parente, ſed omnibus in com-

1. Corint: 12.

Roman: 6.

Hæc ex Aſceticis Baſilij.

Roma: 8.

Matth: 6.

in commune in vno ſancto Spiritu, vnam vnius Domini Ieſu Chriſti, voluntatem quærentibus, qui dixit: *Deſcendi de cœlo, non vt faciam voluntatem meam; ſed voluntatem eius, qui miſit me patris.* Incedamus igitur iuxta hunc Canonem ſanctè, ædificati ſuper fūdamentum Apoſtolorum, & Prophetarum, ipſo ſummo angulari lapide Ieſu Chriſto: in quo omne ædificium compactum, creſcit in templum ſanctum in domino. Deus autem pacis ſignificet perfectè, id totum quod ſumus, ſpiritum inquam, animam, & corpus noſtrum; inculpabileque in diem aduentus Domini noſtri conſeruet. *Fidelis autem eſt Deus, qui vocauit nos et vos ſimul; et qui omnes vult ſaluari.* Quod & faciet, ſi mandatis eius, quod quidem vniuerſę ſalutis caput eſt, paruerimus: & ſine quorum cuſtodia, impoſſibile eſt quenquā gratia IEſu Chriſti in Spiritu ſancto; vt quidem iam ſuperiùs demonſtratum eſt, ac diſtinctiùs illuſtratum, certam conſequi ſalutem. Ne igitur dimidia tantùm parte illum Deum eſſe agnoſcamus, neque eius benignam miſericordiam, noſtrę ignauię, & pigritię anſam capiamus: ſed his omnibus quę dicta ſunt ſobriè intenti; ad opus ipſum, omnia eius diuina dogmata deducere ſtudiosè curemus: nihil aliud reſpicientes, quàm illum qui dicit. *Ignem veni mittere, et quid volo, niſi vt ardeat?* Cuius ignis in ſe opus Dauid experiri volens, inquit: *Proba me domine, et tenta me; vre renes meos, et cor meum.* Hic ſi quidem ignis, interni oculi trabe abſumpta, mundum oculum conſtituit; vt naturali videndi facultate recuperata, aſſiduè mirabilia de lege Dei contempletur, cum illo, qui dixit. *Reuela oculos meos; et conſiderabo mirabilia de lege tua.* Hic talis ignis dęmones fugat; maliciam adurit, futurę reſurrectionis eſt vis & facultas, immortalitatis efficientia; ſanctorum animę irradiatio, ac rationabilium facultatum ordo & ſeries. Hunc eundem ignem, vt & ipſe

Ioan: 6. *Ephes: 2* *1. Theſſ: 5.* *1. Timot: 2.* *Ex Baſilij oratione de libero arbitrio.* *Lucæ 12.* *Pſalm: 25.* *Hæc eadē ex Baſilij.* *Pſalm: 118.*

ad nos pertingat Deum exoremus omnes,vt in luce bonorum operũ ex omni parte ambulantes; ne minimùm quidem offendamus vnquam; ſed tanquam luminaria quædam orbis vniuerſi conſpicui,verbis vitę,vbique inhæreamus. Vt ita beneficiorum Dei participes facti, cum Domino noſtro Ieſu Chriſto, in vita hac,quaſi con ſepulti; præcepta eius omneſque virtutes,ac totum hoc quod diuinum & ſalutare eſt,dignè, ſanctè, vt quidem neceſſarium eſt,adimplentes requieſcamus. Sic enim vniuerſo hoc incolatus noſtri tempore peracto; ad veram illam cœleſtis glorię patriam transferemur: qua gratia & beneuolentia Ieſu Chriſti Domini noſtri digni efficiamur. Amen. Et hæc quidem fratres chariſſimi hactenus: quę, vt & ipſi videtis, omnia cum ſcripturis,diuinitùs nobis traditis, præclarè conueniunt, iuxta ſapientiſſimorum,ſanctiſſimorumq́. ſimul ac Deum ſpirantium Patrum interpretationem & dilucidationem. Neque enim nobis licet priuata confiſis interpretatione, aliquid diuinitùs inſpiratę ſcripturę, aut ipſos intelligere,aut alijs tradere; niſi quantùm cum ſcopo ſanctarum ſynodorum Eccleſięque ſanctę Theologorum, illud ipſum conuenit; ne ſemel ex recto Euangelicę doctrinę tramite, veræque ſapientię & intelligentię ſemita abrepti,præcipites feramur; neue ſenſus deinceps noſter,more Protei, in hanc, & illam formam fidei transferatur, hucque atq. illuc diuagetur. Atqui fortè dicet quis veſtrum: quę igitur earum rerum, quę ſuo loco dimotę ſunt, correctionis ſpes? quę ratio? quę inquam & qualis? Hæc, inquam, Deo ipſo iuuante; ſi nihil præter ea, quę nobis à ſanctis Apoſtolis ſanctiſque ſynodis diuinitùs ordinata ſunt, ordiemur nihil aliud ſequemur. Qui enim intra hos limites ſe rectè & conſtanter continere volet; hic quaſi eundem chorum ducet nobiſcum; hic eiuſdem fidei & communionis nobiſcum erit. Nam

ille, qui

ille, qui sæpe dictos Canones respuit, & contra Apostolos similiter contumaciter progreditur, & aduersus sanctos impudenter se offert; hic nullam nobiscum communionem habere poterit. Aut quę pars huic inter nos esse potest? quomodo item domesticus, & contubernalis noster efficitur? cùm omnes piè viuere volentes, sic alloquantur nostri contubernij doctores, illudque doceant. Hic quidem. *Quisquis dixerit aliud præter illa, quæ statuta sunt: sit quantumuis fide dignus, virginitatem et omnem vitæ continentiam colat, signa et miracula faciat, futura prædicet; lupus tamen hic ouium pellibus tectus, ouibusque exitium moliens existimandus est.* Alter verò. *Qui ex his, quæ Deo plenis Patribus visa et decreta sunt, aliquid conuellere velit; huic non amplius œconomia adscribenda, sed est transgressio et præuaricatio dogmatis.* Alius autem: *Oportet*, inquit, *illos tremendum iudicium Christi ante oculos habere; scientes quantum discrimen sit ex his rebus, quæ nobis à Spiritu sancto traditæ sunt, aliquid auferre, vel illis aliquid addere. Non igitur oportet quenquam nouarum sententiarum ambitiosè auctorem esse velle; sed illa, quæ nobis à sanctis viris prædicata, & relicta sunt, agnoscere.* Cùm igitur tot & tanti sacrę doctrinę interpretes, nos aliud sequi, præter ea, quę accepimus prohibeant; vna & sola rerum recuperandarum ratio superest; idem semper cum sanctis consilijs sentire, Canonibusq. Apostolicis per omnia inhærere, & sic in omnibus Christum Dominum & magistrum sequi.

Ignatius in Epi: ad Hier.

Et vos igitur Germani viri doctissimi, mediocritatis nostrę filij in Christo charissimi; cum sapienter, magnoque consilio, ac tota mente velitis, cum ea quę apud nos est Iesu Christi sanctissima Ecclesia vos coniungere; nos tanquam parētes filiorum amantes libenter obuijs vt aiunt, vlnis hanc vestram charitatem ac humanitatē in sinum mediocritatis nostrę recipimus; si modo Apo-

stolicas,

ſtolicas, & ſynodicas nobiſcum ſimul ſequi traditiones volueritis, hiſq. vosipſos ſubijcere. Tunc enim demum verè & ſincerè vna domus nobiſcum efficiemini. Et vt confidimus, vbi ei quę apud nos eſt ſanctę & Catholicę Ieſu Chriſti Eccleſię vos ſubijcietis;magnam laudem & commendationem apud omnes bonos,& rectè ſentientes , inde conſequi poteritis : ſicq. ex duabus Eccleſiis, quaſi vna Dei beneuolentia facta ; reliquum tempus in beneplacito Dei tranſigemus,vnaq. ſimul viuemus, donec tandem ad cœleſtem illam transferamur patriam. Qua vtinam potiamur omnes in Chriſto IESu , cui ſit laus & gloria. Amen.

Scriptum Dei benignitate Conſtantinopoli Anno ab incarnato Ieſu Chriſto domino noſtro 1576. Menſis Maij, die 15. in ædibus ac reſidentia Beatiſſimi Patriarchę. Subſcriptum manu Patriarchę.

ANNOTATIONES.

Primum vtriuſque ſpeciei particips eſſe oportere etc. *Nemo fuit vnquā,qui modò vel ſacras literas ſeriò legerit,vel antiquitatis Eccleſiaſticæ aliquā notitiam habuerit, vel qui ſaltem ſobrio & quieto animo res ſacras tractauerit;qui vtriuſq. ſpeciei vſum magno pere neceſſarium eſſe iudicârit. Qui enim ſacram ſcripturam legit,ille facilè animaduertit, ſacra quidem myſteria nobis à Chriſto Domino relicta eſſe ; ſed & eorundem diſpenſatores, Apoſtolos, viroſq; Apoſtolicos inſtitutos.* Sic nos, *inquit Apoſtolus*, exiſtimet homo, tanquam Dei miniſtros, & diſpenſatores miniſteriorum eius. *Teſtamentum, vltimamq; voluntatem, quam nulli mortalium tranſgredi licet, no-*

licet nobis perscriptum esse; sed eiusdem testamenti procuratores atq; executores Apostolos, eorumq; successores constitutos. Atqui & depositi, & legati dispensandi tota potestas, penes dispensatores, testamentiq; curatores posita esse solet; si præsertim testator voluntatem suam disertis verbis non expresserit; si distincte quid cuiq; debeatur, non docuerit: quod in hoc vtriusque speciei legato factum esse videmus. Datur diuinum legatum duodecim præsentibus curatoribus solis, vt ipsi præsentes vtantur; adhibeatur alius nemo, ampliusque additur nihil. Qua caussa? nisi vt tota dispensationis potestas, penes curatores atque dispensatores tanti legati sit; ita vt nisi additus locus ille Ioannis octauo fuisset: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis sanguinem: *qui tamen multas expositiones recipit; ne vnam quidem speciem multitudo, à testamenti curatoribus ex legato iure repetere posset. Aliquid autem præter voluntatem, vel dispensatorum, vel curatorum ex demortui hæreditate sibi vsurpare, nihil aliud est; quàm furem et violentum inuasorem esse, ipsiusq; vltimæ voluntatis testatoris euersorem. Nulla igitur necessitas est vtriusque speciei, si voluntatem testatoris spectes. Sic qui veteris Ecclesiæ mores, aliqua ex parte cognouit; ille æquè frequentem vsum vnius speciei, quam vtriusq; facile animaduertere potuit. Primùm in domesticis & priuatis communionibus, quarum sæpius Tertullianus, Hieronymus, Cyprianus item meminerunt. Vbi enim minùs dignos se esse censebant, vt ad martyrum templa venirent; domi asseruatam Eucharistiam communicabant.* Non sciat maritus, *inquit Tertullianus vxori suæ;* quid secretò ante omnem cibum gustes: & si sciret panem, non credit illum esse, qui dicitur. *Et Cyprianus docet.* Cùm mulier quædam arcam suam, in qua domini sanctum fuit, manibus indignis tentasset aperire; igne inde surgente deterritam esse, ne auderet attingere. *Hieronymus autem.* Quòd, inquit, in Ecclesia non licet; nec domi liceat: nihil deo clausum est, & tenebrę quoque lucent apud Deum. Deinde in persecutionibus, vbi vtriusque speciei commodus vsus nequaquam esse potuit. In solitudinibus item, *cuius vtriusque rei meminit in ea Epistola quam ad Cæsarium patricium scripsit Basilius.* Illud autem, inquit, in persecutionis temporibus, necessitate cogi quempiam, non præsente sacerdote, aut ministro, id est Diacono, communionem, propria manu sumere etc. *Et paullò post:* Omnes in heremis solitariam vitam agentes, vbi non est sacerdos, com-

munionem domi seruantes, à seipsis communicant. *Et:* In Alexandria, inquit, & Aegypto, vnusquisque eorum qui sunt de populo, vt plurimùm, habent communionem in domo sua. *Demum in nauigationibus ipsis, quomodo Paulus in Actis communicasse videtur; et Satyrus frater D. Ambrosij, de quo illud idem scribit Ambrosius, cui quod secum gestabat in naui, Christiani de Eucharistia contulerunt, quod alligauit in orario, & orarium inuoluit in colo, atque ita se deiecerat in mare; non requirens de nauis compage resolutam tabulam, cui supernatans iuuaretur; quoniam fidei solius arma quæsierit. Quod item in ægrotis, qui vtriusque speciei capaces esse non possunt, fieri solitum; ex pulcherrima illa de Serapione historia, apud Eusebium lib. 6. Cap. 36. videre licet. In peregrinorum item communione, quæ laica etiam dicebatur, & qua nonnunquam Clerici puniebantur, quæ ex asseruata Eucharistia conferebatur peregrinis, sub vnaq; specie dabatur. Cuius rei author est Irenæus in Epistola ad Victorem referente Eusebio lib. 5. Cap. 24. Cyprianus in Epi: ad Antonianum Toletanum concilium Cano: 4. Quod idem cernitur in illa cōmunione, quæ obuiam Episcopis alijsq; magnis viris mitti à Diocœsanis solebat, ad probandum, num eiusdem esset communionis, & num ea, quæ ad pacem sunt secum ferant. Cuius rei apud veteres scriptores frequens fit mentio. Quomodo item & in illa communione, quæ die Parasceue, atque die Sabbati magni semper fiebat, & nunc fit etiam ex præsanctificatis atque præconsecratis, ac in multis alijs similibus eodem modo clarè videre licet. Tum quidem certè, cùm ea de re à Constantien. Synodo Canon latus est, ad vnamq; solam speciem communio laica reuocata, totum quasi orbem, præter eas, quæ Vikleff atque Hus hæresim secutæ erant prouincias, vna sola specie sponte, & nullo Ecclesiastico quasi Canone iussos vsum fuisse patet: quod vel ex ipso decreto eius concilij, quod in hunc modum decernit, apparet:* Cùm in nonnullis mundi partibus quidam temerariè asserere præsumant, populum Christianum sacramentum Eucharistię sub vtraque panis & vini specie suscipere, & non solùm sub specie panis, sed & sub specie vini, populum laicum passim communicent etc. *Et infrà.* Vnde cùm huiuscemodi consuetudo ab Ecclesia, & sanctis Patribus, rationabiliter introducta, & obseruata sit; habenda est pro lege: quam non licet reprobare, aut sine Ecclesię authoritate pro libito mutare etc. *Quæ quidem omnia, cùm Græci rectè perspecta habeant, neque nunc, neque alius*

que aliàs vnquam, in hac parte nimij vtriusque speciei exactores, extiterunt: & cùm in eo totum studium suum colocassent, quò aliquid vel perexiguum reperirent, in quo Latinos accusarent; vnius speciei tamen vsum, nunquam illis seriò obiecerunt: non prætermissuri, si quid in ea re momenti inesse putarent. In Concilio quidem Florentino, vbi omnia etiam minima vtrinq; diligentissimè expendebantur, ea præcipuè, quæ ad hoc spectabant sacramentum: de vtriusque tamen communionis vsu, aut decreto Constantiensi; ne verbum quidem vnum prolatum fuit. Idq; ob eam caussam; quod & ipsi Græci, eos, qui à re diuina absunt, & qui domi infirmi communicant, vna sola reficiunt specie; non aliud iudicantes, quàm illud nihil omninò interesse; num aliquis sub vna, aut sub vtraque specie communicet; cùm vtriq; plenus & integer Christus accipiatur. Sed & isti ambitione, atque studio nocendi, homines temulenti, qui hoc tanquam vexillũ quodam perturbandæ Reip. Christianæ erexerunt, alio modo hac de re loquuntur, vbi crapulam edormierunt; & alio, vbi praua cupiditate victi, omnia agunt, feruntq;. Edormita crapula Luterus in libro declarationis Eucharistiæ, inquit, non dixi, neque consului, neq. est intentio mea; vt vnus, vel aliqui Episcopi, propria authoritate, alicui incipiant vtramq. speciem porrigere; nisi ità constitueretur & mandaretur in concilio generali. *Et alio loco:* quamuis pulchrum esset, vtraque specie Eucharistię vti, & Christus hac in re nihil tanquam necessarium præcepit; præstaret tamen vnitatem, quam vtiq. Christus præcepit sectari, quàm de speciebus Sacramenti contendere. *At vbi furor illum incessit, vbi spiritus vertiginis & tumultus occupauit; in libro de captiuitate Babylonica, ipse fœde à suis cupiditatibus captus, longè aliter sentit & loquitur.* Si quo casu, inquit, Concilium statuerit, minimè omnium nos vellemus, vtraque specie potiri; imo tum primùm in despectum illius Concilij vellemus, aut vna, aut neutra, & nequaquam vtraque potiri: & eos planè Anathema habere, quicunq. talis concilij authoritate potiretur vtraque. *Similiter ab eadem perturbatione relictus Melanchthon in suis Hypotipoßibus: sicut edere suilam, aut abstinere à suila; sic alterutra specie vti, medium & indifferens esse docuit. In familiaribus item colloquijs, vtriusque speciei vsum indifferentem esse, quasi semper censuit. Quo autem animo et quo instituto, ab his ea agitari cœpta sit quæstio; præclarè explicant primi huius Tragœdiæ authores Boemi. Propterea enim Iaco-*

bello Misinensi scribuntur gratulabundi adhæsisse; quia reperissent scripturam & articulum, quo turpiter errasse Ecclesiam Romanam demonstrare possent; & per quem Romanæ sedis ignorantia vel nequitia argui posit. Luterus etiam profitetur amplexum se opinionem hanc de vtraq; specie, vt à sede Romana & Concilijs liberiùs dissidere posit. Ita isti fascinum quæsierunt, quò commodè ouiculis Christi fucum facere possint. Si quando autem dubitabatur, num aliquid boni insit in hac vtriusque specie, extra obedientiam nimia & pertinaci repetitione: nunc planè hæc omnis dubitatio sublata esse videtur; cùm; si hoc eorum hominum studium, cum sensu & voluntate Christi coniunctum fuisset; nunquam huiuscemodi homines ex hoc ipso quasi principio, in tot postea errores tam fœdos, dissidia tot, omniúmque rerum humanarum & diuinarum perturbationem, blasphemias, meram deniq; impietatem prolapsi fuissent: neq; hæc ipsa res tot pestium & calamitatum seminarium fuisset. Non quod in speciebus aliquid mali insit; sed quòd melior sit obedientia quàm victima: & auscultare magis, quàm offerre adipem arietum: quoniam quasi peccatum ariolandi est, repugnare, & quasi scelus idololatriæ nolle acquiescere, ait Dominus omnipotens. Inobedientia autem omnis erroris mater & magistra est: Sed & hæc hactenus.

Qui Sacerdotes vxores accipere prohibeant etc. *Neque hoc priscum est, neque cum veteri more Ecclesiæ coniunctum. Quanquam enim in primis crescentis Ecclesiæ terminis, non ex continentibus tantum, sed etiam ex illis, qui vnius vxoris essent viri et presbyteri, & Episcopi eligerentur; tamen vbi iam in eum ordinem consecrabantur, non ampliùs vxoribus conuiuebant suis. Lubet hac de re duorum amplissimæ authoritatis virorum adferre testimonia; Græci alterius, Latini alterius. Ex Græcis Epiphanius est, Episcopus Cypri: ex Latinis D. Hieronymus. Epiphanius igitur contra Montanistas, nuptias tanquam natura impuras damnātes, sic scribit.* Gaudet, inquit, ille Apostolus his, qui approbatum Dei cultum præstare possunt; & virginitatem, ac castitatem, & continētiam exercere deligunt. Verùm vnas nuptias honorat; etiamsi maximè sacerdotij dona, per eos, qui ab vnis nuptijs se continuerunt, & in virginitate vitam degunt, se ornasse præexpressit; velut etiam Apostoli ipsius Ecclesiasticam sacerdotij regulam ordinatè, ac sanctè constituerunt. Si verò quis per debilitatem opus habuerit, post primę vxoris obitum, secundas nuptias contrahere: hunc

Tom: 1. lib: 2. Hæresi 48.

re: hunc ipsum veritatis regula non interdicit, hoc est, eum, qui non sit sacerdos. *Et longè clariùs contra Catharos.* Reuera enim non suscipit sancta Dei prædicatio, post Christi aduentum eos, qui à nuptijs, mortua ipsorum vxore, secundis nuptijs coniuncti sunt, propter excellentem sacerdotij honorem ac dignitatem. Et hæc certò sancta Dei Ecclesia cum sinceritate obseruat: sed & adhuc viuentem, & liberos gignentem, vnius vxoris virum, non suscipit; sed eum, qui se ab vna continuit, aut in viduitate vixit, Diaconum, & Presbyterum, & Episcopum, & hypodiaconum; maximè vbi sinceri sunt Canones Ecclesiastici. At dices mihi, omninò in quibusdam locis adhuc liberos gignere, & Presbyteros, & Diaconos, & hypodiaconos; at hoc non est iuxta canonem, sed iuxta hominum mentem, quę per tempus elanguit, & propter multitudinem, quum non inueniretur ministerium. Nam quod decentius est; id semper Ecclesia per Spiritum sanctum benè disposita videns, statuit apparare, vt cultus diuini indistracti Deo perficerentur, & spirituales necessitates cum omni beneuola conscientia peragerentur. Dico autem quod decorum est, propter repentina ministeria ac necessitates, vt Presbyter, & Diaconus, & Episcopus Deo deditus sit. Si enim præcipit populo sanctus Apostolus dicens, vt ad tempus vacent orationi; quantò magis sacerdoti id præcipit, vt indistractus sit, inquam, ad vacandum secundùm Deum sacerdotio, quod in spiritualibus necessitatibus ac vsibus perficitur. *Idem ijsdem planè verbis hoc idem docet D. Hieronymus lib. 1. contra Iouinianum hoc modo.* Sed & ipsa Episcopalis electio mecum facit. Non enim dicit, eligatur Episcopus, qui vnam ducat vxorem, & filios faciat; sed qui vnam habuerit vxorem, & filios in omni subditos disciplina: certè confiteris, non posse esse Episcopum, qui in Episcopatu filios faciat: alioquin si deprehensus fuerit, non quasi vir tenebitur, sed quasi adulter damnabitur. Aut permitte sacerdotibus exercere opera nuptiarũ, vt idem sint virgines, quod mariti: aut si sacerdotibus non licet vxores tangere; in eo sancti sunt, quia imitantur pudicitiam virginalem. Sed & hoc inferendum. Si laicus & quicunque fidelis orare non potest, nisi careat officio coniugali; sacerdoti cui semper pro populo offerenda sunt sacrificia, semper orandum est. Si semper orandum est, ergo semper carendum matrimonio. Nam & in veteri lege, qui pro populo hostias offerebant; non solùm in domibus suis non erant, sed purgabantur ad tempus, ab vxoribus

Hæresi. 58.

separati, & vinum & siceram non bibebant, quę solent libidinem
Epistola 50. prouocare. *Et in Apologia ad Pamachium.* Igitur, vt dicere cœperamus, Christus virgo, virgo Maria, vtriusque sexus virginitatem dedicauere: Apostoli vel virgines, vel post nuptias continentes, Episcopi, Presbyteri, Diaconi, aut virgines eliguntur, aut vidui, aut certè post sacerdotium in æternum pudici. Quid vobismet ipsis illudimus & irascimur, si, subantibus nobis ad coitum præmia pudicitię denegentur? Volumus oppiparè comedere, vxorum adhiberi complexibus, & in numero virginum & viduarum regnare cum Christo? idem ergo habebit fames, premium, & ingluuies? sordes & munditię? saccum & sericum? Lazarus recepit mala in vita sua, & diues ille purpuratus, crassus, & nitidus, fruitus est carnis bonis dum aduiueret; sed diuersa post mortem tenent loca; miserię delicijs, & delicię miserijs commutantur: in nostro arbitrio est; vel Lazarum sequi, vel diuitem. *Et aduersus Vigilantium.* Quid facient orientis Ecclesię? quid Aegypti & sedis Apostolicę; quę aut Clericos virgines accipiunt, aut continentes; aut si vxores habuerint, mariti esse desistunt? Hoc docuit Dormitantius, libidini freta permittens & naturalem carnis ardorem, qui in adolescentia plerunque feruescit, suis hortatibus duplicans, imo extinguēs coitu fœminarum; vt nihil sit, quo distemus à porcis: quo differamus à brutis animantibus: quo ab equis, de quibus scriptum est: Equi insanientes in fœminas facti sunt mihi: vnusquisq; in vxorem proximi sui hinniebat, hoc est quod loquitur per Dauid spiritus sanctus. Nolite fieri sicut equus & mulus, quibus nō est intellectus. Et rursum de Dormitantio & socijs eius: In chamo & fræno maxillas eorum constringe, qui non approximant ad te. *Hæc Hieronymus.*

Sanctorū Patrum, atq. adeò Apostolorū. *Constitutio Apostolica hæc est.* Visum est Spiritui sancto & nobis, nihil vltrà imponere vobis oneris quā hæc necessaria; vt abstineatis vos ab immolatis simulachrorū, & sanguine, & suffocato, & fornicatione, à quibus custodientes vos benè agitis. *Quod idem canone 62. ita præcipiūt.* Si quis Episcopus, vel Presbyter, vel Diaconus, vel omninò ex sacerdotali Catalogo, comederit carnes in sanguine animę ipsorū, vel quid à feris captū, vel morticinum, deponatur: hoc enim lex prohibuit: si autem sit laicus, segregetur. *Canon item, quem isti tanquam sextæ Synodi allegant, in hunc modum præcepit.* Sacra scriptura nobis præcepit, vt abstineamus à sanguine & suffocato & forni-

& fornicatione. Meritò igitur daminamus eos, qui cuiuscunq. animalis sanguinem arte aliqua condunt, & sic comedunt. Qui hoc fecerit Clericus; deponatur, laicus excommunicetur. *Nos verò ad Apostolicam quidem constitutionem respondentes; dicimus: præceptum illud pro tempore tantùm factum fuisse, hoc est, quàm diu idola manebant, & quàmdiu item Iudaicæ infirmitatis habenda fuit ratio, & quatenus erant immolaticia, & ad idolorum, quibus consecrata erant, cultum pertinentia, quod satis etiam ipsius decreti verba declarant: non enim dixit, vt abstineant à contaminatione idolothyti, sed à contaminationibus idolothyti, & sanguinis, & suffocati. Hæc enim omnia erant cōtaminationes; quia omnis sanguis habebatur dijs consecratus: & omne item suffocatum, propter sanguinem retentum: in illo autem quod sequitur; & à fornicatione; repetendum est verbum, abstineant; non referendo fornicationem ad contaminationes, quas dixerat. Fornicatio enim, & si crimen graue est, non tamen ad contaminationem cultus idolorum pertinet. Immolaticium autem sanguinem, & suffocatum in hoc decreto prohibita esse, testes, & authores sunt Tertull: in apologetico, Cyrillus Hiero. in catechesi 4. Iustinus martyr in quæst: 45. Greg. Naz. in Serm. in sanctum Pascha. Origenes lib. 8. cōtra Celsum, & Magnetes antiquiss. auctor lib. 3. apologiæ pro Euangelio contra Theosthenem Euangelia calumniantem. Vbi autem & idola sunt sublata, nec amplius illis offertur quidquam, & iam infirmitatis Iudaicæ tanquam desperatæ nullus habendus sit respectus: quin imò potiùs illud agendum, ne vlla ex parte Iudaisare, eorumq; superstitionem sequi videamur: sublata legis caussa, legem sublatam esse putamus: cùm præsertim, quemadmodum tùm, cùm ea lex ferebatur, illud maxime cauebatur, ne Christiani gentisare videantur; ita nunc vicißim plurimùm curandum est; ne Iudæorum ritus sequi videamur. Itaq; iam ipse Paulus posterioribus temporibus, huius legis, vbi eius caussa auferri, cœpta est, rationem non habuit; cùm omnibus indifferenter vtendum esse, nihil interrogantes propter conscientiam præcipit: alia præsertim caussa longè maiore eum mouente, quòd iam exoriebantur homines attendentes spiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorum, in hyppocrisi loquentes mendacium, & cautheriatam habentes conscientiam: prohibentes nubere, & abstinere à cibis, quos Deus creauit, ad percipiendum, cum gratiarum actione fidelibus, & his qui cognouerunt veritatem. Quorum error, ne aliquo modo confirmaretur; omnibus pas-*

nibus paßim indifferenter cum benedictione et gratiarum actione, vti præcipitur. Hocq; magis est Iudaiſare, ſi modo perſentiant Græci contra præceptum Pauli, qui omnibus indifferenter veſcendum eſſe putat; à ſuffocato abſtinere, quàm in azymo pane Christi exemplo, cœnam Domini cōficere. Sed iſti feſtucam ex oculis alienis eijciunt, cùm trabem in ſuis non videant. Ad Canonem autem ſextæ Synodi illud dicimus. Canonem illum ſextæ Synodi non eſſe; ſed particularis cuiusdam, quæ post quatuor, vel quinque annos, à ſexta Synodo fuit ab Imperatore Iuſtiniano in deſpectum quaſi Sergij Pontificis, qui tum eius conatibus obſiſtebat, congregata. Cui neque legati ſedis Apoſtolicæ præfuerunt Conſtantinopoli, neque deinceps ipſe ſummus Pontifex ſubſcripſit. Et reuera illi Canones multa habent, quæ neq; planè Catholica ſunt, & iam futurum ſchiſma olent. Itaque per iocum ab ipſis Græcis πενθεκτὴ quinta ſexta dicebatur; quòd neq; quinta, neque ſexta eſſet; ſed monſtrum potius vtriuſque ſibi nomen vendicans. Hæc autem ita eſſe, vt diximus, nō melius cognoſci poteſt, quàm ex illorum ipſorum Canonum verbis: ſic enim habet. Quoniam autem ſanctę & vniuerſales ſynodi quinta & ſexta, de myſterio fidei pleniſsimè diſputantes, Canones non fecerunt: propterea nos conuenientes ad hanc Imperialem vrbem, ſacros Canones conſcripſimus: oportebat enim, vt ſynodus vniuerſales canones Eccleſiaſticos promulgaret. *Verùm de his Canonibus ſuum cuiquam conſeruetur iudicium. Hæc verò, vt & alia, hactenus.*

Laus Chriſto Domino.

CAPITA EARVM RERVM, QVÆ IN ANNOTATIONIBVS continentur.

FINIS.

ERRATA SIC CORRIGE.

Folio 9. in Annotationibus verſu 25. Conſtantinopolitani lege, Conſtantinopolim. Fol. 11. ℣. 26. adijcere, l. adijci. Ibidem ℣. 29. Græcę, l. Græci. Fol. 27. ℣. 9. ſan&e. l. ſanctè, Fol. 51. ℣. 16. Non igitur nos de bonis, l. non igitur de bonis etc. Fol. 53. ℣. 3. illam, l. illum. Fol. 65. ℣. 25. quod, l. quo. Fol. 86. ℣. 12. ſummum & primum, l. ſummum & primum remedium. Fol. 113. ℣. 34. princeps, l. principes. Folio 114. ℣. 7. ad, l. &. Fol. 159. ℣. ante penultimo, errores, l. errones. Fol. 161. ℣. vltimo, canone, l. canon. Fol. 202. ℣. 3. docet: quod, quantumuis, l. docet: quantumuis. Ibidem ℣. 7. in eam, l. eam in. Fo. 220. ℣. 4. plurima, l. plurimum. Fol: 223. ℣. 9. ſignificet, l. ſanctificet. Fol. 225. ℣. 15. ſcribenda; ſed eſt transgreſsio, lege; ſcribenda eſt, ſed tranſgreſsio, &c.

